Dr. S. KOOIJMAN

DE KUNST VAN

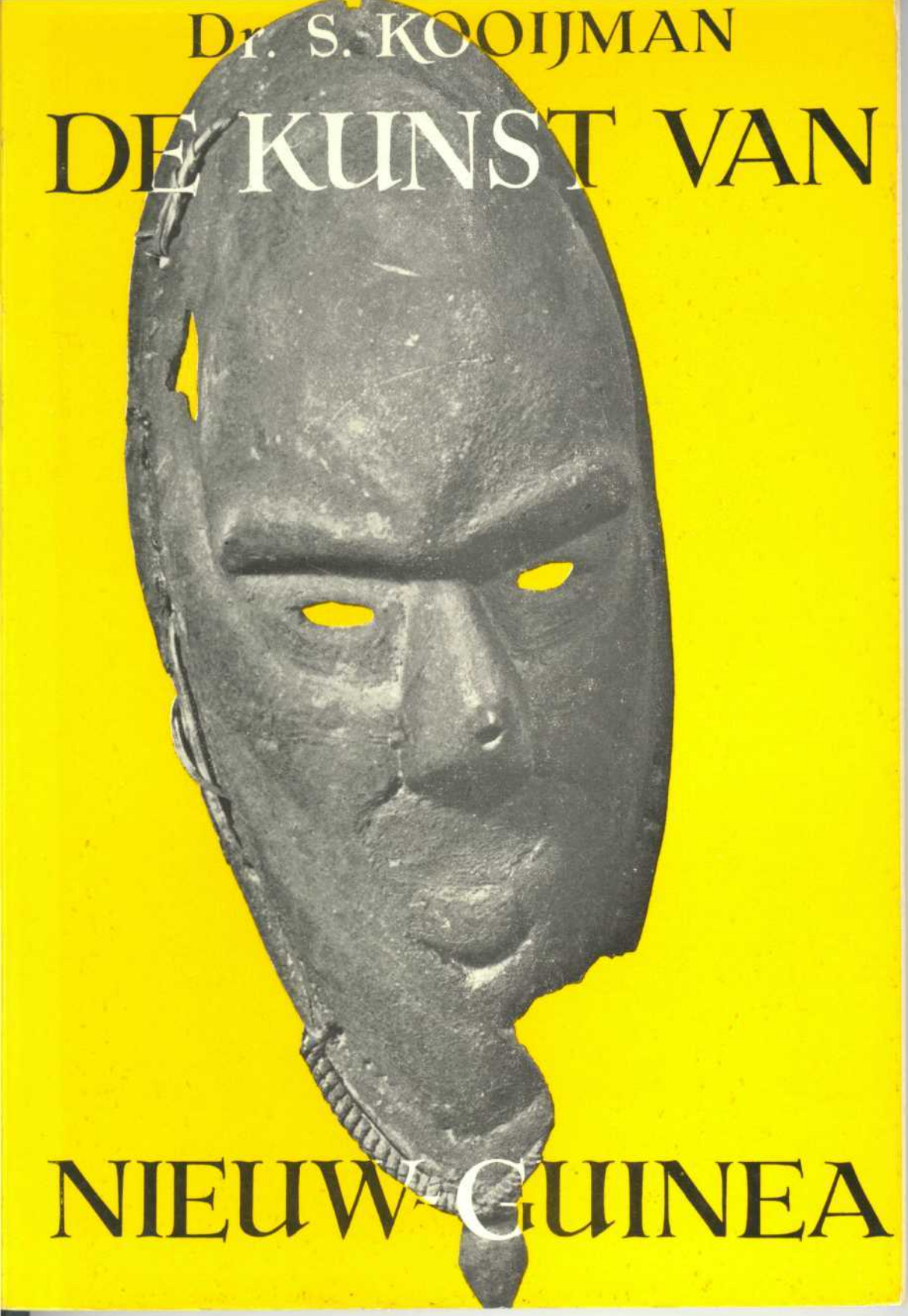

NIEUW-GUINEA

PACE
... / 146 / ...

DR. S. KOOIJMAN

DE KUNST VAN NIEUW-GUINEA

Geïllustreerd met foto's en tekeningen

SERVIRE / DEN HAAG

DE STIJLGEBIEDEN VAN NIEUW-GUINEA

Naar gegevens ontleend aan A. A. Gerbrands en R. Linton

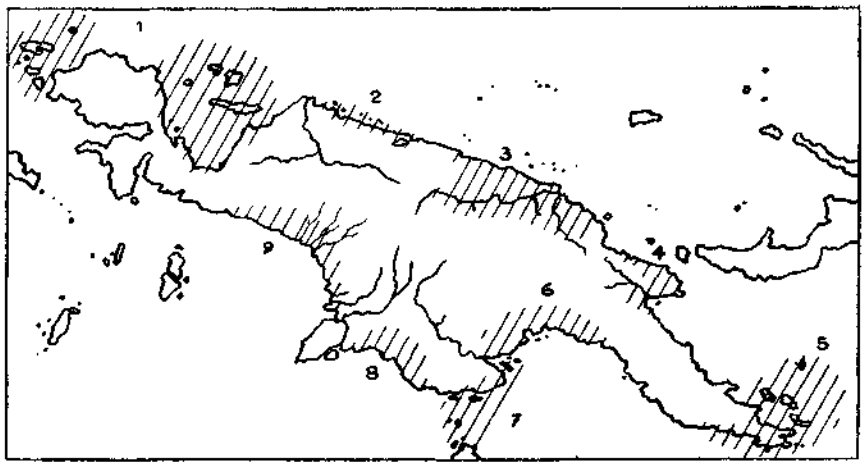

1 Het noordwestelijke kustgebied
2 Humboldtbaai – Sentanimeer
3 Het Sepikgebied
4 Het gebied van de Huon Golf
5 Het Massimgebied
6 Het gebied van de Golf van Papua
7 Het gebied van de Torresstraat
8 De Marind-anim
9 Het zuidwestelijke kustgebied

VE

De in de tekst verwe
literatuurlijst vermelde bo

Waardevolle mondelinge
Kamma en de heer N. Jou
kustgebied en het Humb
vriendelijk mij gegevens te
Papoea's van de zuidwest

De foto's en tekeningen
verzamelingen van het Rij
Ethnografisch Museum van
en de particuliere collectie
werden pentekeningen ge
„Reports of the Cambrid
Straits" en uit Band II v
Anim von Holländisch-Sü

Grote dank ben ik verso
Zwanenburg van het Rijk
respectievelijk de tekening

N VAN NIEUW-GUINEA

A. A. Gerbrands en R. Linton

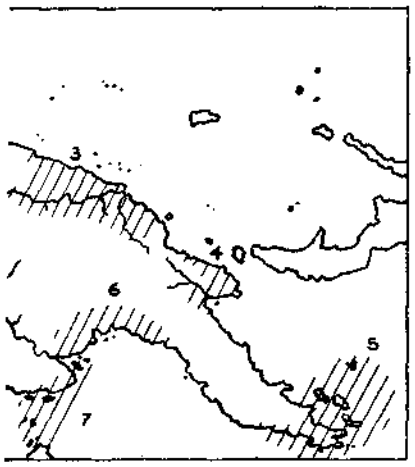

5 Het Massimgebied
6 Het gebied van de Golf van Papua
7 Het gebied van de Torresstraat
8 De Marind-anim
elijke kustgebied

VERANTWOORDING

De in de tekst verwerkte gegevens zijn ontleend aan de in de literatuurlijst vermelde boeken en tijdschriftartikelen.

Waardevolle mondelinge inlichtingen werden verkregen van dr. F. C. Kamma en de heer N. Jouwe, respectievelijk over het noordwestelijke kustgebied en het Humboldtbaaigebied. De heer J. Pouwer was zo vriendelijk mij gegevens te verschaffen over de cultuur van de Mimika-Papoea's van de zuidwestkust.

De foto's en tekeningen geven afbeeldingen van voorwerpen uit de verzamelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden, het Ethnografisch Museum van de Koninklijke Militaire Academie te Breda en de particuliere collectie van prof. dr. Th. P. van Baaren. Bovendien werden pentekeningen gemaakt van foto's uit deel IV en V van de „Reports of the Cambridge Anthropological Expedition to Torres Straits" en uit Band II van het boek van dr. P. Wirz „Die Marind-Anim von Holländisch-Süd-Neu-Guinea".

Grote dank ben ik verschuldigd aan de heren J. van der Post en C. Zwanenburg van het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden, die respectievelijk de tekeningen en de foto's hebben vervaardigd.

DE SCHRIJVER

LIJST VAN FOTO'S

pag.

1 SCHEDELKORWAR. Eiland Roon, Geelvinkbaai. Hout; hoogte: 41 cm; gezichtspartij zwart gekleurd. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (929–770)* 17

2 KORWAR. Saoekorem, noordoostkust van de Vogelkop. Hout; hoogte: 34 cm; kleur: bruin. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (929–692)*. 18

3 KORWAR. Noord-Batanta, Radja Ampat Eilanden. Hout; hoogte: 34 cm; kleur: bruin. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2432–3)* 19

4 BOOTSTEVENVERSIERINGEN. Gebied van de Geelvinkbaai. Hout; hoogte (links): 66 cm; (rechts): 108 cm; ongekleurd. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (370–3892 en 2401–4)* 20

5 BOOTSTEVENVERSIERINGEN. Dorp Tarfia (links) en eiland Masi-Masi (rechts), Humboldtbaai-stijlgebied. Links - Hout; hoogte: 40 cm; sporen van roodbruine en zwarte kleurstof. Rechts - Hout; hoogte: 42,5 cm; geen kleurstof aanwezig. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (929–470 en 929–474)* 21

6 BOOTSTEVENVERSIERING. Dorp Tobadi, Humboldtbaai. Hout; afstand in rechte lijn van voor- tot achterpunt: 76 cm; kleuren: bruin, zwart, geel en wit. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1528–422)* 22

7 MENSENFIGUURTJE. Gebied van het Sentanimeer. Hout; hoogte: 34,5 cm; sporen van witte en zwarte kleurstof. *Particuliere verzameling prof. dr. Th. P. van Baaren, Groningen* 23

8 BOOMBASTDOEK MET TEKENINGEN. Gebied van de Humboldtbaai. Afmetingen: 130 x 80 cm; kleuren van de figuren: zwart en bruin. *Verzameling Ethnografisch Museum van de Koninklijke Militaire Academie, Breda (7499)* 24

9a MENSENFIGUUR. Sepikgebied. Hout; hoogte: 79 cm; kleuren: donkerbruin, rood en wit. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2188–2)* 57

9b TAROSTAMPER MET MENSENPLASTIEKJE. Berlinhafen, Sepik-stijlgebied. Hout; hoogte: 49 cm; kleur: zwart. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2168–1)* 57

10 „CEREMONIËLE ZETEL". Sepikgebied. Hout; hoogte: 100 cm; kleuren: zwart, rood en wit. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2151–1)* 58

11 MASKER. Roissy Eiland, Sepik-stijlgebied. Hout; hoogte: 40,5 cm; grootste breedte: 16 cm; kleuren: zwart en rood. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (645–3)* 59

12 NEKSTUT. Kaap Cretin, gebied van de Huon Golf. Hout; hoogte: 16,5 cm; lengte: 12,5 cm; breedte: 6,5 cm; kleur: donkerbruin. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (568–101)*. 60

13a BAK. Tami Eilanden, stijlgebied van de Huon Golf. Hout; hoogte: 8 cm; lengte: 43 cm; grootste breedte: 18 cm; kleuren: zwart en wit. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1018–110)* 61

13b BROMHOUT. Gebied van d
zwart en wit. *Verzameli*
(746–38) . . . . . .

14 DANSSCHILD. Massimgebi
Verzameling Rijksmuseum

15a STAF MET MENSENFIGUU
Hout; totale lengte: 103
zwart en wit. *Verzameling*
907) . . . . . .

15b SPATEL MET MENSENKOPJ
Hout; lengte: 53 cm; kleu
kenkunde, Leiden (350–31

16 MASKER. Aird-delta, gebie
hoogte: 73 cm; kleuren:
voor Volkenkunde, Leiden

17 MASKER. Mekeo-stam, oos
bast; hoogte: 52 cm; gro
zwart. *Verzameling Rijksn*

18 CEREMONIEEL SCHILD (KV
Papua. Hout; hoogte: 117
Rijksmuseum voor Volkenk

19a KOP VAN EEN „SNELGAFF
anim. Hout; totale lengte:
29 cm; kleuren zwart, w
Volkenkunde, Leiden (238

19b BLAD VAN EEN CEREMONIË
lengte: 182 cm; lengte va
bruin. *Verzameling Rijksmu*

20 TROM. Marind-anim. Hout
Verzameling Rijksmuseum

21a CEREMONIEEL SCHILD (JA
westelijk kustgebied. Hout
Verzameling Ethnografisch
demie, Breda (6471) . .

21b BOOTSTEVENVERSIERING.
kustgebied. Hout; hoogte:
Rijksmuseum voor Volkenk

22a MENSENFIGUUR. Asmatstre
112 cm; kleuren: rood en w
de, Leiden (2468–36) . .

22b MENSENFIGUUR. Asmatstre
63 cm; kleuren: wit, rood
kenkunde, Leiden (3070–8)

23 SCHILD. Noordoost Rivie
Hout; hoogte: 122 cm; kle
museum voor Volkenkunde,

13b BROMHOUT. Gebied van de Huon Golf. Hout; lengte: 37 cm; kleuren: zwart en wit. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (746–38)* 61
14 DANSSCHILD. Massimgebied. Hout; lengte: 64 cm; kleur: lichtbruin. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2288–2)* 62
15a STAF MET MENSENFIGUURTJE. Louisiaden Eilanden, Massimgebied. Hout; totale lengte: 103 cm; lengte afgebeelde deel: 66 cm; kleuren: zwart en wit. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1485–907)* 63
15b SPATEL MET MENSENKOPJE. d'Entrecasteaux Archipel, Massimgebied. Hout; lengte: 53 cm; kleur: zwart. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (350–312)* 63
16 MASKER. Aird-delta, gebied van de Golf van Papua. Gevlochten rotan; hoogte: 73 cm; kleuren: wit en bruin-rood. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2403–27)*. 64
17 MASKER. Mekeo-stam, oostelijk gedeelte van de Golf van Papua. Boombast; hoogte: 52 cm; grootste breedte: 32 cm; kleuren: wit, rood en zwart. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1621–71)* . 97
18 CEREMONIEEL SCHILD (KWOI). Purari-delta, gebied van de Golf van Papua. Hout; hoogte: 117 cm; kleuren: wit, rood en zwart. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1161–4)* 98
19a KOP VAN EEN „SNELGAFFEL". Kumbe Rivier, gebied van de Marind-anim. Hout; totale lengte: 136 cm; lengte van de cylindervormige kop: 29 cm; kleuren zwart, wit en rood. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2385–36)* 99
19b BLAD VAN EEN CEREMONIËLE STAF (HAYAM). Marind-anim. Hout; totale lengte: 182 cm; lengte van het blad: 60 cm; kleuren: zwart en roodbruin. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1392–63)*. . 99
20 TROM. Marind-anim. Hout; hoogte: 148 cm; kleuren: zwart, wit en rood. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1392–49)* 100
21a CEREMONIEEL SCHILD (JAMATE). Otakwa Rivier, Mimikastreek, zuidwestelijk kustgebied. Hout; lengte: 189 cm; sporen van witte kleurstof. *Verzameling Ethnografisch Museum van de Koninklijke Militaire Academie, Breda (6471)* 101
21b BOOTSTEVENVERSIERING. Otakwa Rivier, Mimikastreek, zuidwestelijk kustgebied. Hout; hoogte: 107 cm; kleuren: wit en rood. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1971–527)* 101
22a MENSENFIGUUR. Asmatstreek, zuidwestelijk kustgebied. Hout; hoogte: 112 cm; kleuren: rood en wit. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2468–36)* 102
22b MENSENFIGUUR. Asmatstreek, zuidwestelijk kustgebied. Hout; hoogte: 63 cm; kleuren: wit, rood en zwart. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (3070–8)* 102
23 SCHILD. Noordoost Rivier, Asmatstreek, zuidwestelijk kustgebied. Hout; hoogte: 122 cm; kleuren: rood, wit en zwart. *Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1971–974F)* 103

LIJST VAN TEKENINGEN

pag.

1 *Voorstelling met een mythologische betekenis.* Radja Ampat Eilanden. Uit een verzameling tekeningen, gevonden in het boek van een *mon* of sjamaan, in het bezit van dr. F. C. Kamma, Hollandia 31

2 *Bovengedeelte van een harpoenschacht.* Gebied van de Humboldtbaai. Hout; totale lengte: 390 cm; lengte afgebeelde deel: 63 cm; rode en zwarte kleurstof nog gedeeltelijk aanwezig. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1904–388) 36

3a *Door uitsnijding ontstane versiering van een kalkkalebas.* Gebied van de Humboldtbaai. Totale lengte: 32 cm; lengte afgebeelde deel: 30 cm; de uitgesneden delen zijn zwart gekleurd. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde. Leiden (2442–16) 40

3b *Door uitsnijding ontstane versiering van een bamboekoker.* Gebied van de Humboldtbaai. Totale lengte: 31 cm; lengte afgebeelde deel: 28 cm; ongekleurd. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1528–70) . 41

4 *Bovengedeelte van een mensenfiguur.* Sepikgebied. Hout; totale hoogte: 50 cm; hoogte afgebeelde deel: 33 cm; kleuren: bruin, rood, geel, zwart, wit. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2188–4) 45

5 *Plastiekje met mensenhoofd.* Stijlgebied van de Huon Golf. Hout; hoogte: 32 cm; kleuren wit, bruin en zwart. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (686–105) 66

6 *Bootstevenversiering.* d'Entrecasteaux Eilanden, Massimgebied. Hout; hoogte: 34 cm; grootste breedte: 55 cm; restanten van witte en sporen van rode kleurstof. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (350–137). 69

7a *Figurant met hevehe-masker.* Orokolo, Elemagebied, Golf van Papua. (Naar gegevens ontleend aan pl. 29, 51 en 52 van F. E. WILLIAMS, Drama of Orokolo. The Social and Cermonial Life of the Elema. Oxford, 1940) . . . 80

7b *De onderzijde van dit masker* 80

8 *Masker.* Eilanden in de Torresstraat. Schildpad; hoogte: 36 cm; kleur: zwart. Verzameling British Museum, Londen. (Uit A. C. HADDON, Reports of the Cambridge Anthropological Expedition to Torres Straits, Vol. IV, plate XXXVI, fig. 4. Cambridge, 1912) 87

9 *Figurant met een karara-masker.* Eilanden in de Torresstraat. (Uit A. C. HADDON, Reports of the Cambridge Anthropological Expedition to Torres Straits, Vol. V, plate XVIII, fig. 2. Cambridge, 1904) 90

10 *Gari-figurant.* Marind-anim. (Uit P. WIRZ, Die Marind-Anim von Holländisch-Sud-Neu-Guinea, Teil IV, Tafel 28, Fig. 1.) 96

11 *Plastische voorstelling van de ahat dema.* Dorp Aweehima bij de Wamal Rivier, Marind-anim. Hout; totale hoogte: 398 cm; lengte van de „armen": 247 cm; kleuren: wit, rood en zwart. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1447–73) 106

12 *Vrouwelijke mensenfiguur.* Dorp Wajeri aan de Inaboeka Rivier, oostelijke Mimika-streek, zuidwestelijk kustgebied. Hout; hoogte: 266 cm; kleur: grijs. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1899–247) . . 111

13 *Reliëf-ornament op bamboe stemversterker.* Asmat-streek, zuidwestelijk kustgebied. Totale lengte: 42 cm; lengte afgebeelde deel: 32 cm; het fond is rood gekleurd. Verzameling Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (3070–223) 123

HET eiland Nieuw-Guine
denken aan het ruw gesch
kruispunt van drie, of, zo
Met zijn „kop" reikt het
„staart" in dat van de Mel
door de verbindingsbrug
ware rust op de naar het
Australië. Ten Noorden va
archipel, waarvan de klein
groep wel de meest zuidelij

Nieuw-Guinea behoort m
grootste eilanden ter werel
veer vierentwintig maal he
de afstand van Sorong tot
tot Barcelona; de lengte va
met de afstand van Amst
Kreta of de stad Rostof aa

Ongeveer in het midden
richting Oost–West, een ge
in de – vergletscherde –
meter bereikt. Ten Noorde
trekken onderscheiden wo
veer Oost–West verlopend
vlakte in het Westen en de
Oosten.

Het gebied ten Zuiden v
stulping, de „buik" van he
een oppervlakte heeft grot
minder geaccidenteerd. Vo
sproken laagvlakte-karakt

KENINGEN

pag.

:enis. Radja Ampat Eilanden. Uit een
het boek van een *mon* of sjamaan, in
andia 31
Gebied van de Humboldtbaai. Hout;
de deel: 63 cm; rode en zwarte kleur-
eling Rijksmuseum voor Volkenkunde,
. 36
een halkkalebas. Gebied van de Hum-
gte afgebeelde deel: 30 cm; de uitge-
rzameling Rijksmuseum voor Volken-
. 40
van een bamboekoker. Gebied van de
: lengte afgebeelde deel: 28 cm; onge-
ior Volkenkunde, Leiden (1528–70) . 41
Sepikgebied. Hout; totale hoogte:
: kleuren: bruin, rood, geel, zwart, wit.
enkunde, Leiden (2188–4) 45
ed van de Huon Golf. Hout; hoogte:
erzameling Rijksmuseum voor Volken-
. 66
Eilanden, Massimgebied. Hout; hoogte:
tanten van witte en sporen van rode
voor Volkenkunde, Leiden (350–137). 69
Elemagebied, Golf van Papua. (Naar
1 52 van F. E. WILLIAMS, Drama of
.ife of the Elema. Oxford, 1940) . . . 80
. 80
t. Schildpad; hoogte: 36 cm; kleur:
Londen. (Uit A. C. HADDON, Reports
Expedition to Torres Straits, Vol. IV,
12) 87
anden in de Torresstraat. (Uit A. C.
Anthropological Expedition to Torres
Cambridge, 1904) 90
WIRZ, Die Marind-Anim von Holländ-
l 28, Fig. 1.) 96
lema. Dorp Aweehima bij de Wamal
ogte: 398 cm; lengte van de „armen":
rart. Verzameling Rijksmuseum voor
. 106
eri aan de Inaboeka Rivier, oostelijke
bied. Hout; hoogte: 266 cm; kleur:
r Volkenkunde, Leiden (1899–247) . . 111
ker. Asmat-streek, zuidwestelijk kust-
fgebeelde deel: 32 cm; het fond is rood
voor Volkenkunde, Leiden (3070–223) 123

INLEIDING

HET eiland Nieuw-Guinea, waarvan het beeld op de kaart ons doet denken aan het ruw geschetste profiel van een schildpad, ligt op het kruispunt van drie, of, zo men wil, vier Oceanische cultuurgebieden. Met zijn „kop" reikt het tot in het Indonesische gebied, met zijn „staart" in dat van de Melanesische eilanden, terwijl de „onderzijde", door de verbindingsbrug van de eilanden in de Torresstraat, als het ware rust op de naar het Noorden uitstekende punt van Queensland, Australië. Ten Noorden van het eiland tenslotte ligt de Micronesische archipel, waarvan de kleine eilanden ten Westen van de Admiraliteitsgroep wel de meest zuidelijke uitlopers zijn.

Nieuw-Guinea behoort met Groenland, Madagascar en Borneo tot de grootste eilanden ter wereld. De oppervlakte is met 850 000 km^2 ongeveer vierentwintig maal het oppervlak van Nederland. Hemelsbreed is de afstand van Sorong tot Hollandia even groot als die van Amsterdam tot Barcelona; de lengte van het gehele eiland komt in Europa overeen met de afstand van Amsterdam tot aan de oostpunt van het eiland Kreta of de stad Rostof aan de zee van Azof in Zuid-Rusland.

Ongeveer in het midden van dit dwergcontinent loopt, ongeveer in de richting Oost–West, een gebergterug van een sterk alpien karakter, dat in de – vergletscherde – Carstenztoppen een hoogte van vijfduizend meter bereikt. Ten Noorden van dit centrale bergland kunnen in grote trekken onderscheiden worden het kustgebergte en de, eveneens ongeveer Oost–West verlopende, vlakten ten Zuiden hiervan – de Meervlakte in het Westen en de brede dalen van de Sepik en de Ramu in het Oosten.

Het gebied ten Zuiden van het centrale hoogland, de zuidelijke uitstulping, de „buik" van het eiland, dat van het hooggebergte tot de zee een oppervlakte heeft groter dan die van Engeland en Wales samen, is minder geaccidenteerd. Vooral de zuidelijke kuststreek heeft een uitgesproken laagvlakte-karakter.

Over het algemeen is Nieuw-Guinea moeilijk toegankelijk. Wel is met name het westelijk gedeelte sterk versneden en vormen de diep het land indringende baaien prachtige natuurlijke toegangswegen, terwijl aan de noordkust Mamberamo, Sepik en Ramu en in het Zuiden de Fly, Digoel, Mapi en Eilanden Rivier de weg naar het binnenland schijnen te openen. In de regel echter bleek het uiterst bezwaarlijk zich ver van de kust of van de rivier te verwijderen, daar zowel de wilde, tropische natuur als – op vele plaatsen – de bevolking krachtig tegenstand boden.

Pas door de recente inschakeling van het vliegtuig bij de exploratie kon deze, globaal genomen, tot afsluiting worden gebracht.

Het was dan ook eerst in deze laatste fase van de ontdekkingsgeschiedenis van Nieuw-Guinea, dat een grondige verkenning – zij het aanvankelijk vrijwel uitsluitend een verkenning van de lucht uit – kon plaats hebben van de moeilijkst toegankelijke gebieden, het centrale bergland. Hierbij kwam men tot de verrassende ontdekking, dat deze hooglanden een dichte, sedentaire bevolking hebben, die leeft van de landbouw; mensen, wier materiële cultuurbezit veel simpeler is dan dat van de kustbewoners, die zich van de laatsten onderscheiden door enkele duidelijke lichamelijke verschillen – de over het algemeen kortere gestalte en lichtere lichaamsbouw en een afwijkende hoofdvorm (brachycephalie) – en die in hun gedrag ten opzichte van vreemdelingen van een verrassende rust en openheid zijn.

Dit alles nu kwam wel uitermate slecht overeen met het populaire beeld van „de Papoea" als onbeschaafde bosmens, luie sago-eter en woeste koppensneller.

Dit beeld is trouwens vergruisd..., althans in de kringen diergenen die cultuuronderzoek gedaan hebben of doen in Papoea-gemeenschappen en ook bij allen, die zich van de resultaten van deze onderzoekingen op de hoogte hebben gesteld.

Deze onderzoekingen werden op de meest uiteenlopende plaatsen op Nieuw-Guinea verricht, vooral op het oostelijke, door Australië bestuurde gedeelte, maar toch ook in het Nederlandse deel. Zij hebben wel overduidelijk uitgewezen, dat elk generaliserend spreken over „de Papoea" dwaasheid is.

Evenmin kan er natuurlijk sprake zijn van „de" Papoea-cultuur, welke term een culturele eenheid van de bevolking van Nieuw-Guinea zou impliceren. Het beeld dat ons uit de veelheid van berichten, be-

schrijvingen en studies tegen
gevarieerdheid, die zich man
sociale organisatie, godsdien

Enige voorbeelden mogen

De bewoners van het eila
door de natuurlijke armoed
en kolonisators, die zich nee
Eilanden ten Noordwesten
boten doordrongen tot Hal
voorkeur van de handel. Va
het ijzersmeden en de ijzerb
ze ver buiten hun eiland.

In het Zuiden van het
Marind-anim, echte landb
kano's hoofdzakelijk gebrui
derige laaglandrivieren en h
voort te bewegen. Hun ma
Roof, ook kinderroof, bij
grerend deel uit van hun
gepaard gaande rituele fees
centrale plaats innamen en
en door het massale koppen
van zijn buren, had het le
wordenheid, maar ook van
bewoners van de noordkus
zullen zoeken.

Verder naar het Oosten,
de Motu sprekende stamm
maken van aarden potten,
zeilprauwen *(lakatoi)* naar
werden de potten ingeruil
komende lading" mee teru
denheid aan de zee en het
doet denken, maar toch ve
conservatiever is.

De Mundugumor in het
type ontwikkeld, dat asso

ıea moeilijk toegankelijk. Wel is met
ersneden en vormen de diep het land
ırlijke toegangswegen, terwijl aan de
amu en in het Zuiden de Fly, Digoel,
ar het binnenland schijnen te openen.
bezwaarlijk zich ver van de kust of
zowel de wilde, tropische natuur als
ırachtig tegenstand boden.
; van het vliegtuig bij de exploratie
luiting worden gebracht.
laatste fase van de ontdekkingsge-
: een grondige verkenning – zij het
n verkenning van de lucht uit – kon
oegankelijke gebieden, het centrale
le verrassende ontdekking, dat deze
bevolking hebben, die leeft van de
e cultuurbezit veel simpeler is dan
van de laatsten onderscheiden door
chillen – de over het algemeen kor-
bouw en een afwijkende hoofdvorm
gedrag ten opzichte van vreemde-
openheid zijn.
:e slecht overeen met het populaire
schaafde bosmens, luie sago-eter en

..., althans in de kringen diergenen
en of doen in Papoea-gemeenschap-
resultaten van deze onderzoekingen

de meest uiteenlopende plaatsen op
ı het oostelijke, door Australië be-
n het Nederlandse deel. Zij hebben
elk generaliserend spreken over „de

ake zijn van „de" Papoea-cultuur,
an de bevolking van Nieuw-Guinea
uit de veelheid van berichten, be-

schrijvingen en studies tegemoet treedt, is er een van een verbijsterende gevarieerdheid, die zich manifesteert op vele levensgebieden – economie, sociale organisatie, godsdienst.

Enige voorbeelden mogen dit verduidelijken.

De bewoners van het eiland Biak in de Geelvinkbaai werden mede door de natuurlijke armoede van hun stamland tot koene zeevaarders en kolonisators, die zich neerzetten in het gebied van de Radja Ampat Eilanden ten Noordwesten van de Vogelkop en die met hun uitleggerboten doordrongen tot Halmaheira, Ceram en Ambon. Zij leven bij voorkeur van de handel. Van de Indonesiërs hadden zij de techniek van het ijzersmeden en de ijzerbewerking geleerd en als smeden vinden we ze ver buiten hun eiland.

In het Zuiden van het Nederlandse gedeelte leeft de stam van de Marind-anim, echte landbewoners, die hun eenvoudige boomstamkano's hoofdzakelijk gebruiken om zich over de traagstromende, modderige laaglandrivieren en het in de regentijd onder water staande land voort te bewegen. Hun materiële beschavingsbezit is bijzonder arm. Roof, ook kinderroof, bij de omwonende stammen maakte een integrerend deel uit van hun cultuur. Door de steeds met sexuele orgiën gepaard gaande rituele feesten, die in het geheel van deze cultuur een centrale plaats innamen en vrijwel het gehele cultuurbeeld beheersten en door het massale koppensnellen, waardoor de Marind de schrik was van zijn buren, had het leven hier een aspect van wreedheid en verwordenheid, maar ook van een primitieve grootsheid, die we bij de bewoners van de noordkust van Nederlands Nieuw-Guinea vergeefs zullen zoeken.

Verder naar het Oosten, in de omgeving van Port Moresby, wonen de Motu sprekende stammen, die zich hebben gespecialiseerd in het maken van aarden potten, die elk jaar in een handelsvloot van grote zeilprauwen *(lakatoi)* naar de Golf van Papua werden gevoerd. Hier werden de potten ingeruild tegen sago en bootrompen, die als „inkomende lading" mee teruggingen. Een levenswijze die in zijn gebondenheid aan de zee en het vaartuig enigszins aan die van de Biakkers doet denken, maar toch veel minder avontuurlijk, minder expansief en conservatiever is.

De Mundugumor in het Sepik-bekken tenslotte hebben een cultuurtype ontwikkeld, dat associaties wekt met dat van de Marind in het

Zuiden. Ook zij waren beruchte koppensnellers, harde, arrogante mensen. Bepaalde gebruiksartikelen werden ook hier van nabuurstammen betrokken en niet zelf gemaakt. Hiernaast echter leefde in deze gemeenschap een hoge waardering voor de kunst en de kunstenaar. Beroemd was deze stam om zijn houtsculptuur, die tot de hoogste prestaties van de primitieve kunst gerekend wordt.

De hier gekozen voorbeelden zijn die van onderling ver van elkaar wonende groepen en volken, elk in zijn eigen geografische en culturele milieu.

Ook binnen bepaalde gebieden echter, die geografisch een zekere eenheid vormen en waar het drukke, onderlinge verkeer heeft geleid tot het overnemen en de verspreiding van vele materiële cultuurgoederen, blijken diepgaande verschillen te bestaan in sociale structuur en levenshouding bij de diverse, daar wonende volkjes.

Wel zeer duidelijk spreekt dit, wanneer we de bovengenoemde Mundugumor vergelijken met andere groepen in en in de omgeving van het Sepik-bekken. De Amerikaanse sociologe Margaret Mead, de bekende schrijfster van „Male and Female", die in deze gemeenschappen cultuuronderzoek verrichtte, stelt met name tegenover elkaar de harde, arrogante, van een geest van wantrouwende rivaliteit doortrokken sfeer bij de Mundugumor en de op een rustige en vriendelijke coöperatie berustende samenleving van een volkje als de Arapesh, waar niemand zich graag op de voorgrond plaatst.

Ondanks deze sterke culturele verbrokkeldheid, dit veelkleurig mozaïek van Papoea-culturen, lijkt het toch mogelijk om – met grote voorzichtigheid en onze zeer fragmentarische kennis van de culturen van Nieuw-Guinea indachtig – een aantal groepen tot grotere eenheden samen te bundelen, eenheden, die we cultuurgebieden of cultuurprovincies kunnen noemen en die zich door het voorkomen van bepaalde, gemeenschappelijke cultuurelementen onderscheiden.

De grenzen van deze cultuurgebieden liggen nog geenszins vast. Ook de criteria volgens welke bepaalde groepen samen een cultuurgebied vormen, variëren telkens. Zo zal men kunnen spreken van een Geelvinkbaai-cultuurprovincie, die in de eerste plaats wordt gekarakteriseerd door de dominerende positie van prauwvaart en visserij in het cultuurbeeld. Bij de Marind in het Zuiden zal men het criterium volgens welke de verschillende groepen als behorende tot één cultuurgebied

kunnen worden beschouwd,
dienst en ritueel – het gen
Majo-ceremoniën. Bij de st
oostpunt van het eiland en
d'Entrecasteaux-, Trobrian
die samen de Massim worde
om ook hier van één cultuu
gesproken, het intense han
deze en het „vasteland", v
ruil van waardevolle voorw
van handelsvriend tot hand

Naast deze wijze van gro
lijke trekken en aspecten v
schappen en die dus bij het
provincies telkens weer and
mogelijk, volgens welke me
criterium werkt.

Bedoeld wordt hier de w
kunstvormen als uitgangs
Nieuw-Guinea gaat men da
het eiland mensen- en dier
gebruiksvoorwerpen als bo
den, trommen, etensbakke
onderzoek bleek, dat bepa
kunst gebonden waren aan
dus door een eigen kunstst
noemd.

Op Nieuw-Guinea kunne
den. Van verschillende van
Sepikgebied, het Massimgeb
gebied van de Marind-anim
de begrenzing van deze are
dus op grond van andere,
criteria verkregen was.

Het is zeker niet verantw
culturen van dit reusachti
stijlgebieden aan de cultu

ɔppensnellers, harde, arrogante men-
/erden ook hier van nabuurstammen
Hiernaast echter leefde in deze ge-
/oor de kunst en de kunstenaar. Be-
tsculptuur, die tot de hoogste presta-
:end wordt.
jn die van onderling ver van elkaar
ı zijn eigen geografische en culturele

echter, die geografisch een zekere
:e, onderlinge verkeer heeft geleid tot
van vele materiële cultuurgoederen,
estaan in sociale structuur en levens-
nde volkjes.
vanneer we de bovengenoemde Mun-
roepen in en in de omgeving van het
ɔciologe Margaret Mead, de bekende
:", die in deze gemeenschappen cul-
et name tegenover elkaar de harde,
antrouwende rivaliteit doortrokken
een rustige en vriendelijke coöperatie
/olkje als de Arapesh, waar niemand
:.
erbrokkeldheid, dit veelkleurig mo-
:t toch mogelijk om – met grote voor-
:arische kennis van de culturen van
antal groepen tot grotere eenheden
: we cultuurgebieden of cultuurpro-
ı door het voorkomen van bepaalde,
ıten onderscheiden.
ieden liggen nog geenszins vast. Ook
e groepen samen een cultuurgebied
men kunnen spreken van een Geel-
de eerste plaats wordt gekarakteri-
e van prauwvaart en visserij in het
Zuiden zal men het criterium volgens
ls behorende tot één cultuurgebied

kunnen worden beschouwd, weer eerder zoeken op het gebied van godsdienst en ritueel – het gemeenschappelijk deel hebben aan de grote *Majo*-ceremoniën. Bij de stammen, die wonen langs de kusten van de oostpunt van het eiland en op de daarvoor gelegen eilandengroepen, d'Entrecasteaux-, Trobriand-, Woodlark- en Louisiaden-Eilanden, en die samen de Massim worden genoemd, is de voornaamste reden waarom ook hier van één cultuurgebied – het Massimgebied – kan worden gesproken, het intense handelsverkeer tussen deze eilanden en tussen deze en het „vasteland", vaak gepaard gaande met een ceremoniële ruil van waardevolle voorwerpen, die volgens vastgestelde regels en van handelsvriend tot handelsvriend in deze samenleving circuleren.

Naast deze wijze van groeperen, die dus zoekt naar gemeenschappelijke trekken en aspecten van de culturen van bijeenwonende gemeenschappen en die dus bij het constateren van cultuurgebieden of cultuurprovincies telkens weer andere criteria aanlegt, is een andere methode mogelijk, volgens welke men voor het gehele gebied met één bepaald criterium werkt.

Bedoeld wordt hier de werkwijze volgens welke men de kunst en de kunstvormen als uitgangspunt neemt. In concreto sprekend over Nieuw-Guinea gaat men dan dus na, hoe men op diverse plaatsen van het eiland mensen- en dierenfiguren snijdt, op welke wijze men zijn gebruiksvoorwerpen als bootstevens, harpoenen, pijlen, speren, schilden, trommen, etensbakken, lepels etc. van snijwerk voorziet. Bij dit onderzoek bleek, dat bepaalde vormen van plastische en „vlakke" kunst gebonden waren aan bepaalde gebieden. Deze gebieden, die zich dus door een eigen kunststijl onderscheiden, worden stijlgebieden genoemd.

Op Nieuw-Guinea kunnen we een negental stijlgebieden onderscheiden. Van verschillende van deze – het noordwestelijke kustgebied, het Sepikgebied, het Massimgebied, het gebied van de Golf van Papua, het gebied van de Marind-anim – vallen de grenzen ongeveer samen met de begrenzing van deze area's als cultuurgebieden, een begrenzing, die dus op grond van andere, in de regel minder „impressionistische" criteria verkregen was.

Het is zeker niet verantwoord om, gezien het weinige wat we van de culturen van dit reusachtige eiland weten, nu maar zonder meer de stijlgebieden aan de cultuurprovincies te koppelen. Wèl worden we

door dit gedeeltelijk samenvallen van de grenzen van cultuur- en stijlgebieden weer bepaald bij het feit, dat de kunst – en niet alleen de kunst van Nieuw-Guinea of de primitieve kunst, maar alle kunst – onverbrekelijk met de cultuur verbonden is.

Uit het hier volgende over de kunst en kunstvoorwerpen uit de verschillende stijlgebieden van Nieuw-Guinea blijkt dit verband lang niet altijd even duidelijk. De besproken voorwerpen zijn nl. museumstukken; zij behoren grotendeels tot de Nieuw-Guinea-verzameling van het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden. De gegevens die bij de schenking of aankoop met deze stukken meekwamen, waren over het algemeen uiterst summier.

Dit behoeft geen verwondering te wekken, wanneer men bedenkt, dat vele der „oude" stukken als curiosa werden meegenomen en gewaardeerd door mensen die van de vervaardigers alleen wisten, dat het Papoea's – en dus „wilden" – waren en die het begrip cultuur nog nooit met een Papoea-gemeenschap hadden geassocieerd. Vaak ook was de tijd dat men onder een bepaald volk verbleef te kort of de kennis van de taal dermate onvoldoende, dat het onmogelijk was nadere gegevens in te winnen. Soms was de houding van de bevolking zo terughoudend en achterdochtig – zoals ons door vele reizigers met name van het zuidwestelijke kustgebied gemeld wordt – dat het nog net mogelijk was om, zij het in een uiterst gespannen atmosfeer, enige ruiltransacties aan te gaan, waarbij dan ethnografica in handen van Europeanen kwamen, maar daarmee hield het „vriendschappelijke" contact dan ook op.

Een behandeling van deze kunstwerken in het kader van de cultuur waaruit zij voortkwamen, was dan ook in verreweg de meeste gevallen alleen mogelijk, wanneer over het betreffende gebied publicaties verschenen waren, waarin bij de behandeling van de cultuur in het algemeen of in een of meer van haar aspecten, ook deze of dergelijke voorwerpen ter sprake kwamen.

Wanneer deze gegevens ontbraken, kwamen de kunstvoorwerpen min of meer in de lucht te hangen, wat helaas in verscheidene gebieden van het eiland het geval is.

Verder zullen we er goed aan doen, ons duidelijk te realiseren, dat de hier behandelde kunst van Nieuw-Guinea het product is van een voorbijgegane cultuurfase. Helemaal juist is deze uitspraak niet, natuurlijk niet, dat kan ook nauwelijks in een dergelijk enorm gebied met

zulke grote culturele versch
intensief contact met de bui
inheemse kunst nog in volle
nog niet of nauwelijks door
geval langs de westkust v
eiland, van het gebied van
zuidwaarts tot in het Mapi
gebied, met uitzondering va
vrijwel terra incognita; tijd
trouille-activiteit sprake; i
moeiing met dit gebied in z
Rooms-Katholieke missie al
liere handelaren een min of
is gemaakt. De uit dit gebi
kanalen de Nederlandse m
onze reeds bestaande indruk
centrum van ongewone rijk

Door een verder gaande b
bieden zullen echter ook d
fronteerd met de Europese
wikkeling zijn zoals die zic
voltrokken: een gretige aa
eerst voor zover dit lag op h
bijlklingen werden niet mee
aanschaffen; emaille etensb
verdrongen de vaak pracht
inheemse kleding en lichaa
sierde boombastdoeken, sc
voor een zeer nuchter aan
een hemd en korte broek.

Het verst is deze ontwik
van het eiland en aan de w
van ouds de meeste en m
wereld en dus ook met de E
van het eiland begon de i
schaal na de opening van ee
en de komst van de Chinese

van de grenzen van cultuur- en stijl-
t, dat de kunst – en niet alleen de
mitieve kunst, maar alle kunst – on-
nden is.
unst en kunstvoorwerpen uit de ver-
-Guinea blijkt dit verband lang niet
n voorwerpen zijn nl. museumstuk-
Nieuw-Guinea-verzameling van het
te Leiden. De gegevens die bij de
ukken meekwamen, waren over het

te wekken, wanneer men bedenkt,
curiosa werden meegenomen en ge-
e vervaardigers alleen wisten, dat het
n en die het begrip cultuur nog nooit
dden geassocieerd. Vaak ook was de
olk verbleef te kort of de kennis van
het onmogelijk was nadere gegevens
g van de bevolking zo terughoudend
vele reizigers met name van het zuid-
lt – dat het nog net mogelijk was om,
tmosfeer, enige ruiltransacties aan te
handen van Europeanen kwamen,
chappelijke" contact dan ook op.
twerken in het kader van de cultuur
ook in verreweg de meeste gevallen
t betreffende gebied publicaties ver-
andeling van de cultuur in het alge-
specten, ook deze of dergelijke voor-

aken, kwamen de kunstvoorwerpen
wat helaas in verscheidene gebieden

en, ons duidelijk te realiseren, dat de
-Guinea het product is van een voor-
juist is deze uitspraak niet, natuur-
in een dergelijk enorm gebied met

zulke grote culturele verschillen en ook met een lang niet overal even intensief contact met de buitenwereld. Er zijn dan ook streken waar de inheemse kunst nog in volle bloei is, maar deze zijn zonder uitzondering nog niet of nauwelijks door Europeanen beroerd. Met name is dit het geval langs de westkust van de grote zuidelijke „vlakte" van het eiland, van het gebied van de Lorentz Rivier en de Eilanden Rivier zuidwaarts tot in het Mapi- en Digoelgebied. Vóór de oorlog was dit gebied, met uitzondering van de van de zee af bevaarbare rivierlopen, vrijwel terra incognita; tijdens de oorlog was sporadisch van enige patrouille-activiteit sprake; in de na-oorlogse jaren is de Europese bemoeiing met dit gebied in zoverre geïntensiveerd, dat er zowel door de Rooms-Katholieke missie als door het bestuur als door enkele particuliere handelaren een min of meer regelmatig contact met de bevolking is gemaakt. De uit dit gebied afkomstige voorwerpen, die langs deze kanalen de Nederlandse musea bereikten, hebben op krachtige wijze onze reeds bestaande indruk bevestigd, nl. die van een primitief kunstcentrum van ongewone rijkdom.

Door een verder gaande bemoeiing met en beïnvloeding van deze gebieden zullen echter ook deze mensen en hun cultuur worden geconfronteerd met de Europese cultuur. Het resultaat hiervan zal een ontwikkeling zijn zoals die zich vrijwel overal elders op het eiland heeft voltrokken: een gretige aanvaarding van het nieuwe, vooral en allereerst voor zover dit lag op het gebied van de materiële cultuur. Stenen bijlklingen werden niet meer gemaakt, toen men zich ijzeren bijlen kon aanschaffen; emaille etensborden of mess-tins kwamen in gebruik en verdrongen de vaak prachtig geornamenteerde, houten sagobakjes; inheemse kleding en lichaamsversiering – met kleurige patronen versierde boombastdoeken, schelpen, varkenstanden – maakten plaats voor een zeer nuchter aandoend Europees „costuum" bestaande uit een hemd en korte broek.

Het verst is deze ontwikkeling voortgeschreden aan de noordkust van het eiland en aan de westzijde op het schiereiland Onin. Hier was van ouds de meeste en meest intensieve aanraking met de buitenwereld en dus ook met de Europeanen. Voor het Nederlandse gedeelte van het eiland begon de import van westerse producten op grote schaal na de opening van een lijndienst van de K.P.M. op deze streken en de komst van de Chinese handelaren. Deze laatsten waren het, die in

het kader van ruilhandel tegen bosproducten de begeerde waren tot in de meest afgelegen plaatsen brachten. In de afgelopen oorlog had natuurlijk een enorme versnelling plaats van dit proces met name in de gebieden, waar de Amerikanen waren neergestreken met armada's vol met legergoederen en voorraden en waar de Papoea leerde omgaan met bull-dozers en vrachtauto's.

Deze confrontatie met de Europees-Amerikaanse cultuur heeft dus geleid tot een aanvaarding van de materiële dingen van het Westen.

Daarnaast vonden geestelijke waarden ingang met name het Christendom, zowel in zijn Protestantse als in zijn Rooms-Katholieke vorm.

Het is hier niet de plaats in te gaan op de invloeden die door de persoon en de prediking van zendeling en missionaris hebben ingewerkt op de Papoea-gemeenschappen waaronder zij werkten, en in het algemeen de veranderingen na te gaan die het gevolg waren van hun optreden.

Het gaat er hier slechts om vast te stellen welke de invloed van de prediking en de aanvaarding van het Christendom waren op de artistieke prestaties van de mensen.

Het probleem is wellicht op deze wijze niet geheel juist gesteld, omdat de invloed van zending en missie niet kan worden losgedacht van de invloed die er van het Westen en de westerse cultuur in haar geheel op de Papoea-culturen is uitgegaan, en die op deze culturen desintegrerend werkte. Toch is er een bepaald direct verband. Gedacht wordt hier aan die kunstuitingen, die – geheel of gedeeltelijk liggend in de religieuze sfeer – voortkwamen uit de oude godsdienstige gedachten en voorstellingen.

Deze laatsten moesten plaats maken voor het Christendom. Hierdoor verdwenen ook de kunstvormen, die in het nieuwe bestel zin en functie hadden verloren. Een belangrijke invloed ging hierbij uit van de inheemse zendingsleraars, die in nauw, dagelijks contact met de bevolking leefden. Zo hebben in het Noorden van Nederlands Nieuw-Guinea de Ambonese goeroes actief en bewust bijgedragen tot de eliminering van de oude, religieus gefundeerde kunst. Deze immers was heidens en dus verfoeilijk. Bovendien was zij het product van een – in hun ogen – inferieure cultuur van een minderwaardig volk.

Resumerend kunnen we dus zeggen, dat de gevolgen van de westerse invloed op de Papoea-culturen fataal zijn geweest voor de kunst. Mét de moderne gebruiksvoorwerpen en de moderne kleding verdween het

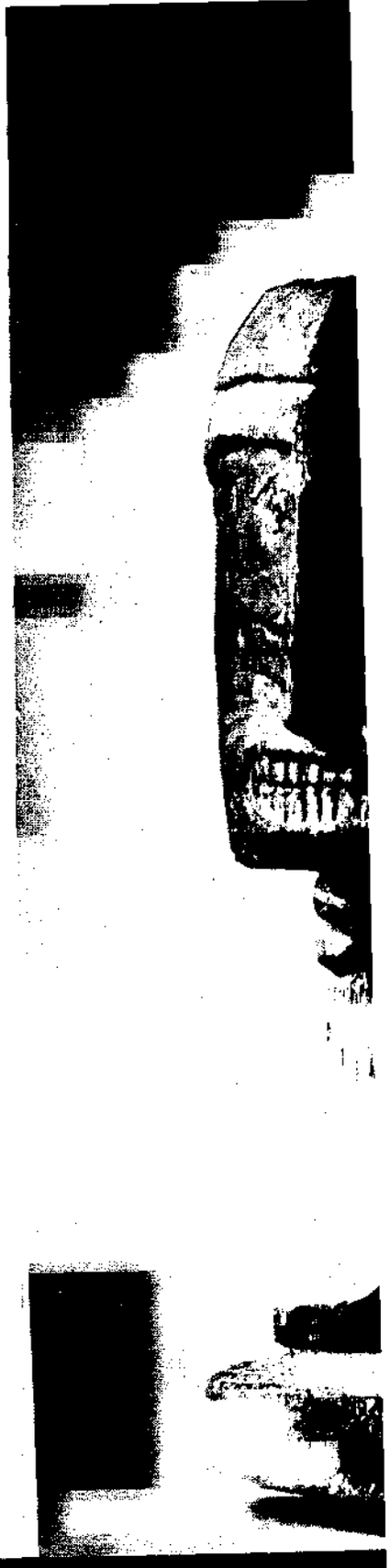

en bosproducten de begeerde waren tot in
brachten. In de afgelopen oorlog had na-
ing plaats van dit proces met name in de
en waren neergestreken met armada's vol
len en waar de Papoea leerde omgaan met

Europees-Amerikaanse cultuur heeft dus
n de materiële dingen van het Westen.
jke waarden ingang met name het Chris-
antse als in zijn Rooms-Katholieke vorm.
te gaan op de invloeden die door de per-
leling en missionaris hebben ingewerkt op
vaaronder zij werkten, en in het algemeen
lie het gevolg waren van hun optreden.
vast te stellen welke de invloed van de
van het Christendom waren op de ar-
nsen.
deze wijze niet geheel juist gesteld, omdat
issie niet kan worden losgedacht van de
en de westerse cultuur in haar geheel op
an, en die op deze culturen desintegre-
aald direct verband. Gedacht wordt hier
geheel of gedeeltelijk liggend in de reli-
uit de oude godsdienstige gedachten en

s maken voor het Christendom. Hierdoor
n, die in het nieuwe bestel zin en functie
ijke invloed ging hierbij uit van de in-
nauw, dagelijks contact met de bevol-
Noorden van Nederlands Nieuw-Guinea
bewust bijgedragen tot de eliminering
rde kunst. Deze immers was heidens en
zij het product van een – in hun ogen –
derwaardig volk.
zeggen, dat de gevolgen van de westerse
fataal zijn geweest voor de kunst. Mét
n en de moderne kleding verdween het

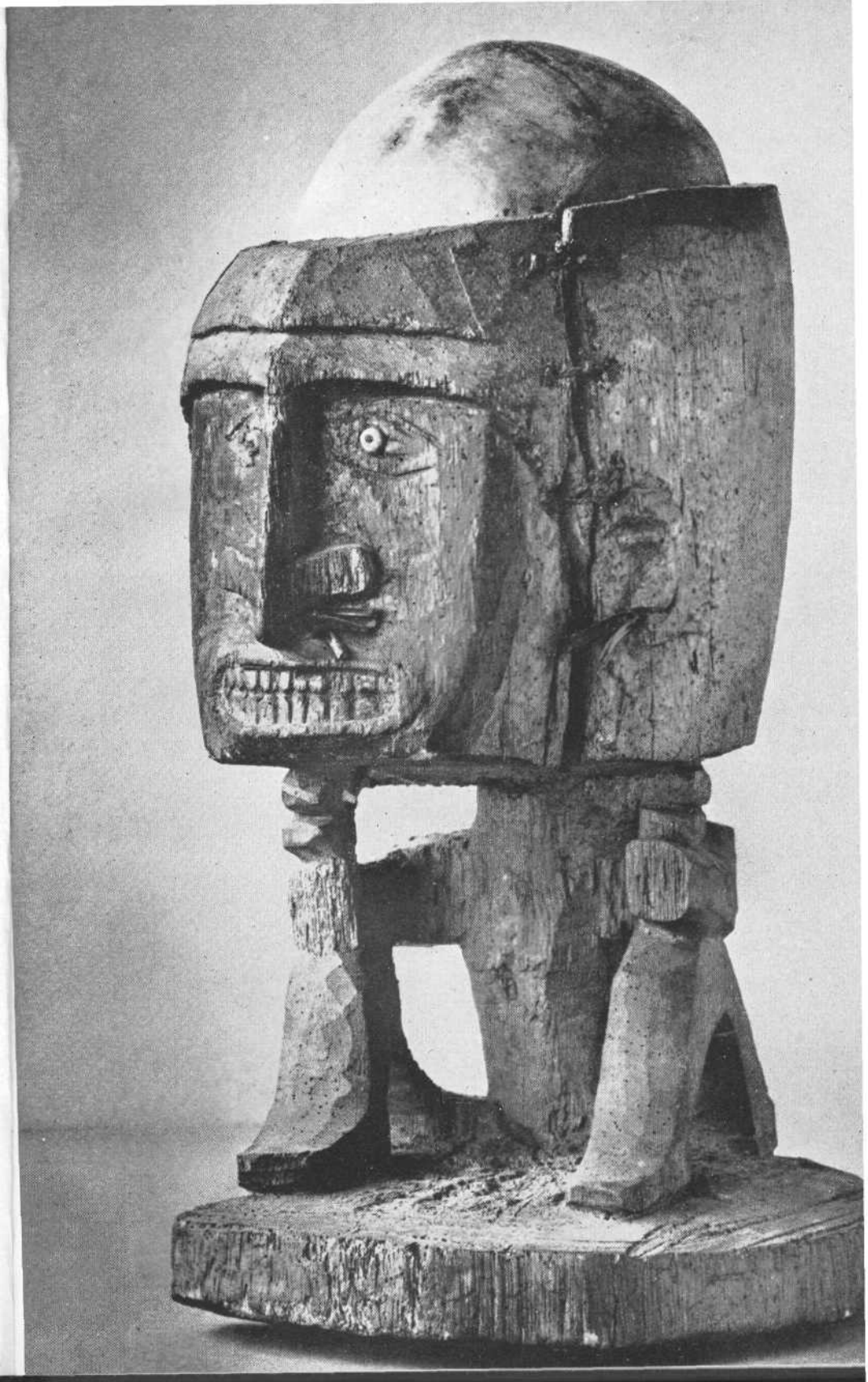

2. Korwar

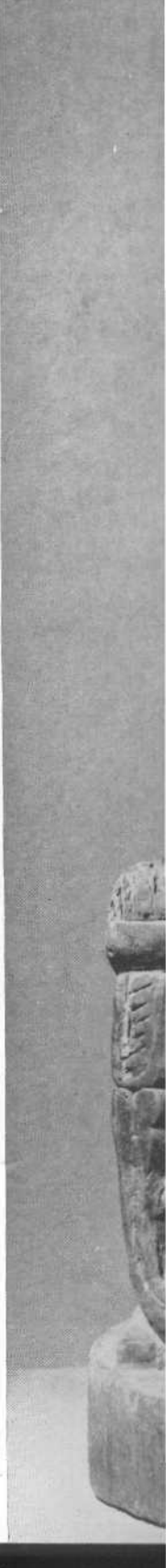

3. Korwar

2. *Korwar*

3. *Korwar*

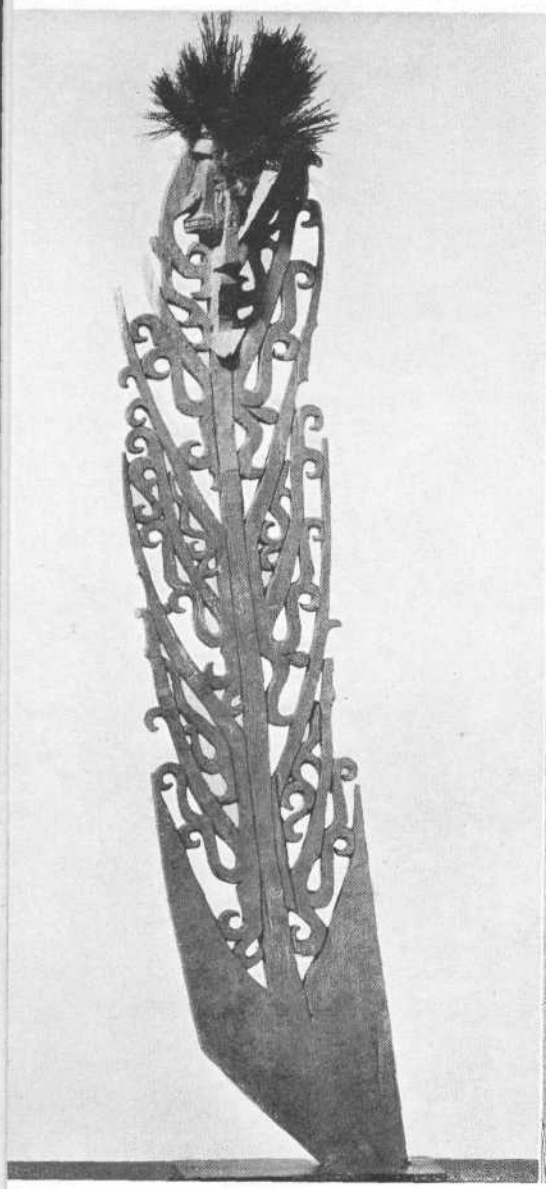

4a.

4b.

Bootstevenversieringen

4b.

ingen

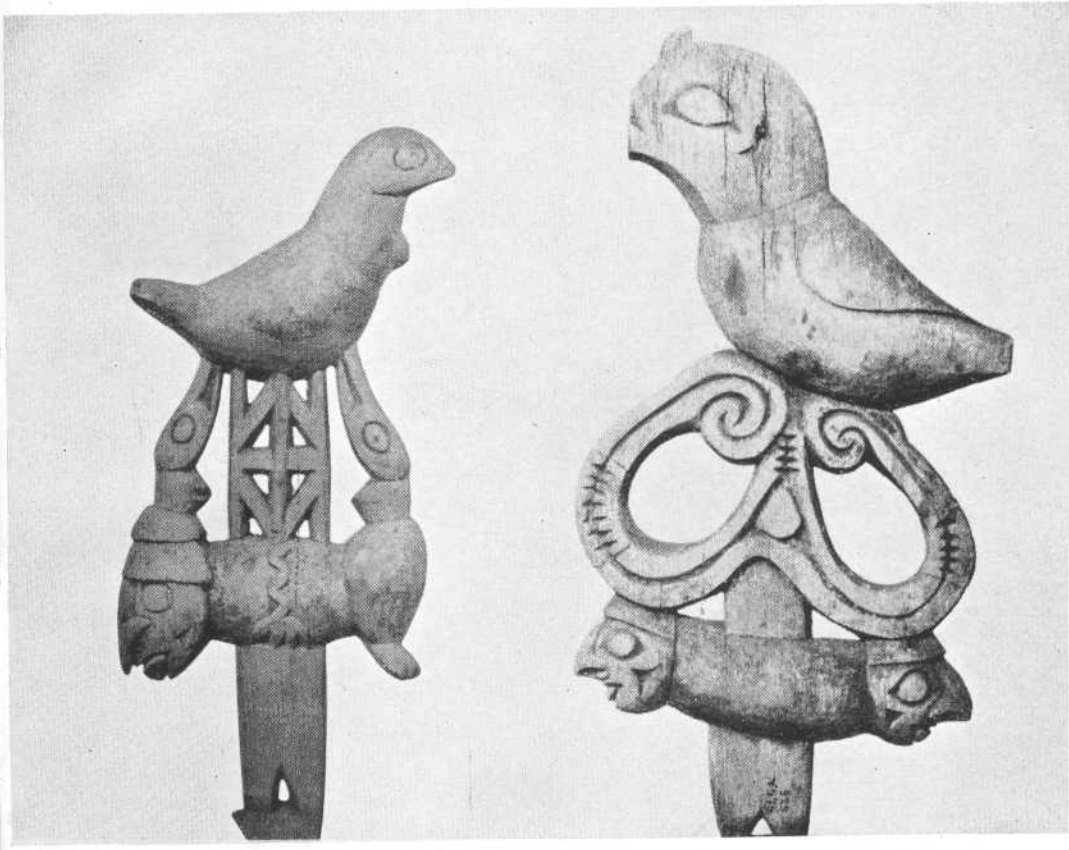

5.

Bootstevenversieringen

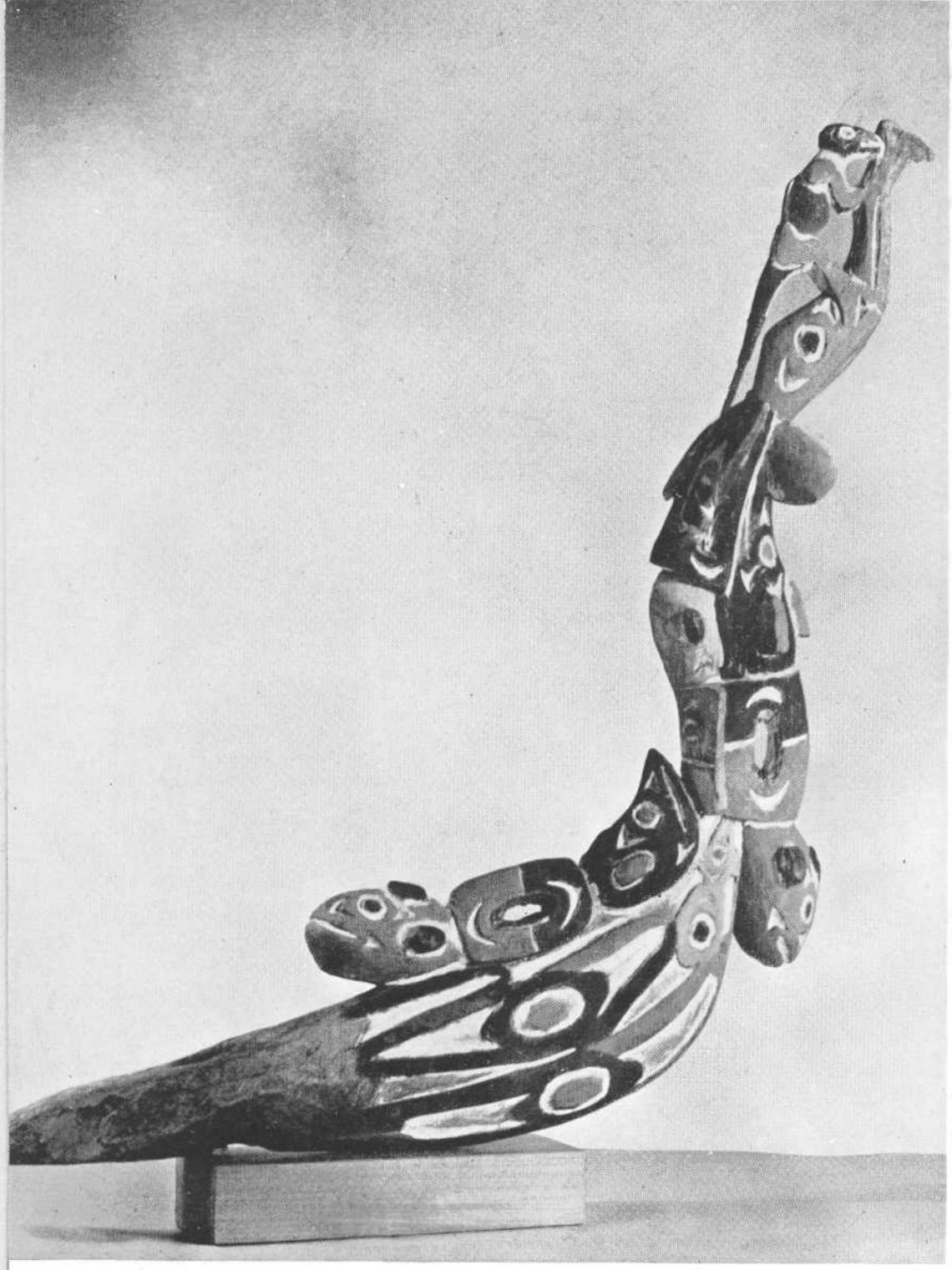

6. Bootstevenversiering

7. Mensenfiguurtje

7. Mensenfiguurtje

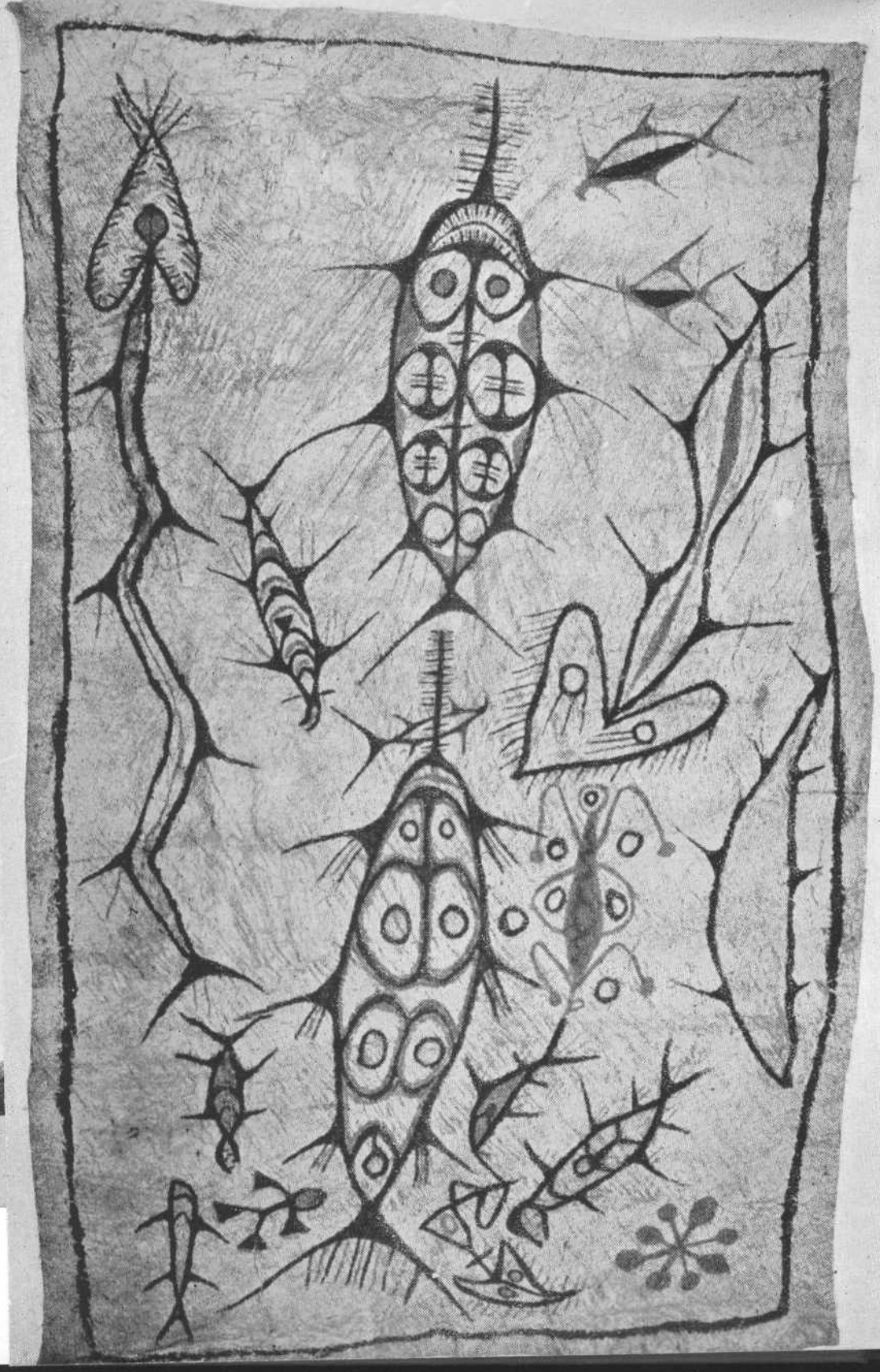

oude handwerk, dat met zij
artistieke waarde had.

Met de aanvaarding van d
alleen de heidense beelden
men aan oude plastieken ha

Een dergelijke „beeldenst
tief element; men wilde zijn
uitdragen.

Tegelijkertijd is zij echte
vele moderne Papoea's eige
van het nieuwe is men het
nauwelijks meer kennen –
niet alleen op Nieuw-Guine

Men schaamt zich vaak
vaderen; het werpen van e
voor velen verraad aan de v
het volk van Nieuw-Guinea
stand moet inhalen en een
der moderne wereldgeschie
geen gunstige voorwaarden
van het waardevolle en sch

Dit wil volstrekt niet z
meer vervaardigen. Integen
Een van de belangrijkste
de vreemdelingen om souv
men stelt, zijn echter over
producten is hiermee in o
liefde, vaak slordig en ruw
van voorwerpen, die in de
schoonheid.

Of en in hoeverre de v
zich laten lenen voor het ve
hier en nu niet worden vast
blijven nog een reservoir v
is hier nog een kans voor d
ten, die mogelijk door hoge
den geactiveerd.

oude handwerk, dat met zijn traditionele ornamentiek vaak een hoge artistieke waarde had.

Met de aanvaarding van de nieuwe godsdienst vervaardigde men niet alleen de heidense beelden niet meer, maar vernietigde vaak nog wat men aan oude plastieken had.

Een dergelijke „beeldenstorm" had natuurlijk een sterk demonstratief element; men wilde zijn overgang tonen en zijn nieuwe gezindheid uitdragen.

Tegelijkertijd is zij echter symptoom van een geesteshouding, die vele moderne Papoea's eigen is. Met de bewondering en aanvaarding van het nieuwe is men het oude gaan minachten en wil het niet of nauwelijks meer kennen – een acculturatieverschijnsel, dat werkelijk niet alleen op Nieuw-Guinea wordt aangetroffen.

Men schaamt zich vaak min of meer voor de cultuur van zijn voorvaderen; het werpen van een waarderende blik achterwaarts betekent voor velen verraad aan de vooruitgang, aan de opwaartse beweging van het volk van Nieuw-Guinea, dat in de kortst mogelijke tijd zijn achterstand moet inhalen en een actieve rol moet gaan spelen in het drama der moderne wereldgeschiedenis. Een gedachtensfeer, die bepaaldelijk geen gunstige voorwaarden schept voor het behouden of reactiveren van het waardevolle en schone van de oude cultuur!

Dit wil volstrekt niet zeggen, dat de Papoea's geen houtsnijwerk meer vervaardigen. Integendeel. De productie is groot, zeer groot zelfs. Een van de belangrijkste oorzaken hiervan is echter de wens van de vreemdelingen om souvenirs mee naar huis te nemen. De eisen die men stelt, zijn echter over het algemeen zeer laag en de aard van de producten is hiermee in overeenstemming. Gemaakt zonder ernst en liefde, vaak slordig en ruw van afwerking, zijn zij geestloze imitaties van voorwerpen, die in de oude cultuur dragers waren van kracht en schoonheid.

Of en in hoeverre de vroegere houtsnijders, de oude kunstenaars, zich laten lenen voor het vervaardigen van deze waardeloze curiosa kan hier en nu niet worden vastgesteld. Mogelijk houden zij zich afzijdig en blijven nog een reservoir van artistieke creativiteit vormen. Misschien is hier nog een kans voor de Papoea-kunst en schuilen hier nog krachten, die mogelijk door hogere eisen van de vreemdelingen kunnen worden geactiveerd.

HET NOORDWESTELIJKE KUSTGEBIED

Tot dit stijlgebied behoren zowel de eilanden van de Radja Ampat-groep voor de west- en noordwestkust van de Vogelkop als het gebied van de Geelvinkbaai – zowel de kuststreken van deze binnenzee als de hierin liggende eilanden en eilandengroepen. In het zich hiertussen bevindende gebied worden de voor dit stijlgebied typische vormen en uitingen grosso modo niet aangetroffen. Hierbij moet een uitzondering worden gemaakt voor bepaalde streken van de noordkust, waar zich immigranten uit de Geelvinkbaai hebben gevestigd.

Naast deze geografische scheiding kunnen binnen deze area als geheel nog een aantal substijlgebieden onderscheiden worden, die elk in de vormen van hun plastische kunst bepaalde variaties van het grondtype vertonen. Zo zijn de uit deze substijlgebieden afkomstige mensenbeeldjes duidelijke voorbeelden van een locale ontwikkeling van een eigen type binnen de door de stijl als geheel gestelde normen.

De Radja Ampat Eilanden, de westelijke „uitloper", vormen een apart substijlgebied. Ook hier heeft dus een eigen ontwikkeling plaats gehad, wat gezien de afstand tot het eigenlijke centrum, de Geelvinkbaai, geen verwondering behoeft te wekken.

Het feit echter van het voorkomen van deze stijl in een zo excentrisch gelegen gebied als de Radja Ampat-groep vraagt wèl een verklaring.

Deze moet zonder twijfel worden gezocht in de occupatie van deze eilanden door van Biak afkomstige immigranten, waarover in de inleiding al gesproken werd.

Herhaaldelijk zijn deze Biakse kolonisten van de Radja Ampat Eilanden uit actief opgetreden tot diep in het Indonesische gebied. Bepaalde groepen ondernamen rooftochten naar Ceram en Ambon. De kusten van Halmaheira zijn een tijdlang door van dit gebied afkomstige Papoea's bewoond geweest.

Uit het einde van de vijftiende eeuw stamt de suprematie van de sultan van Tidore over deze eilanden. Deze bestond in feite uit een

schatplichtigheid, die moes
(vorsten) en *sengadji's* (dis
gesteld. Deze waren niet
schatting verantwoordelijk
dore aan de sultan afdrag
contact – vaak in de vorm
tussen deze Papoea's en de

Deze reeds eeuwen bes
steeds even vriendschapp
sische groepen heeft vanz
tuur van de bevolking va
chipel en de westkust van
Guinea, waar Mohammeda
van de heidense bewoner
schillende Maleis-Arabisch
werden in de inheemse ta
het smeden en bewerken
Het maken van smeedwe
zwervende Biakse prauwb
tochten aan voedsel te ko

Op het gebied van de ku
op het eiland Waigeoe (R
duidelijk voorbeeld van e
sische invloed. Deze figu
tekende, maar niet hoekig
hoofdbedekking, die duide
helm, wijken sterk af van
stijlgebied.

Ook het rankenornamer
Geelvinkbaai-gebied een
van dit gehele stijlgebied
voeren. We vinden deze r
tabak en kalk (een van d
bamboekokers. Hierbij w
gespaarde gedeelte van de
Het – overigens zeer ond
waardoor een charmante

:LIJKE KUSTGEBIED

l de eilanden van de Radja Ampat-
tkust van de Vogelkop als het ge-
l de kuststreken van deze binnenzee
eilandengroepen. In het zich hier-
e voor dit stijlgebied typische vormen
etroffen. Hierbij moet een uitzonde-
lde streken van de noordkust, waar
baai hebben gevestigd.
ng kunnen binnen deze area als ge-
en onderscheiden worden, die elk in
ist bepaalde variaties van het grond-
substijlgebieden afkomstige mensen-
an een locale ontwikkeling van een
als geheel gestelde normen.
e westelijke „uitloper", vormen een
ft dus een eigen ontwikkeling plaats
het eigenlijke centrum, de Geelvink-
te wekken.
en van deze stijl in een zo excentrisch
it-groep vraagt wèl een verklaring.
en gezocht in de occupatie van deze
ge immigranten, waarover in de in-

e kolonisten van de Radja Ampat
: diep in het Indonesische gebied. Be-
tochten naar Ceram en Ambon. De
jdlang door van dit gebied afkomstige

e eeuw stamt de suprematie van de
nden. Deze bestond in feite uit een

schatplichtigheid, die moest worden afgedwongen door inheemse *radja's* (vorsten) en *sengadji's* (districtshoofden), die door de sultan waren aangesteld. Deze waren niet slechts voor de jaarlijkse opbrengst van de schatting verantwoordelijk, maar moesten deze ook persoonlijk in Tidore aan de sultan afdragen. Hierdoor ontstond een nauw persoonlijk contact – vaak in de vorm van huwelijken met Indonesische vrouwen – tussen deze Papoea's en de bewoners van dit gedeelte van de Molukken.

Deze reeds eeuwen bestaande, soms zeer intensieve – zij het niet steeds even vriendschappelijke – aanraking met deze Oost-Indonesische groepen heeft vanzelfsprekend zijn stempel gedrukt op de cultuur van de bevolking van de Radja Ampat Eilanden. Zo is deze archipel en de westkust van het „vasteland" de enige plaats van Nieuw-Guinea, waar Mohammedanen wonen. In de godsdienstige terminologie van de heidense bewoners van de Radja Ampat-groep vonden verschillende Maleis-Arabische woorden ingang. Ook vele Tidorese termen werden in de inheemse taal opgenomen. Verder werd de techniek van het smeden en bewerken van ijzer van de Indonesiërs overgenomen. Het maken van smeedwerk voor de bevolking werd voor de rondzwervende Biakse prauwbemanningen een van de middelen om op hun tochten aan voedsel te komen.

Op het gebied van de kunst vormen de mensenbeelden, die in grotten op het eiland Waigeoe (Radja Ampat-groep) werden aangetroffen, een duidelijk voorbeeld van een locale ontwikkeling onder sterke Indonesische invloed. Deze figuren met hun ronde vormen, wel scherp getekende, maar niet hoekig of rechtlijnig voorgestelde gezichten en hun hoofdbedekking, die duidelijke associaties wekt met de Molukse statiehelm, wijken sterk af van het grondtype van de mensenfiguur van dit stijlgebied.

Ook het rankenornament, dat in zijn verbreiding tot over het gehele Geelvinkbaai-gebied een van de „Leitmotive" van de voortbrengselen van dit gehele stijlgebied is, is op Indonesische beïnvloeding terug te voeren. We vinden deze rankenversiering op de voor het bewaren van tabak en kalk (een van de ingrediënten voor de sirihpruim) gebruikte bamboekokers. Hierbij worden de ornamenten gevormd door het uitgespaarde gedeelte van de bamboewand, dat ongekleurd wordt gelaten. Het – overigens zeer ondiep – uitgesneden fond is donker gekleurd, waardoor een charmante contrastwerking wordt bereikt.

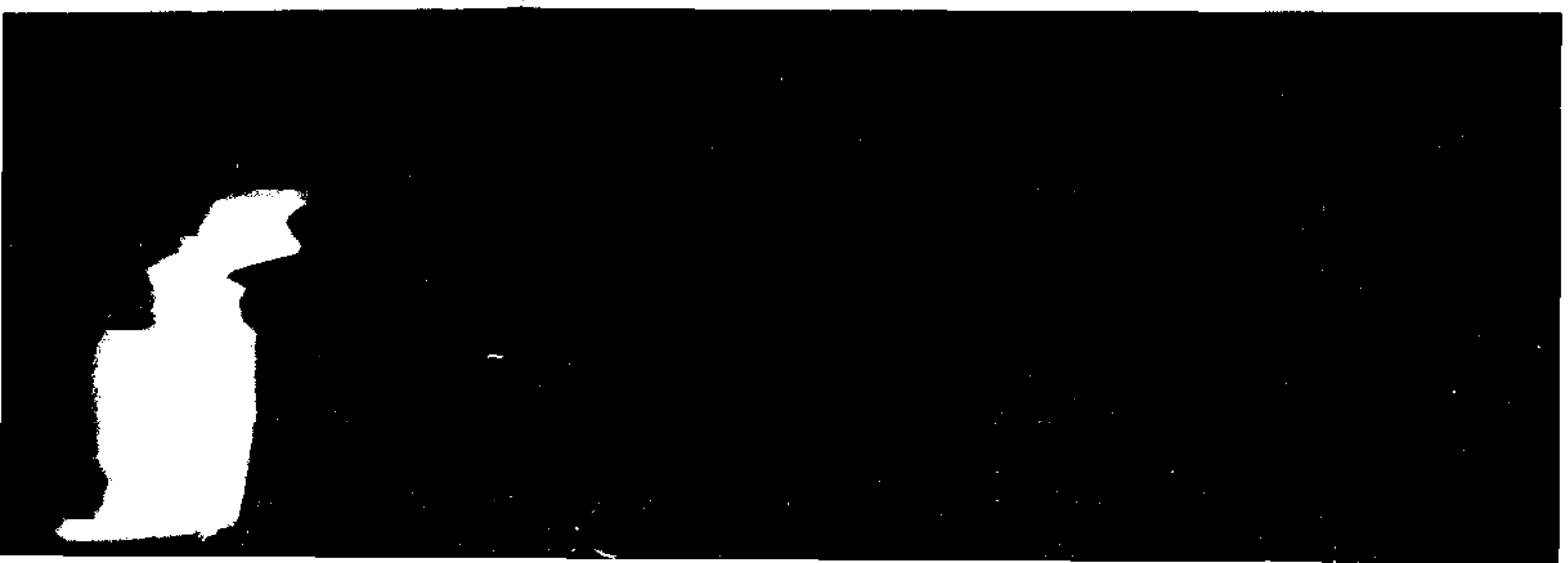

Ook bij de à jour bewerkte prauwstevenversieringen vinden we dit rankenornament, dat in vele gevallen gecombineerd wordt met de voorstelling van een mensenhoofd in de strakke, rechtlijnige vorm, die kenmerkend is voor de weergave van mensenhoofd en mensenfiguur in dit stijlgebied (foto 4). Eenzelfde combinatie van een zekere losse rondheid met strakke rechtlijnigheid wordt getoond door de mensenbeelden met schilden voor zich, die eveneens à jour bewerkt en van rankenornamenten voorzien zijn. Ook in de kleinplastiek – neksteunen en versierde handvaten van lepels en kalkspatels – zien we beide motieven vaak gezamenlijk optreden.

De vrijstaande mensenfiguren zijn soms in zittende, soms in staande houding weergegeven, afhankelijk van het substijlgebied, waartoe ze behoren. In verhouding tot het lichaam zijn de hoofden groot tot zeer groot. Soms zijn ze uitgehold en wordt de schedel van de dode erin geplaatst. Met name de gezichten vertonen een strenge rechtlijnigheid. Een van de typische kenmerken van de gezichten is de rechte neus met de geprononceerde vleugels, die ongeveer de vorm heeft van een anker.

Deze plastieken, die algemeen onder de naam *korwar* bekend zijn, bepalen mét het rankenornament zo geheel het karakter van deze kunststijl, dat men haar ook wel met de naam van *korwar*stijl aanduidt (foto's 1 en 2). Meer in het algemeen gaat men dan ook wel spreken van „*korwar*-achtige" figuren of beelden van een „*korwar*type" – een van de vele voorbeelden van een locale term, die tot een algemeen begrip geworden is.

Korwars worden gemaakt na een sterfgeval. Soms mét, soms zonder de schedel van de overledene werd zijn geest geacht de voor hem bestemde *korwar* als verblijfplaats te kiezen. Niet aan alle dodengeesten viel een dergelijke eer te beurt. Alleen voor volwaardige leden van de samenleving werd een *korwar* gemaakt; de dodengeest van een slaaf werd hiervoor niet belangrijk genoeg geacht.

Niet alleen uit respect en eerbied, maar ook uit genegenheid en liefde voor de afgestorvenen werden deze beelden vervaardigd. Zo werden ook voor de zielen van dode kinderen soms *korwars* gemaakt, die dan met grote zorg en liefde omringd werden. Hoezeer men het beeld met de gestorvene identificeerde wordt geïllustreerd door de vrouw die, daar ze overgegaan was tot het Christendom en zich dus los wilde maken van haar oude geloof, het beeld van haar kind aan de zendeling aanbood met de woorden „Hier is mijn kind".

De meeste zorg werd w
mensen, hoofden van fami

Over het algemeen wete
ste vijf en zeventig jaar in d
komen zijn, niet hoe oud ze
vaardigd werden, tenzij dez
zameld. Dit gebeurde slec
zijde van de verzamelaar
van het volk bestond.

Op deze wijze zijn der
guurtje dat in foto 3 afge
ongeveer zes generaties.
van ongeveer vijf en twint
vervaardigd. Door de verza
van het eiland Batanta
niet dáár gemaakt, maar
kampong Asbakin. Het wa
van een groep Biakse Papo
die met een aantal scheep
Radja Ampat Eilanden en
voeren. Bij Asbakin is dez
de *korwar*, waardoor zijn g
leiding gevend aan de ex
schermend. Dat het hier
willen aangeven door de ho
Indonesisch – waardigheid
door de sultan van Tidore
ding van het beeld is die,
tijdens het aanroepen van
religieuze plechtigheid van
waarbij op een op vier palen

Bij en door de *korwar* ka
treden. Het doel hiervan is
de aanvang van belangrijk
als bij ziekten en gevaren.
gaven zich op voor het *k*
ophouden de dode bij de

uwstevenversieringen vinden we dit
.en gecombineerd wordt met de voor-
: strakke, rechtlijnige vorm, die ken-
mensenhoofd en mensenfiguur in dit
ıbinatie van een zekere losse rond-
wordt getoond door de mensen-
lie eveneens à jour bewerkt en van
Ook in de kleinplastiek – neksteunen
; en kalkspatels – zien we beide mo-

.
ijn soms in zittende, soms in staande
ɛ van het substijlgebied, waartoe ze
:haam zijn de hoofden groot tot zeer
'ordt de schedel van de dode erin ge-
'ertonen een strenge rechtlijnigheid.
an de gezichten is de rechte neus met
ıgeveer de vorm heeft van een anker.
onder de naam *korwar* bekend zijn,
zo geheel het karakter van deze kunst-
aam van *korwar*stijl aanduidt (foto's 1
men dan ook wel spreken van „*korwar*-
ı „*korwar*type" – een van de vele voor-
ɔt een algemeen begrip geworden is.
:n sterfgeval. Soms mét, soms zonder
rd zijn geest geacht de voor hem be-
:e kiezen. Niet aan alle dodengeesten
ılleen voor volwaardige leden van de
maakt; de dodengeest van een slaaf
ıoeg geacht.
:d, maar ook uit genegenheid en liefde
eze beelden vervaardigd. Zo werden
leren soms *korwars* gemaakt, die dan
'erden. Hoezeer men het beeld met de
;eïllustreerd door de vrouw die, daar
tendom en zich dus los wilde maken
van haar kind aan de zendeling aan-
ijn kind".

De meeste zorg werd wel besteed aan de *korwars* van „belangrijke" mensen, hoofden van families en clans, leiders van expedities enz.

Over het algemeen weten we van de *korwars*, die in de loop van de laatste vijf en zeventig jaar in de Europese museumverzamelingen terecht gekomen zijn, niet hoe oud ze zijn en evenmin voor welke mensen ze vervaardigd werden, tenzij deze gegevens mét het beeld ter plaatse werden verzameld. Dit gebeurde slechts in enkele gevallen, nl. wanneer er van de zijde van de verzamelaar kennis van en belangstelling voor de cultuur van het volk bestond.

Op deze wijze zijn dergelijke gegevens bekend van het mensenfiguurtje dat in foto 3 afgebeeld is. Dit beeld heeft een ouderdom van ongeveer zes generaties. Wanneer we voor een generatie een periode van ongeveer vijf en twintig jaar aannemen, is het dus omstreeks 1800 vervaardigd. Door de verzamelaar werd het aangetroffen in het Noorden van het eiland Batanta van de Radja Ampat-groep. Het was echter niet dáár gemaakt, maar aan de noordkust van de Vogelkop bij de kampong Asbakin. Het was bestemd voor de dodengeest van de leider van een groep Biakse Papoea's – het clangenootschap der Kafdaroen –, die met een aantal scheepjes op weg waren van hun stamland naar de Radja Ampat Eilanden en daarbij langs de noordkust van de Vogelkop voeren. Bij Asbakin is deze hoofdman gestorven en hier maakte men de *korwar*, waardoor zijn geest de reis naar het Westen kon meemaken, leiding gevend aan de expeditie en de leden ervan tegen gevaar beschermend. Dat het hier een man van hoge positie betrof, heeft men willen aangeven door de hoofddoek die het beeld versiert, een – typisch Indonesisch – waardigheidsteken en praerogatief van de *sengadji's*, de door de sultan van Tidore aangestelde districtshoofden. De handhouding van het beeld is die, welke door de clanoudsten aangenomen werd tijdens het aanroepen van Mansren Nanggi (Heer des Hemels) bij de diepreligieuze plechtigheid van het *fan nanggi* (het „voeden van de hemel"), waarbij op een op vier palen opgerichte stellage voedsel werd neergelegd.

Bij en door de *korwar* kan men met de geest van de dode in contact treden. Het doel hiervan is het verkrijgen van raad en hulp zowel aan de aanvang van belangrijke ondernemingen zoals reizen en expedities als bij ziekten en gevaren. Hiertoe stelt een persoon met mediamieke gaven zich op voor het *korwar*beeld. Het medium roept dan zonder ophouden de dode bij de naam, zo lang tot de geest van de dode „in

hem vaart", hetgeen zich manifesteert in een beven en trillen van het lichaam. In deze trancetoestand spreekt dan het medium in de van de gewone omgangstaal sterk afwijkende „geestentaal". De omstanders interpreteren hieruit de bedoelingen en raadgevingen van de gestorvene.

Zo lang de geest in het beeld is en de mensen beschermt, zo lang staat het in aanzien en wordt met vele en goede zorgen omringd. Vaak worden de beelden met lapjes versierd, bij feesten krijgen ze schotels met spijzen voorgezet en worden ze voorzien van tabak.

Wanneer de *korwar* de mensen echter in de steek laat, wanneer dus, ondanks het voorzichtig om raad vragen en het plegen van eerbetoon, de reis ongelukkig is, de expeditie mislukt en de zieke sterft, dan blijkt hieruit, dat de geest van de dode het beeld heeft verlaten. Men koelt er zijn ergernis of woede op door het te slaan of er met een kapmes op in te hakken. Ook wordt het wel als waardeloos weggeworpen.

Massale vernietiging van deze beelden – meestal in de vorm van verbranding – had plaats, wanneer een groep tot het Christendom overgegaan was. Door een dergelijk „auto da fe" wenste men nadrukkelijk te demonstreren dat „het oude voorbijgegaan en alles nieuw geworden was". Ook zal men zich door het vernietigen van de conterfeitsels der voorouders, van wie men nu geen represaillemaatregelen meer behoefde te vrezen, van een zekere angst verlost gevoeld hebben.

Dat deze overgang gepaard moest gaan met een dergelijke vernietiging van het oude is een uit het oogpunt van de kennis van oude cultuur en kunst uitermate betreurenswaardig feit, vooral ook omdat er in deze maatschappij weinig krachten aanwezig lijken te zijn, die, met behoud van het nieuwe, streven naar een reactivering van datgene wat in deze oude cultuur schoon en waardevol was.

Van het verdwijnen van deze kunstvormen is dus invloed van buiten de oorzaak geweest. We moeten ons er echter voor hoeden steeds externe invloeden voor veranderingen in de Papoea-culturen verantwoordelijk te willen stellen.

Ook binnen het kader dezer culturen kunnen ingrijpende veranderingen optreden, waardoor bepaalde vormen en elementen radicaal verdwijnen kunnen. Dit heeft ook in het verleden plaats gehad. Een voorbeeld hiervan is de *roem seram*, een mannenhuis van een typisch sacraal karakter, dat ons door reizigers en zendelingen van de periode

ná het midden van de vo
reeds vervallen was, vóór
Christendom zijn beslag ha

Deze *roem seram* waren
ingangen aan de uiteinde
water gebouwde *roem sera*
twintig meter en een bre
lengteprofiel van het dak
lopende voor- en achterste
in de vorm van plastische
vervulden. Ook in het hui
zich mensenplastieken, vo
werkt in de structuur van
gebouw, van voor tot acht
het dak was in reliëf houtsn
stellingen van krokodillen

Door een verandering in
verdwenen. Het clanverba
dom een van de exponente
van voornamere lieden. De
in het dorp, dat voor allen
boven geheimzinnige plec
een ruimte tot welke allee
geraakten de *roem seram* i
vooraanstaande mensen o

Tenslotte worde hier n

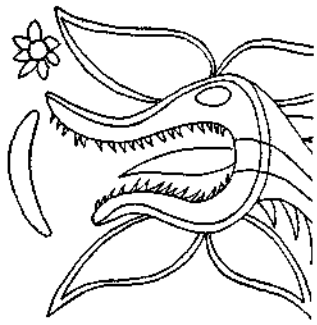

1. Voorstelli

ert in een beven en trillen van het
reekt dan het medium in de van de
nde „geestentaal". De omstanders
gen en raadgevingen van de ge-

de mensen beschermt, zo lang staat
goede zorgen omringd. Vaak worden
esten krijgen ze schotels met spijzen
an tabak.
chter in de steek laat, wanneer dus,
ragen en het plegen van eerbetoon,
nislukt en de zieke sterft, dan blijkt
t beeld heeft verlaten. Men koelt er
te slaan of er met een kapmes op in
waardeloos weggeworpen.
beelden – meestal in de vorm van
er een groep tot het Christendom
„auto da fe" wenste men nadrukke-
ie voorbijgegaan en alles nieuw ge-
loor het vernietigen van de conter-
nen nu geen represaillemaatregelen
ekere angst verlost gevoeld hebben.
st gaan met een dergelijke vernieti-
ogpunt van de kennis van oude cul-
swaardig feit, vooral ook omdat er in
n aanwezig lijken te zijn, die, met
ar een reactivering van datgene wat
ardevol was.
nstvormen is dus invloed van buiten
ns er echter voor hoeden steeds ex-
n in de Papoea-culturen verantwoor-

lturen kunnen ingrijpende verande-
lde vormen en elementen radicaal
t in het verleden plaats gehad. Een
m, een mannenhuis van een typisch
zigers en zendelingen van de periode

ná het midden van de vorige eeuw nog beschreven wordt, maar dat reeds vervallen was, vóórdat de overgang van de bevolking naar het Christendom zijn beslag had gekregen.

Deze *roem seram* waren langgerekte, op palen gebouwde huizen met ingangen aan de uiteinden. Van de bij Doreh aanwezige, boven het water gebouwde *roem seram*, wordt een lengte van ongeveer vijf en twintig meter en een breedte van bijna vijf meter opgegeven. Het lengteprofiel van het dak deed denken aan dat van een boot met oplopende voor- en achtersteven. De huispalen waren bijna alle versierd in de vorm van plastische mensenbeelden, die de functie van karyatiden vervulden. Ook in het huis en op het platform daarbuiten bevonden zich mensenplastieken, voor een deel vrijstaand, voor een deel verwerkt in de structuur van het gebouw. Op een door het midden van het gebouw, van voor tot achter lopende balk en op de dwarsbalken van het dak was in reliëf houtsnijwerk aangebracht: mensenfiguren en voorstellingen van krokodillen en slangen.

Door een verandering in de sociale organisatie zijn deze *roem seram* verdwenen. Het clanverband, waarvan dit mannenhuis als clanheiligdom een van de exponenten was, werd nl. doorbroken door een stand van voornamere lieden. Deze gaven de voorkeur aan openbaar vertoon in het dorp, dat voor allen – ook vrouwen en kinderen – zichtbaar was boven geheimzinnige plechtigheden op een afgezonderde plaats en in een ruimte tot welke alleen de ingewijden toegang hadden. Hierdoor geraakten de *roem seram* in verval. Hun functie werd door het huis der vooraanstaande mensen overgenomen.

Tenslotte worde hier nog een kunstvorm genoemd, die niet alleen

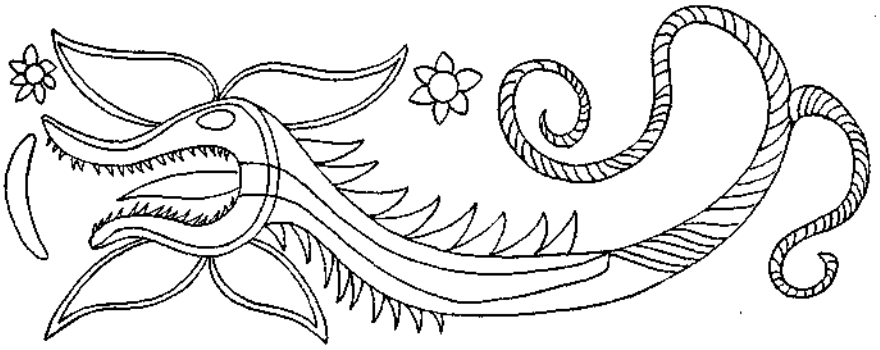

1. Voorstelling met een mythologische betekenis

godsdienstig gefundeerd was, maar die bovendien nog het uitsluitend bezit was van de *mon* of sjamaan. Bedoeld worden de door deze priesters vervaardigde tekeningen van mythologische figuren, waarin vaak voorstellingen van mensen en dieren (slang- en draakvormige figuren) te herkennen zijn. Hieronder zijn voorstellingen van een soms opvallende compositorische schoonheid en een bijzonder krachtige werking. Hun eigenlijke betekenis was slechts aan de vervaardiger zelf bekend. Elke *mon* had zijn eigen stijl van tekenen, die door de mensen als zodanig gemakkelijk herkend werd (tekening 1).

HUMBOLDT

Dit stijlgebied heeft een
kusten van de Humboldtb
in het Sentanimeer. Naar h
schijnlijk zeer smalle – kust
Mamberamo. Ook de voor
groepen – Koemamba-arch
groep – behoren ertoe. In he
de politieke grens tussen h
ritory.

Tussen de nederzettinger
landen vormt de zee het v
oostmoeson maakt men v
standen van honderdvijftig
Westen als naar het Oosten

De voor dit zeeverkeer g
boomstamkano's met één u
verbindingsstangen van bo
zeegang zijn de boorden me

Aan de stevens van deze
Vele van deze bootstevenv
zijn als losse voorwerpen in
gekomen. Bij het overgrot
gave. Het is dan ook niet m
kunnen onderscheiden, min

Eén groep van deze voor
aansluit aan en zelfs deel uit
één blok hout vervaardigd
planken in v-vorm. Deze ru
tegen de eveneens v-vormig
met vezelkoord zijn vastges

r die bovendien nog het uitsluitend
edoeld worden de door deze priesters
ıologische figuren, waarin vaak voor-
(slang- en draakvormige figuren) te
ırstellingen van een soms opvallende
ı bijzonder krachtige werking. Hun
n de vervaardiger zelf bekend. Elke
ıen, die door de mensen als zodanig
ng 1).

HUMBOLDTBAAI – SENTANIMEER

Dit stijlgebied heeft een veel grotere uitgestrektheid dan alleen de kusten van de Humboldtbaai en de omgeving van en de eilandjes in het Sentanimeer. Naar het Westen toe loopt het nl. als een – waarschijnlijk zeer smalle – kuststrook door tot ongeveer de mond van de Mamberamo. Ook de voor deze kust gelegen eilanden en eilandengroepen – Koemamba-archipel, Wakde, Masi-Masi, Jamna, Podenagroep – behoren ertoe. In het Oosten valt de grens nagenoeg samen met de politieke grens tussen het Nederlandse gedeelte en het Trust Territory.

Tussen de nederzettingen van het noordelijke kustgebied en de eilanden vormt de zee het verbindende element. Vooral gedurende de oostmoeson maakt men van de Humboldtbaai uit reizen over afstanden van honderdvijftig tot tweehonderd kilometer, zowel naar het Westen als naar het Oosten.

De voor dit zeeverkeer gebruikte boten zijn lange en uiterst smalle boomstamkano's met één uitlegger en een platformpje, dat rust op de verbindingsstangen van bootromp en vlerk. Als bescherming tegen zeegang zijn de boorden met planken opgehoogd.

Aan de stevens van deze vaartuigen zijn ornamenten aangebracht. Vele van deze bootstevenversieringen van het Humboldtbaaigebied zijn als losse voorwerpen in de Europese museumverzamelingen terecht gekomen. Bij het overgrote deel ontbreekt een exacte herkomstopgave. Het is dan ook niet mogelijk de drie verschillende typen die we kunnen onderscheiden, min of meer nauwkeurig te localiseren.

Eén groep van deze voorwerpen vertoont een vorm, die zich geheel aansluit aan en zelfs deel uitmaakt van de eigenlijke steven. Ze zijn van één blok hout vervaardigd. Het achterste gedeelte bestaat uit twee planken in v-vorm. Deze rusten bovenop de bootromp en passen aan tegen de eveneens v-vormige punt van de boordplanken, waaraan ze met vezelkoord zijn vastgesjord.

Sommige vertonen in het midden, waar de beide „planken" samenkomen, een loodrecht zuiltje bekroond door een mensenhoofd, terwijl aan de voorzijde een lange „hals", waarop eveneens een mensenhoofd, schuin omhoogsteekt.

Bij andere is het voorste deel, het eigenlijke „lichaam", aan de voorzijde scherp afgesneden als de boeg van een oorlogsschip. Hierboven verheft zich dan een mensenhoofd waar bovenop soms nog een vogelfiguur aangebracht is.

Beide typen komen in combinatie aan de twee stevens van één prauw voor. Die punt waar zich een ornament van de eerstgenoemde soort bevindt, wordt dan beschouwd als de voorkant van het overigens geheel symmetrische vaartuig.

Aan de buitenzijde van de planken is door middel van ingesneden lijnen, kleuring van de door deze lijnen begrensde vlakken en/of volwrijven van deze lijnen met kalk een ornamentatie verkregen, waarin vissen, zij het in gestyleerde vorm, duidelijk als motieven te herkennen zijn. Behalve op de stevenversieringen komen deze en dergelijke ornamenten ook op de romp en de boordplanken voor. Ze vertonen een merkwaardige overeenkomst met bepaalde in het snijwerk van het gebied van de Huon Golf voorkomende versieringsmotieven.

Prauwstevenornamenten van dezelfde grondvorm, maar anders afgewerkt en geornamenteerd, zijn die, waarbij het schuin omhoogstekende voorstuk niet in een mensenhoofd, maar in een naar achteren omgebogen krul uitloopt. In aan de bovenzijde van dit voorstuk uitstekende punten – twee of drie in getal – wordt dit motief herhaald. Ruggelings liggend op of achterover leunend tegen deze krullen is een mensenfiguur afgebeeld, vaak samen met een conterfeitsel van een dier – vis of krokodil. Ook de versiering van de zijkanten is hier anders, zij bestaat uit verticale reeksen van grotendeels curvilineaire patronen.

De grote, krachtig gebogen, S-vormige opzetten – de tweede grondvorm – bestaan uit een massief onderstuk, dat aan de zijkant een reliëfversiering vertoont. Zich naar boven toe ombuigend en versmallend gaat het over in een samenstel van dier- en mens-dierfiguren. Bruin, zwart, geel en wit zijn de kleuren, die soms worden opgebracht en dan de onrustige levendigheid in niet geringe mate verhogen (foto 6).

De bootstevenversieringen van het derde type zijn eenvoudiger van vorm en doen rustiger aan. Zij bestaan uit een rechtopstaand staafje

met één of twee dwarshoutj
het andere, indien aanwezig
stokjes zijn in de vorm va
bovenste dwarshoutje ontb
verticale stokje het realist
aangebracht. Deze figuur d
met de besneden uiteinden
Deze verbinding bestaat
vogelkoppen of vissen; som
licht een stylering is van
samenstel van ranken en kr
motieven van de Geelvink
twijfel aan beïnvloeding va

Vele van deze bootsteven
dynamische geladenheid. A
waarschijnlijk ook wel niet
functie de snelheid en de v
goede visvangst voor de b
hieromtrent over geen enke
beschikken, is dit niet mee

De mensenfiguren van
staande plastieken als de
prauwstevenversieringen e
ladenheid bepaaldelijk niet
onbewogen rust. De vormen
(tekening 2). In de wijze wa
interessante aansluiting aan
ke kustgebied als van het S
ceerde vleugels, de ankervor
herinnert, vinden we een ge
dat in meer uitgewerkte v

Tussen de kunst van de H
enerzijds en die van het geb
binnen het kader van het st
Zo bestaat er een duidelijk
boven beschreven mensenfi
mensenplastieken van het S

:n, waar de beide „planken" samen-
ɔond door een mensenhoofd, terwijl
waarop eveneens een mensenhoofd,

t eigenlijke „lichaam", aan de voor-
:g van een oorlogsschip. Hierboven
waar bovenop soms nog een vogel-

ie aan de twee stevens van één
:n ornament van de eerstgenoemde
'd als de voorkant van het overigens

ken is door middel van ingesneden
lijnen begrensde vlakken en/of vol-
:en ornamentatie verkregen, waarin
duidelijk als motieven te herkennen
ıgen komen deze en dergelijke orna-
ɔordplanken voor. Ze vertonen een
bepaalde in het snijwerk van het
ıende versieringsmotieven.
:zelfde grondvorm, maar anders af-
die, waarbij het schuin omhoogste-
nhoofd, maar in een naar achteren
le bovenzijde van dit voorstuk uit-
getal – wordt dit motief herhaald.
er leunend tegen deze krullen is een
:n met een conterfeitsel van een dier
ɡ van de zijkanten is hier anders, zij
grotendeels curvilineaire patronen.
ormige opzetten – de tweede grond-
ıderstuk, dat aan de zijkant een re-
boven toe ombuigend en versmal-
stel van dier- en mens-dierfiguren.
leuren, die soms worden opgebracht
ı niet geringe mate verhogen (foto 6).
het derde type zijn eenvoudiger van
staan uit een rechtopstaand staafje

met één of twee dwarshoutjes, een op ongeveer de helft van de hoogte, het andere, indien aanwezig, bovenaan. De uiteinden van deze dwarse stokjes zijn in de vorm van mensenhoofden gesneden. Wanneer het bovenste dwarshoutje ontbreekt, is bijna steeds op de punt van het verticale stokje het realistische conterfeitsel van een zittende vogel aangebracht. Deze figuur domineert het stuk. Zij is steeds verbonden met de besneden uiteinden van het daaronder lopende dwarshoutje. Deze verbinding bestaat uit twee omhoogstekende, langsnavelige vogelkoppen of vissen; soms uit een forse, curvilineaire figuur, die wellicht een stylering is van twee geopende vogelsnavels; soms uit een samenstel van ranken en krullen, die sterk doen denken aan de rankenmotieven van de Geelvinkbaai en welker aanwezigheid hier zonder twijfel aan beïnvloeding van het Westen uit te danken is (foto 5).

Vele van deze bootstevenornamenten zijn voorwerpen van een sterk dynamische geladenheid. Als versieringen zonder meer zullen ze dan waarschijnlijk ook wel niet gediend hebben. Mogelijk hadden zij als functie de snelheid en de veiligheid van de prauw te vergroten en een goede visvangst voor de bemanning te verzekeren. Zolang we echter hieromtrent over geen enkel door de bevolking zelf verstrekt gegeven beschikken, is dit niet meer dan een veronderstelling.

De mensenfiguren van het Humboldtbaaigebied – zowel de vrijstaande plastieken als de beeldjes en koppen, die verwerkt zijn in prauwstevenversieringen en harpoenschachten – vertonen deze geladenheid bepaaldelijk niet. Zij zijn statisch van aard en ademen een onbewogen rust. De vormen van hoofd, romp en ledematen zijn afgerond (tekening 2). In de wijze waarop de neus wordt voorgesteld, zien we een interessante aansluiting aan stijlkenmerken zowel van het noordwestelijke kustgebied als van het Sepikgebied. Naast de neus met de geprononceerde vleugels, de ankervormige neus, die sterk aan die van de korwars herinnert, vinden we een gebogen neustype met doorboord tussenschot, dat in meer uitgewerkte vorm bij de Sepik-plastieken veel voorkomt.

Tussen de kunst van de Humboldtbaai, de kuststreken en de eilanden enerzijds en die van het gebied van het Sentanimeer anderzijds bestaan binnen het kader van het stijlgebied in zijn geheel bepaalde verschillen. Zo bestaat er een duidelijk aanwijsbaar onderscheid tussen de hierboven beschreven mensenfiguren van het eerstgenoemde gebied en de mensenplastieken van het Sentanimeer.

2. Bovengedeelte van een harpoenschacht

Laatstgenoemde beelden
zittend voorgesteld. Hun le
manshoogte. De romp is ge
en de handen rusten op de
weergegeven, waarbij de h
wordt soms getypeerd door
zicht, waarvan de lijn van k
het volumineuze achterhoof
regel slechts schematisch a
deze plastieken de voorstelli
en die verder worden geken
neus en grote, uitstekende o

Deze plastieken werden a
cies hun functie hier was, w
gewone, profane voorwerpen
vallig en eerbiedig tegenove

De mannenhuizen hadder
vorm als de sacrale huizen
bouwen in de vorm van een
op palen in het water gebou
ze aan de landzijde een groo
de opening. Door een hierv
het binnenste echter voor de
scheiding tussen de sacrale e
keerd door een ongeveer tw

De daken van de mannen
baai waren met dierfigure
hoogten, in sommige gebied
binnenzijde, in het dak gest
vissen, vogels, miereneters
emblemen van de verschille
leden in het huis hun vaste
betekenis, die identiek is met
stellingen op de boombastdo

In het Sentanimeergebied
plaatst, die een beschermen
Deze figuren waren vervaar

Laatstgenoemde beelden zijn meestal staand, soms ook gehurkt zittend voorgesteld. Hun lengte varieert van ongeveer één meter tot manshoogte. De romp is gestrekt, de armen hangen langs het lichaam en de handen rusten op de heupen; ook zijn de armen wel gebogen weergegeven, waarbij de handen op de onderbuik liggen. Het hoofd wordt soms getypeerd door een naar onderen toe spits toelopend gezicht, waarvan de lijn van kin en kaken vloeiend overloopt in die van het volumineuze achterhoofd. Ogen, oren, mond en neus zijn dan in de regel slechts schematisch aangeduid. Hiernaast vinden we echter bij deze plastieken de voorstelling van hoofden, die deze spitse kin missen en die verder worden gekenmerkt door een vrij realistisch uitgebeelde neus en grote, uitstekende oren (foto 7).

Deze plastieken werden aangetroffen in de mannenhuizen. Wat precies hun functie hier was, weten we niet. Ze waren echter zeker geen gewone, profane voorwerpen, want de mensen gedroegen zich schroomvallig en eerbiedig tegenover hen.

De mannenhuizen hadden in het Sentanimeergebied veelal dezelfde vorm als de sacrale huizen van de Humboldtbaai – hoogopgaande gebouwen in de vorm van een vier- of achtzijdige pyramide. Wanneer ze op palen in het water gebouwd waren, wat vaak het geval was, hadden ze aan de landzijde een groot platform. Aan deze zijde bevond zich ook de opening. Door een hiervoor afhangende franje van bladeren bleef het binnenste echter voor de ogen van de oningewijden verborgen. Deze scheiding tussen de sacrale en de profane sfeer werd nog verder gemarkeerd door een ongeveer twee meter hoog scherm van palmbladeren.

De daken van de mannenhuizen in de omgeving van de Humboldtbaai waren met dierfiguren versierd. Deze waren op verschillende hoogten, in sommige gebieden aan de buitenkant, in andere aan de binnenzijde, in het dak gestoken. Zij bestonden uit conterfeitsels van vissen, vogels, miereneters en krokodillen. Deze plastieken waren de emblemen van de verschillende clans van de nederzetting, waarvan de leden in het huis hun vaste plaats hadden. Als zodanig hadden zij een betekenis, die identiek is met die van de hieronder te noemen diervoorstellingen op de boombastdoeken.

In het Sentanimeergebied was op de dakspits een mensenfiguur geplaatst, die een beschermende functie had ten opzichte van het huis. Deze figuren waren vervaardigd uit het worteleinde van de stam van

een varenboom. Hun vorm komt overeen met die van de houten beelden; alleen de details zijn, mogelijk als gevolg van de grote brosheid van het materiaal, minder duidelijk uitgewerkt.

Naast deze in en op de mannenhuizen voorkomende mensenplastieken worden hier nog kunstvoortbrengselen genoemd, die in de oude tijd een integrerend deel van het huis van de *ondoforo* (hoofdman) vormden. Zij fungeerden als dakpalen en waren vervaardigd van boomstammen. Deze stonden met het worteleinde omhoog in het water van het meer, want ook deze huizen waren boven het water gebouwd. Dit worteleinde is zodanig bewerkt, dat een plankvormig, nagenoeg symmetrisch gevormd gedeelte overbleef. Het profiel van de dakpaal in zijn geheel heeft hierdoor de vorm gekregen van een T, waarvan de rechte hoeken tussen de horizontale en de verticale lijn door een vrij vloeiend verlopende curve zijn afgerond.

In de laatste jaren zijn nog enkele van deze palen, die vrijwel de enige overblijfselen vormden van de totaal vervallen woningen, van de ondergang gered en naar Nederlandse musea overgebracht. Een tweetal andere exemplaren zijn ons nog bekend uit in het begin van de twintiger jaren gemaakte foto's.

Sommige van deze palen vertonen op de eigenlijke stam een in reliëf uitgesneden mensenfiguur in de traditionele stijl van dit gebied, een andere heeft een volplastische, realistisch gevormde hagedis als ornament, die, slechts met poten en staart met de stam verbonden, daartegen omhoog lijkt te kruipen. De plankvormige bovengedeelten zijn à jour bewerkt, zij vertonen een spel van curvilineaire lijnen en patronen, waarin het hagedismotief, zij het in gestyleerde vorm, veelvuldig optreedt.

De hierboven genoemde mannenhuizen, die met de naam *karwari* of *mau* aangeduid werden, fungeerden als feestruimte bij ceremoniën, die voor de vrouwen streng geheim gehouden werden. Deze feesten en de daarbij gebruikte attributen – met name de heilige fluiten – waren oud cultuurbezit van de kustbewoners. Omstreeks het begin van deze eeuw verschenen ze ook in de dorpen aan het Sentanimeer, welker bewoners ze in ruil voor waardevolle voorwerpen als oude kralen en trommen van de mensen van de Humboldtbaai hadden gekocht.

Een belangrijk onderdeel van het ceremonieel vormde de initiatie van de jongens, die periodiek met een tussenruimte van enkele jaren

plaats had. Het opnemen va
matische vertoning. Grote d
ruwe wijze van hun kinderen
de fluiten, die in het huis w
binnen geduwd. Luid tumult
ook met de naam *karwari* a

Gedurende de initiatieperi
trôle. Ze werden zodanig geï
karwari hun plaatsen als le
gaan innemen en niet vreen
mans waren. Tijdens de gehe
zettingen van het Humbold
mochten de jongens bij dagli
geen voorwaarde mochten zi

De initiatie van de noviet o
de heilige fluiten, die bij talri
de *karwari* geblazen werden,
de vrouwen de herkomst van
zijn dan ook deze klanken d
het *karwari*-geheim kende, m
merken, want als bleek, dat
vrouwen bekend was geworc
treden van de omliggende k
woners gedood.

De bamboe-fluiten van d
groepen onderscheiden word
arm, kortere en dikkere, die n
meten en staafjes even lang
de tot de tweede categorie be
versiering. Deze bestaat uit
compositie van in hoofdzaak
in de vorm van een S-vormige

Deze wijze van ornamente
van Humboldtbaai-Sentanim
het noordwestelijke kustgebi

Een identieke versiering is
gebruiksvoorwerpen van dit s

ıt overeen met die van de houten
;elijk als gevolg van de grote brosheid
jk uitgewerkt.
enhuizen voorkomende mensenplas-
'tbrengselen genoemd, die in de oude
:t huis van de *ondoforo* (hoofdman)
ılen en waren vervaardigd van boom-
vorteleinde omhoog in het water van
varen boven het water gebouwd. Dit
lat een plankvormig, nagenoeg sym-
:ef. Het profiel van de dakpaal in zijn
tregen van een T, waarvan de rechte
e verticale lijn door een vrij vloeiend

ıkele van deze palen, die vrijwel de
de totaal vervallen woningen, van de
.dse musea overgebracht. Een tweetal
ıekend uit in het begin van de twin-

ıen op de eigenlijke stam een in reliëf
traditionele stijl van dit gebied, een
'ealistisch gevormde hagedis als or-
staart met de stam verbonden, daar-
ıe plankvormige bovengedeelten zijn
spel van curvilineaire lijnen en pa-
f, zij het in gestyleerde vorm, veel-

nhuizen, die met de naam *karwari* of
:n als feestruimte bij ceremoniën, die
'ehouden werden. Deze feesten en de
:t name de heilige fluiten – waren oud
:. Omstreeks het begin van deze eeuw
ın het Sentanimeer, welker bewoners
rpen als oude kralen en trommen van
hadden gekocht.
het ceremonieel vormde de initiatie
:t een tussenruimte van enkele jaren

plaats had. Het opnemen van de jongens in de *karwari* is een zeer dramatische vertoning. Grote droefheid heerst onder de vrouwen, die op ruwe wijze van hun kinderen worden gescheiden. Onder het geluid van de fluiten, die in het huis worden geblazen, worden de initiandi naar binnen geduwd. Luid tumult doet het gehele huis schudden: de geest – ook met de naam *karwari* aangeduid – neemt bezit van de kinderen.

Gedurende de initiatieperiode stonden de jongens onder strenge contrôle. Ze werden zodanig geïnstrueerd, dat ze na het verlaten van de *karwari* hun plaatsen als leden van de mannengemeenschap konden gaan innemen en niet vreemd stonden tegenover de dingen die des mans waren. Tijdens de gehele duur van deze leertijd, die in de nederzettingen van het Humboldtbaaigebied ongeveer twee jaar bedroeg, mochten de jongens bij daglicht het mannenhuis niet verlaten. Onder geen voorwaarde mochten zij de vrouwen of de vrouwen hen zien.

De initiatie van de noviet omvatte ook de inwijding in het geheim van de heilige fluiten, die bij talrijke gelegenheden zowel binnen als buiten de *karwari* geblazen werden, in het laatste geval echter steeds zo, dat de vrouwen de herkomst van het geluid niet konden nagaan. Voor haar zijn dan ook deze klanken de stem van de geest. Wanneer een vrouw het *karwari*-geheim kende, mocht zij dit onder geen voorwaarde laten merken, want als bleek, dat in een bepaald dorp dit geheim aan de vrouwen bekend was geworden, werd in een gemeenschappelijk optreden van de omliggende kampongs dit dorp vernietigd en zijn inwoners gedood.

De bamboe-fluiten van de Humboldtbaai kunnen in een drietal groepen onderscheiden worden – dunne pijpen van de lengte van een arm, kortere en dikkere, die naar de lengte van de onderarm zijn afgemeten en staafjes even lang als de hand. Hiervan vertonen met name de tot de tweede categorie behorende exemplaren vaak een ingesneden versiering. Deze bestaat uit een zeer regelmatige en uiterst beheerste compositie van in hoofdzaak curvilineaire patronen, waarbij een motief in de vorm van een S-vormige spiraal een overheersende plaats inneemt.

Deze wijze van ornamenteren is even karakteristiek voor het gebied van Humboldtbaai-Sentanimeer als het rankenmotief typisch is voor het noordwestelijke kustgebied.

Een identieke versiering is dan ook aangebracht op de verschillende gebruiksvoorwerpen van dit stijlgebied: de bamboekokers voor het be-

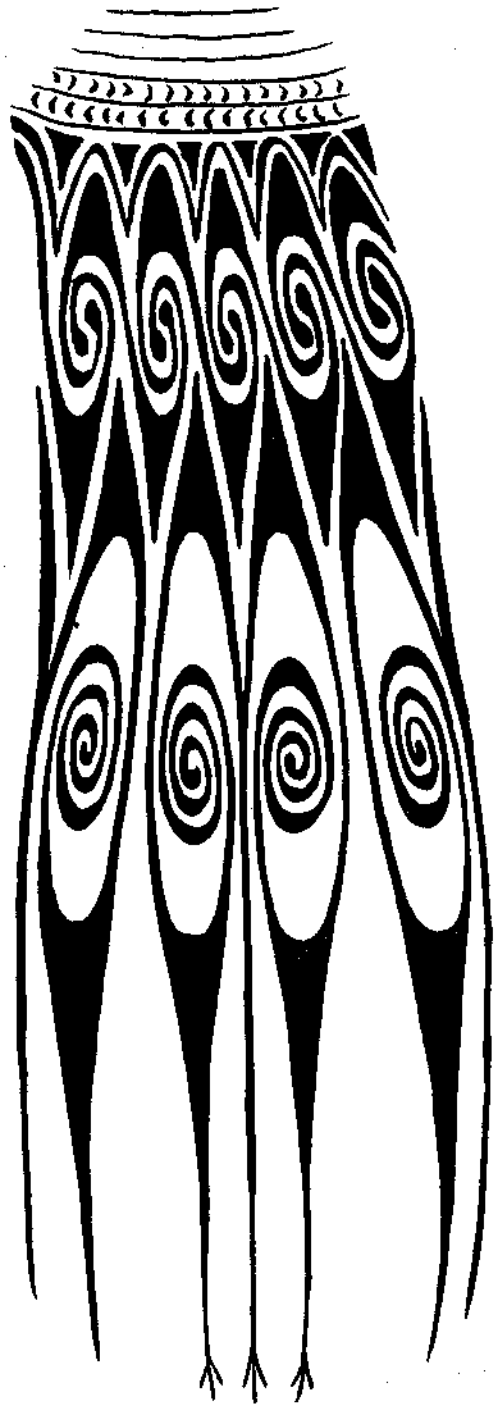

3a. Door uitsnijding ontstane versiering van een kalkkalebas

3b Door uitsnijding ontstane versiering van een bamboekoker

3a. Door uitsnijding ontstane versiering van een kalkkalebas

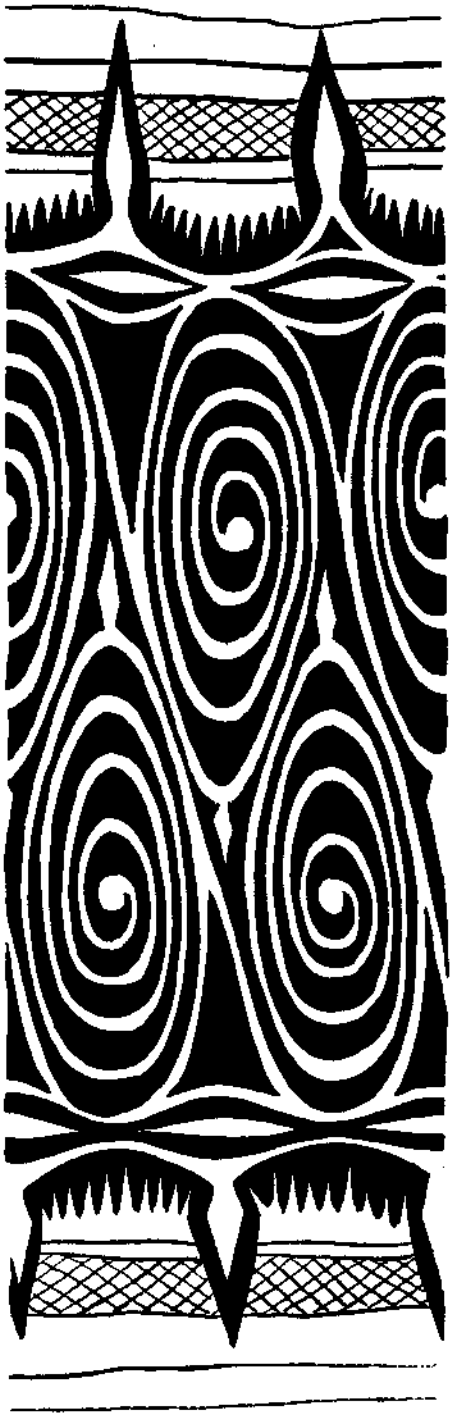

3b Door uitsnijding ontstane versiering van een bamboekoker

waren van tabak en de kalkkalebassen met hun ingesneden of ingebrande patronen, de spitse dolken van casuarisbeen, de houten voorwerpen als de ovale, schotelvormige bakken voor het opdienen van vis, de conisch gevormde of zwak zandlopervormige trommen en de plankvormige ophanghaken, waarmee voedsel buiten het directe bereik van ratten gehouden werd (tekening 3a en 3b).

Kunstvoorwerpen van zeer hoge artistieke waarde zijn de van in kleuren uitgevoerde tekeningen voorziene boombastdoeken.

Sommige vertonen een rustig, regelmatig patroon, dat uit gebogen lijnen en spiralen is samengesteld en dat zich in wezen niet onderscheidt van de op kalebassen, bamboekokers en houten voorwerpen aangebrachte versieringsmotieven, die het karakteristieke kenmerk van dit stijlgebied vormen. Dit type wordt aangetroffen in het gebied van het Sentanimeer.

Andere daarentegen zijn betekend met – soms vrij realistische, soms meer of minder sterk gestyleerde – diervoorstellingen, figuren van vogels, miereneters, slangen en vissen. Hier gaat de strenge beheersing in de vormgeving gepaard met een uiterst vrije vlakverdeling (foto 8).

Tekeningen van deze soort werden slechts in de omgeving van de Humboldtbaai gemaakt. De afgebeelde dieren zijn emblemen van een totemistisch karakter. Ze waren het eigendom van bepaalde clans die tezamen in een nederzetting woonden en gezamenlijk één *mau* hadden. In deze mannenhuizen waren de boombastdoeken dan ook opgehangen.

Afbeeldingen met een zelfde betekenis werden aangebracht op ronde aarden potten, waarin bij feestelijkheden, waaraan verschillende clans deel hadden, de sagobrij werd opgediend. Aan deze clanemblemen – vaak gestyleerde dierfiguren van een visachtig karakter –, die in kleuren op de buitenwand waren aangebracht, konden de feestvierenden direct zien van welke groep het voedsel afkomstig was.

HET

Het gebied van de Sepiks
de vallei van de gelijknamig
een kuststrook van aanzienl
behoren ertoe.

In de tijd van het Duit
Guinea ontving deze stroon
Thans heeft de naam Sepik

Het verschil tussen hoog
bovenloop en middenloop
stromingen van grote stukke
daar dit zeer breed is en zo

Over een afstand van on
stroomopwaarts worden de
mangroven, sagopalmen en
over een – langs de sterk ma
ongeveer 260 kilometer bev
riet begroeide vlakten van ee
het overstromingswater kon
bos begint pas weer op de
rivier af gezien tekent het zi
de vlakte af.

Dit brede dal en de daari
natuurlijke verbindingsweg,
een intensief gebruik gemaal

In het hier plaats vindend
deren tussen verschillende, v
langrijke plaats in. Deze goe
aard – voedingsmiddelen, vo
Hiernaast en vaak samen hi
die buiten de directe sfeer v

bassen met hun ingesneden of inge-
n van casuarisbeen, de houten voor-
ige bakken voor het opdienen van vis,
dlopervormige trommen en de plank-
voedsel buiten het directe bereik van
3a en 3b).
ge artistieke waarde zijn de van in
voorziene boombastdoeken.
regelmatig patroon, dat uit gebogen
en dat zich in wezen niet onderscheidt
okers en houten voorwerpen aange-
e het karakteristieke kenmerk van
wordt aangetroffen in het gebied van

end met – soms vrij realistische, soms
le – diervoorstellingen, figuren van
issen. Hier gaat de strenge beheersing
n uiterst vrije vlakverdeling (foto 8).
rden slechts in de omgeving van de
beelde dieren zijn emblemen van een
het eigendom van bepaalde clans die
nden en gezamenlijk één *mau* hadden.
oombastdoeken dan ook opgehangen.
tekenis werden aangebracht op ronde
ijkheden, waaraan verschillende clans
pgediend. Aan deze clanemblemen –
een visachtig karakter –, die in kleuren
acht, konden de feestvierenden direct
l afkomstig was.

HET SEPIKGEBIED

Het gebied van de Sepikstijl heeft grotere uitgebreidheid dan alleen de vallei van de gelijknamige rivier. Ook de dalen van de zijrivieren en een kuststrook van aanzienlijke lengte links en rechts van de monding behoren ertoe.

In de tijd van het Duitse bestuur over dit gedeelte van Nieuw-Guinea ontving deze stroom de naam van Keizerin Augusta Rivier. Thans heeft de naam Sepik algemeen ingang gevonden.

Het verschil tussen hoog en laag water in deze rivier is groot, in de bovenloop en middenloop bedraagt het vier tot zeven meter. Overstromingen van grote stukken van het rivierdal zijn hiervan het gevolg, daar dit zeer breed is en zo vlak als een schotel.

Over een afstand van ongeveer zestig kilometer van de monding stroomopwaarts worden de oevers begrensd door een vegetatie van mangroven, sagopalmen en casuarinen. Daarna wijkt het bos terug en over een – langs de sterk maeanderende rivier gemeten – afstand van ongeveer 260 kilometer bevinden zich aan beide oevers met gras en riet begroeide vlakten van een vaak onafzienbare uitgestrektheid. Door het overstromingswater kon hier geen boomgroei plaats hebben. Het bos begint pas weer op de heuvels aan de rand van het dal. Van de rivier af gezien tekent het zich als een donkere zoom aan het einde van de vlakte af.

Dit brede dal en de daarin stromende rivier vormen een prachtige, natuurlijke verbindingsweg, waarvan door de hier wonende stammen een intensief gebruik gemaakt wordt.

In het hier plaats vindende contact neemt de uitwisseling van goederen tussen verschillende, vaak ver uiteen wonende groepen een belangrijke plaats in. Deze goederen zijn gedeeltelijk van zuiver materiële aard – voedingsmiddelen, voorwerpen voor dagelijks gebruik, wapens. Hiernaast en vaak samen hiermee heeft overname plaats van dingen, die buiten de directe sfeer van het materiële vallen en grotendeels op

het terrein liggen van het ceremoniële leven, de godsdienst en de kunst. Zo heeft er in de dorpen langs de beneden-Sepik een voortdurende uitwisseling plaats van dansen en ceremoniën, die afkomstig zijn van de voor de kust gelegen eilanden. De in het kustgebergte ten Zuiden van Wewak levende Arapesh nemen van de bewoners van de aan de kust gelegen dorpen nieuwe dansvormen en liederen samen met nieuwe vormen van lichaamsversiering en kleding en nieuwe magische praktijken over waarvoor ze varkens, tabak, veren en van schelp gemaakte ringen in ruil geven. Hier is duidelijk van een zekere mode sprake, daar de kustbewoners slechts die dansen, liederen, sieraden en toverpraktijken verkopen, die bij hen verouderd zijn en in onbruik geraken, terwijl ook de bergmensen ze vrij spoedig vergeten en dan weer nieuwe vormen zoeken.

De mensen van de Arapeshstam, die in het Torricelligebergte ten Westen van Wewak aan de noordrand van het Sepik-bekken wonen, staan in een soortgelijke verhouding tot hun naburen, de Abelam. Zelf verbouwen ze tabak en maken ze schelpen ringen. Hiervoor verkrijgen ze van de Abelam naast speren, dolken van casuarisbeen en netvormige, van touw geknoopte draagtassen ook maskers en dansattributen. De stijl van hun ceremoniële huizen met hun langwerpige, driehoekige, prachtig beschilderde voorgevels hebben ze eveneens van de Abelam overgenomen.

Aan de Yuat, een van de oostelijke zijrivieren van de beneden-Sepik, wonen de Mundugumor. Ook hun leven is ingesteld op een voortdurende uitwisseling van producten en goederen met de omwonende stammen. Gebruiksartikelen maken ze zelf niet. Voorwerpen als potten, manden en de grote gevlochten slaapzakken – die als „muskietennetten" dienen voor verscheidene mensen en in dit door muggen vergiftigde klimaat onmisbaar zijn – vervaardigen ze niet zelf, maar ruilen ze van de ten Oosten van hen wonende moerasmensen tegen tabak, betelnoten en kokosnoten. Ook bij hen echter is de import niet beperkt tot gebruiksvoorwerpen: ook zij betrekken af en toe nieuwe dansen en dansmaskers van de mensen aan de mond van de Yuat, die deel hebben aan de intensieve onderlinge ruil van ceremoniën en dansen in het beneden-Sepik-gebied.

De kunst heeft in dit stijlgebied een vormenrijkdom en een afwisseling, die buiten Nieuw-Guinea nergens in Oceanië geëvenaard worden.

4. Bovengedeelte van een mensenfiguur

iële leven, de godsdienst en de kunst.
beneden-Sepik een voortdurende uit-
remoniën, die afkomstig zijn van de
: in het kustgebergte ten Zuiden van
an de bewoners van de aan de kust
nen en liederen samen met nieuwe
n kleding en nieuwe magische prak-
tabak, veren en van schelp gemaakte
ijk van een zekere mode sprake, daar
en, liederen, sieraden en toverprak-
derd zijn en in onbruik geraken, ter-
oedig vergeten en dan weer nieuwe

m, die in het Torricelligebergte ten
lrand van het Sepik-bekken wonen,
ng tot hun naburen, de Abelam. Zelf
schelpen ringen. Hiervoor verkrijgen
lken van casuarisbeen en netvormige,
ook maskers en dansattributen. De
met hun langwerpige, driehoekige,
hebben ze eveneens van de Abelam

ijke zijrivieren van de beneden-Sepik,
leven is ingesteld op een voortdurende
deren met de omwonende stammen.
niet. Voorwerpen als potten, manden
n – die als „muskietennetten" dienen
lit door muggen vergiftigde klimaat
niet zelf, maar ruilen ze van de ten
mensen tegen tabak, betelnoten en
de import niet beperkt tot gebruiks-
n toe nieuwe dansen en dansmaskers
e Yuat, die deel hebben aan de inten-
iën en dansen in het beneden-Sepik-

l een vormenrijkdom en een afwisse-
gens in Oceanië geëvenaard worden.

4. Bovengedeelte van een mensenfiguur

Het aantal variaties op het grondtype is enorm groot. Binnen het kader van de stijl als geheel en met behoud van de grondvormen hebben zich dan ook vele substijlen ontwikkeld, die aanvankelijk wel beperkt waren tot een bepaald dorp of een bepaald gebied. De gestadige onderlinge uitwisseling van kunstproducten tussen deze nederzettingen met als gevolg het geheel of gedeeltelijk overnemen van vormen en motieven, deed de grenzen van de oorspronkelijke substijlgebieden echter vervagen en verdwijnen. Nieuwe varianten ontstonden, nieuwe substijlen zo men wil, die ook weer nieuwe invloeden en impulsen van buiten ontvingen. Van enige gefixeerdheid of verstarring is dan ook nergens sprake.

In verband met deze verbijsterende veelheid aan vormen kunnen slechts zeer in het algemeen enige karakteristieken van de kunst van dit stijlgebied in haar geheel genoemd worden. Zij toont een duidelijke voorkeur voor de gebogen lijn. Met name in de „vlakke" kunst komt dit duidelijk tot uiting. Zo is bij de langwerpige, bijna manshoge schilden en de trommen de geschilderde of in reliëf uitgesneden ornamentatie geworden tot een ingewikkeld spel van gebogen lijnen, vaak van aansluitende en in elkaar grijpende spiralen.

De plastische kunst wordt beheerst door de mensenfiguur en figuren van dieren, vogel en krokodil. Ze treden op als vrijstaande plastieken en als integrerende delen van gebruiksvoorwerpen zoals tarostampers, vijzels voor het stampen van de betelnoot (een van de ingrediënten voor het sirih kauwen), de houten nekstutten, ophanghaken en bootstevenversieringen (foto 9b).

Bij de mensenbeelden – het meest voorkomende motief – valt de nadruk op het hoofd (foto 9a en tekening 4). In vele gevallen is het hoofd alleen overgebleven en is het lichaam weggestyleerd – soms verdwenen en opgelost in het voorwerp waarvan het beeld deel uitmaakt. Ook het menselijk hoofd wordt echter in het Sepikgebied geenszins volgens een vast patroon weergegeven. De vorm varieert sterk en ook de weergave van ogen en mond vertoont grote onderlinge verschillen.

Wel is bij alle „Sepikgezichten" – ook die van de maskers – de neus door vorm of kleur scherp geaccentueerd.

Deze geprononceerd weergegeven, het gehele gezicht, soms de ganse figuur dominerende neus is dé karakteristiek van de Sepik-kunst, hetgeen echter niet impliceert, dat hier van uniformiteit sprake is: naast

de wonderlijke, slurfvormig
uiteinde de kin, borst, gesl
vinden we de korte, brede n
gekromde, puntige, snavela
Een grote rijkdom aan v
Oceanië in het algemeen als o
wikkeld is. Wel is de techni
gebleven: de pottenbakkers
door een sliert klei door spir
op te bouwen, het bakken g
het aardewerk is dan ook sle
tervormige bakken, wijde
korte halzen. Deze laatste
reliëf uitgevoerd mensengez
vertoont dit aardewerk vee
gekleurde lijnen in een sam
soms nog gestyleerde mense
Kleuren worden in dit stij
deze kleur vaak in combina
niële voorwerpen werden v
opgeschilderd, waardoor ze e
onze verbleekte museumst
gebruiksvoorwerpen zijn m
wordt vaak aanzienlijk verh
het verblijf in de rokerige hu
Het geven van een alge
uitgaande van de functie, di
is niet mogelijk, daar deze
schillen.
Immers voorwerpen, die i
feesten en ceremoniën funge
het bezit van een andere g
zelf, waarvan het voorwerp
overgenomen. Hierdoor kwa
totaal andere functie. Een m
speelt in een diep ernstige
meters verder alleen voor ve

dtype is enorm groot. Binnen het
behoud van de grondvormen hebben
kkeld, die aanvankelijk wel beperkt
bepaald gebied. De gestadige onder-
ten tussen deze nederzettingen met
ijk overnemen van vormen en mo-
spronkelijke substijlgebieden echter
varianten ontstonden, nieuwe sub-
nieuwe invloeden en impulsen van
teerdheid of verstarring is dan ook

ende veelheid aan vormen kunnen
karakteristieken van de kunst van
md worden. Zij toont een duidelijke
t name in de „vlakke" kunst komt
ij de langwerpige, bijna manshoge
lderde of in reliëf uitgesneden orna-
kkeld spel van gebogen lijnen, vaak
pende spiralen.
erst door de mensenfiguur en figuren
Ze treden op als vrijstaande plas-
van gebruiksvoorwerpen zoals taro-
van de betelnoot (een van de ingre-
houten nekstutten, ophanghaken en

eest voorkomende motief – valt de
tekening 4). In vele gevallen is het
t lichaam weggestyleerd – soms ver-
rp waarvan het beeld deel uitmaakt.
echter in het Sepikgebied geenszins
even. De vorm varieert sterk en ook
ertoont grote onderlinge verschillen.
' – ook die van de maskers – de neus
ntueerd.
en, het gehele gezicht, soms de ganse
akteristiek van de Sepik-kunst, het-
ier van uniformiteit sprake is: naast

de wonderlijke, slurfvormige neus, die in een kloeke curve met het uiteinde de kin, borst, geslachtsdelen of voeten van het beeld raakt, vinden we de korte, brede neus en – vooral bij de maskers – rechte of gekromde, puntige, snavelachtige vormen.

Een grote rijkdom aan vormen toont ook de ceramiek, die zowel in Oceanië in het algemeen als op Nieuw-Guinea in het bijzonder, weinig ontwikkeld is. Wel is de techniek ook in het Sepikgebied uiterst simpel gebleven: de pottenbakkersschijf is onbekend en de pot wordt gemaakt door een sliert klei door spiraalvormige windingen tot een ronde wand op te bouwen, het bakken geschiedt in open vuren en de kwaliteit van het aardewerk is dan ook slecht. Aan vormen zien we onder meer trechtervormige bakken, wijde open schalen en vaasvormige potten met korte halzen. Deze laatste hebben vaak aan de bovenzijde een in reliëf uitgevoerd mensengezicht met scherp uitstekende neus. Verder vertoont dit aardewerk veelvuldig een versiering van ingesneden en gekleurde lijnen in een samenspel van curvilineaire patronen, waarin soms nog gestyleerde mensengezichten te herkennen zijn.

Kleuren worden in dit stijlgebied veelvuldig gebruikt, vooral rood en deze kleur vaak in combinatie met wit, zwart en geel. Bij de ceremoniële voorwerpen werden voor hun „optreden" de kleuren opnieuw opgeschilderd, waardoor ze een frisheid moeten hebben gehad, die door onze verbleekte museumstukken niet wordt benaderd. De zuivere gebruiksvoorwerpen zijn meestal ongekleurd gelaten. Hun charme wordt vaak aanzienlijk verhoogd door het donkere patina, dat ze door het verblijf in de rokerige hutten gekregen hebben.

Het geven van een algemene classificatie van Sepik-voorwerpen uitgaande van de functie, die deze voorwerpen in de cultuur hebben, is niet mogelijk, daar deze functie van dorp tot dorp sterk kan verschillen.

Immers voorwerpen, die in een bepaalde streek als attributen van feesten en ceremoniën fungeren – maskers bijv. –, gaan soms over in het bezit van een andere groep. In vele gevallen werd de ceremonie zelf, waarvan het voorwerp een integrerend deel uitmaakte, niet mee overgenomen. Hierdoor kwam het in een nieuwe sfeer en kreeg een totaal andere functie. Een masker dat in de ene nederzetting een rol speelt in een diep ernstige plechtigheid kan in een dorp enkele kilometers verder alleen voor vermaak dienen.

Een scherpe, algemeen geldende scheiding tussen „voorwerpen voor dagelijks gebruik" en sacrale voorwerpen is dus niet te maken.

Binnen bepaalde groepen mensen, voor wie en bij wie het sacrale zijn vaste plaats heeft, is dit wel mogelijk.

Bij de meeste Sepik-stammen is het sacrale leven geconcentreerd in de spectaculaire mannenhuizen, middelpunten van ceremonieel leven en ritueel van een steeds zeer ernstig en vaak dramatisch karakter.

Bij de Abelam liggen deze huizen aan open pleintjes met een oppervlakte van ongeveer vijftien meter in het vierkant. In ieder dorp zijn er verschillende, die elk middelpunt zijn van het sociale leven in locale groepen binnen de dorpsgemeenschap. Hier zitten de mannen in groepen bij elkaar te praten en te eten. Ook de vrouwen komen naar de *amei*, soms blijven ze een apart kringetje vormen, vaker voegen de mannen zich bij haar.

Hier worden varkens en yams uitgewisseld tussen „handelsvrienden". Hier ook heeft alle ceremoniële vertoon plaats, waartoe iedereen – ingewijden en niet-ingewijden, mannen, vrouwen en kinderen – toegang heeft. Een van de meest boeiende schouwspelen is het te voorschijn treden van de stoet van kleurrijk versierde jonge mannen uit het geheime mannenhuis, waar ze in maandenlange afzondering aan het inwijdingsritueel onderworpen geweest zijn. Met bloemen, paradijsvogelveren en kralen getooid paraderen en dansen ze over de *amei*.

De ceremoniële huizen – de *house tamberan*, zoals ze in pidgin-Engels genoemd worden – domineren deze pleintjes. Hun driehoekige, puntige voorgevels, die soms een hoogte van meer dan twintig meter hebben, zijn aan de onderzijde, over ongeveer een vierde deel van de lengte, van vlechtwerk gemaakt; de rest is van hout. Dit houten midden- en bovengedeelte vertoont polychrome schilderingen: reeksen van gestyleerde mensengezichten, waartussen de ruimten met geometrisch aandoende motieven zijn opgevuld. Aan het onderste deel van deze wand zijn uit hout gesneden maskers en gestyleerde dierfiguren opgehangen. Hier is ook de nauwe, overhuifde ingang, waardoor men, gebukt, toegang heeft tot het duistere binnenste.

Vrouwen mogen slechts eenmaal deze huizen betreden, nl. vlak na hun voltooiing. Zij mogen de inwijdingsfeesten bijwonen en deel nemen aan de daarbij behorende dansen, die binnen worden uitgevoerd. Hierna wordt het huis door de oude mannen ceremonieel ge-

reinigd van alle vrouwelijke
de toegang ontzegd. Van nu a
ruimte voor de ingewijde
tamberan-cultus.

Hierdoor beoogt men ond
voorspoedig doen groeien v
oogst. Dit is een van de bela
tussen mannen en vrouwen, v
yam nadelig te beïnvloeden
–bewaarplaatsen betreden.

In het huis bevinden zich
rituele voorwerpen. Hun kr
linge verschillen. Zeer stèrk
van het huis staande, grot
hoogte van twee-en-half tot
vorm van varkens en vogel
massale waardigheid en groo
en hebben verschillende pat
geel op onderbuik en benen
een van de gezichten die op
zijn. Ieder beeld – en ieder g
geassocieerd. Ze worden doo
aan de ingewijden. Wannee
offers gebracht. Deze worde
verzameld. Het hoofd verhu
door een daarvan afhangen
het feesthuis. Bij zijn vers
geven geschenken – yam, t
een offer voor de in hen won

Deze beelden mogen niet
maar alleen door hen die i
ingewijd. Ze bevinden zich d
„hoger gegradueerden" sa
stadia van de initiatie doorl
kleinere mensenfiguren van
feitsels van mannelijke en
ook dragen. Evenals de gr

scheiding tussen „voorwerpen voor
werpen is dus niet te maken.
ı, voor wie en bij wie het sacrale zijn
lijk.
het sacrale leven geconcentreerd in
iddelpunten van ceremonieel leven
ıstig en vaak dramatisch karakter.
n aan open pleintjes met een opper-
r in het vierkant. In ieder dorp zijn
ıt zijn van het sociale leven in locale
schap. Hier zitten de mannen in
ten. Ook de vrouwen komen naar de
kringetje vormen, vaker voegen de

gewisseld tussen „handelsvrienden".
toon plaats, waartoe iedereen – inge-
n, vrouwen en kinderen – toegang
e schouwspelen is het te voorschijn
versierde jonge mannen uit het ge-
ıandenlange afzondering aan het in-
est zijn. Met bloemen, paradijsvogel-
ı en dansen ze over de *amei*.
ouse tamberan, zoals ze in pidgin-
ren deze pleintjes. Hun driehoekige,
hoogte van meer dan twintig meter
ver ongeveer een vierde deel van de
e rest is van hout. Dit houten midden-
rome schilderingen: reeksen van ge-
tussen de ruimten met geometrisch
ld. Aan het onderste deel van deze
kers en gestyleerde dierfiguren opge-
erhuifde ingang, waardoor men, ge-
re binnenste.
al deze huizen betreden, nl. vlak na
dingsfeesten bijwonen en deel nemen
nsen, die binnen worden uitge-
or de oude mannen ceremonieel ge-

reinigd van alle vrouwelijke invloeden en wordt de vrouwen voor altijd de toegang ontzegd. Van nu af aan zijn de huizen bij uitsluiting de feestruimte voor de ingewijde mannen, die deel mogen hebben aan de *tamberan*-cultus.

Hierdoor beoogt men onder meer de clangeesten te bewegen tot het voorspoedig doen groeien van de yam en het schenken van een rijke oogst. Dit is een van de belangrijke redenen van deze rituele scheiding tussen mannen en vrouwen, want vrouwen worden gedacht de groeiende yam nadelig te beïnvloeden en mogen noch de grote yamtuinen noch de –bewaarplaatsen betreden.

In het huis bevinden zich de met bovennatuurlijke kracht geladen, rituele voorwerpen. Hun kracht en heiligheid vertonen sterke onderlinge verschillen. Zeer sterk en zeer heilig zijn de in het voorste gedeelte van het huis staande, grote, polychrome mensenplastieken met een hoogte van twee-en-half tot drie meter, die van een reliëf-snijwerk in de vorm van varkens en vogels zijn voorzien – beelden van een zekere massale waardigheid en grootsheid. Ze dragen allé verschillende namen en hebben verschillende patronen, die in de kleuren rood, zwart, wit en geel op onderbuik en benen zijn aangebracht. Elk is geassocieerd met een van de gezichten die op de buitenzijde van de voorgevel geschilderd zijn. Ieder beeld – en ieder gezicht – is bovendien met een van de clans geassocieerd. Ze worden door geesten bewoond. Deze verlenen kracht aan de ingewijden. Wanneer de yam geplant is, worden hun voedseloffers gebracht. Deze worden door een van de ingewijden in het dorp verzameld. Het hoofd verhuld door een masker, het lichaam verborgen door een daarvan afhangend kleed van sagobladrepen, treedt hij uit het feesthuis. Bij zijn verschijnen vluchten de vrouwen, de mannen geven geschenken – yam, taro, bananen en kokosnoten –, die hij als een offer voor de in hen wonende geesten bij de beelden neerlegt.

Deze beelden mogen niet door alle mannen worden aanschouwd, maar alleen door hen die in de laatste stadia van de *tamberan* zijn ingewijd. Ze bevinden zich dan ook uitsluitend in die huizen, waar deze „hoger gegradueerden" samenkomen. Zij die nog slechts de beginstadia van de initiatie doorlopen hebben, hebben alleen toegang tot de kleinere mensenfiguren van een veel geringere importantie – conterfeitsels van mannelijke en vrouwelijke voorouders, wier namen zij ook dragen. Evenals de grote beelden staan zij in verband met de

vruchtbaarheid van het land en het gedijen van de yamplanten.

In de *house tamberan* bevinden zich ook enige spleettrommen, langwerpige, cylindervormige voorwerpen, die bestaan uit één blok uitgehold hout met een spleetvormige opening aan de bovenzijde en die geheel of gedeeltelijk met in reliëf uitgevoerd snijwerk versierd zijn.

Hier spelen ze hun rol in het ceremonieel. Ze worden echter ook in het gewone, dagelijkse leven gebruikt en wel hoofdzakelijk als communicatiemiddel tussen, soms ver uiteen liggende, nederzettingen.

Deze dubbele functie van de spleettrom – nl. als ceremonieel voorwerp en als signaaltrommel – vinden we ook bij andere groepen van dit stijlgebied, met name bij de Bosmun, die in het dal van de Ramu Rivier, ongeveer dertig kilometer van de monding af, wonen. Het in gebruik nemen van een nieuwe trom is hier een gebeurtenis, waarbij de mensen zich feestelijk tooien. Ook de trom zelf wordt met bladeren en veren versierd. Elke trom kent men aan zijn eigen toon. Elke trom heeft zijn eigen naam, meestal de naam van een vooroudergeest. Als signaaltrommel gebruikt kunnen ze nog over een afstand van een halve dag gaans gehoord worden. Door een systeem van meer of minder luide slagen met kortere of langere onderlinge tussenpozen kunnen vrij ingewikkelde berichten worden overgeseind. Zo lezen we van een man, die op deze wijze door zijn vader opgeroepen en gevraagd thuis te komen, antwoordt, dat hij de volgende dag zal komen.

Plastieken van een zeer karakteristieke vorm zijn wel de voorwerpen die meestal met de naam van ceremoniële zetels worden aangeduid. De grondvorm hiervan is een staande mensenfiguur, aan welker rug, nek of zitvlak een soort van bankje vastzit, dat met poten rust op hetzelfde blok hout, waaruit ook het beeld omhoog komt. Een algemene uitspraak over hun functie kan natuurlijk niet gedaan worden. Wél weten we, dat ze bij de Iatmül, een stam in het midden-Sepikgebied, hun plaats hebben in de ceremoniële huizen. Ze staan in een roep van heiligheid, worden niet als zetels gebruikt en mogen niet eens worden aangeraakt, tenzij bij de speciale ceremoniën waarin ze hun vaste functie hebben. Gebruikt worden ze bij ernstige besprekingen en twistgesprekken. De belangrijke passages in zijn redevoering als het ware onderstrepend, slaat dan de spreker telkens met een bundel bladeren op de „zetel", waarbij hij zich door steeds harder te slaan, tot een zekere staat van razernij kan opwinden. Mogelijk zijn deze figuren personificaties van

vooroudergeesten, die men o

Ondanks deze overstelpend
het over het algemeen niet n
als zodanig te herkennen. H
makkelijk te herkennen typ
grondvormen van het stijlgel
voortbrengselen van deze ku
is van een sterke bewogenhei

n het gedijen van de yamplanten. zich ook enige spleettrommen, lang- pen, die bestaan uit één blok uitge- opening aan de bovenzijde en die f uitgevoerd snijwerk versierd zijn. remonieel. Ze worden echter ook in uikt en wel hoofdzakelijk als com- uiteen liggende, nederzettingen.

ttrom – nl. als ceremonieel voorwerp ook bij andere groepen van dit stijl- die in het dal van de Ramu Rivier, monding af, wonen. Het in gebruik een gebeurtenis, waarbij de mensen n zelf wordt met bladeren en veren zijn eigen toon. Elke trom heeft zijn n een vooroudergeest. Als signaal- over een afstand van een halve dag systeem van meer of minder luide rlinge tussenpozen kunnen vrij inge- seind. Zo lezen we van een man, die roepen en gevraagd thuis te komen, g zal komen.

ristieke vorm zijn wel de voorwerpen moniële zetels worden aangeduid. De mensenfiguur, aan welker rug, nek tzit, dat met poten rust op hetzelfde nhoog komt. Een algemene uitspraak t gedaan worden. Wél weten we, dat t midden-Sepikgebied, hun plaats Ze staan in een roep van heiligheid, mogen niet eens worden aangeraakt, vaarin ze hun vaste functie hebben. esprekingen en twistgesprekken. De oering als het ware onderstrepend, een bundel bladeren op de „zetel", r te slaan, tot een zekere staat van zijn deze figuren personificaties van vooroudergeesten, die men op deze wijze tot getuige roept (foto 10).

Ondanks deze overstelpende veelheid van vormen en ornamenten is het over het algemeen niet moeilijk de voorwerpen van dit stijlgebied als zodanig te herkennen. Hier is een lastig te omschrijven, maar gemakkelijk te herkennen type ontstaan, dat bepaald wordt door de grondvormen van het stijlgebied, maar bovenal door het effect van de voortbrengselen van deze kunst, die, levend en dynamisch, draagster is van een sterke bewogenheid en emotionele geladenheid.

HET GEBIED VAN DE HUON GOLF

Het gebied van de stammen langs de Huon Golf, die samen met de bewoners van de niet ver van de kust gelegen Tami Eilanden één cultuurprovincie vormen, is vrij sterk geïsoleerd, althans wat de landverbindingen aangaat. Dit gedeelte van Nieuw-Guinea's noordoostkust is een van de meest ongastvrije streken van het eiland. Het is hier zo moeilijk om van de kust uit het eiland binnen te dringen, dat de winning van het goud, dat ongeveer vijf en twintig jaar geleden niet ver van de kust in het binnenland werd ontdekt, alleen mogelijk bleek met behulp van vliegtuigen van Lae en Salamaua uit. De cultuur van dit gebied heeft van het binnenland uit dan ook geen invloeden ondergaan of impulsen gekregen.

Ook op het gebied van de zeeverbindingen is de positie van deze gemeenschappen, vooral die aan de zuidkust van het Huon-schiereiland, een ietwat afgezonderde. Een uitzondering hierop vormen de eilandjes van de Tami-groep, die door hun ligging aan de zuidoostelijke punt van het schiereiland, de verbinding met het Noorden beheersen.

Naar buiten toe is er dus een zekere afgeslotenheid. Binnen het gebied bestaat er echter tussen de stammen een levendig contact door middel van een drukke kustscheepvaart. De hierbij gebruikte vaartuigen zijn vlerkprauwen, boomstamkano's met één uitlegger, waarbij men, als een bescherming tegen zeegang, de boorden van het bootlichaam verhoogd heeft door longitudinaal lopende planken, die met vezelkoord aan de eigenlijke romp zijn vastgesjord. Deze planken zijn van tekeningen voorzien. De hierin voorkomende patronen en motieven – figuren van een vaststaande, gestyleerde, in de traditie gewortelde vorm – waren aanvankelijk wel eigendom en kenteken van bepaalde familiegroepen, maar verloren hun exclusieve karakter, doordat ze door huwelijk of koop in het bezit van andere groepen kwamen.

De oorzaken van dit levendige zeeverkeer waren voor een aanzienlijk gedeelte geografisch van aard. Zo heeft de streek ten Noorden van

Salamaua, in het midden var
dan nodig is om haar bevolki
een surplus aan taro en sag
wonende stammen, waar he
landbouw slechts met de gr
De mensen daar zijn dan oo
ze betalen met kookpotten;
in de nabijheid. Deze potten
tot in de hooglanden van he
Brittannië.

Ook de eilandjes van de
grond, ook hier moet een gro
Om dit te kunnen kopen hee
het maken van houten bakk
teerd. Over het gehele gebi
vooral op Nieuw-Brittannië,
langwerpig en schuitvormig.
donker gepolijst is. Zonder u
varieert van diep ingesnede
reliëf. Soms worden de groev
vuld, waardoor het effect v
wordt. Ook hier zijn de ge
figuren van een sterk gestyle
of dierfiguren voor. Sommig
merkteken, dat het teken is
dat in de export als een soor

Het gebruik van ons woor
rustende uitwisseling van go
het een verkeerd beeld geef
schenkenruil is een veel juist
vorm van een gift, die door
partners zijn vrienden, mense
banden van bloed- of aanver
heeft, door de langs de kust
lijksrelaties, wel familielede
hen, en met hen alleen, wil
soonlijke, intieme, maar va

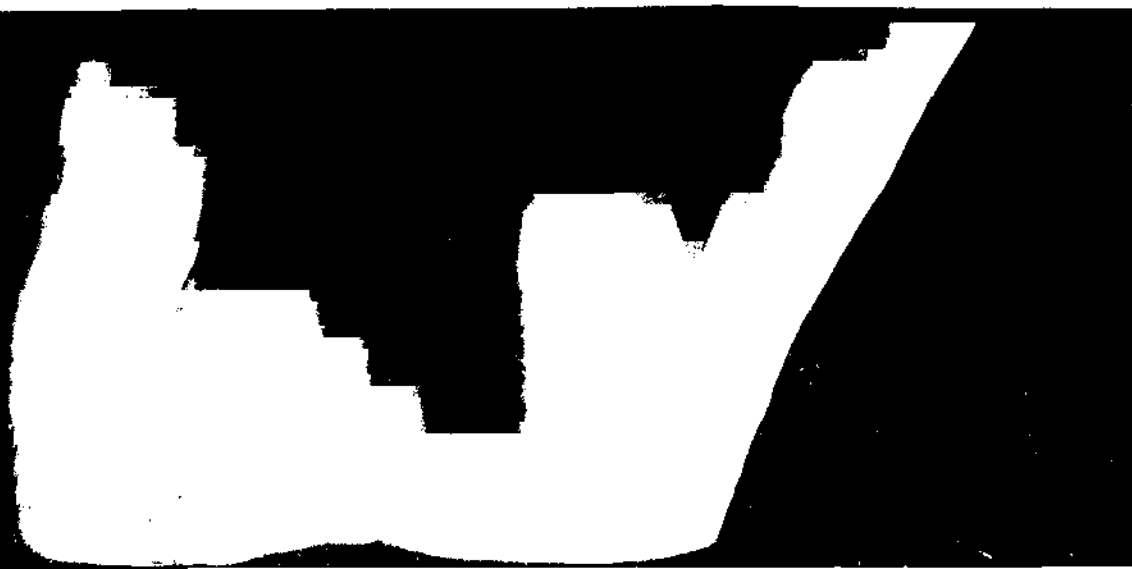

.N DE HUON GOLF

ngs de Huon Golf, die samen met de
kust gelegen Tami Eilanden één cul-
k geïsoleerd, althans wat de landver-
van Nieuw-Guinea's noordoostkust is
eken van het eiland. Het is hier zo
iland binnen te dringen, dat de win-
vijf en twintig jaar geleden niet ver
d ontdekt, alleen mogelijk bleek met
n Salamaua uit. De cultuur van dit
it dan ook geen invloeden ondergaan

verbindingen is de positie van deze
de zuidkust van het Huon-schier-
Een uitzondering hierop vormen de
loor hun ligging aan de zuidoostelijke
binding met het Noorden beheersen.
zekere afgeslotenheid. Binnen het
stammen een levendig contact door
epvaart. De hierbij gebruikte vaar-
amkano's met één uitlegger, waarbij
zeegang, de boorden van het boot-
gitudinaal lopende planken, die met
zijn vastgesjord. Deze planken zijn
rin voorkomende patronen en mo-
de, gestyleerde, in de traditie gewor-
wel eigendom en kenteken van be-
ren hun exclusieve karakter, doordat
zit van andere groepen kwamen.
eeverkeer waren voor een aanzienlijk
o heeft de streek ten Noorden van

Salamaua, in het midden van de westkust, veel meer land en sagobossen dan nodig is om haar bevolking te voeden. Men produceert hier dan ook een surplus aan taro en sago voor de export naar de meer zuidelijk wonende stammen, waar het gebergte tot vlak bij de zee doorloopt en landbouw slechts met de grootste moeilijkheden kan plaats vinden. De mensen daar zijn dan ook van deze voedselimport afhankelijk, die ze betalen met kookpotten; de klei hiervoor halen ze van een eilandje in de nabijheid. Deze potten vinden hun weg verder naar het Noorden tot in de hooglanden van het Huon-schiereiland en het eiland Nieuw-Brittannië.

Ook de eilandjes van de Tami-groep hebben maar weinig goede grond, ook hier moet een groot deel van het voedsel worden ingevoerd. Om dit te kunnen kopen heeft men zich in dit gebied gespecialiseerd in het maken van houten bakken, die in groten getale worden geëxporteerd. Over het gehele gebied van de Huon Golf en ook daarbuiten, vooral op Nieuw-Brittannië, worden ze aangetroffen. Deze bakken zijn langwerpig en schuitvormig. Ze zijn gesneden uit hard hout, dat vaak donker gepolijst is. Zonder uitzondering vertonen ze een versiering, die varieert van diep ingesneden patronen tot een ornamentatie in haut reliëf. Soms worden de groeven der ingesneden figuren met kalk opgevuld, waardoor het effect van een scherp zwart-wit contrast bereikt wordt. Ook hier zijn de gebruikte motieven gefixeerde, traditionele figuren van een sterk gestyleerd karakter. Minder dikwijls komen mens- of dierfiguren voor. Sommige dezer bakken hebben op de bodem een merkteken, dat het teken is van de clan waartoe de maker behoort, en dat in de export als een soort van „handelsmerk" fungeert (foto 13a).

Het gebruik van ons woord „handel" voor deze op specialisatie berustende uitwisseling van goederen en producten is misleidend, omdat het een verkeerd beeld geeft van de aard van deze transacties. Geschenkenruil is een veel juistere typering. De ruil heeft nl. plaats in de vorm van een gift, die door een tegengift wordt gereciproceerd. De partners zijn vrienden, mensen, die, hoewel ver van elkaar wonend, door banden van bloed- of aanverwantschap verbonden zijn. Bijna iedereen heeft, door de langs de kust plaats hebbende migratie en door huwelijksrelaties, wel familieleden in de andere kustnederzettingen. Met hen, en met hen alleen, wil hij „zaken doen", dat daardoor het persoonlijke, intieme, maar vaak ook van een geest van felle rivaliteit

doortrokken karakter krijgt van een uitwisseling van geschenken.

In dit gebied, waarvan de verschillende mensengroepen economisch op elkaar zijn aangewezen, waar door een wijd vertakt stelsel van huwelijksrelaties en handelsbetrekkingen voortdurend onderlinge beinvloeding en cultuuruitwisseling plaats heeft, bestaat een zekere culturele homogeniteit, die ons het recht gaf hier van een cultuurprovincie te spreken. Dit blijkt ook op het gebied van het ritueel, met name bij de geheime riten van het besnijdenisfeest, die bij verschillende stammen een opvallende gelijkenis naar vorm en inhoud vertonen. De oorzaak hiervan ligt dus mede in de krachtige, onderlinge binding dezer gemeenschappen; anderzijds werden door deze feesten, brandpunten van intertribaal contact als ze zijn, de banden tussen ver uiteen wonende groepen nauwer aangehaald. Zo worden bij het *balum*feest, dat om de tien tot achttien jaar afwisselend in het gebied van de Jabim, Bukaua, Kai (op het Huon-schiereiland) en op de Tami Eilanden gevierd wordt, uitnodigingen gezonden naar alle hoofden van dorpen – ook vreemdtalige – met wie men vriendschappelijk verkeer en handelsbetrekkingen onderhoudt. Oorlogshandelingen moeten worden opgeschort tot na het einde van het feest.

Het *balum*feest is een ritueel van en voor mannen. De scheiding die hierbij tussen beide sexen in acht wordt genomen, is rigoureus. Ook in het gewone, dagelijkse leven zien we echter een zekere publieke afpaling en begrenzing van terrein en sfeer van mannen en vrouwen, iets wat ook onze cultuur niet vreemd is. Zo hebben ook hier de mannen hun eigen huizen *(lum)* waar zij alleen toegang hebben. Deze mannenhuizen, die overigens in het *balum*ritueel geen functie hebben en ook verder geen middelpunten van ceremoniën en ceremonieel vertoon schijnen te zijn, zijn groter dan de gewone woningen. Zij zijn rechthoekig van vorm en zijn boven de grond op vier palen gebouwd. Deze zijn soms gesneden in de vorm van karyatidenachtige beelden, soms ook is alleen de bovenkant tot een mensenhoofd gemodeleerd, conterfeitsels van bepaalde voorouders of voorstellingen van dorpsgeesten. De wanden zijn soms eenvoudige, van palmblad gevlochten matten. Ook maakt men ze wel van hout, dat dan eveneens van snijwerk voorzien wordt. Huisposten en wanden zijn gekleurd in wit, zwart, rood en geel, de traditionele kleuren van dit stijlgebied.

De *balum*ceremoniën culmineren in de eigenlijke besnijdenis. Hier-

mee wordt het losmaken van
opneming in de mannenge
jongens, lang vóór de eigenli
de vrouwen grote angst en
balum, de initiatiedemon, w

Maandenlang moeten de
welke tijd ze aan allerlei v
bruik van water hun geheel i
inwijding, wordt hun ook he
lijkertijd wordt hun de stren
de buitenstaanders, vrouwe

Deze strenge scheiding tu
ingewijden – vrouwen en ki
van Melanesië, wordt noodza
een contact met de geesten
dus verre gehouden van het
hiertoe is angstaanjaging do
spellend gezoem de buitenst
oren klinken.

Deze bromhouten – evene
kani aangeduid – zijn lancet
tot veertig centimeter. Aan
paar nokvormige uitsteeksel
vastgemaakt, dat aan de and
verende stok is vastgebonde
kani door de lucht cirkelt, e
zakend. Ze zijn gemaakt van
Vele zijn voorzien van ingesn
zijn volgewreven, zodat het
uitkomt (foto 13b).

De bromhouten worden in
een of enkele bromhouten, d
Zij dragen de namen van ge
teren, en hebben het van ee
oude". Op Tami worden de
kani-feesten plechtig in proc

Ook bij plechtigheden als

ı een uitwisseling van geschenken.
chillende mensengroepen economisch
r door een wijd vertakt stelsel van
kkingen voortdurend onderlinge be-
plaats heeft, bestaat een zekere cul-
cht gaf hier van een cultuurprovincie
gebied van het ritueel, met name bij
isfeest, die bij verschillende stammen
rm en inhoud vertonen. De oorzaak
chtige, onderlinge binding dezer ge-
ı door deze feesten, brandpunten van
e banden tussen ver uiteen wonende
vorden bij het *balum*feest, dat om de
in het gebied van de Jabim, Bukaua,
op de Tami Eilanden gevierd wordt,
hoofden van dorpen – ook vreemd-
elijk verkeer en handelsbetrekkingen
noeten worden opgeschort tot na het

an en voor mannen. De scheiding die
t wordt genomen, is rigoureus. Ook
zien we echter een zekere publieke
n en sfeer van mannen en vrouwen,
md is. Zo hebben ook hier de mannen
lleen toegang hebben. Deze mannen-
mritueel geen functie hebben en ook
eremoniën en ceremonieel vertoon
de gewone woningen. Zij zijn recht-
grond op vier palen gebouwd. Deze
an karyatidenachtige beelden, soms
n mensenhoofd gemodeleerd, conter-
of voorstellingen van dorpsgeesten.
, van palmblad gevlochten matten.
dat dan eveneens van snijwerk voor-
ı zijn gekleurd in wit, zwart, rood en
lit stijlgebied.
en in de eigenlijke besnijdenis. Hier-

mee wordt het losmaken van de jongens uit de vrouwelijke sfeer en hun opneming in de mannengemeenschap gesymboliseerd. Wanneer de jongens, lang vóór de eigenlijke besnijdenis, worden weggehaald, tonen de vrouwen grote angst en smart, want hun kinderen zullen door de *balum*, de initiatiedemon, worden verslonden.

Maandenlang moeten de novieten afgezonderd blijven, gedurende welke tijd ze aan allerlei voedseltaboes onderworpen zijn en het gebruik van water hun geheel is ontzegd. Met de besnijdenis, de eigenlijke inwijding, wordt hun ook het geheim van de *balum* geopenbaard. Tegelijkertijd wordt hun de strengste geheimhouding ingescherpt tegenover de buitenstaanders, vrouwen en kinderen.

Deze strenge scheiding tussen de ingewijden – mannen – en de niet-ingewijden – vrouwen en kinderen –, die typisch is voor vele gebieden van Melanesië, wordt noodzakelijk geacht. Vrouwen en kinderen zouden een contact met de geestenwereld niet kunnen verdragen. Zij worden dus verre gehouden van het initiatieceremonieel. Een van de middelen hiertoe is angstaanjaging door middel van bromhouten, welker onheilspellend gezoem de buitenstaanders als „stemmen van geesten" in de oren klinken.

Deze bromhouten – eveneens *balum* genoemd, op Tami met de naam *kani* aangeduid – zijn lancetvormige plankjes met een lengte van dertig tot veertig centimeter. Aan één zijde hebben ze een doorboring of een paar nokvormige uitsteekseltjes, waardoor of waarachter een touw is vastgemaakt, dat aan de andere kant aan het uiteinde van een elastisch verende stok is vastgebonden. Deze wordt rond gezwaaid, waardoor de *kani* door de lucht cirkelt, een zoemend of brommend geluid veroorzakend. Ze zijn gemaakt van een harde houtsoort, hun kleur is donker. Vele zijn voorzien van ingesneden figuren, waarvan de lijnen met kalk zijn volgewreven, zodat het patroon fel tegen het zwarte oppervlak uitkomt (foto 13b).

De bromhouten worden in het mannenhuis bewaard. Ieder dorp bezit een of enkele bromhouten, die met een bijzondere kracht geladen zijn. Zij dragen de namen van gestorven leiders, wier geesten zij representeren, en hebben het van eerbied getuigende epitheton „lanque", „de oude". Op Tami worden deze „hoofd-*kani*" niet gezwaaid, maar bij *kani*-feesten plechtig in processie rondgedragen.

Ook bij plechtigheden als het sluiten van een verbond of een wapen-

stilstand tussen twee nederzettingen spelen de bromhouten een rol. Ter versteviging van de gelegde banden worden ze tussen de beide partijen uitgewisseld. Tevens gelooft men, dat zij – of de door hen gerepresenteerde machtige geesten – elke verdragsschending streng zullen straffen.

Aan personen kunnen zij eveneens onschendbaarheid verlenen. Om deze reden geeft een hoofdman, wanneer hij zich met een ander dorp in verbinding wil stellen, aan de boodschapper een bromhout mee, waardoor deze van een veilige reis verzekerd is.

Het bezit van de *kani* is erfelijk. Zij blijven in handen van een gesloten groep van ingewijden, die mede hierdoor hun geprivilegieerde positie bevestigen.

Hetzelfde kan worden gezegd van de *tago* genoemde maskers van de Tami Eilanden. Deze bestaan uit een kapvormige hoofdbedekking en een hiervan afhangende lange en dichte franje van palmbladrepen, die het lichaam van de drager vrijwel geheel verbergt. De hoofdbedekking, die wel bijna een meter lang kan zijn, is vervaardigd van boombaststof, die over een geraamte van rotan gespannen is. Vorm, tekening en kleuren vertonen grote gelijkenis met die van de hoofden van de in vol plastiek uitgevoerde houten mensenfiguren.

Evenals de „oude" bromhouten dragen ook de *tago*-maskers namen, de namen van geesten, welke zij representeren. Ook zij worden voor de oningewijden angstvallig verborgen gehouden en bewaard in een hut in het bos, die voor vrouwen en kinderen streng taboe is. Ontdekking – ook toevallige ontdekking – van het *tago*-geheim door niet-geïnitieerden wordt zeer streng, veelal met de dood, gestraft.

De *tago*-ceremoniën worden om de tien tot twaalf jaar gehouden. Ze duren ongeveer een jaar, in welke tijd de *tago* dagelijks, soms zelfs enige malen per dag, in een sfeer van angstig ontzag hun rondgangen door het dorp maken.

Volgens de overlevering van de Tami-eilanders zijn deze maskers afkomstig van de westkust van Nieuw-Brittannië, met de bevolking van welk gebied men zowel commerciële als huwelijksrelaties onderhoudt. In laatstgenoemd verband zouden de *tago* op de Tami Eilanden gekomen zijn. Nu zijn er van Nieuw-Brittannië feesten bekend, die analoog zijn aan de *tago*-ceremoniën, en waarin maskers gebruikt worden, die in hun grondvorm sterk aan de *tago*-maskers doen denken.

9a. Mensenfiguur

ngen spelen de bromhouten een rol.
e banden worden ze tussen de beide
elooft men, dat zij – of de door hen
ten – elke verdragsschending streng

neens onschendbaarheid verlenen. Om
wanneer hij zich met een ander dorp
boodschapper een bromhout mee, waar-
erzekerd is.
. Zij blijven in handen van een gesloten
hierdoor hun geprivilegieerde positie

van de *tago* genoemde maskers van de
it een kapvormige hoofdbedekking en
n dichte franje van palmbladrepen, die
el geheel verbergt. De hoofdbedekking,
zijn, is vervaardigd van boombaststof,
an gespannen is. Vorm, tekening en
s met die van de hoofden van de in vol
nsenfiguren.
n dragen ook de *tago*-maskers namen, de
presenteren. Ook zij worden voor de on-
n gehouden en bewaard in een hut in het
ren streng taboe is. Ontdekking – ook
et *tago*-geheim door niet-geïnitieerden
e dood, gestraft.
m de tien tot twaalf jaar gehouden. Ze
elke tijd de *tago* dagelijks, soms zelfs
er van angstig ontzag hun rondgangen

de Tami-eilanders zijn deze maskers
n Nieuw-Brittannië, met de bevolking
mmerciële als huwelijksrelaties onder-
nd zouden de *tago* op de Tami Eilanden
Nieuw-Brittannië feesten bekend, die
noniën, en waarin maskers gebruikt
terk aan de *tago*-maskers doen denken.

9a. Mensenfiguur

9b. Tarostamper met mensenplas

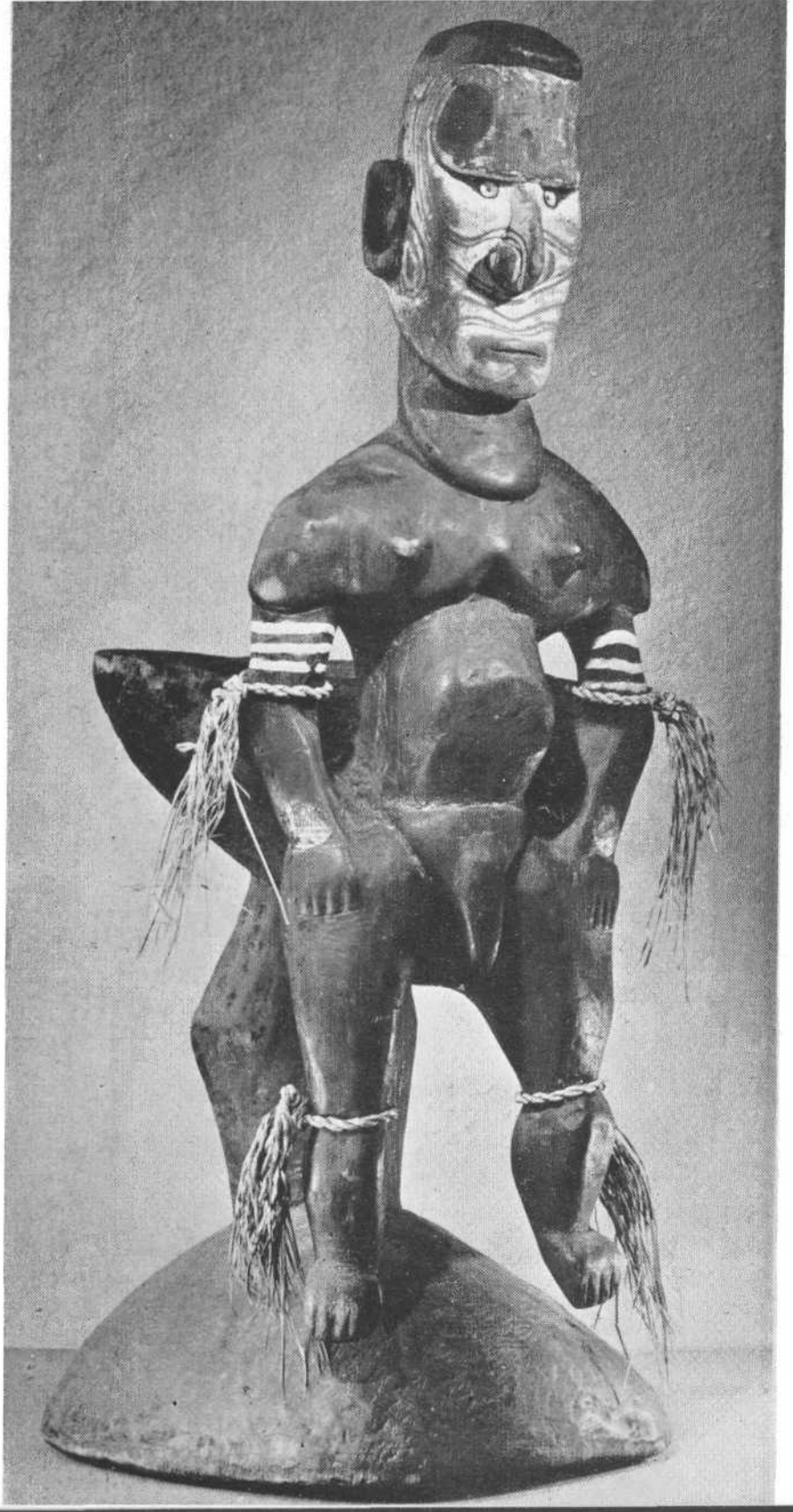

10.
Ceremoniële zetel

10.
Ceremoniële zetel

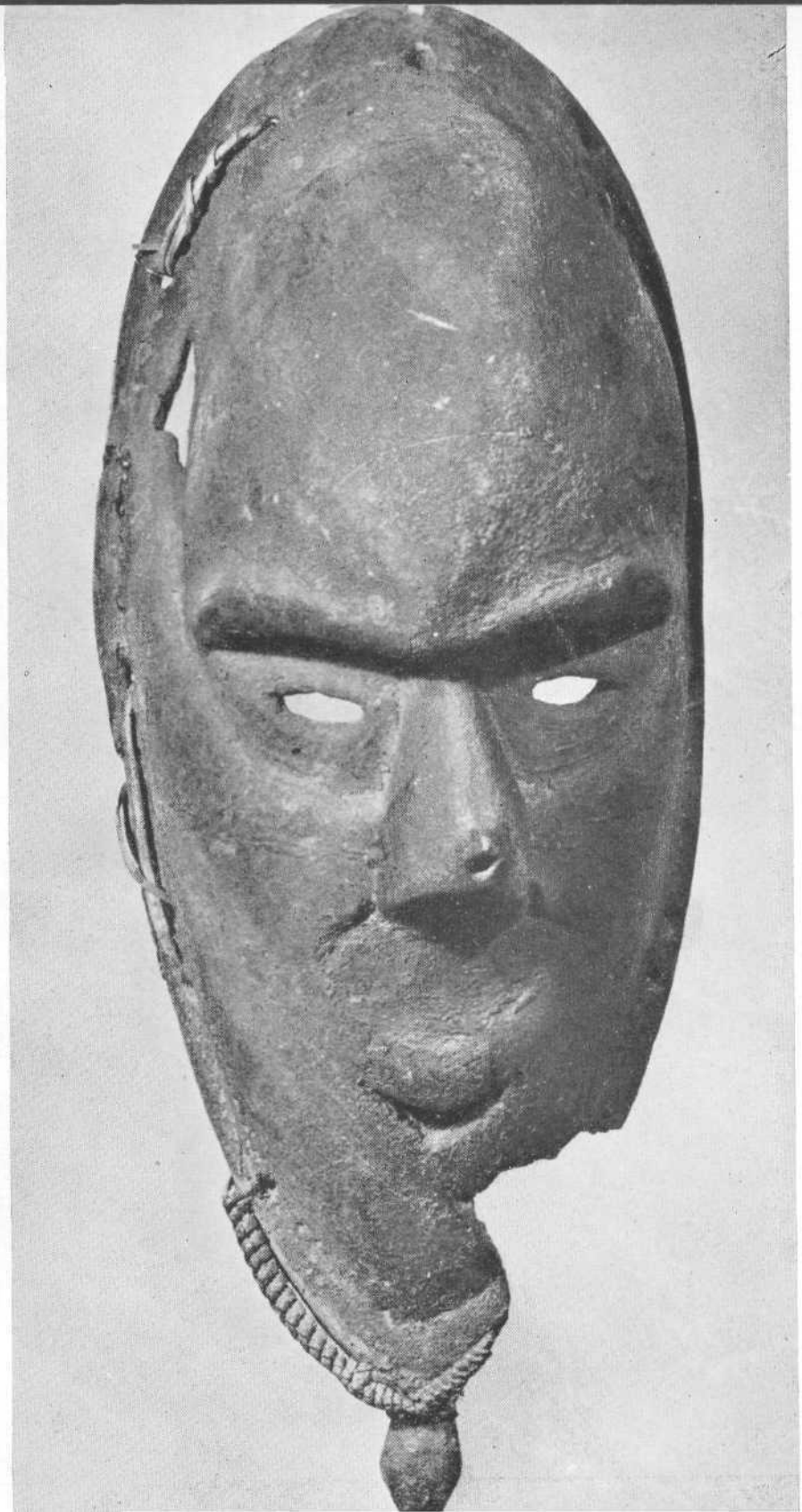

11. Masker

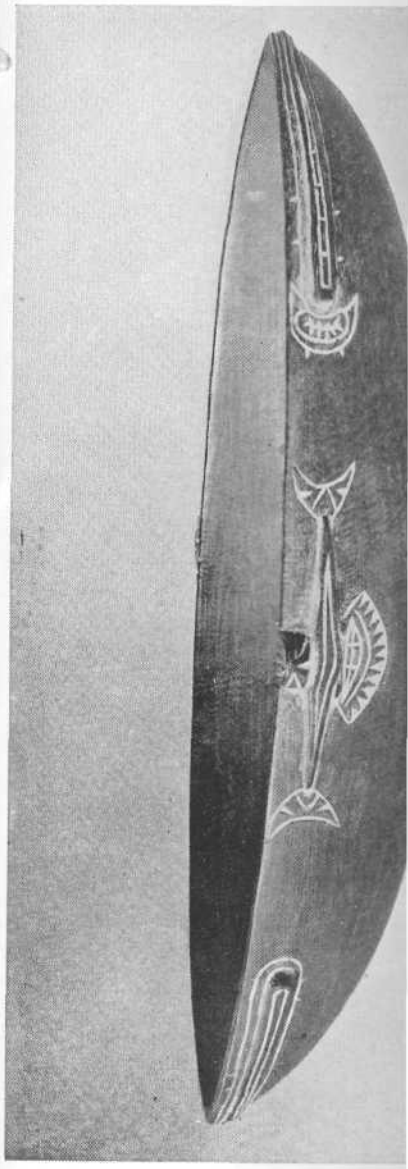

12. Nekstut

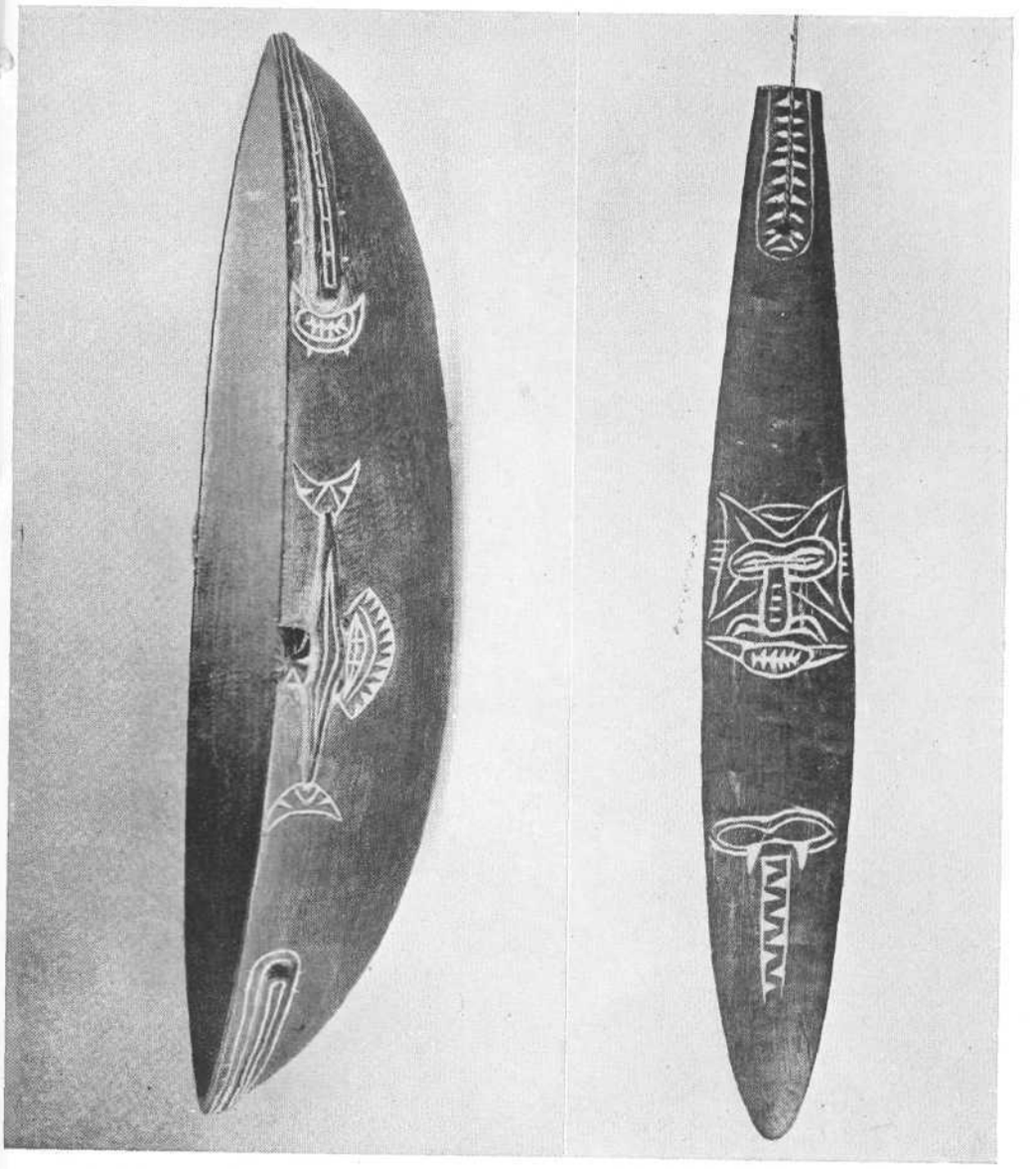

13. Bak

15a. (links) Staf met mensenfiguurtje
15b. (rechts) Spatel met mensenkopje

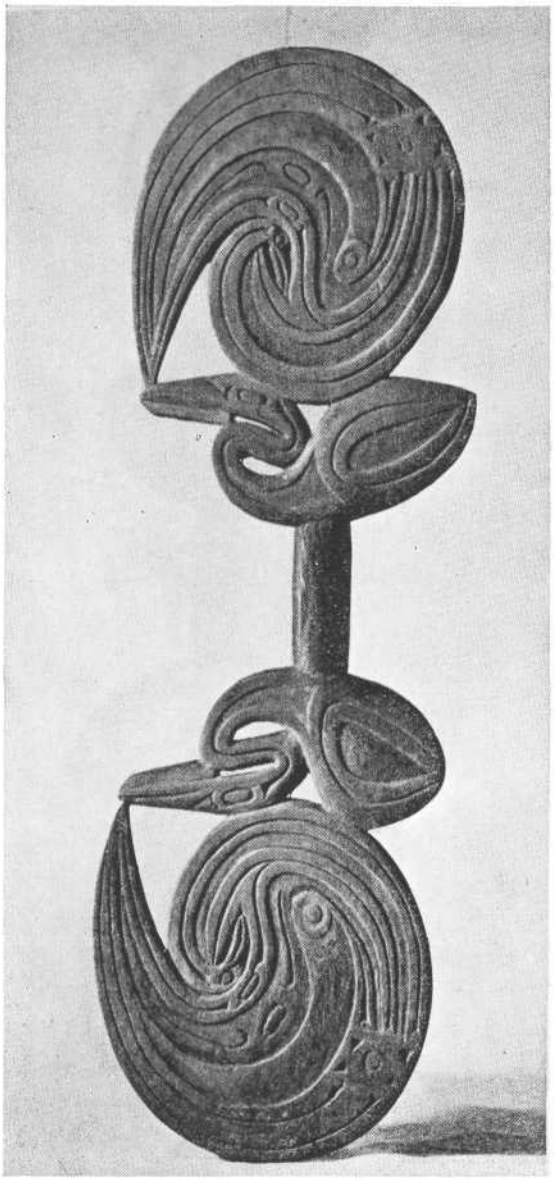

14. Dansschild

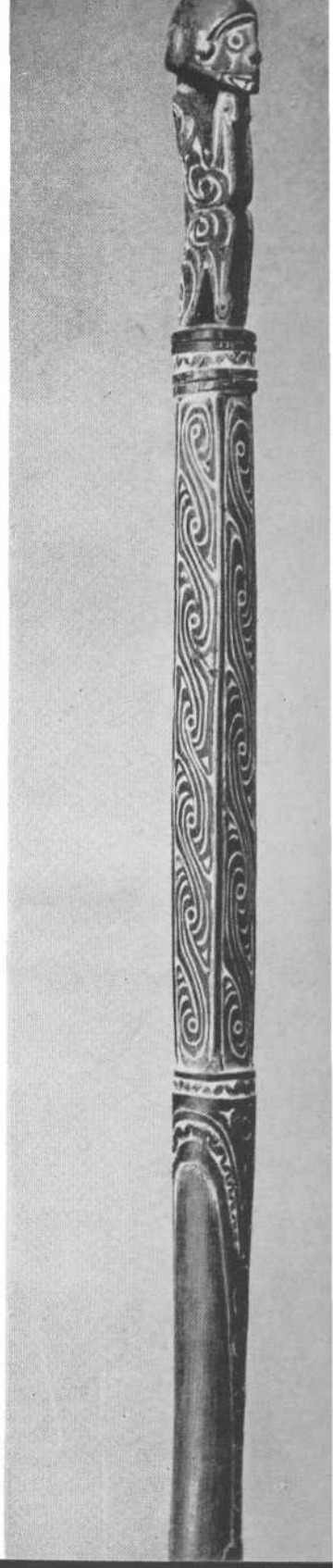

15a. (links) Staf met mensenfiguurtje
15b. (rechts) Spatel met mensenkopje

14. Dansschild

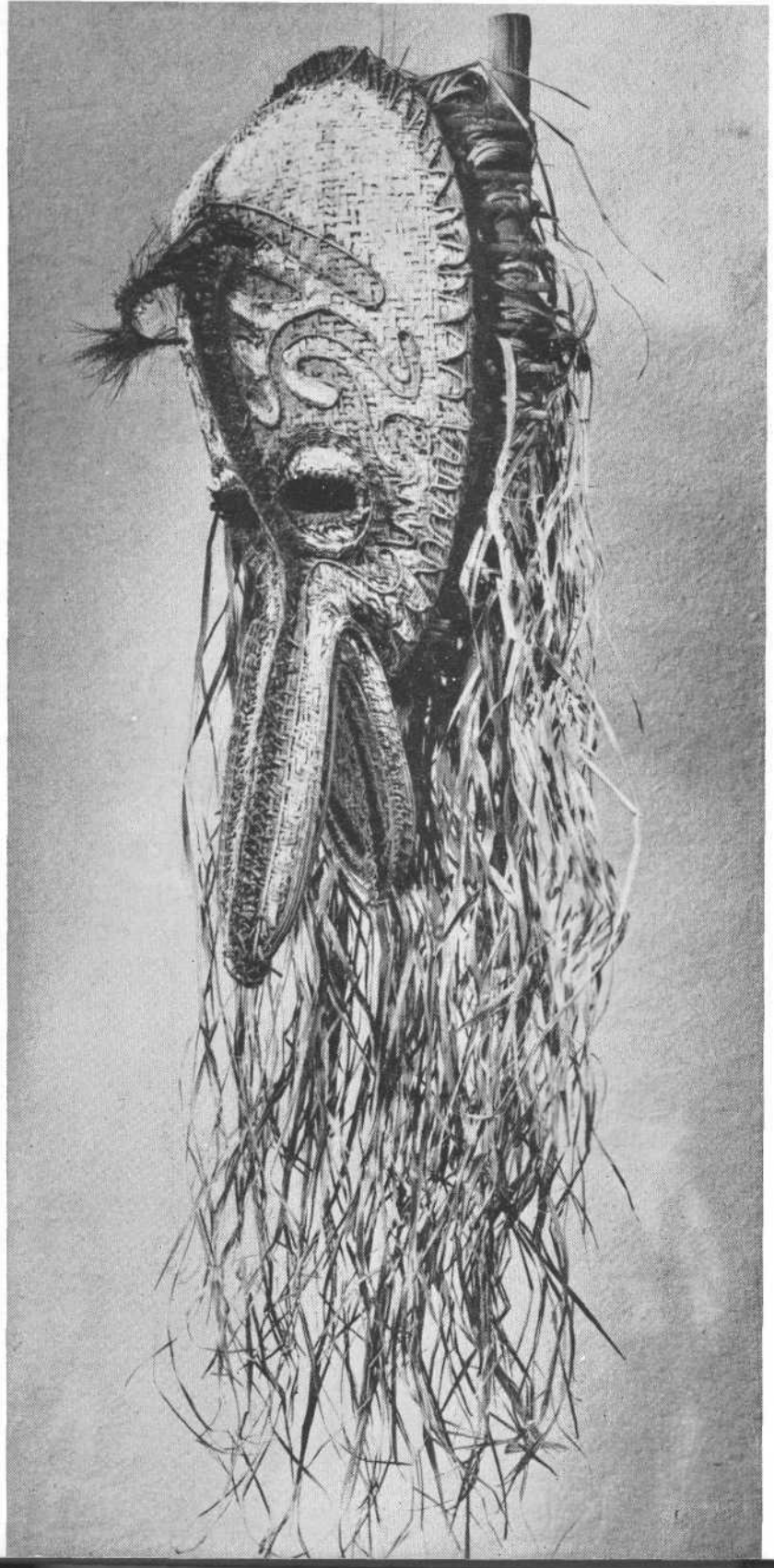

16
Masker

Het moet dus niet uitgeslo
de historische werkelijkhei

Naast deze van boombas
houten maskers gemaakt,
dergelijke ceremoniën gebr

De menselijke figuur kon
vormen van de houtsnijku
vorm van vrijstaande beel
huis, als reliëfornament o
gebruiksvoorwerpen als nek
een bepaald grondtype zoal
westelijke kustgebied en h
om een beeld, aan de geolo
voor deze stijlgebieden kan
bieden de variaties vaak gr
mindere mate in de ,,korwa
van de Huon Golf zijn verra
ze het lange, smalle hoofd m
met het lichaam is het hoo
lichaam ,,ingezonken" wee
reliëf op de voorzijde van
hoofdbedekking nog boven

In het langwerpige, nage
door middel van maar we
aangegeven. Opvallend zijn
zo niet breder, zijn dan de
boven de ogen (tekening 5).
voorstelling van de tanden

De vormen van dit stijlge
neel. De figuren – vooral
beweginloosheid, van sta
zich angstvallig aan het tr
hier sprake van individue
tot het ontstaan van subs
gebied hebben. De omvang
wellicht ook te gering en de
intensieve uitwisseling, te

Het moet dus niet uitgesloten geacht worden, dat in deze overlevering de historische werkelijkheid benaderd is.

Naast deze van boombaststof vervaardigde *tago*-maskers worden ook houten maskers gemaakt, die overigens van hetzelfde type zijn en in dergelijke ceremoniën gebruikt worden.

De menselijke figuur komt zowel in de plastische als in de „vlakke" vormen van de houtsnijkunst van dit stijlgebied zeer veel voor: in de vorm van vrijstaande beelden, als deel van de palen van het mannenhuis, als reliëfornament op de Tamibakken, integrerend verwerkt in gebruiksvoorwerpen als nekstutten en betelvijzels (foto 12). Zij vertoont een bepaald grondtype zoals bijv. ook de mensenfiguren van het noordwestelijke kustgebied en het Sepikgebied een grondtype hebben, dat, om een beeld, aan de geologie ontleend, te gebruiken, als „gidsfossiel" voor deze stijlgebieden kan dienen. Zijn echter in bovengenoemde gebieden de variaties vaak groot en talrijk – vooral in het Sepikgebied, in mindere mate in de „korwar"-area –, de mensenfiguren van het gebied van de Huon Golf zijn verrassend uniform. Zonder uitzondering hebben ze het lange, smalle hoofd met de bijenkorfvormige hoed. In vergelijking met het lichaam is het hoofd groot. Het is steeds als het ware in het lichaam „ingezonken" weergegeven, veelal zo diep, dat het gezicht in reliëf op de voorzijde van het lichaam is aangebracht en slechts de hoofdbedekking nog boven de schouders uitsteekt.

In het langwerpige, nagenoeg ovale gezicht zijn ogen, neus en mond door middel van maar weinig boven het vlak uitstekende ribbetjes aangegeven. Opvallend zijn de grote neusvleugels, die vaak even breed, zo niet breder, zijn dan de mond, en de driehoekige vlakken onder en boven de ogen (tekening 5). Bij de maskers zien we in de mond vaak de voorstelling van de tanden en de punt van de tong.

De vormen van dit stijlgebied zijn bij uitstek gefixeerd en conventioneel. De figuren – vooral de mensenfiguren – maken een indruk van beweginloosheid, van starheid zelfs. Bovendien hebben de makers zich angstvallig aan het traditionele patroon gehouden. Wel was ook hier sprake van individuele variaties, maar deze hebben niet geleid tot het ontstaan van substijlen zoals we die bijv. in het „korwar"-gebied hebben. De omvang van het Huon Golf-stijlgebied was hiertoe wellicht ook te gering en de culturele homogeniteit, als gevolg van een intensieve uitwisseling, te groot. Mogelijk heeft ook de maatschappe-

5. Plastiekje met mensenhoofd

lijke druk, die het gevolg wa
gesloten genootschappen m
privileges, in dezelfde richti

Deze samenvatting is gesc
gedaan is om in de beschrijvi
vormen, die hiervan een inte
en vermoeiend overgaan va
gekeerd te vermijden. Het v
van het beeld van onlosmal
kunst en cultuur.

Verder doen we er goed aa
besnijdenisfeesten reeds me
1896 vond bij de Bukaua er
vervaardigt men geen houts
voorwerpen, die bestemd zi

Dit verdwijnen van de o
directe en bewuste actie v
begin van deze eeuw af in di
rijk deel van onze kennis v
hebben integendeel telkens
en schone in het stoffelijke

Toch moet de aanvaardin
nieuwe, dat met de komst
langrijke mate hebben bijg
kunst, welker producten – c
in het oude, godsdienstig g
geen functie en geen beteke

lijke druk, die het gevolg was van de aanwezigheid en de macht van de gesloten genootschappen met hun, door taboes beschermde, erfelijke privileges, in dezelfde richting gewerkt.

Deze samenvatting is geschreven in de tegenwoordige tijd, wat alleen gedaan is om in de beschrijvingen van de cultuur en de feesten en kunstvormen, die hiervan een integrerend deel uitmaakten, een herhaaldelijk en vermoeiend overgaan van tegenwoordige naar verleden tijd en omgekeerd te vermijden. Het was dus een poging tot scherpere belichting van het beeld van onlosmakelijke verbondenheid van kunst en leven, kunst en cultuur.

Verder doen we er goed aan ons te realiseren, dat de tijd van de grote besnijdenisfeesten reeds meer dan een halve eeuw achter ons ligt. In 1896 vond bij de Bukaua en Jabim het laatste *balum*feest plaats! Ook vervaardigt men geen houtsnijwerk meer met uitzondering van enkele voorwerpen, die bestemd zijn voor de verkoop aan toeristen.

Dit verdwijnen van de oude kunst is zeker niet veroorzaakt door directe en bewuste actie van de Lutherse zendelingen, die van het begin van deze eeuw af in dit gebied werken en aan wie we een belangrijk deel van onze kennis van de oude cultuur te danken hebben. Zij hebben integendeel telkens pogingen gedaan tot behoud van het goede en schone in het stoffelijke beschavingsbezit en de kunst.

Toch moet de aanvaarding van het Christendom – naast het andere nieuwe, dat met de komst van de Europeanen ingang vond – in belangrijke mate hebben bijgedragen tot de verdwijning van de oude kunst, welker producten – die immers grotendeels hun plaats hadden in het oude, godsdienstig gefundeerde ritueel – in het nieuwe bestel geen functie en geen betekenis meer hadden.

5. Plastiekje met mensenhoofd

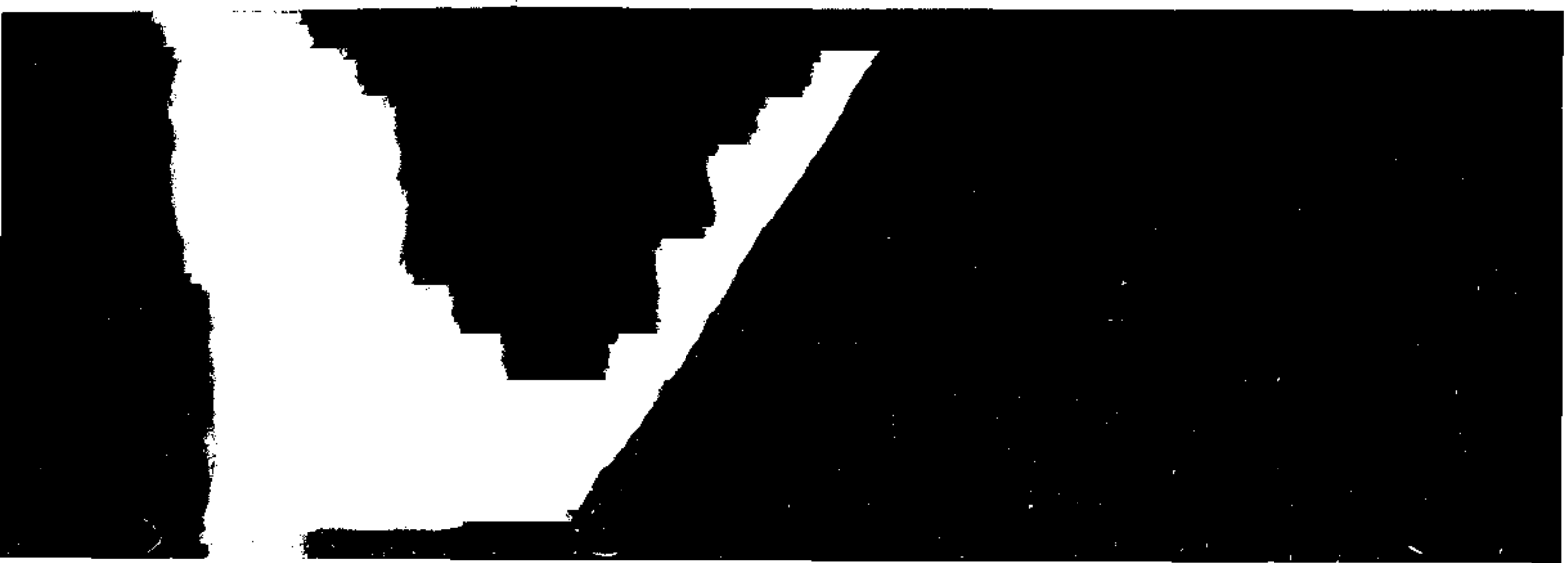

HET MASSIMGEBIED

De bewoners van de oostpunt van Nieuw-Guinea en de hiervoor gelegen eilandengroepen – d'Entrecasteaux, Trobriand, Woodlark en Louisiaden –, die zich in dezelfde richting als het hoofdeiland uitstrekken, worden met de naam Massim aangeduid.

Ondanks de sterke geografische verbrokkeldheid en de grote afstanden en naast een zekere culturele gedifferentieerdheid is de kunst van het Massimgebied nagenoeg homogeen. Locale verschillen zijn niet of nauwelijks te constateren.

Voor een gedeelte zal dit veroorzaakt zijn door het drukke verkeer tussen de eilanden onderling en de eilanden met het vasteland. Door middel van vaak lange en avontuurlijke zeereizen van groep tot groep en van eiland tot eiland zijn nl. de Massim door een systeem van handelsrelaties verbonden.

Deze hebben ook hier de vorm van een uitwisseling van goederen tussen „handelsvrienden". Deze goederen zijn echter slechts voor een gedeelte gebruiksvoorwerpen. Voor een ander deel zijn het voorwerpen zonder practisch nut, voorwerpen, die in de traditionele vorm van bepaalde sieraden (maar nooit als zodanig gedragen) in deze samenleving hogelijk gewaardeerd worden. Voor de verwerving hiervan worden grote expedities uitgerust en lange reizen gemaakt. Ter verhoging van zijn sociaal prestige wil men de begeerde goederen een tijdlang in zijn bezit hebben, waarbij men als vergelijking kan denken aan het moderne beeld van de onder een aantal sportclubs roulerende wisselbeker. Na een tijd – maximaal twee jaar – worden ze weer doorgegeven, verder geruild in telkens dezelfde geografische richting, waardoor ze in de meest letterlijke zin des woords binnen het gebied circuleren.

Deze vorm van ceremoniële ruil, waarin de „handel" van het Massimgebied culmineert, heet de *koela;* het gebied dat erbij betrokken is, wordt het *koela*-gebied genoemd. De cultuur van dit gebied draagt zo duidelijk het stempel van de *koela,* dat men met recht kan spreken van

een *koela*-cultuur. In zijn g
samen met dat van de Mas

In dit gebied is vanzelfspr
wordt, zeer belangrijk. Men
boten, de *masawa,* die voor
zijn met een driehoekig z
planken opgehoogde boord
planken, die door een aant
zijn, worden aan de voor- er
van twee schildvormige opst
andere in de lengterichting
versierd en gekleurd zijn
attributen van de Massim-s
chipel, van waaruit de *ma*
worden geëxporteerd, heeft
sieringen de Massim-kunst
bootromp, uitlegger, planke
sentiële delen van het vaart
magische formules, die in al
reciteerd en zonder welke d
lukkig in de *koela* zou zijn. V

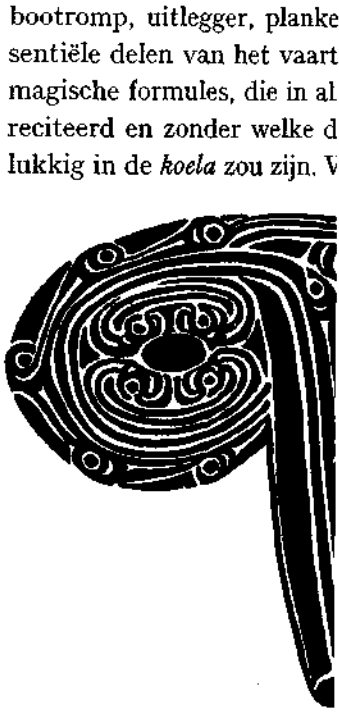

6.

ɔIMGEBIED

ıNieuw-Guinea en de hiervoor gelegen
ıx, Trobriand, Woodlark en Louisi-
ting als het hoofdeiland uitstrekken,
geduid.
ıe verbrokkeldheid en de grote af-
ırele gedifferentieerdheid is de kunst
omogeen. Locale verschillen zijn niet

ırzaakt zijn door het drukke verkeer
le eilanden met het vasteland. Door
urlijke zeereizen van groep tot groep
e Massim door een systeem van han-

n van een uitwisseling van goederen
goederen zijn echter slechts voor een
ɔr een ander deel zijn het voorwerpen
ı, die in de traditionele vorm van be-
ɔdanig gedragen) in deze samenleving
'oor de verwerving hiervan worden
ɣe reizen gemaakt. Ter verhoging van
ıegeerde goederen een tijdlang in zijn
gelijking kan denken aan het moderne
portclubs roulerende wisselbeker. Na
worden ze weer doorgegeven, verder
rafische richting, waardoor ze in de
ɔinnen het gebied circuleren.
ł, waarin de „handel" van het Massim-
ı; het gebied dat erbij betrokken is,
De cultuur van dit gebied draagt zo
z, dat men met recht kan spreken van

een *koela*-cultuur. In zijn geografische verbreiding valt het nagenoeg samen met dat van de Massim-cultuur en de Massim-stijl.

In dit gebied is vanzelfsprekend de rol, die door het vaartuig gespeeld wordt, zeer belangrijk. Men name geldt dit voor de grote, zeevarende boten, de *masawa,* die voor de *koela*-expedities gebruikt worden. Dit zijn met een driehoekig zeil uitgeruste boomstamkano's met door planken opgehoogde boorden en voorzien van één uitlegger. Deze planken, die door een aantal ribben met het bootlichaam verbonden zijn, worden aan de voor- en achterzijde afgesloten door een samenstel van twee schildvormige opstanden, waarvan de ene in de dwars- en de andere in de lengterichting van de boot is geplaatst. Rijk met snijwerk versierd en gekleurd zijn ze als bootstevenornamenten de typische attributen van de Massim-schepen (tekening 6). In de Louisiaden Archipel, van waaruit de *masawa* als handelsartikel naar het Zuiden worden geëxporteerd, heeft in het snijden van deze prauwstevenversieringen de Massim-kunst haar hoogste ontwikkeling bereikt. Naast bootromp, uitlegger, planken en verbindingsribben worden ze als essentiële delen van het vaartuig beschouwd. Ze worden genoemd in de magische formules, die in alle stadia van de vervaardiging worden gereciteerd en zonder welke de boot onzeewaardig, langzaam en ongelukkig in de *koela* zou zijn. Vóór elke grote reis hebben ze dan ook deel

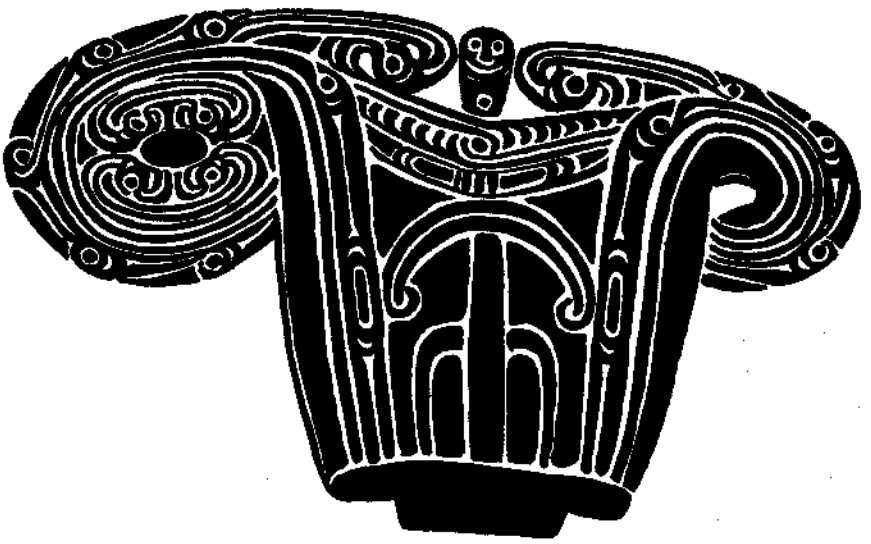

6. Bootstevenversiering

aan de – materiële en magische – vernieuwing van de boot: de schepen worden – wederom mét het onmisbare, magische ritueel – eerst uit elkaar genomen, daarna weer in elkaar gezet, gebreeuwd en nieuw opgeschilderd, waarbij ook de kleuren van de stevenschilden vers worden aangebracht en ze bovendien met *kauri*-schelpjes worden versierd.

Kunstvoortbrengselen van een hoge artistieke waarde zijn ook de kalkspatels met hun rijk geornamenteerde handvatten. Deze hebben soms de vorm van plastische mensenfiguren in hun voor dit gebied typische, gestyleerde vorm, soms die van een – eveneens gestyleerde maar toch duidelijk als zodanig herkenbare – vogelfiguur; soms bestaan ze uit een nu eens streng symmetrisch, dan weer volkomen asymmetrisch, maar steeds uiterst gracieus samenspel van ingesneden, gebogen lijnen.

Ook bij de grote houten lepels zijn de uiteinden versierd. Ook hier vinden we verschillende vormen. Zo komen naast handvatten, die in hun krachtige, gebogen vorm – ongeveer als een omgekeerde komma – weer duidelijk het vogelkopmotief vertonen, schildvormige grepen voor, die soms ovaal, soms langwerpig zijn en ook wel in vorm en versiering een grote gelijkenis vertonen met de transversale bootschilden.

Naast de ronde, houten schalen met een horizontale rand van enige centimeters breed, die versierd is met een zeer regelmatig patroon van ingesneden spiraallijnen, zijn er de ronde, geel-bruine kalkkalebassen met hun zwarte tekening van krullen en spiralen.

Houten schilden worden gemaakt met een enigszins gebogen oppervlak en ovaal van vorm met aan de buitenkant een symmetrische ornamentatie, wederom met veelvuldig gebruik van de gebogen lijn en de spiraal, uitgevoerd in de kleuren rood en zwart tegen een witte achtergrond.

De gebogen lijn – in de vorm van krullen en spiralen of in die van een vloeiende zigzaglijn – is dan ook dé karakteristiek van de kunst van dit stijlgebied. Het beeld van de „vlakke" kunst beheerst zij volkomen, maar ook op de producten van de plastische kunst komt ze veelvuldig voor, met name op de hurkend voorgestelde, gestyleerde mensenfiguren aan de bovenzijde van kalkspatels, staven en knotsen.

Mede door deze meesterlijke aanwending van de gebogen lijn zijn de kunstvoorwerpen van de Massim van een sierlijkheid en een verfijning, die door de voortbrengselen van de andere stijlgebieden van Nieuw-

Guinea niet geëvenaard wo
vaste, gestyleerde motieve
vrijheid gehanteerd, dat de
starheid is nergens sprake, o
en ornamentatie een strakk

De levendigheid van de k
van kleuren. Bij kalkspatel
vaak een prachtig, donker
gebruikt, dat in de uitges
(foto 15a). Bij de prauworna
spatels wordt ook rood en z

Vele van de mensenfigu
beeldjes; sommige echter k
gestyleerde en geconvention
lossere vormen – een grote m

Wat door deze figuurtjes u
luchtigheid. Nooit zijn zij d
heid. En dit geldt voor de M
emotioneel geladen zoals de
geladen is.

Een scherpe rituele scheid
heime mannenhuizen en ini
maskers, bromhouten en vo
Het leven bij de Massim-v
koela en de tuinbouw. Beide
heerst door motieven, die nie
koela is niet het „maken van
verwerving van maatschapp
de hooggeschatte *koela*-artik

Ook in de tuinbouw speel
grote rol. Ná de oogst worde
geteld, gereinigd en geselect
hopen opgestapeld, die door
worden beschermd. Wanneer
heeft een herhaling plaats v
het ronde plein in het midde
peld vóór de voorraadschuur

ernieuwing van de boot: de schepen
isbare, magische ritueel – eerst uit
kaar gezet, gebreeuwd en nieuw op-
ı van de stevenschilden vers worden
kauri-schelpjes worden versierd.
hoge artistieke waarde zijn ook de
ıenteerde handvatten. Deze hebben
nsenfiguren in hun voor dit gebied
die van een – eveneens gestyleerde
·kenbare – vogelfiguur; soms bestaan
:risch, dan weer volkomen asymme-
eus samenspel van ingesneden, ge-

zijn de uiteinden versierd. Ook hier
o komen naast handvatten, die in hun
er als een omgekeerde komma – weer
onen, schildvormige grepen voor, die
en ook wel in vorm en versiering een
:ransversale bootschilden.
ı met een horizontale rand van enige
met een zeer regelmatig patroon van
le ronde, geel-bruine kalkkalebassen
illen en spiralen.
ıkt met een enigszins gebogen opper-
de buitenkant een symmetrische or-
ıldig gebruik van de gebogen lijn en
ıren rood en zwart tegen een witte

n krullen en spiralen of in die van een
ś karakteristiek van de kunst van dit
ke" kunst beheerst zij volkomen, maar
ische kunst komt ze veelvuldig voor,
stelde, gestyleerde mensenfiguren aan
:aven en knotsen.
nwending van de gebogen lijn zijn de
van een sierlijkheid en een verfijning,
ı de andere stijlgebieden van Nieuw-

Guinea niet geëvenaard worden. Er is een aantal grondpatronen van vaste, gestyleerde motieven, maar deze worden met een zo grote vrijheid gehanteerd, dat de vormenrijkdom verrassend groot is. Van starheid is nergens sprake, ook niet bij die voorwerpen, waarvan vorm en ornamentatie een strakke symmetrie vertonen.

De levendigheid van de kunst wordt nog verhoogd door het gebruik van kleuren. Bij kalkspatels, houten schalen, staven en knotsen, die vaak een prachtig, donker patina vertonen, wordt uitsluitend kalk gebruikt, dat in de uitgesneden lijnen en groeven gewreven wordt (foto 15a). Bij de prauwornamenten, de schilden en verschillende grotere spatels wordt ook rood en zwart gebruikt.

Vele van de mensenfiguurtjes zijn weinig zeggende, enigszins saaie beeldjes; sommige echter kunnen – en dit geldt zowel voor de meer gestyleerde en geconventionaliseerde plastieken als voor de vrijere en lossere vormen – een grote mate van expressiviteit vertonen (foto 15b).

Wat door deze figuurtjes uitgedrukt wordt, is echter van een geestige luchtigheid. Nooit zijn zij dragers van een diepe en ernstige bewogenheid. En dit geldt voor de Massim-kunst in haar geheel. Nergens is zij emotioneel geladen zoals de kunst van de Sepik-stammen emotioneel geladen is.

Een scherpe rituele scheiding tussen de sexen bestaat hier niet. Geheime mannenhuizen en initiatiefeesten met al hun attributen zoals maskers, bromhouten en voorouderbeelden komen dan ook niet voor. Het leven bij de Massim-volken is gespannen tussen twee polen, de *koela* en de tuinbouw. Beide activiteiten worden voor een gedeelte beheerst door motieven, die niet van zuiver economische aard zijn. Bij de *koela* is niet het „maken van winst" de voornaamste drijfveer, maar de verwerving van maatschappelijk aanzien door het tijdelijk bezit van de hooggeschatte *koela*-artikelen.

Ook in de tuinbouw speelt het verlangen naar sociaal prestige een grote rol. Ná de oogst worden de yamknollen dan ook eerst zorgvuldig geteld, gereinigd en geselecteerd en daarna op het veld in conische hopen opgestapeld, die door speciale hutjes of afdakjes tegen de zon worden beschermd. Wanneer ze na enige weken feestelijk zijn ingehaald, heeft een herhaling plaats van deze publieke uitstalling, dit maal op het ronde plein in het midden van het dorp, waar ze worden opgestapeld vóór de voorraadschuurtjes, de yamhuisjes, die het plein omringen.

Deze zijn de meest opvallende en pittoreske huisjes van het dorp: vrij hoge, rechthoekige schuurtjes, waarvan de „wanden" uit ronde balken zijn opgebouwd, die afwisselend met tweeën tegenover elkaar zijn aangebracht. Het dak, dat een zadelvormig lengteprofiel vertoont, heeft een spitse gevelvorm. De driehoekige gevel onder het dak is een gesloten, houten wand, die met snijwerk en tekeningen versierd is. Ook de ronde balken vertonen aan de buitenzijde vaak een ornamentatie van snijwerk in reliëf.

Nadat de yamknollen een paar weken op het dorpsplein gelegen hebben, waar ze weer worden geteld en bewonderd, worden ze in deze schuurtjes opgeborgen. Deze gebeurtenis is elk jaar het begin van een tijd van dansen en feestelijkheden, die *milamila* genoemd wordt. Het patroon van de dansen is zodanig, dat de dansers in een regelmatige rhythmische beweging om de zangers en de spelers van de danstrommels heendraaien. De tooi van de dansers bestaat uit een groot aantal witte kakatoeveren, die in het haar worden gestoken, naar alle kanten uitstaan en het donkere hoofd als een soort aureool omgeven. Hierdoor en door de bosjes van zwarte en rode veren, die in de armringen en de gordel worden gestoken, heeft het voorkomen van de danser een fantastische bekoring.

Bij sommige dansen wordt een schild gebruikt. Dit bestaat uit twee nagenoeg ronde schijven, die door een handvat verbonden zijn. Op deze schijven is een ornamentatie aangebracht, die bestaat uit een uiterst sierlijk spel van ingesneden en gekleurde, gebogen lijnen en krullen, waarin soms duidelijk gestyleerde vogelkoppen te herkennen zijn. Aan beide zijden van de schijven is dezelfde versiering aangebracht; de beide patronen aan weerszijden van het handvat zijn elkaars spiegelbeeld. Hierdoor blijft, bij en ondanks het voortdurende draaien van het schild tijdens de dans, het versieringspatroon steeds goed zichtbaar voor de omstanders (foto 14).

Het einde van de *milamila* is een periode van druk onderling bezoek. Bijna dagelijks komen er mensen van ver af gelegen dorpen. De ontvangst van deze vreemdelingen was van ouds een gebeurtenis, waarbij de mogelijkheid van een vijandelijke overval nooit geheel uitgesloten was. Hieruit heeft zich de gewoonte ontwikkeld van het gebruik van ceremoniële wapens bij deze gelegenheden: grote, houten zwaardknotsen, waarvan de „snede" voorzien is van een patroon van inge-

sneden en met kalk volgewre
die meestal op dezelfde wijze

De kunst van het houtsni
experts, die hierin veelal do

Het leren van magische p
grerend deel van deze opleid
juiste formules zal immers h

De kunstenaar staat in h
snijder Taumawai van het do
hij alleen door zijn bekwaar
op één lijn stond met de „be
feestgevers, de bereisden e
vissers, de beheersers van de

De gestyleerde diervoorst
slangen, waren oorspronkelij
van bepaalde groepen, hetz
behoorde, hetzij van de groe
de groep van Taumawai gea
de door hem gemaakte orn
netten en aan de horizonta
moeder werden door een ied

Een dergelijke beperking b
uitzondering geweest te zijn
van een meer of minder kr
individuele kunstenaar met
werd zij niet geëist. Integen
mate van vrijheid, waardoo
stijlgebied hebben kunnen v
sprekend de zin en de beteke
een verschijnsel dat we ook
kunstvoortbrengselen en kun

en pittoreske huisjes van het dorp:
s, waarvan de „wanden" uit ronde
selend met tweeën tegenover elkaar
ı zadelvormig lengteprofiel vertoont,
iehoekige gevel onder het dak is een
jwerk en tekeningen versierd is. Ook
buitenzijde vaak een ornamentatie

r weken op het dorpsplein gelegen
ld en bewonderd, worden ze in deze
urtenis is elk jaar het begin van een
ı, die *milamila* genoemd wordt. Het
, dat de dansers in een regelmatige
rs en de spelers van de danstrommels
rs bestaat uit een groot aantal witte
rden gestoken, naar alle kanten uit-
ı soort aureool omgeven. Hierdoor en
le veren, die in de armringen en de
voorkomen van de danser een fantas-

schild gebruikt. Dit bestaat uit twee
or een handvat verbonden zijn. Op
ie aangebracht, die bestaat uit een
len en gekleurde, gebogen lijnen en
styleerde vogelkoppen te herkennen
hijven is dezelfde versiering aange-
erszijden van het handvat zijn elkaars
n ondanks het voortdurende draaien
versieringspatroon steeds goed zicht-
).
n periode van druk onderling bezoek.
. van ver af gelegen dorpen. De ont-
as van ouds een gebeurtenis, waarbij
ijke overval nooit geheel uitgesloten
nte ontwikkeld van het gebruik van
legenheden: grote, houten zwaard-
orzien is van een patroon van inge-

sneden en met kalk volgewreven lijnen; wandelstokken en korte speren die meestal op dezelfde wijze versierd zijn.

De kunst van het houtsnijden wordt beheerst en beoefend door de experts, die hierin veelal door vader of moeders broer zijn opgeleid.

Het leren van magische praktijken en handelingen vormt een integrerend deel van deze opleiding. Zonder het juiste ritueel en zonder de juiste formules zal immers het werk niet kunnen slagen.

De kunstenaar staat in hoog aanzien. Zo lezen we van de houtsnijder Taumawai van het dorp Tearuwasi op het eiland Tubetube, dat hij alleen door zijn bekwaamheid in het houtsnijden maatschappelijk op één lijn stond met de „belangrijke" mannen van zijn groep, de rijke feestgevers, de bereisden en in de koela ervarenen, de succesvolle vissers, de beheersers van de magie.

De gestyleerde diervoorstellingen van de Massim, vooral vogels en slangen, waren oorspronkelijk wellicht conterfeitsels van totemdieren van bepaalde groepen, hetzij van de groep waartoe de kunstenaar behoorde, hetzij van de groep van de man, voor wie hij werkte. Zo was de groep van Taumawai geassocieerd met een bepaalde vogelsoort en de door hem gemaakte ornamenten op de houten drijvers van zijn netten en aan de horizontale balken van zijn huis en dat van zijn moeder werden door een ieder als representaties hiervan herkend.

Een dergelijke beperking bij de keuze van de motieven schijnt echter uitzondering geweest te zijn. Zij was waarschijnlijk sterk afhankelijk van een meer of minder krachtig gevoel van verbondenheid van de individuele kunstenaar met zijn groepstotem. Door de gemeenschap werd zij niet geëist. Integendeel, er bestond bij deze keuze een grote mate van vrijheid, waardoor zich bepaalde motieven over het gehele stijlgebied hebben kunnen verspreiden. Hierdoor verloren ze vanzelfsprekend de zin en de betekenis die ze in het oorsprongsgebied hadden, een verschijnsel dat we ook in het Sepikgebied bij de overname van kunstvoortbrengselen en kunstvormen zagen optreden.

HET GEBIED VAN DE GOLF VAN PAPUA

Dit stijlgebied omvat de kuststreken van de Golf van Papua van de monding van de Fly Rivier in het Westen tot ongeveer Kaap Possession in het Oosten. De cultuur is een typische Papoea-cultuur. In verschillende opzichten onderscheidt zij zich sterk van de beschaving van de Melanesisch beïnvloede groepen van het Oosten van het eiland. Een van haar kenmerken is de wel zeer belangrijke plaats van het spectaculaire en dramatische in het cultuurbeeld, een trek, die zij gemeen heeft met de Papoea-cultuur van de Marind-anim in het Zuiden van het Nederlandse gedeelte, maar die we bij de Massim en de bewoners van het Huongebied niet en in het Sepikgebied in veel minder sterke mate aantreffen.

Binnen dit gebied bestaan uitgesproken culturele verschillen. Met name is er een duidelijk onderscheid tussen de stammen die leven in het westelijke en centrale gedeelte – van de mond van de Fly tot in de Purari-delta – en de groepen ten Oosten daarvan.

Een zelfde kunststijl kenmerkt echter deze gehele cultuurprovincie. In het Oosten en in het Westen worden voorwerpen van dezelfde soort en dezelfde vorm gevonden. Wel vertonen echter functie en inhoud van deze voorwerpen in dit cultureel gedifferentieerde gebied grote onderlinge verschillen, een verschijnsel, dat we ook bij de Sepik-stammen zagen optreden.

Een van de oorzaken van deze homogeniteit op het terrein van de kunst is zonder twijfel het drukke onderlinge verkeer. De zee is hier het verbindende element. In de westelijke en centrale kuststreek, die één groot, van rivieren doorsneden, moerassig deltagebied is, is, óók voor het verkeer landinwaarts, de boot hét vervoermiddel. De getijdenstromingen, die hoog op de rivieren nog duidelijk merkbaar zijn, vergemakkelijken het binnenvaren.

Kusten en rivieroevers zijn met dichte sagobossen bezet. De productie van sago is hier overvloedig. Het surplus wordt verhandeld aan de

Motu van de omgeving van P
vloot naar de Golf toe varen.
en schelpen armbanden, welk
spreid worden. Het is niet m
elementen uit de oostelijke g
Papoea-cultuur werden opge
van materiële aard, want we
overnam.

In dit stijlgebied wordt h
huis", een bouwwerk van gr
centrum is van de nederzettin
van alle ceremonieel vertoon
vorm is overal nagenoeg gelij
die varieert van dertig tot ho
tien meter, worden ze naar ac
een „woud" van palen, waar
de grond staan. De basisstru
palen, die, in de lengterichtn
midden van het gebouw. Hie
en wand vastgemaakt, dat c
is en na zijn voltooiing in zijn
De voorgevel steekt hoog o
profil gezien lijken deze naa
bouwwerken met hun opto
gevels op een liggend monste

De functie van deze „lang
Westen hebben ze meer he
woning, waartoe ook vrouwe

In deze streek van het G
wezenlijke kenmerken van de

Zoals in verschillende snel
gemaakte hoofden zorgvuldig
was schoongemaakt, werd de
kauri-schelpjes of *coix*-zaden, t
vastgedrukt. De oogholten w
een steentje of schelpje werd
lang, dat ze tien tot vijftien

DE GOLF VAN PAPUA

'eken van de Golf van Papua van de
Westen tot ongeveer Kaap Posses-
typische Papoea-cultuur. In verschil-
:ich sterk van de beschaving van de
'an het Oosten van het eiland. Een
belangrijke plaats van het spectacu-
rbeeld, een trek, die zij gemeen heeft
Marind-anim in het Zuiden van het
e bij de Massim en de bewoners van
ıikgebied in veel minder sterke mate

;esproken culturele verschillen. Met
eid tussen de stammen die leven in
– van de mond van de Fly tot in de
Oosten daarvan.
echter deze gehele cultuurprovincie.
ırden voorwerpen van dezelfde soort
ertonen echter functie en inhoud van
;edifferentieerde gebied grote onder-
, dat we ook bij de Sepik-stammen

homogeniteit op het terrein van de
ınderlinge verkeer. De zee is hier het
lijke en centrale kuststreek, die één
ıoerassig deltagebied is, is, óók voor
hét vervoermiddel. De getijdenstro-
nog duidelijk merkbaar zijn, verge-

dichte sagobossen bezet. De produc-
:et surplus wordt verhandeld aan de

Motu van de omgeving van Port Moresby, die jaarlijks met hun *lakatoi*-vloot naar de Golf toe varen. In ruil hiervoor geven deze aarden potten en schelpen armbanden, welke laatste over het gehele Golfgebied verspreid worden. Het is niet mogelijk precies te bepalen, welke cultuurelementen uit de oostelijke gebieden met deze handelswaren in deze Papoea-cultuur werden opgenomen. Stellig waren ze niet uitsluitend van materiële aard, want we lezen, dat men ook gezangen van de Motu overnam.

In dit stijlgebied wordt het dorpsbeeld beheerst door het „lange huis", een bouwwerk van grote architectonische schoonheid, dat het centrum is van de nederzetting en – hoewel niet overal – het middelpunt van alle ceremonieel vertoon en dramatische feestelijkheden. De hoofdvorm is overal nagenoeg gelijk. Langwerpig van vorm, met een lengte, die varieert van dertig tot honderd meter, en een breedte van ongeveer tien meter, worden ze naar achteren toe smaller en langer. Ze rusten op een „woud" van palen, waardoor ze anderhalf tot twee meter boven de grond staan. De basisstructuur bestaat uit twee rijen rondhouten palen, die, in de lengterichting lopende, een corridor vormen in het midden van het gebouw. Hieraan wordt het houten geraamte van dak en wand vastgemaakt, dat ongeveer driehoekig van dwarsdoorsnede is en na zijn voltooiing in zijn geheel van een bladerdek voorzien wordt. De voorgevel steekt hoog op, soms tot meer dan twintig meter. En profil gezien lijken deze naar achteren toe geleidelijk lager wordende bouwwerken met hun optorenende, enigszins naar voren stekende gevels op een liggend monster met opengesperde muil.

De functie van deze „lange huizen" is niet overal dezelfde. In het Westen hebben ze meer het karakter van een gemeenschappelijke woning, waartoe ook vrouwen en kinderen toegang hebben.

In deze streek van het Golfgebied is koppensnellerij een van de wezenlijke kenmerken van de cultuur.

Zoals in verschillende snelgebieden het geval was, werden de buitgemaakte hoofden zorgvuldig en rijk versierd. Nadat de schedel geheel was schoongemaakt, werd de voorzijde met een kleefstof bedekt, waarin *kauri*-schelpjes of *coix*-zaden, tot bepaalde patronen gerangschikt, werden vastgedrukt. De oogholten werden met zacht hout opgevuld, waarin een steentje of schelpje werd vastgekleefd. Soms zijn deze proppen zo lang, dat ze tien tot vijftien centimeter buiten het gezicht uitsteken,

waardoor de „ogen" op stelen staan. In enkele gebieden was het gewoonte de neus te verlengen met een langwerpig of cirkelvormig, rijk met snijwerk versierd, houten uitsteeksel, dat anderhalf tot twee maal zo lang was als de schedel. Op het voorhoofdsbeen werden ook ornamenten ingesneden of ingekrast. Deze zijn streng geconventionaliseerde figuren, welke meestal als styleringen van het mensengezicht zijn te herkennen en die het eigendom waren van de sociale groepen, aan welke de koppen behoorden.

Voor deze schedels is in de gemeenschapshuizen een belangrijke plaats ingeruimd. Zij zijn bevestigd aan speciale ophanghaken, *agibe*, plankvormige voorwerpen, die soms de vorm hebben van een complete mensenfiguur. Meestal echter is slechts het hoofd overgebleven en is de rest van het lichaam weggestyleerd tot een langwerpig, opengewerkt schild, waarin o.m. twee opstaande pennen of haken voor het ophangen van de schedels zijn uitgespaard. Hoofd en „lichaam" zijn versierd met ingesneden en in de kleuren rood, wit en zwart uitgevoerde patronen. Het gezicht, dat in verhouding zeer groot is, is sterk geconventionaliseerd weergegeven in de stijl van het gezichtsornament zoals het op de andere voorwerpen van dit stijlgebied is aangebracht, met name op de *kwoi*, die hieronder ter sprake komen.

In het Oosten zijn de *ravi* of *eravo* – zoals respectievelijk in de Purari-delta en in Orokolo de namen luiden – geheime mannenhuizen en tevens centra van cultusfeesten en ceremonieel vertoon.

Tot de attributen van deze ceremoniële huizen behoren de voorwerpen, die in de Purari-delta en de streek ten Oosten daarvan met de namen *kwoi* en *hohoa* worden aangeduid: lancetvormige, houten schilden, één tot anderhalve meter lang, met een flauw gebogen oppervlak en aan de onderzijde in een korte steel uitlopend. Aan de „bolle" zijde is door snijwerk en aanwending van kleuren – rood, wit en zwart – een versieringspatroon aangebracht, waarvan het centrale motief een sterk gestyleerd menselijk gezicht is. Soms is de gehele mensenfiguur afgebeeld, maar toch steeds zo, dat de volle nadruk valt op het – naar verhouding overdreven groot voorgestelde – gezicht, dat het gehele vlak domineert (foto 18).

De functie van deze voorwerpen ligt gedeeltelijk in de sacrale, gedeeltelijk in de profane sfeer. Zo wordt bij de *hohoa*, die aanwezig zijn in de mannenhuizen *(eravo)* in het ten Oosten van de Purari gelegen

dorp Orokolo, een duidelijke
en de met persoonlijke namen
werpen zonder meer, de laat
van geesten, die zij represent
hun gebracht om hun gunst t
en wanneer hun kleuren zijn v

In deze zelfde sfeer behor
veelal aan de kant waar he
uiteinde hebben. Overigens l
vorm als de *kwoi* en evenals d
menten, welke in hoofdzaak
overheersing van het typisch
langrijke bromhouten dragen
van geesten beschouwd.

De trommen, die veelal zan
aan de onderzijde soms de vo
tonen aan deze kant vaak ee

Voorwerpen van hoge arti
boomschors, die door de m
dragen worden. Hun lengte
twee tot drie maal. Aan de l
voorzien van een ornamentatie
fond, dat daarna met witte o
versieringspatroon komt hier
zijden begrensd door een sma
tandenmotief aan de binnenz
hetzelfde patroon. Dit is in v
van dit stijlgebied. Ook besta
geometrische motieven, maa
sterk aan die van het gezichts

Bij al deze objecten – *kwoi*,
is de harmonieuze aanpassing
van het voorwerp opvallend
strenge symmetrie.

Vaak zijn zowel de voorwer
siering berekend op een op gr
dat wordt bereikt door grote

aan. In enkele gebieden was het ge-
een langwerpig of cirkelvormig, rijk
steeksel, dat anderhalf tot twee maal
et voorhoofdsbeen werden ook orna-
. Deze zijn streng geconventionali-
yleringen van het mensengezicht zijn
n waren van de sociale groepen, aan

gemeenschapshuizen een belangrijke
gd aan speciale ophanghaken, *agibe*,
oms de vorm hebben van een com-
r is slechts het hoofd overgebleven en
styleerd tot een langwerpig, openge-
pstaande pennen of haken voor het
tgespaard. Hoofd en „lichaam" zijn
e kleuren rood, wit en zwart uitge-
t in verhouding zeer groot is, is sterk
in de stijl van het gezichtsornament
n van dit stijlgebied is aangebracht,
ler ter sprake komen.
o – zoals respectievelijk in de Purari-
luiden – geheime mannenhuizen en
n ceremonieel vertoon.
eremoniële huizen behoren de voor-
de streek ten Oosten daarvan met de
aangeduid: lancetvormige, houten
r lang, met een flauw gebogen opper-
korte steel uitlopend. Aan de „bolle"
ng van kleuren – rood, wit en zwart –
ht, waarvan het centrale motief een
t is. Soms is de gehele mensenfiguur
at de volle nadruk valt op het – naar
orgestelde – gezicht, dat het gehele

en ligt gedeeltelijk in de sacrale, ge-
wordt bij de *hohoa*, die aanwezig zijn
et ten Oosten van de Purari gelegen

dorp Orokolo, een duidelijke scheiding gemaakt tussen de naamloze en de met persoonlijke namen begiftigde. De eerste zijn „mooie" voorwerpen zonder meer, de laatste zijn heilig. Hun namen zijn de namen van geesten, die zij representeren en die in hen wonen. Offers worden hun gebracht om hun gunst te erlangen; zij worden goed onderhouden en wanneer hun kleuren zijn verbleekt, worden ze opnieuw aangebracht.

In deze zelfde sfeer behoren ook de lange bromhouten thuis, die veelal aan de kant waar het gaatje voor het touw zit, een gevorkt uiteinde hebben. Overigens hebben ze dezelfde lancetachtige grondvorm als de *kwoi* en evenals deze zijn ze voorzien van ingesneden ornamenten, welke in hoofdzaak anthropomorf zijn, wederom met een overheersing van het typische, gestyleerde mensengezicht. Ook de belangrijke bromhouten dragen namen en worden als de woonplaatsen van geesten beschouwd.

De trommen, die veelal zandlopervormig zijn en waarvan de opening aan de onderzijde soms de vorm heeft van een opengesperde bek, vertonen aan deze kant vaak een versiering van hetzelfde type.

Voorwerpen van hoge artistieke waarde zijn de brede gordels van boomschors, die door de mannen bij ceremoniële gelegenheden gedragen worden. Hun lengte is aanzienlijk, ze omsluiten het middel twee tot drie maal. Aan de buitenzijde zijn ze over de gehele lengte voorzien van een ornamentatie, die ontstaan is door het uitsnijden van een fond, dat daarna met witte of rode kleurstof wordt volgewreven. Het versieringspatroon komt hierdoor scherp uit. Het wordt aan weerszijden begrensd door een smalle, onversierde rand met een zigzag- of tandenmotief aan de binnenzijde. Het bestaat uit een herhaling van hetzelfde patroon. Dit is in vele gevallen wederom het mensengezicht van dit stijlgebied. Ook bestaat het wel uit een groepering van sterk geometrische motieven, maar ook dán herinnert de vorm vaak nog sterk aan die van het gezichtsornament.

Bij al deze objecten – *kwoi*, bromhouten, trommen, lendengordels – is de harmonieuze aanpassing van het versieringspatroon aan de vorm van het voorwerp opvallend. Steeds vertoont de ornamentatie een strenge symmetrie.

Vaak zijn zowel de voorwerpen zelf als de hierop aangebrachte versiering berekend op een op grote afstand werkend, toneelmatig effect, dat wordt bereikt door grote afmetingen, forse, indrukwekkende con-

touren en tegen een fond van wit fel afstekende, krachtige versieringspatronen. Dit is met name het geval bij die groepen van voorwerpen, die de attributen van de grote, dramatische feesten zijn.

Van de nederzetting Orokolo zijn deze op onnavolgbare wijze beschreven door de in de oorlog verongelukte Australische regeringsethnoloog F. E. Williams. In zijn „Drama of Orokolo" geeft hij door hemzelf meebeleefde gedeelten van een cyclus van feesten en ceremoniën – *hevehe* genaamd –, die in de oude tijd in zijn geheel tien tot vijftien jaar duurde.

Het middelpunt van deze ceremoniën is de *eravo*, die in het eerste stadium van deze cyclus en speciaal hiervoor gebouwd wordt. In de *eravo* bevinden zich de verschillende maskers, die hierbij gebruikt worden en waarvan de belangrijkste de *hevehe*-maskers zijn – langwerpige, schildvormige, ovale voorwerpen, steeds hoger dan een man lang is en soms met een lengte van meer dan zes meter. In één ceremonieel huis zijn er vaak meer dan honderd met rotanlussen aan het dak vastgemaakt en in dichte rijen hangend, zijn zij de werkelijke bewoners van het gebouw, dat mede hierdoor zijn unieke, omhoogstrevende vorm zal hebben gekregen.

De *hevehe*-maskers worden onder strikte geheimhouding tegenover de vrouwen gemaakt, gedeeltelijk in de afgeslotenheid van de *eravo*, gedeeltelijk in de ruimte daarvóór, maar hier pas na verwijdering der niet-ingewijden. Hun vervaardiging geschiedt in verschillende stadia, die corresponderen met de stadia in de voortgang van het feest in zijn geheel.

Het eigenlijke masker bestaat uit een lang, ovaal schild, dat bestaat uit een geraamte van rotan en palmhout met boombaststof overtrokken. Het wordt rechtopstaand voor het lichaam gedragen met behulp van een korfvormig, conisch vlechtwerk aan de achterzijde, dat over het hoofd past en waarvan een franjeschort van bast- en bladrepen afhangt, dat behalve onderarmen en -benen het lichaam van de drager geheel verbergt. De figurant kan het gevaarte in evenwicht houden door middel van een lange middennerf van een sago-palmblad, die in de lengterichting achter het masker is bevestigd en die zowel naar beneden als naar boven uitsteekt. Het bovenste deel vormt een opstekende piek van één tot twee meter lengte.

De gehele voorzijde van het schild en het bovenste deel van de

achterkant vertonen een stren
ornamentatie. De omtrekken
van gespleten rotan of boomb
Daarna worden de kleuren opg
geel en grijs voor de figuren.

Van het front van het ma
door een egaal gekleurd vlak
waarin naast geometrische figu
het onderste gedeelte is een ge
mond zeer geprononceerd zijn
buiten het vlak uitstekende, c
7a en 7b).

Hierbij is het geconvention
geest, waarvan het masker de r
boven aangeeft, tot welke soci

Elk masker heeft zijn eigen r
de *hevehe*, dat het representeer
dacht wordt de *eravo* binnen t
en tenslotte weer weg te gaan
maakt, een tijd bewaard in de
afloop van de cyclus te worder

Het hoogtepunt van het fees
vrouwen. Dit gebeurt in de o
van de zon, nadat er door de ir
nacht zonder ophouden getromm
vier meter hoge deur in het vo
en voor de ogen van de verz
hevehe, een lange, fantastische f
van de open deur, zijn gekleurc
licht van de jonge dag.

Wanneer de eerste *hevehe* i
anderen, wordt het gehele dor
vertoon. De machtige *hevehe*-fi
kaken bewegen zich al tromme
dansrhythme. Elke *hevehe* hee
wordt omzwermd door een dr
groep, die in sierlijk en soepel bev

fel afstekende, krachtige versierings-
eval bij die groepen van voorwerpen,
ramatische feesten zijn.
zijn deze op onnavolgbare wijze be-
erongelukte Australische regerings-
„Drama of Orokolo" geeft hij door
an een cyclus van feesten en cere-
n de oude tijd in zijn geheel tien tot

moniën is de *eravo*, die in het eerste
iaal hiervoor gebouwd wordt. In de
lende maskers, die hierbij gebruikt
ste de *hevehe*-maskers zijn – lang-
orwerpen, steeds hoger dan een man
n meer dan zes meter. In één cere-
an honderd met rotanlussen aan het
n hangend, zijn zij de werkelijke be-
le hierdoor zijn unieke, omhoogstre-

ler strikte geheimhouding tegenover
in de afgeslotenheid van de *eravo*, ge-
maar hier pas na verwijdering der
ng geschiedt in verschillende stadia,
in de voortgang van het feest in zijn

t een lang, ovaal schild, dat bestaat uit
out met boombaststof overtrokken.
t lichaam gedragen met behulp van
rk aan de achterzijde, dat over het
chort van bast- en bladrepen afhangt,
n het lichaam van de drager geheel
evaarte in evenwicht houden door
f van een sago-palmblad, die in de
bevestigd en die zowel naar beneden
nste deel vormt een opstekende piek

child en het bovenste deel van de

achterkant vertonen een streng symmetrische, in kleuren uitgevoerde ornamentatie. De omtrekken van de patronen worden met een draad van gespleten rotan of boombaststof op het oppervlak „geborduurd". Daarna worden de kleuren opgebracht: wit voor het fond, zwart, rood, geel en grijs voor de figuren.

Van het front van het masker wordt het bovenste deel gevormd door een egaal gekleurd vlak, het middenstuk heeft een versiering, waarin naast geometrische figuren het tanden-motief telkens optreedt, het onderste gedeelte is een gestyleerd mensengezicht, waarin ogen en mond zeer geprononceerd zijn weergegeven. De laatste bestaat uit een buiten het vlak uitstekende, opengesperde bek met tanden (tekening 7a en 7b).

Hierbij is het geconventionaliseerde gezicht de voorstelling van de geest, waarvan het masker de representatie is, terwijl het patroon daarboven aangeeft, tot welke sociale groep de drager behoort.

Elk masker heeft zijn eigen naam, de naam van het mythische wezen, de *hevehe*, dat het representeert. Zoals de *hevehe* als een oud vriend gedacht wordt de *eravo* binnen te treden, daar een tijdlang te vertoeven en tenslotte weer weg te gaan, zo worden ook de *hevehe*-maskers gemaakt, een tijd bewaard in de huizen en gebruikt bij de feesten, om na afloop van de cyclus te worden vernietigd.

Het hoogtepunt van het feest is de openbaring van de *hevehe* aan de vrouwen. Dit gebeurt in de ochtendschemering nog vóór het opgaan van de zon, nadat er door de in de *eravo* verzamelde mannen de gehele nacht zonder ophouden getrommeld is. De speciaal voor dit doel gemaakte, vier meter hoge deur in het voorfront van het huis wordt dan geopend en voor de ogen van de verzamelde menigte verheft zich de eerste *hevehe*, een lange, fantastische figuur, licht tegen de zwarte achtergrond van de open deur, zijn gekleurde patronen zacht en teer in het zwakke licht van de jonge dag.

Wanneer de eerste *hevehe* is afgedaald en na hem de tientallen anderen, wordt het gehele dorp het toneel van een blij en feestelijk vertoon. De machtige *hevehe*-figuren met hun starende ogen en forse kaken bewegen zich al trommelend voort in een deinend en zwaaiend dansrhythme. Elke *hevehe* heeft zijn eigen dansstijl en elke figurant wordt omzwermd door een drom vrouwen en meisjes van zijn eigen groep, die in sierlijk en soepel bewegen op zijn zware danspassen reageren.

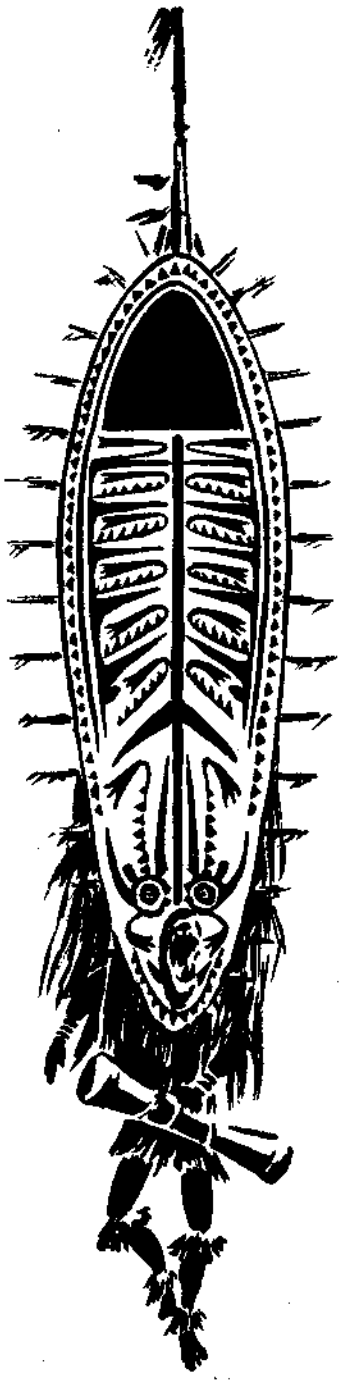

7a. Figurant met hevehe-masker

7b. De onderzijde van dit masker

Een maand lang duurt dit c
en dansen dagelijks de *heve*
vrouwen omstuwd, door het
het einde van de laatste ro
hevehe onder het geweeklaag v
van de mannen in de *eravo*. Do
zonder enige piëteit of ceremo
einde van de *hevehe*-cyclus gen
komen er niet meer, het gebou
tijd vernietigd.

Een andere variëteit van ge
ceremoniën van dit gebied opt
kovave-maskers. Dit masker
maakte, conische hoofdbedekki
Het gezicht is op de gebruik
starende ogen in de vooruitste
patroon is in de kleuren zwart,
een witte achtergrond. Het di
masker afhangt, is maar kort
gurant.

Hun werking is tegelijk ko
het bijzonder voor kinderen. Z
van kleine jongens, waarbij ze
boezemen. Zij representeren d
bosgeesten, die op gezette tijd
hevehe het geval is, heeft elke *ko*
Het zijn met name bekende, i

Het derde type, de *eharo*-ma
sonaal. Ook zij zijn gemaakt
komen in vorm overeen met
maar hun versiering – met beh
weelderiger. De typische *eharo*
de conterfeitsels van totemdie
insecten – figuren, die vaak zee
van de uitwerking op de toesch
Deze maskers behoren dan ook
„heilig", iedereen mag ze mal

7a. Figurant met hevehe-masker

7b. De onderzijde van dit masker

Een maand lang duurt dit openbare feest, een maand lang schrijden en dansen dagelijks de *hevehe*, door groepen uitbundig dansende vrouwen omstuwd, door het dorp en langs het strand. Dan, aan het einde van de laatste rondgang, verdwijnt tenslotte de laatste *hevehe* onder het geweeklaag van de vrouwen en het luide trommelen van de mannen in de *eravo*. Door het rituele doden van de *hevehe* en het zonder enige piëteit of ceremonieel verbranden der maskers wordt het einde van de *hevehe*-cyclus gemarkeerd. De *eravo* is nu leeg, de mannen komen er niet meer, het gebouw vervalt tot een ruïne en wordt na enige tijd vernietigd.

Een andere variëteit van gemaskerde figuren, die in de spectaculaire ceremoniën van dit gebied optreden, wordt gevormd door de groep der *kovave*-maskers. Dit masker is een van rotan en boombaststof gemaakte, conische hoofdbedekking, die veelal in een lange punt uitloopt. Het gezicht is op de gebruikelijke wijze aangegeven met de ronde, starende ogen in de vooruitstekende, geopende mond met tanden. Het patroon is in de kleuren zwart, rood, rose, grijs of geel uitgevoerd tegen een witte achtergrond. Het dichte vezelschort, dat van het eigenlijke masker afhangt, is maar kort en verbergt slechts de romp van de figurant.

Hun werking is tegelijk komisch en angstaanjagend, dit laatste in het bijzonder voor kinderen. Ze spelen dan ook een rol bij de initiatie van kleine jongens, waarbij ze vrouwen en kinderen schrik moeten inboezemen. Zij representeren de *kovave*, de uit de stammythen bekende bosgeesten, die op gezette tijden het dorp bezoeken. Zoals ook bij de *hevehe* het geval is, heeft elke *kovave* zijn eigen karakter en eigenschappen. Het zijn met name bekende, individuele wezens.

Het derde type, de *eharo*-maskers, zijn evenals de *kovave* drie-dimensionaal. Ook zij zijn gemaakt van rotan en boombaststof. Sommige komen in vorm overeen met de grondvorm van de *kovave*-maskers, maar hun versiering – met bebladerde takjes en bosjes veren – is veel weelderiger. De typische *eharo*-maskers echter hebben op hun „hoofd" de conterfeitsels van totemdieren – vogels, vissen, honden, reptielen, insecten – figuren, die vaak zeer realistisch zijn uitgebeeld, maar waarvan de uitwerking op de toeschouwers een onmiskenbaar komische is. Deze maskers behoren dan ook niet thuis in de sacrale sfeer, ze zijn niet „heilig", iedereen mag ze maken en dragen, vrouwen behoeven niet

onwetend te zijn of onwetendheid voor te wenden ten aanzien van de persoon van de drager. Ze worden beschouwd als „speeldingen". Zij zijn berekend op het maken van een grotesk effect zoals figuren in een carnavalsoptocht.

Hun optreden is nu een zuiver decoratieve, frivole nevenvertoning van de *hevehe*-feesten. Er zijn echter aanwijzingen, dat de *eharo*-vertoning in de loop van de tijd tot dit ijdele kijkspel gedegenereerd is en dat de oorspronkelijke betekenis van de *eharo* veel dieper is. Naar alle waarschijnlijkheid maakte de *eharo*-vertoning vroeger een integrerend deel uit van de *hevehe*-feesten en waren de *eharo* oorspronkelijk representaties van mythische wezens – bos-, rivier-, lucht- en zeegeesten –, die een bezoek brachten aan het dorp in de *eravo*, waar zij bleven, totdat zij in de vorm van de *hevehe*-maskers konden verschijnen.

Al deze maskertypen stammen uit het gebied ten Oosten van de Purari-mond. Uit de westelijke streken zijn ook maskers bekend, die echter én qua materiaal én wat het type aangaat, verschillen van de Orokolo-maskers. Zij bestaan nl. uit vlechtwerk, dat met klei is bestreken en waarop een versiering in de kleuren rood, wit en zwart is aangebracht. De vorm doet in verschillende opzichten sterk denken aan de oostelijke maskers en verschillende elementen, die we daar vonden – zoals de opengesperde bek en de typische gezichtsornamentatie – vinden we ook hier (foto 16). Een fundamenteel onderscheid is echter, dat deze westelijke maskers kunstproducten zijn van een wezenlijk driedimensionaal, volplastisch karakter en als zodanig een grotere expressiviteit vertonen. Sommige hebben hoofden, die sterk aan dierenkoppen doen denken, en vertonen de lange, slurfvormige neus, die typisch is voor bepaalde maskervormen van het Sepikgebied.

In het voorgaande was telkens sprake van het dramatische en artistieke aspect van de grote feesten. Hun invloed en betekenis reiken echter veel verder en dieper. Er is nauwelijks een levensterrein – of het nu ligt in de sociale, dan wel in de economische of in de religieuze sfeer –, waar de stimulerende invloed van de *hevehe* niet gevoeld wordt. Zo zijn een krachtig leiderschap, een goede, efficiënte organisatie en een op onderlinge hulp en „team spirit" berustende samenwerking essentiële factoren bij de totstandkoming. De tempelachtige *eravo*, het hoogtepunt van het constructieve kunnen van dit volk, worden alleen voor de *hevehe* gebouwd. Ook op het zuiver materiële gebied van de

voedselproductie vormen de
heid. Ofschoon de ceremoni
leiden ze toch op vele punter
de geestenwereld.

In de nieuwe, Christelijk
traditionele stamgeesten gee
ding stond, behoort tot het ou
cultuur verdwijnen moet. Zo
een felle actie gevoerd tege
kovave, bromhouten en *hoho*
aangezicht niet mag hebben
diensten vóór het oude heilig
van de *hevehe* voor vrouwen
gelegenheid ontnemend de c

Hierbij komt nog, dat doo
locale decentralisatie plaats
daartoe genoopt, verlaten ve
de *eravo*-gemeenschappen en
vormen eigen, kleine dorpen.
kern zijn kracht, terwijl de
hevehe-cyclus te beginnen.

Afgezien van deze externe
leving een toenemende onge
op te brengen, die nodig is
feesten.

Enkele jaren voor de oorlo
kennen, dat de kans, dat de
gering was. Het is dan ook
de versnelling van het proce
durende de oorlog en de jaren
het verleden zijn gaan behore
hun artistieke schoonheid en
worden.

d voor te wenden ten aanzien van de
. beschouwd als „speeldingen". Zij zijn
n grotesk effect zoals figuren in een

r decoratieve, frivole nevenvertoning
ıter aanwijzingen, dat de *eharo*-verto-
ijdele kijkspel gedegenereerd is en dat
n de *eharo* veel dieper is. Naar alle
ıro-vertoning vroeger een integrerend
:n waren de *eharo* oorspronkelijk re-
ns – bos-, rivier-, lucht- en zeegeesten
ıet dorp in de *eravo*, waar zij bleven,
:he-maskers konden verschijnen.
·n uit het gebied ten Oosten van de
streken zijn ook maskers bekend, die
het type aangaat, verschillen van de
. uit vlechtwerk, dat met klei is be-
g in de kleuren rood, wit en zwart is
rschillende opzichten sterk denken aan
ende elementen, die we daar vonden –
de typische gezichtsornamentatie –
n fundamenteel onderscheid is echter,
nstproducten zijn van een wezenlijk
arakter en als zodanig een grotere ex-
hebben hoofden, die sterk aan dieren-
nen de lange, slurfvormige neus, die
vormen van het Sepikgebied.
ıs sprake van het dramatische en ar-
ten. Hun invloed en betekenis reiken
r is nauwelijks een levensterrein – of
l in de economische of in de religieuze
vloed van de *hevehe* niet gevoeld wordt.
ɔ, een goede, efficiënte organisatie en
am spirit" berustende samenwerking
dkoming. De tempelachtige *eravo*, het
ve kunnen van dit volk, worden alleen
p het zuiver materiële gebied van de

voedselproductie vormen de grote feesten een prikkel bij uitnemendheid. Ofschoon de ceremoniën niet in de eerste plaats religieus zijn, leiden ze toch op vele punten tot een intensivering van het contact met de geestenwereld.

In de nieuwe, Christelijke Papoea-gemeenschap is echter voor de traditionele stamgeesten geen plaats meer en alles wat met hen in verbinding stond, behoort tot het oude, dat men heeft afgelegd en dat nu uit de cultuur verdwijnen moet. Zo wordt door de inheemse godsdienstleraars een felle actie gevoerd tegen de oude feesten. Voor hen zijn *hevehe*, *kovave*, bromhouten en *hohoa* de „andere goden", die men voor Gods aangezicht niet mag hebben en in school en kerk, soms in openluchtdiensten vóór het oude heiligdom, de *eravo*, onthullen ze de mysteriën van de *hevehe* voor vrouwen en kinderen, daarmee aan de mannen de gelegenheid ontnemend de ceremoniën te houden.

Hierbij komt nog, dat door de pax brittannica in deze gebieden een locale decentralisatie plaats had. Niet meer om redenen van veiligheid daartoe genoopt, verlaten velen de grote nederzettingen – die tevens de *eravo*-gemeenschappen en de centra van de *hevehe*-feesten waren – en vormen eigen, kleine dorpen. Hierdoor verloor de oorspronkelijke feestkern zijn kracht, terwijl de nieuwe groepen te klein zijn om zelf een *hevehe*-cyclus te beginnen.

Afgezien van deze externe invloeden is er ook in de inheemse samenleving een toenemende ongeneigdheid de enorme hoeveelheid energie op te brengen, die nodig is voor het organiseren en houden van de feesten.

Enkele jaren voor de oorlog gaf Williams dan ook als zijn mening te kennen, dat de kans, dat de *hevehe* zou blijven voortbestaan, uiterst gering was. Het is dan ook waarschijnlijk, dat – mede als gevolg van de versnelling van het proces van acculturatie en modernisering gedurende de oorlog en de jaren daarna – de grote ceremoniële feesten tot het verleden zijn gaan behoren en dat dus ook deze feestattributen met hun artistieke schoonheid en dramatische kracht niet meer vervaardigd worden.

HET GEBIED VAN DE TORRESSTRAAT

De ongeveer honderdvijftig kilometer brede Torresstraat tussen Australië's meest noordelijke punt en de zuidkust van Nieuw-Guinea heeft – door de hierin „uitgestrooide" eilanden en eilandjes – veel meer een verbindende dan een scheidende functie ten aanzien van de inheemse volken en culturen van deze gebieden.

Vooral op de westelijke en centrale eilanden met hun rots- of koraalbodem en vrij spaarzame vegetatie zijn de door het land geboden mogelijkheden betrekkelijk gering. Voor hun levensonderhoud zijn de mensen dan ook grotendeels op de zee aangewezen. Men bedrijft visvangst en jaagt op *dugong* (zeekoe) en zeeschildpad. De parelvisserij, die grotendeels in inheemse handen is en op de basis waarvan een moderne geldeconomie kon ontstaan, is naast de van het Australische gouvernement en de zending uitgaande invloeden een van de oorzaken geweest van de transformatie van de oude cultuur, waarvan thans weinig meer over is.

Vele van deze eilanden hebben zandige kusten en mooie lagunen. Over het algemeen zijn ze dan ook gemakkelijk toegankelijk en bezitten aantrekkelijke aanlegplaatsen voor de inheemse prauwen.

Tussen de beide „vastelanden" en deze archipel en ook tussen de eilanden onderling bestaat een intensief scheepvaartverkeer. Producten als stenen bijlen, de ringvormige stenen slageinden van knotsen, schelpen, sieraden, aardewerk en uitleggerboten vinden via „handelsvrienden" hun weg door dit gebied en worden vaak over grote afstanden getransporteerd. Zo bestaat er een levendige handel tussen het Kiwaigebied aan de mond van de Fly en de zuidelijke eilanden van de Torresstraat vlak ten Noorden van Kaap York. In dit laatste gebied heeft men een hoge waardering voor de in Kiwai gemaakte boten en deze worden via de tussenliggende eilanden en daar wonende contactpersonen aangevoerd. Ze worden betaald met alle mogelijke soorten inheemse handelswaren, waaronder schelpen en van schelp gemaakte armbanden een belangrijke plaats innemen.

Ook in dit gebied bleef de uitwisseling niet beperkt tot voorwerpen van materiële aard. Zo lezen we, dat van het eiland Daru uit, dat niet

ver ten Zuiden van de mo
Guinea ligt, zich bepaalde
verspreidden zowel naar de
lijke en centrale gedeelte va

De vormen van feest en fe
bepalen – althans gedeeltel
samenhang tussen de kuns
Nieuw-Guinea nabij de mon
straat worde dan ook mede

De meest typische artisti
zijn de van platen schildpad
licht en krachtig. Het kan
doorboord. Bij verhitting ku
riaal leent het zich dan ook
menselijk gezicht met zijn g
„maskers" fungerende, volp

De eigenlijke gezichtsma
platen, die met vezelkoord
vaak eenvoudig door openir
wel aangeduid door parelsc
pupillen getekend werden,
opening soms de tanden duic
neus is apart vervaardigd en
plaat vastgemaakt (tekening

Sommige van deze maske
waarop mond en neus duide
door uitsnijding van langwer
en wangen geheel opengew
gewekt van het geraamte va

Als omranding van de gez
voorhoofd en wangen en ronc
een smalle band, die bestaa
evenwijdige rechte lijntjes e

Een à jour bewerkte rand
gemaakt en aan het eigenlij
buitenzijde vaak een kreeft
vaak de begrenzing van de z

DE TORRESSTRAAT

ıeter brede Torresstraat tussen Aus-
:n de zuidkust van Nieuw-Guinea
de" eilanden en eilandjes – veel meer
: functie ten aanzien van de inheemse
:den.
ale eilanden met hun rots- of koraal-
: zijn de door het land geboden moge-
hun levensonderhoud zijn de mensen
ıgewezen. Men bedrijft visvangst en
hildpad. De parelvisserij, die groten-
de basis waarvan een moderne geld-
: van het Australische gouvernement
n een van de oorzaken geweest van
ır, waarvan thans weinig meer over is.
ı zandige kusten en mooie lagunen.
ok gemakkelijk toegankelijk en be-
en voor de inheemse prauwen.
' en deze archipel en ook tussen de
ensief scheepvaartverkeer. Producten
ge stenen slageinden van knotsen,
uitleggerboten vinden via „handels-
ied en worden vaak over grote af-
at er een levendige handel tussen het
Fly en de zuidelijke eilanden van de
ın Kaap York. In dit laatste gebied
oor de in Kiwai gemaakte boten en
e eilanden en daar wonende contact-
betaald met alle mogelijke soorten
er schelpen en van schelp gemaakte
ı innemen.
isseling niet beperkt tot voorwerpen
dat van het eiland Daru uit, dat niet

ver ten Zuiden van de mond van de Fly voor de kust van Nieuw-Guinea ligt, zich bepaalde ceremoniën, liederen, dansen en maskers verspreidden zowel naar de tegenoverliggende kust als over het westelijke en centrale gedeelte van de Torresstraat-archipel.

De vormen van feest en feestritueel en de dans- en maskervormen nu bepalen – althans gedeeltelijk – de kunststijl. De sterke stylistische samenhang tussen de kunstvoortbrengselen van het kustgebied van Nieuw-Guinea nabij de mond van de Fly en de eilanden van de Torresstraat worde dan ook mede hierdoor verklaard.

De meest typische artistieke voortbrengselen van de oude cultuur zijn de van platen schildpad vervaardigde maskers. Schildpad is dun, licht en krachtig. Het kan gemakkelijk worden gesneden, bewerkt en doorboord. Bij verhitting kunnen de platen gebogen worden. Als materiaal leent het zich dan ook uitstekend zowel voor de weergave van het menselijk gezicht met zijn geronde oppervlak als voor de eveneens als „maskers" fungerende, volplastische afbeeldingen van dieren.

De eigenlijke gezichtsmaskers bestaan meestal uit verschillende platen, die met vezelkoord aan elkaar gelast zijn. Ogen en mond zijn vaak eenvoudig door openingen aangegeven. Ook zijn echter de ogen wel aangeduid door parelschelpen, waarop met zwarte kleurstof de pupillen getekend werden, terwijl in de ovale of hartvormige mondopening soms de tanden duidelijk zichtbaar zijn. De krachtig gevormde neus is apart vervaardigd en – eveneens met vezelkoord – aan de frontplaat vastgemaakt (tekening 8).

Sommige van deze maskers bestaan uit één gebogen, ovale plaat, waarop mond en neus duidelijk zijn weergegeven, maar die overigens door uitsnijding van langwerpige, ribbevormige stukken aan voorhoofd en wangen geheel opengewerkt zijn, waarbij soms de indruk wordt gewekt van het geraamte van een borstkas.

Als omranding van de gezichtspartij, maar ook wel als versiering op voorhoofd en wangen en rondom de ogen vinden we vaak op het masker een smalle band, die bestaat uit reeksen van ingesneden figuurtjes: evenwijdige rechte lijntjes en ruit- en visgraatmotieven.

Een à jour bewerkte rand van enige centimeters breed, die apart is gemaakt en aan het eigenlijke masker is vastgehecht en die aan de buitenzijde vaak een kreeftenschaarvormig motief vertoont, vormt vaak de begrenzing van de zijkanten en de onderzijden.

Maskers van deze soort waren vroeger bij begrafenisfeesten in gebruik. Over de aard van deze ceremoniën en de functie, die de maskers daarin hadden, is echter weinig bekend.

De andere groep van schildpad-„maskers", de plastische dierfiguren, zijn voorstellingen van vissen – haai en rog –, die in bepaalde gebieden als totemdieren werden beschouwd. De uitbeelding van deze vissen met hun opengesperde, met tanden bezette bekken en krachtige vinnen is realistisch; duidelijk zijn de verschillende soorten als zodanig te herkennen. Sommige hebben evenals de gezichtsmaskers een ingesneden oppervlakteversiering, samengesteld uit geometrische motieven. Bij ceremoniële gelegenheden werden deze figuren op het hoofd gedragen.

Hiernaast komen maskers voor, die bestaan uit combinaties van dier- en mensvormige elementen. Zo is een masker bekend, dat bestaat uit een doosvormige hoofdbedekking met een mensengezicht aan een der zijden, waarboven het conterfeitsel van een bonito-vis prijkt. Een andere soort bestaat uit een puntige dierensnuit met op de naar boven gerichte zijde – op de plaats van het voorhoofd en de ogen – een mensengezicht. Maskers van dit laatste type werden gebruikt in feesten, die ons én van het beneden-Fly-gebied én van de eilanden beschreven worden. Volgens de overlevering was het eiland Daru het oorsprongsgebied van deze ceremoniën. Van daaruit zouden ze zich zowel naar het Zuiden – naar de eilanden – als naar het Noorden en Oosten – het mondingsgebied van de Fly – verbreid hebben. In de laatstgenoemde streek waren ze langer van duur en uitgebreider dan op de eilanden, waar ze een sterk fragmentarisch karakter hadden.

Het *horiomu*-feest, zoals in het Kiwaigebied de naam luidde, was een geheime ceremonie. Het middelpunt was een afgesloten ruimte, waartoe slechts de ingewijde mannen toegang hadden. De plaats hiervoor werd gekozen aan de rand van het bos en wel zodanig, dat het heiligdom aan drie kanten door het bos werd ingesloten. Aan de open zijde werd de afsluiting gevormd door een ongeveer twee meter hoog scherm, dat van gespleten bamboe en bladeren gemaakt was en een versiering droeg van schelpen, schelptrompetten, veren en maskers. Dit scherm bestond uit twee gedeelten, die elkaar in het midden overlapten. Hier was de opening, waardoor de gemaskerde figuranten naar buiten konden komen zonder dat aan de toeschouwers vergund werd een blik naar binnen te werpen.

vroeger bij begrafenisfeesten in ge-
nonien en de functie, die de maskers
kend.
,maskers", de plastische dierfiguren,
ai en rog –, die in bepaalde gebieden
. De uitbeelding van deze vissen met
zette bekken en krachtige vinnen is
hillende soorten als zodanig te her-
de gezichtsmaskers een ingesneden
ld uit geometrische motieven. Bij
deze figuren op het hoofd gedragen,
:, die bestaan uit combinaties van
'o is een masker bekend, dat bestaat
ing met een mensengezicht aan een
eitsel van een bonito-vis prijkt. Een
ge dierensnuit met op de naar boven
t voorhoofd en de ogen – een mensen-
ype werden gebruikt in feesten, die
ied én van de eilanden beschreven
was het eiland Daru het oorsprongs-
daaruit zouden ze zich zowel naar
ls naar het Noorden en Oosten – het
reid hebben. In de laatstgenoemde
en uitgebreider dan op de eilanden,
karakter hadden.
Kiwaigebied de naam luidde, was
delpunt was een afgesloten ruimte,
nen toegang hadden. De plaats hier-
van het bos en wel zodanig, dat het
et bos werd ingesloten. Aan de open
door een ongeveer twee meter hoog
be en bladeren gemaakt was en een
chelptrompetten, veren en maskers.
elten, die elkaar in het midden over-
door de gemaskerde figuranten naar
aan de toeschouwers vergund werd

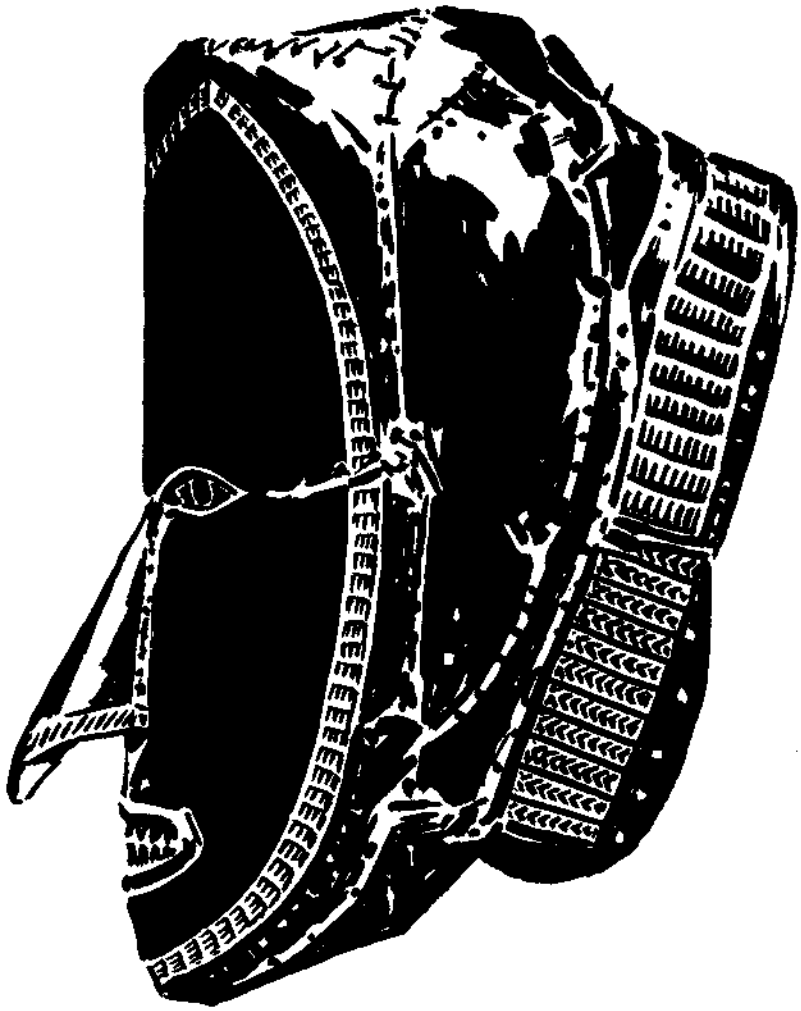

8. Masker

Voor het scherm zitten de vrouwen; vele van haar hebben het gezicht met klei besmeerd ten teken van rouw, want de wezens die zich aan haar zullen vertonen, zijn de geesten diergenen, die in het afgelopen jaar zijn gestorven en aan wie de herinnering nog levend is.

Plotseling verschijnt dan een groep „geesten" aan de ingang. Waaiervormig uitzwermend naderen ze de vrouwen, zich al dansend en springend voortbewegend op het rhythme van de trommels. Na een poos wijken ze terug en verdwijnen weer achter het scherm, verschijnen daarna nog enige malen en maken dan plaats voor een andere groep.

Iedere figurant representeert de dodengeest van een bepaalde, met name bekende man, wiens persoonlijke sieraden hij draagt. Hij wordt als zodanig door de vrouwen herkend, die dan in een luid geweeklaag uitbarsten. De gehele vertoning is diep ernstig. Zij is dit óók voor de mannelijke opvoerders. Ook hún houding is er een van schroom en eerbied tegenover de geesten, die men aanwezig weet en die men in deze riten bewegen wil hun hulp te verlenen bij de jacht op de zeedieren en de visvangst.

De *horiomu* bestaat uit een groot aantal vertoningen, die onderling weinig samenhang lijken te vertonen. Vele van de scènes worden min of meer spontaan geïmproviseerd of improviserend gevarieerd, zodat geen twee opvoeringen precies gelijk zijn.

In enige van de episoden treden figuranten op met de *karara*-maskers. Deze zijn bijna geheel van schildpad gemaakt. Het zijn gevaarten van bijna anderhalve meter hoog en ongeveer even lang. Het gelaatsstuk, dat vóór tegen het gezicht aansluit en door de drager met behulp van een dwars in het masker bevestigde stok met de tanden wordt vastgehouden, heeft de vorm van een dierenkop met een lange, puntige snuit en een geopende bek met tanden. Aan de bovenzijde hiervan is een mensengezicht afgebeeld in de traditionele stijl van de gezichtsmaskers en voorzien van de à jour bewerkte rand. Boven op het eigenlijke masker is een staafvormige figuur bevestigd, die horizontaal op het hoofd van de figurant rust en die aan de voorzijde een reeks van scherpe, puntige tanden en aan de achterkant de staart van een vis vertoont – de voorstelling van een zwaardvis in sterk gestyleerde vorm. Hierboven uit steekt een scherpe, driehoekige, rijk met witte veren versierde punt verticaal omhoog. Het gelaatsstuk is versierd met dichte franjes van bladrepen in rood en bruin gekleurde vezels. Rood, zwart

en wit zijn de kleuren, die op

De *karara* worden in de af
aantal is klein. Klein zijn oo
kerden. De maskers verschi
maar worden door telkens
wisselen van de dansgroeper
gekeerde spelers de *karara* o
moeten opkomen.

In verschillende episoden,
mimische voorstellingen geg
zeedieren en van het vangen
spelers gezongen liederen he
opvoeringen hebben dan ook
vangst te verzekeren.

Naast schildpad wordt in
maskers gebruikt. Deze hou
maskers, langwerpige voorw
mond en grote, ver uitsteken
lellen. Sommige dezer maske
een lijnenspel op het voorhoo
een grote expressiviteit verle

De maskers werden gedrag
een kleed van vezels en blad
dorp kort voor de oogsttijd
hadden de verzekering van e

Geheel passend in het kad
tussen de kunst van de eilan
de gelijkenis, die deze houte
een bepaald type – eveneens
uit de laatstgenoemde streek,

Deze *mimia*-figuren zijn sta
zins stijve romp en flauw geb
dezelfde gezichtsvorm, deze
buiten het hoofd uitstekende
als de houten maskers. Som
klein. Deze laatsten worden
en als hun „kinderen" besch

ven; vele van haar hebben het gezicht
rouw, want de wezens die zich aan
sten diergenen, die in het afgelopen
herinnering nog levend is.
ep „geesten" aan de ingang. Waaier-
de vrouwen, zich al dansend en
ythme van de trommels. Na een poos
veer achter het scherm, verschijnen
n dan plaats voor een andere groep.
e dodengeest van een bepaalde, met
nlijke sieraden hij draagt. Hij wordt
end, die dan in een luid geweeklaag
s diep ernstig. Zij is dit óók voor de
ouding is er een van schroom en eer-
n aanwezig weet en die men in deze
lenen bij de jacht op de zeedieren en

ot aantal vertoningen, die onderling
nen. Vele van de scènes worden min
l of improviserend gevarieerd, zodat
lijk zijn.
figuranten op met de *karara*-maskers.
ad gemaakt. Het zijn gevaarten van
ngeveer even lang. Het gelaatsstuk,
it en door de drager met behulp van
de stok met de tanden wordt vastge-
erenkop met een lange, puntige snuit
n. Aan de bovenzijde hiervan is een
ditionele stijl van de gezichtsmaskers
rkte rand. Boven op het eigenlijke
ur bevestigd, die horizontaal op het
an de voorzijde een reeks van scherpe,
kant de staart van een vis vertoont –
vis in sterk gestyleerde vorm. Hier-
iehoekige, rijk met witte veren ver-
et gelaatsstuk is versierd met dichte
bruin gekleurde vezels. Rood, zwart

en wit zijn de kleuren, die op de vlakken zijn aangebracht (tekening 9).

De *karara* worden in de afgeslotenheid van het bos vervaardigd. Hun aantal is klein. Klein zijn ook de groepen van de op deze wijze gemaskerden. De maskers verschijnen in een aantal scènes achter elkaar, maar worden door telkens weer andere figuranten gedragen. Bij het wisselen van de dansgroepen geven nl. de binnen de omheining teruggekeerde spelers de *karara* over aan degenen, die in de volgende scène moeten opkomen.

In verschillende episoden, waarin de *karara* gedragen worden, worden mimische voorstellingen gegeven van het harpoeneren van de grote zeedieren en van het vangen van vis in netten. Ook de door de trommelspelers gezongen liederen hebben gedeeltelijk hierop betrekking. Deze opvoeringen hebben dan ook tot doel succes op de jacht en bij de visvangst te verzekeren.

Naast schildpad wordt in dit stijlgebied hout als materiaal voor maskers gebruikt. Deze houten exemplaren zijn uitsluitend gezichtsmaskers, langwerpige voorwerpen met rechte, krachtige neus, kleine mond en grote, ver uitstekende oren vaak met doorboorde en uitgerekte lellen. Sommige dezer maskers zijn glad en onbewerkt, andere vertonen een lijnenspel op het voorhoofd en om ogen en mond, dat aan het gezicht een grote expressiviteit verleent.

De maskers werden gedragen door mannen, wier gehele lichaam door een kleed van vezels en bladeren verborgen was. Zij verschenen in het dorp kort voor de oogsttijd en de door hen opgevoerde ceremoniën hadden de verzekering van een rijke oogst ten doel.

Geheel passend in het kader van de sterke stylistische overeenkomst tussen de kunst van de eilanden en die van het beneden-Fly-gebied is de gelijkenis, die deze houten maskers vertonen met de gezichten van een bepaald type – eveneens van hout vervaardigde – mensenfiguren uit de laatstgenoemde streek, die met de naam *mimia* worden aangeduid.

Deze *mimia*-figuren zijn staande mensenbeelden met gestrekte, enigszins stijve romp en flauw gebogen voorgestelde ledematen. Vele hebben dezelfde gezichtsvorm, dezelfde krachtige, rechte neus en dezelfde buiten het hoofd uitstekende oren met de uitgerekte, doorboorde lellen als de houten maskers. Sommige zijn bijna levensgroot, andere zeer klein. Deze laatsten worden in de regel aan de grotere vastgebonden en als hun „kinderen" beschouwd.

9. Figurant met een karara-masker

De beelden spelen een rol
staan met de initiatie van jor
darimo, het mannenhuis. Ged
in een rij opgesteld langs één
rijen tegenover elkaar. Zij zi
waaraan men tijdens het da
dansen".

Men koestert voor deze be
Oningewijden mogen ze nie
mannenhuis heeft dan ook al
bedekking van een bladerlaag
zich opmaken om ten oorlog t
de *mimia* met zich mee in h
gebied nadert, wordt in de v
vaartuigen – een *mimia*-beeld
andere langs de boorden en o
de richting van de vijand. Bij
het nachtelijk duister plaats h
het uitspreken van een bep
waarin de aanval zal plaats h
teert en die in haar woont, z
zaamheid en weerstandskra
komende gevecht een gemakk

Niet al deze mensenfiguren
plastieken met de „maskerge
een geheel andere hoofd- en g
tot langgerekt rechthoekig. I
worden door een M-vormige
zien van tanden. Op de kin
ingesneden lijnen aangebracht

Plastische mensenhoofden
ook in de versiering van scha
zelfde kustgebied van Nieuw-
de eilanden van de Torresstr
uiteinde, vlak onder de van
figuur uitgesneden. Het hoof
de lengte is vaak gelijk aan di

De beelden spelen een rol in de *mimia*-ceremoniën, die in verband staan met de initiatie van jonge mannen. Hun plaats is dan ook in de *darimo*, het mannenhuis. Gedurende het feest zijn ze versierd en staan in een rij opgesteld langs één zijde van het mannenhuis, soms in twee rijen tegenover elkaar. Zij zijn onderling door een touw verbonden, waaraan men tijdens het dansen trekt, waardoor de *mimia* „meedansen".

Men koestert voor deze beelden een met vrees vermengde eerbied. Oningewijden mogen ze niet aanschouwen. Het weghalen uit het mannenhuis heeft dan ook alleen 's nachts of onder een zorgvuldige bedekking van een bladerlaag plaats. Dit gebeurt, wanneer de mannen zich opmaken om ten oorlog te trekken. Zij nemen dan een of meer van de *mimia* met zich mee in hun boten. Wanneer men het vijandelijke gebied nadert, wordt in de voorste boot – en soms ook in de andere vaartuigen – een *mimia*-beeld opgericht op de voorsteven en vaak nog andere langs de boorden en op de achtersteven, alle met het gezicht in de richting van de vijand. Bij de in de regel onder de bescherming van het nachtelijk duister plaats hebbende landing worden de beelden onder het uitspreken van een bepaalde formule in de richting gezwaaid waarin de aanval zal plaats hebben. De geest, die de figuur representeert en die in haar woont, zal dan vooruit gaan en 's vijands waakzaamheid en weerstandskracht doen verslappen, waardoor in het komende gevecht een gemakkelijke overwinning zeker is.

Niet al deze mensenfiguren zijn van hetzelfde type. Naast de mensenplastieken met de „maskergezichten" komen *mimia*-beelden voor met een geheel andere hoofd- en gezichtsvorm. Het hoofd is hier van ovaal tot langgerekt rechthoekig. De neus is lang en recht, de neusvleugels worden door een M-vormige lijn aangegeven. De rechte mond is voorzien van tanden. Op de kin is een reeks van evenwijdige, verticale, ingesneden lijnen aangebracht, die de baard moeten voorstellen.

Plastische mensenhoofden van dezelfde vorm en bewerking zien we ook in de versiering van schachten van pijlen, die, afkomstig van ditzelfde kustgebied van Nieuw-Guinea, hun weg hebben gevonden naar de eilanden van de Torresstraat. In deze pijlschachten is nl. aan het uiteinde, vlak onder de van weerhaken voorziene punt, een mensenfiguur uitgesneden. Het hoofd hiervan is naar verhouding zeer groot, de lengte is vaak gelijk aan die van de romp. Aan de voorzijde van de

9. Figurant met een karara-masker

lange hals steekt een puntige „adamsappel" vooruit, soms zit een soortgelijk uitstulpsel ook aan de achterkant. De hoofdvormen van de romp en de door insnijding in het oppervlak van romp en schacht verkregen aanduiding van armen en benen zijn sterk schematisch. Vaak is het lichaam geheel weggestyleerd; soms is ook het hoofd niet meer als zodanig te herkennen. De kleuren zijn rood en wit voor de weggesneden lijnen en vlakken en zwart voor de uitgespaarde gedeelten.

Behalve de mensenfiguur wordt ook de krokodil als motief voor de versiering van pijlschachten gebruikt. Zoals bij de mensenfiguren de meeste zorg is besteed aan het verhoudingsgewijs zeer grote hoofd is hier de kop groot in verhouding tot het lichaam en zijn de verschillende delen duidelijk weergegeven: de vooruitstekende bek met tanden, de driehoekige ogen en de boven het vlak van de snuit opbollende neusvleugels. Aan de oppervlakte van de romp is door een systeem van ingesneden en uitgespaarde lijnen, banden en vlakken een ornamentatie verkregen, waarin zich de schematisch aangeduide voor- en achterpoten laten onderkennen.

De oude cultuur is verdwenen. De kunstvoortbrengselen, die in de inheemse beschaving geworteld waren en daarin hun eigen plaats en functie hadden, worden niet meer gemaakt. Zij kunnen nog slechts in musea worden bezichtigd, waar ze echter veel van hun oude glans verloren hebben. Dit geldt met name voor die categorie voorwerpen, waarin de kunst van dit stijlgebied culmineert, de schildpad-maskers. Veelal missen deze nl. de veren, schelpen en als dansrammelaars fungerende vruchtendoppen, waarmede ze oorspronkelijk getooid waren. Bovendien zijn hun kleuren verbleekt. Een belangrijk deel van de fantastische aanblik en de fascinerende werking, die ze vroeger gehad moeten hebben, is daardoor verloren gegaan.

DE M

De Marind-anim wonen in h
zowel langs de kust als in het
kuststrook strekt zich uit va
Westen tot ongeveer halverwe
Australische gedeelte van het
kilometer. In het binnenland
stromende, zwaar maeanderen
– verspreid over het steppegel

De kust is van oudsher het
Hier was door de overvloed va
voedsel. Hier heeft steeds het
gewoond.

Nog omstreeks de eeuwwis
bezoekers van deze streken va
dichte bevolking. Sedertdien i
veer 20000 tot 8000 zielen. I
oorzaken, met name een eenzi
geëxalteerd sexuele, speelden
toren, die optraden na de ko
en verwoestende werking van

Op de smalle, zandige str
duinenrij hebben de mensen l
bouwd. Van December tot Mei
de hete, ongezonde regentijd,
smalle strook grond, omdat h
door het water onbegaanbaar
tuintjes van de Marind, die be
beddingen, lijken dan in het wa
zelf dan ook *javoen*, boten, ge

In de droge tijd met zijn nim

,adamsappel" vooruit, soms zit een
achterkant. De hoofdvormen van de
oppervlak van romp en schacht ver-
benen zijn sterk schematisch. Vaak
erd; soms is ook het hoofd niet meer
uren zijn rood en wit voor de wegge-
rt voor de uitgespaarde gedeelten.
lt ook de krokodil als motief voor de
ruikt. Zoals bij de mensenfiguren de
verhoudingsgewijs zeer grote hoofd is
ot het lichaam en zijn de verschillende
vooruitstekende bek met tanden, de
t vlak van de snuit opbollende neus-
de romp is door een systeem van inge-
anden en vlakken een ornamentatie
tisch aangeduide voor- en achterpoten

. De kunstvoortbrengselen, die in de
waren en daarin hun eigen plaats en
r gemaakt. Zij kunnen nog slechts in
e echter veel van hun oude glans ver-
voor die categorie voorwerpen, waar-
mineert, de schildpad-maskers. Veelal
n en als dansrammelaars fungerende
orspronkelijk getooid waren. Boven-
en belangrijk deel van de fantastische
king, die ze vroeger gehad moeten
aan.

DE MARIND-ANIM

De Marind-anim wonen in het Zuiden van Nederlands Nieuw-Guinea zowel langs de kust als in het binnenland. De door hen geoccupeerde kuststrook strekt zich uit van het Frederik Hendrik Eiland in het Westen tot ongeveer halverwege tussen Merauke en de grens met het Australische gedeelte van het eiland, een afstand van ongeveer 250 kilometer. In het binnenland hebben ze hun dorpen langs de traag stromende, zwaar maeanderende laaglandrivieren en – in het Westen – verspreid over het steppegebied.

De kust is van oudsher het brandpunt van het Marindinese leven. Hier was door de overvloed van kokospalmen en sagobossen het meeste voedsel. Hier heeft steeds het grootste deel van het volk der Marind gewoond.

Nog omstreeks de eeuwwisseling spreken berichten van Europese bezoekers van deze streken van een – met Papoea-maatstaf gemeten – dichte bevolking. Sedertdien is zij sterk achteruit gelopen: van ongeveer 20000 tot 8000 zielen. Inwendige, in deze cultuur zelf gelegen oorzaken, met name een eenzijdige ontwikkeling in de richting van het geëxalteerd sexuele, speelden hierbij een rol samen met nieuwe factoren, die optraden na de komst van de Europeanen, nl. de massale en verwoestende werking van onbekende ziekten.

Op de smalle, zandige strandwal met zijn lage en zeer ondiepe duinenrij hebben de mensen hun min of meer permanente huizen gebouwd. Van December tot Mei, het halfjaar van de noordwest-moesson, de hete, ongezonde regentijd, is men trouwens aangewezen op deze smalle strook grond, omdat het vlakke land achter de strandwal dan door het water onbegaanbaar en onbewoonbaar is. De hier liggende tuintjes van de Marind, die bestaan uit in ophoging gemaakte, smalle beddingen, lijken dan in het water te drijven en worden door de mensen zelf dan ook *javoen*, boten, genoemd.

In de droge tijd met zijn nimmer aflatende zuidoostenwind loopt deze

vlakte droog. In de oude tijd trokken dan de mensen weg van het zeestrand met zijn zandverstuivingen en zijn ongemak om in de steppen van het achterland gedurende een half jaar het leven van zwervende jagers te leiden. De jachtdieren waren de kangoeroe, de casuaris en het wilde varken.

Het Europese bestuur heeft zich echter – en wel hoofdzakelijk wegens de bestrijding van de sexuele excessen in deze cultuur – genoodzaakt gezien deze semi-nomadiserende levenswijze te verbieden: Tegenwoordig mag dus de Marind ook in de droge tijd zijn stranddorp niet voor lange tijd verlaten.

De materiële cultuur van dit volk is zeer simpel. Zowel bij de mannen als de vrouwen is de eigenlijke kleding tot een schaambedekking beperkt. De sieraden, die men in het dagelijkse leven draagt, zijn zeer eenvoudige, van schelp, tanden, zaden en rotan gemaakte voorwerpen. Een opmerkelijke versiering vormen de haarverlengsels van plantenvezels, die variëren in vorm en grondstof al naar gelang de sexe en de leeftijdsklasse, waartoe men behoort. Op de rug gedragen, het haar en de hoofdhuid naar achteren trekkend, vormden zij de karakteristieke attributen van de Marind van de oude tijd.

Van de bij hen in gebruik zijnde wapens, die ze in de strijd tegen de aangrenzende stammen en bij de jacht gebruikten, maakten ze alleen speren, speerwerpers en bogen zelf. De stenen bijlen en knotsen betrokken ze van de omwonende stammen, pijlen haalden ze bij de Jeeinan, die meer in het binnenland, nabij de grens van het Australische gedeelte, wonen. Aardewerk bezaten ze niet.

Naast deze armoede op het gebied van het stoffelijke beschavingsbezit vinden we echter in de Marind-cultuur een grote rijkdom op het terrein van ritueel en ceremonieel, samenhangend met en geworteld in hun op totemisme gebaseerde clanorganisatie en godsdienstige gedachtenwereld – een tegenstelling binnen één bepaalde cultuur, die een ieder, die in de ethnologie enigszins thuis is, direct doet denken aan het hiervoor welhaast klassiek geworden voorbeeld van de Australische culturen.

Van de vijf grote rituelen, die bij de Marind werden gevierd, waren er vier – de Majo, de Imo, de Rapa en de Sosom –, die beperkt waren tot het kustgebied of de onmiddellijke omgeving daarvan. Alleen de meest geïsoleerd wonende groep van de binnenland–Marind had een eigen ritueel.

Deze rituelen zijn ons verr
sfeer van geheimzinnigheid,
werden omringd, als ook het
gedeelten van de Marind-cul
Europese bestuur het hunne

Het meeste weten we nog
eens in de vier jaren gevierd
dorpen. Ze duurden van Mei t
natte tijd. Zij vervulden de f
werd in een omheinde ruimte
geacht werden van alles, zel
richtingen, onkundig te zijn,

In het *Majo*-ritueel wordt
denkt tussen kosmos en mens
er een mythologisch gefundeer
op- en neergang en het leven
de *Majo* gesymboliseerd word
een van de centrale figuren
mythische *gari*-drager, de goc
speelt hij een actieve rol bij h

De *gari* is gemaakt van de s
van sagobladeren, waardoor h
waaierachtig gevaarte, dat du
is de dominerende kleur, aan
aan de binnenzijde een rode r

Het weer opnieuw beleven
de mythe vastgelegde oergeb
riten. Dit komt vooral ook tot
Hierbij stellen de spelers de *d*
van de clans en subclans, die i
pers van al wat in de kosmo
voorgesteld – in de gedaante
een bepaalde clan of als een co
en spel geven dan de acteurs
dema's in de oertijd, waardoor
– deel hebben aan het mythis

Het lichaam met kokosolie

kken dan de mensen weg van het zee-
n en zijn ongemak om in de steppen
en half jaar het leven van zwervende
waren de kangoeroe, de casuaris en

n echter – en wel hoofdzakelijk wegens
cessen in deze cultuur – genoodzaakt
evenswijze te verbieden: Tegenwoordig
ge tijd zijn stranddorp niet voor lange

lk is zeer simpel. Zowel bij de mannen
kleding tot een schaambedekking be-
t dagelijkse leven draagt, zijn zeer een-
n en rotan gemaakte voorwerpen. Een
de haarverlengsels van plantenvezels,
al naar gelang de sexe en de leeftijds-
de rug gedragen, het haar en de hoofd-
nden zij de karakteristieke attributen

e wapens, die ze in de strijd tegen de
jacht gebruikten, maakten ze alleen
elf. De stenen bijlen en knotsen be-
ammen, pijlen haalden ze bij de Jeei-
nabij de grens van het Australische
ten ze niet.
bied van het stoffelijke beschavings-
ind-cultuur een grote rijkdom op het
el, samenhangend met en geworteld
clanorganisatie en godsdienstige ge-
binnen één bepaalde cultuur, die een
huis is, direct doet denken aan het hier-
oorbeeld van de Australische culturen.
bij de Marind werden gevierd, waren
pa en de Sosom –, die beperkt waren
ellijke omgeving daarvan. Alleen de
van de binnenland-Marind had een

Deze rituelen zijn ons verre van volledig bekend, waartoe zowel de sfeer van geheimzinnigheid, waarmede in het algemeen deze feesten werden omringd, als ook het „ondergronds gaan" van deze zo vitale gedeelten van de Marind-cultuur na het krachtige ingrijpen van het Europese bestuur het hunne hebben bijgedragen.

Het meeste weten we nog van de *Majo*-riten. In elk dorp werden ze eens in de vier jaren gevierd, elk jaar weer in een andere groep van dorpen. Ze duurden van Mei tot ongeveer November, het begin van de natte tijd. Zij vervulden de functie van inwijdingsceremoniën. Hierbij werd in een omheinde ruimte het spel met de novieten opgevoerd, die geacht werden van alles, zelfs de meest elementaire dingen en verrichtingen, onkundig te zijn, die zij dan opnieuw moesten leren.

In het *Majo*-ritueel wordt het innige verband, dat de Marind zich denkt tussen kosmos en mensenleven, dramatisch vertoond. Zo bestaat er een mythologisch gefundeerde, nauwe samenhang tussen de zon in haar op- en neergang en het leven van de mens, welke mythische relatie in de *Majo* gesymboliseerd wordt door het optreden van de *gari*-figurant, een van de centrale figuren in deze ceremonie. Hij representeert de mythische *gari*-drager, de god van de zon en van het vuur. Als zodanig speelt hij een actieve rol bij het herboren worden der novieten.

De *gari* is gemaakt van de straalsgewijs samengevoegde hoofdnerven van sagobladeren, waardoor het geheel geworden is tot een boogvormig, waaierachtig gevaarte, dat duidelijke associaties wekt met de zon. Wit is de dominerende kleur, aan de buitenkant bevindt zich een zwarte en aan de binnenzijde een rode rand (tekening 10).

Het weer opnieuw beleven door spelers en toeschouwers van het in de mythe vastgelegde oergebeuren is het hoofdthema van de *Majo*-riten. Dit komt vooral ook tot uiting in de *dema wir*, de *dema*-vertoning. Hierbij stellen de spelers de *dema's* voor, de stamouders of eerste leden van de clans en subclans, die in de oertijd de aarde bevolkten, de scheppers van al wat in de kosmos te vinden is. Zij worden gedacht – en voorgesteld – in de gedaante van een mens of van het totemdier van een bepaalde clan of als een combinatie van beide. Door hun attributen en spel geven dan de acteurs een herhaling van het optreden van de *dema's* in de oertijd, waardoor de feestgenoten – spelers en toeschouwers – deel hebben aan het mythisch gebeuren.

Het lichaam met kokosolie ingesmeerd, het gezicht met een grillige

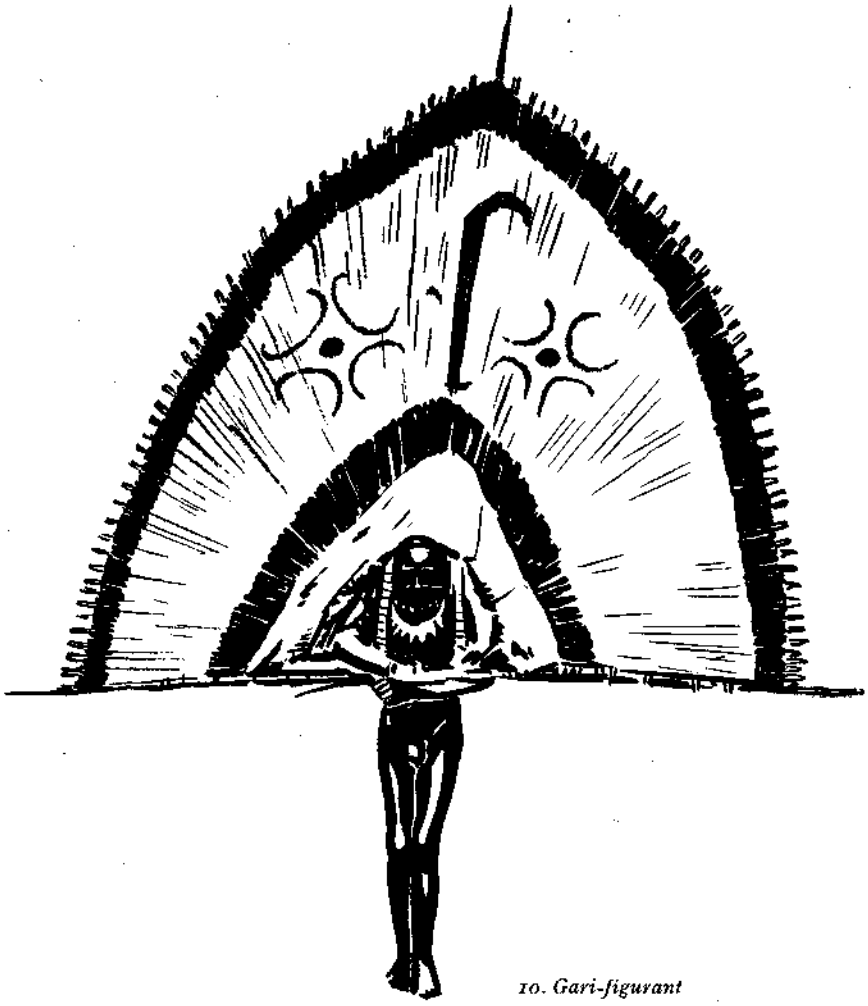

10. Gari-figurant

10. Gari-figurant

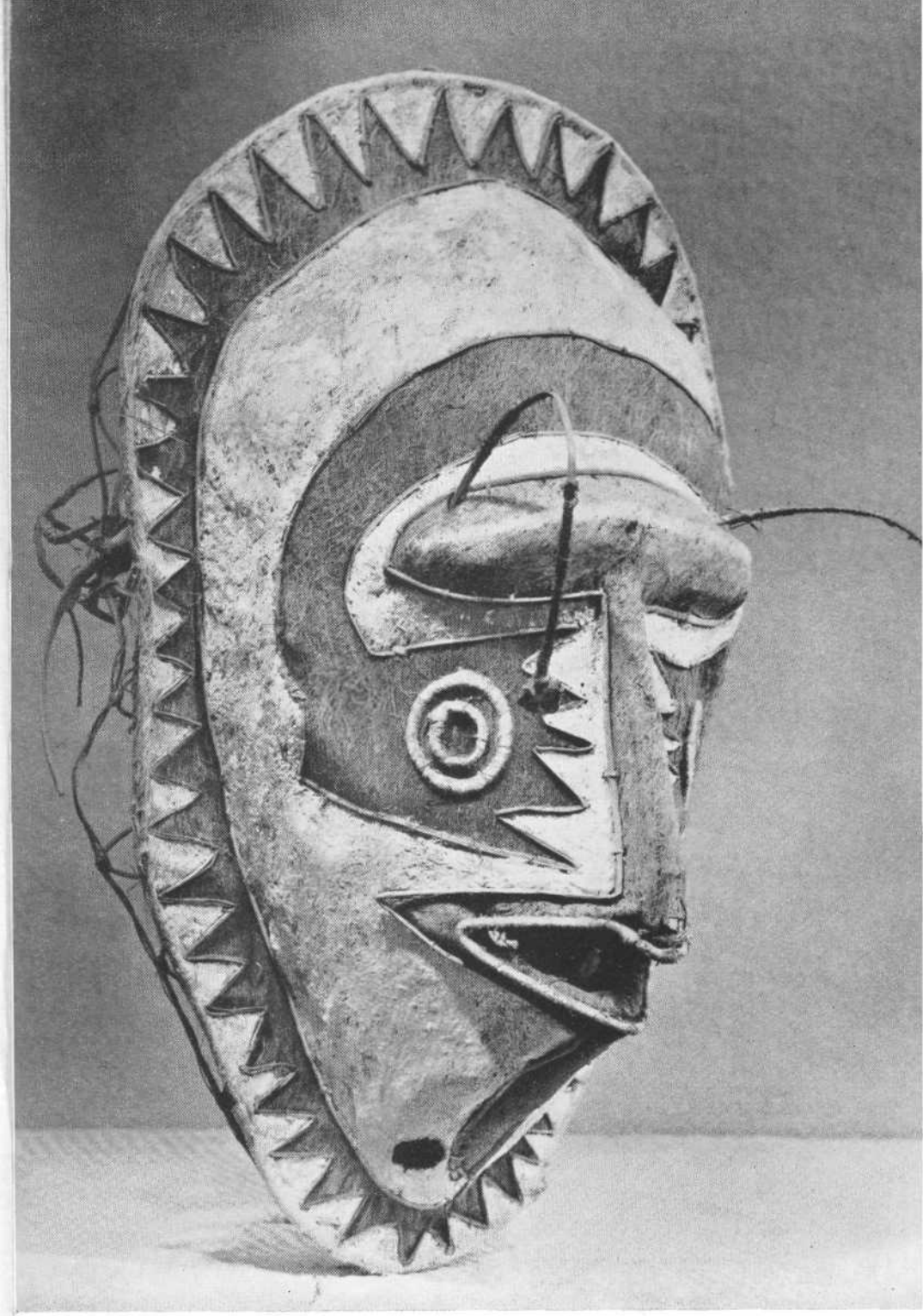

17. Masker

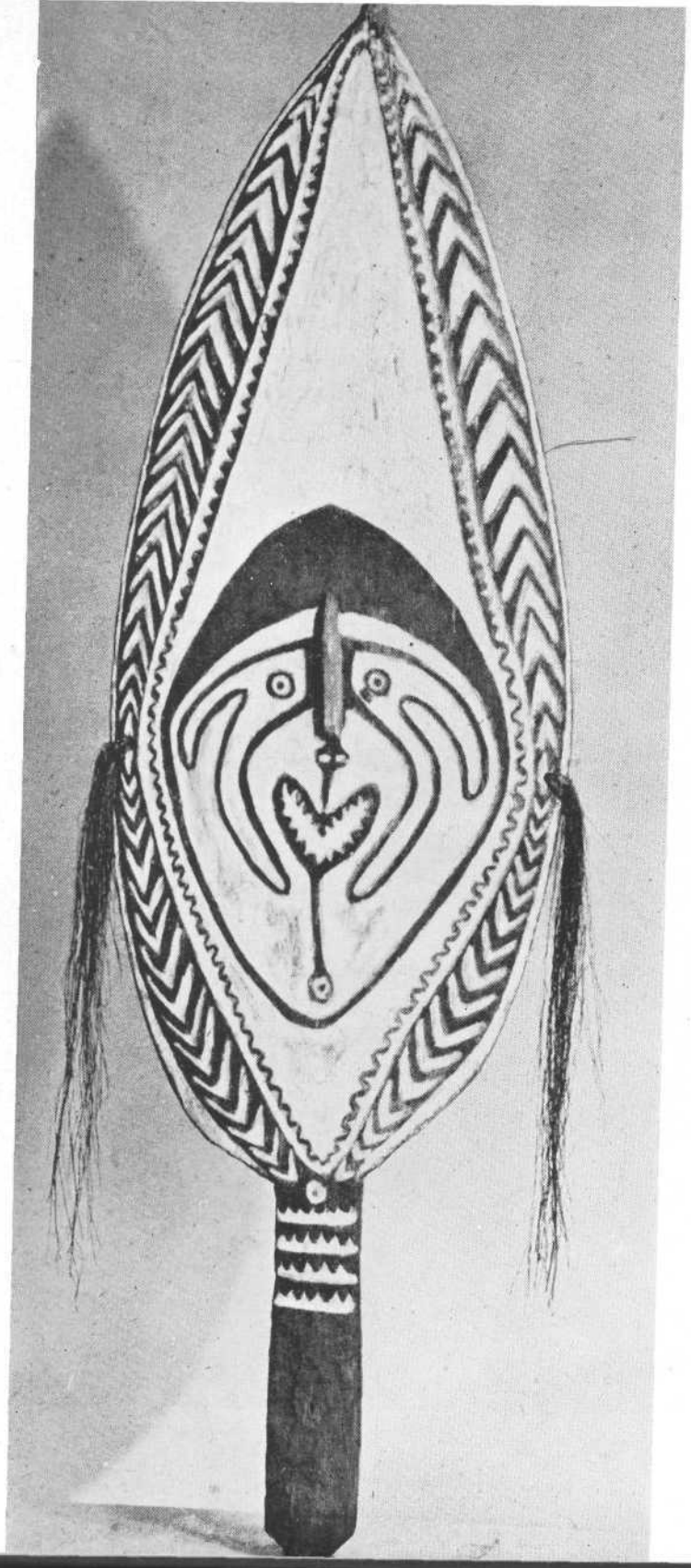

18. Ceremonieel schild

19a. (links) kop van een „snelgaffel"

19b. (rechts) Blad van een ceremoniële staf

18. Ceremonieel schild

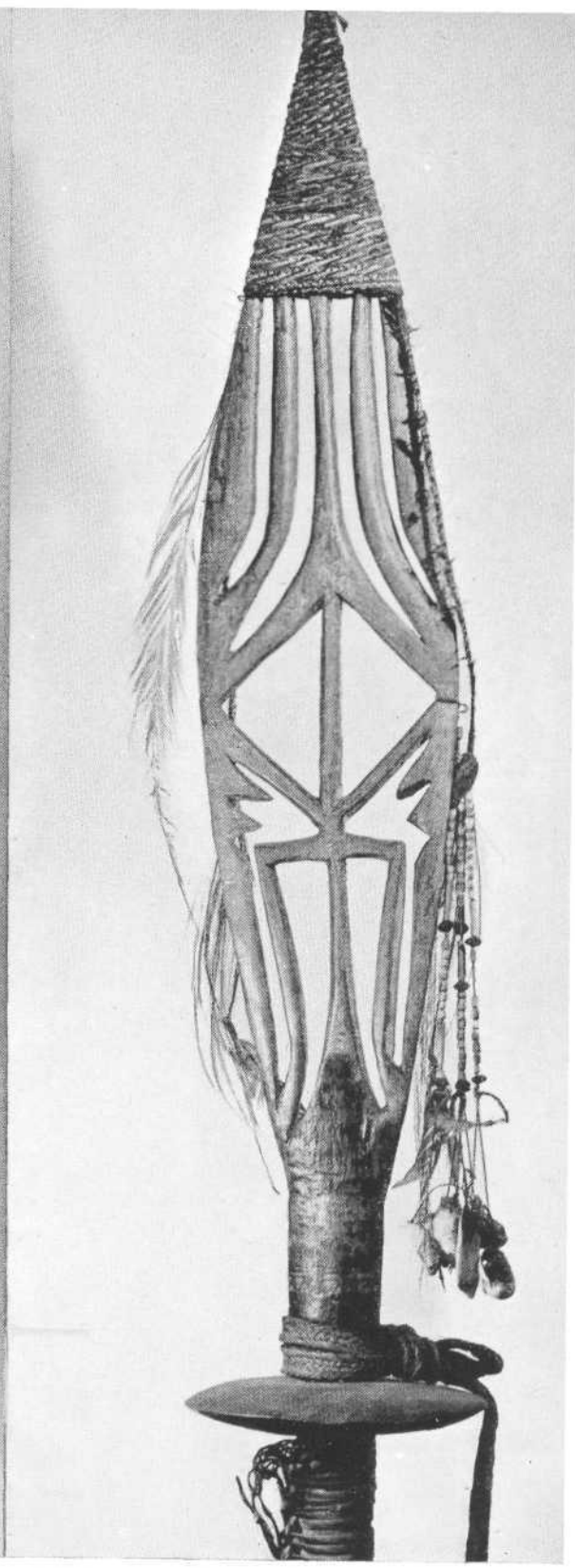

19a. (links) kop van een „snelgaffel"

19b. (rechts) Blad van een ceremoniële staf

20. Trom

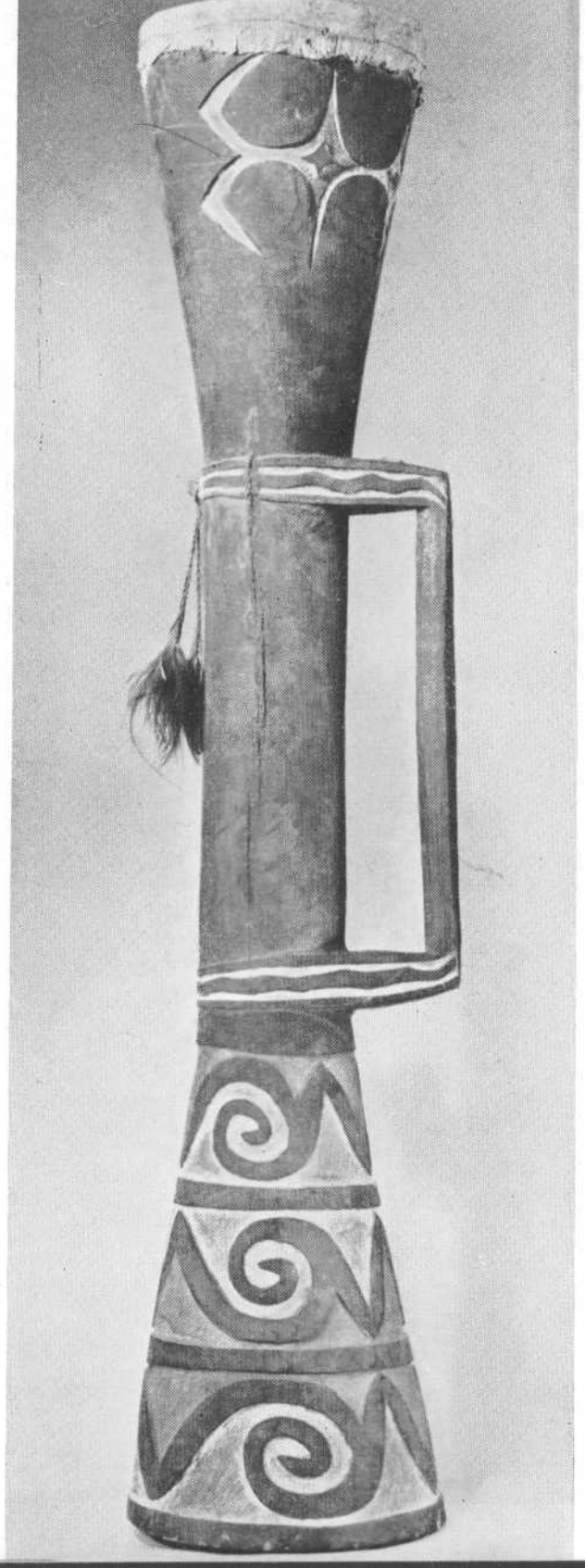

21a. Ceremonieel schild

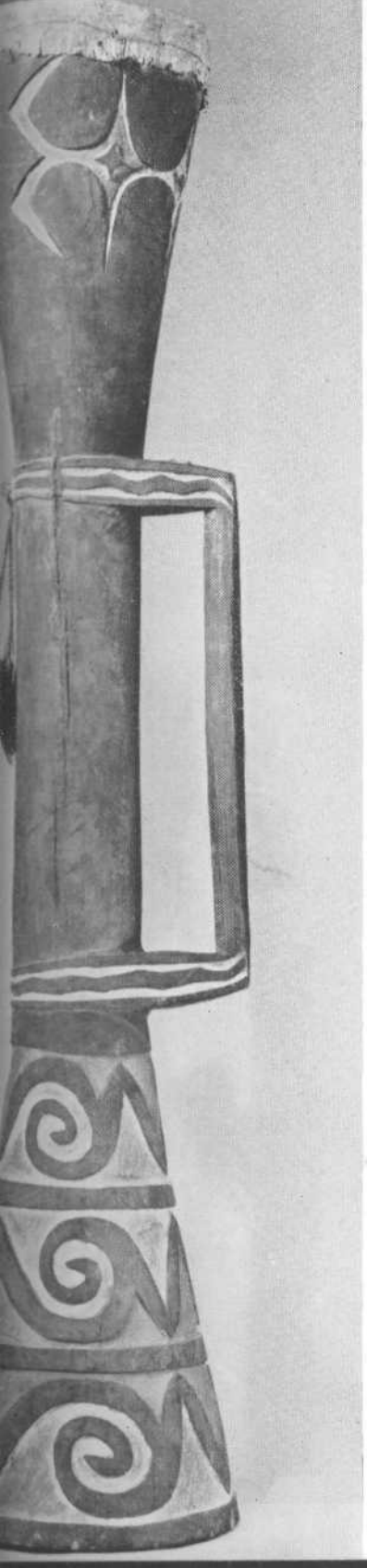

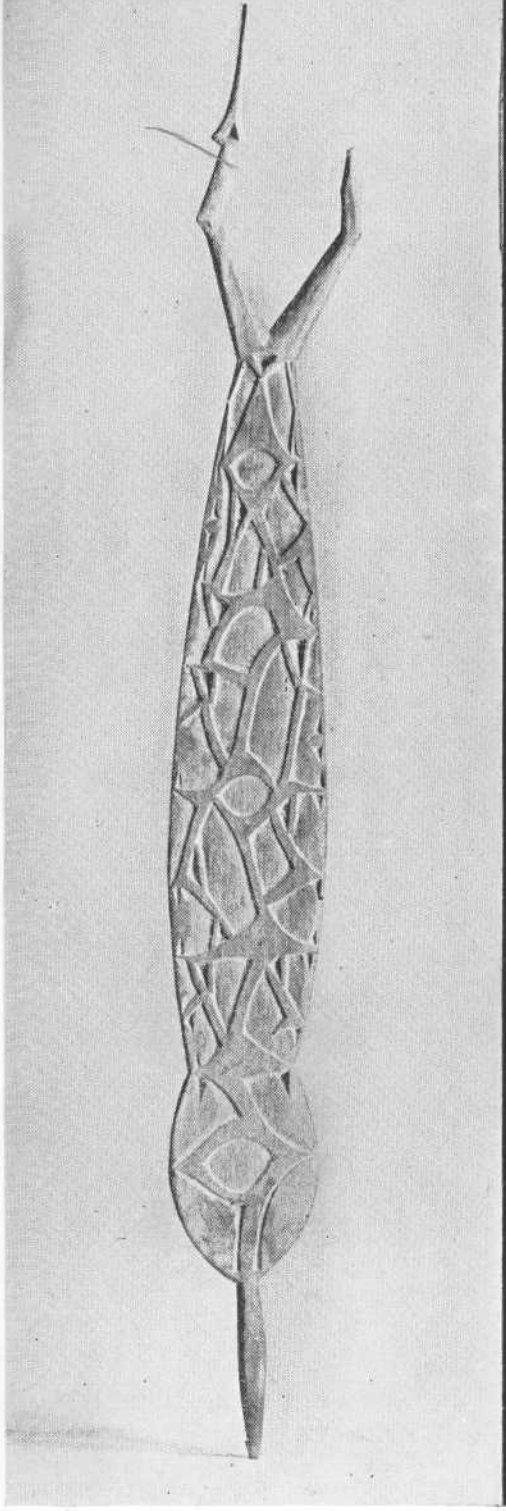

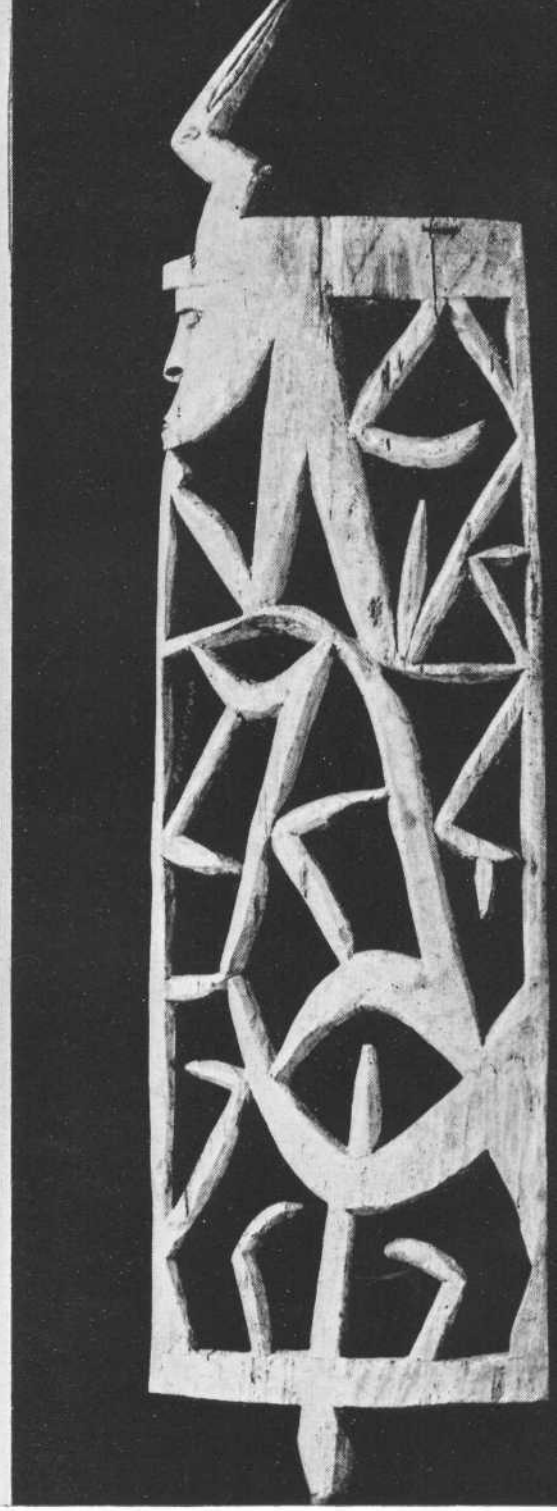

21a. Ceremonieel schild

21b. Bootstevenversiering

22a. Mensenfiguur

22b. Mensenfiguur

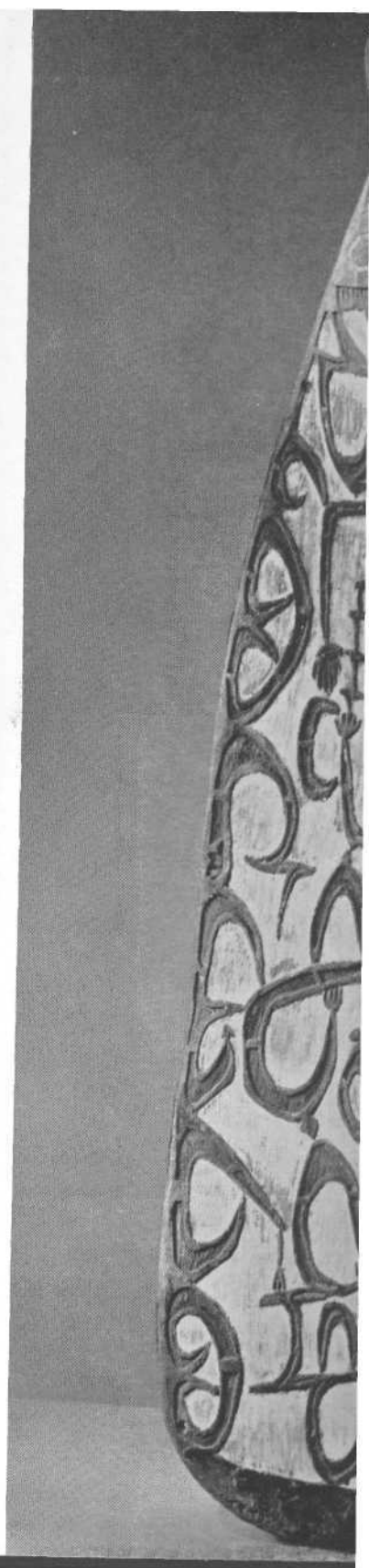

22b. Mensenfiguur

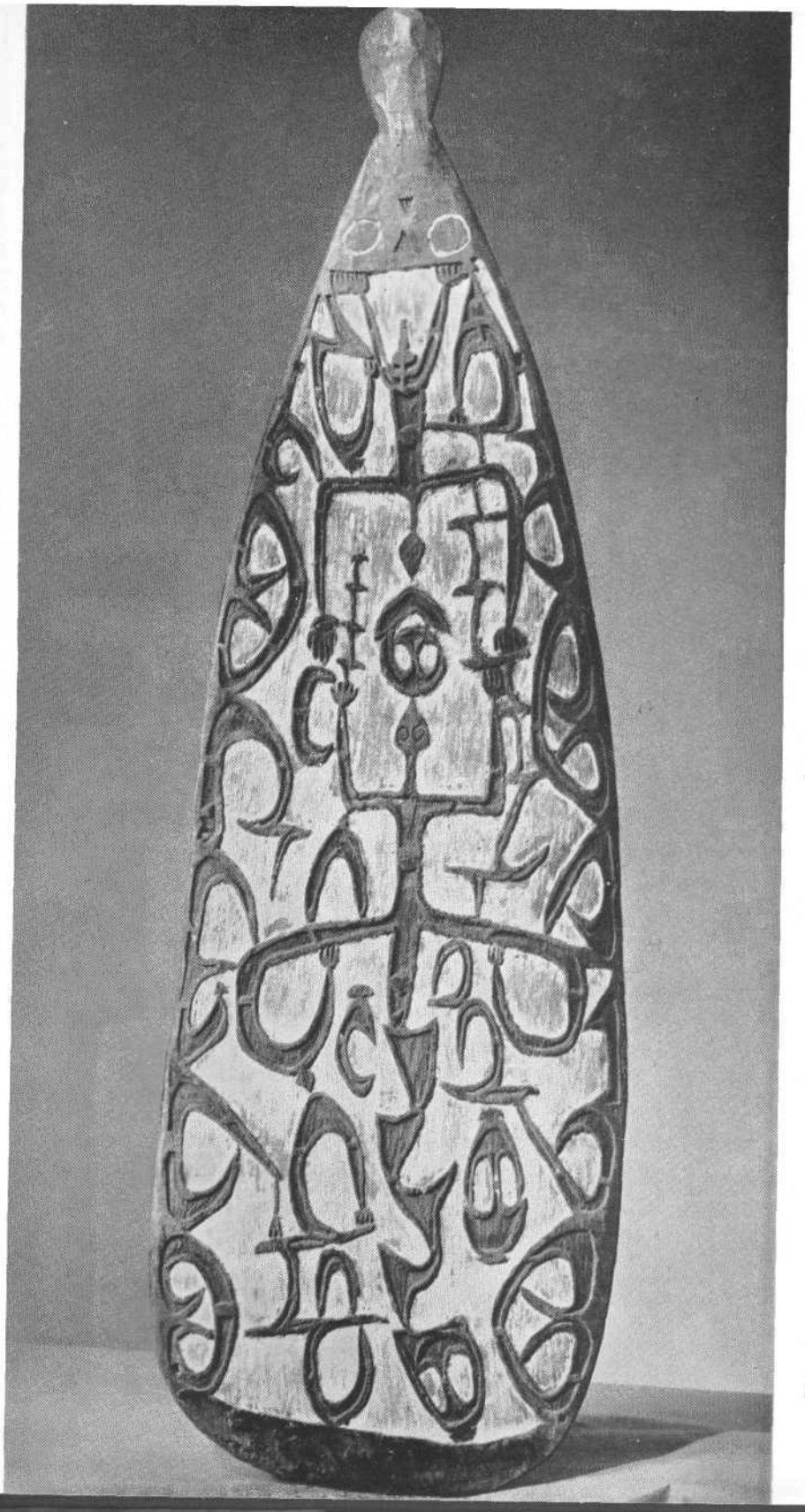

23. Schild

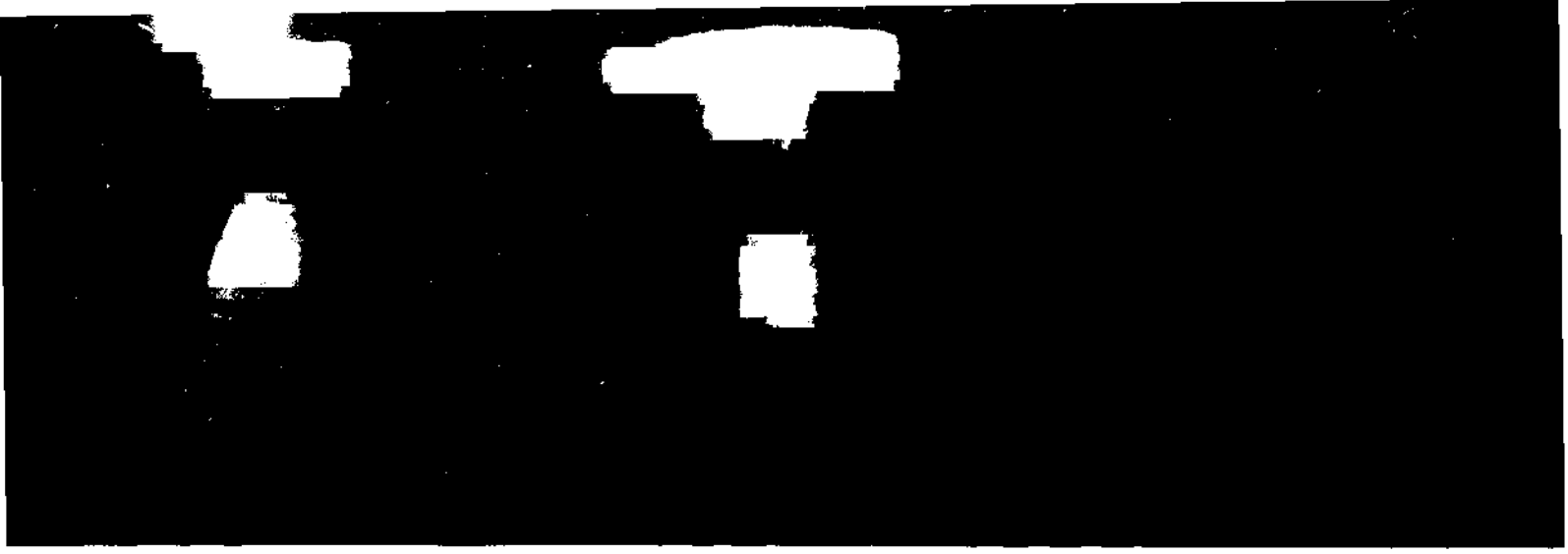

beschildering versierd, beladen met ornamenten en attributen, die vaak een omvang van enige meters hadden, moeten deze dansers en figuranten een machtige indruk gemaakt hebben.

Dit effect werd echter bereikt door het schouwspel van de versierde acteur in zijn geheel, niet door de afzonderlijke werking van de door hem gedragen versierselen of meegevoerde attributen. Deze waren op zichzelf weinig indrukwekkend en bestonden voor een belangrijk deel uit vrij lompe conterfeitsels van verschillende diersoorten, die uit een zeer zachte houtsoort gesneden waren; vooral vogels en vissen, die soms zeer natuurgetrouw, soms in meer of minder sterke mate gestyleerd waren weergegeven. De kleuren waren wit, rood en zwart; zij werden opgebracht hetzij in de vorm van kleurstoffen, hetzij in de vorm van aaneengesloten vlakken van vruchtenzaden en -pitjes, die op een laag van kleefstof werden vastgehecht.

Van krachtiger makelij zijn de uit één stuk hout gesneden, soms bijna manshoge trommen, die bij deze feesten gebruikt werden. Zij hebben trechtervormige uiteinden en forse, hoekige handvatten. Ook hier zijn de kleuren zwart, wit en rood. Aan de onderzijde is een rondgaande ornamentatie in haut reliëf bestaande uit een in krullen uitlopende zwarte zigzaglijn tegen een fond van rood en wit; aan de bovenkant zijn soms in het donkere vlak stervormige figuren van een kruisvormig patroon uitgesneden en met kalk wit gemaakt (foto 20).

Deze trommen werden en worden niet vervaardigd door de kustmensen, maar door de binnenland-Marind. Van het binnenland worden ze naar de kust verhandeld. Dit is slechts één voorbeeld van de geringe productiviteit van de kust-Marind, wanneer het erom gaat om werkelijk solide gebruiksvoorwerpen te maken. Nog een voorbeeld worde hier genoemd: Ook de boomstamkano's – overigens vrij slecht gehakte, lompe vaartuigen –, waarmee men op de rivieren en over het onder water staande land vaart, worden door de binnenlanders gemaakt.

In de *dema wir* treedt ook een figurant op, die een dodengeest, *heis*, moet voorstellen. Hij is geheel zwart geverfd en draagt een eenvoudig masker van kokosblad, dat met een paar koordjes voor het gezicht gebonden wordt. Het merkwaardige gaffelvormige uitsteeksel aan de bovenzijde vindt zijn verklaring in de mythologie – het is ontstaan naar analogie van de voorstelling van de *ahat dema* of gaffel*dema*, van wie men geloofde, dat hij in de Koloi Rivier bij Okaba woonde. Deze vond

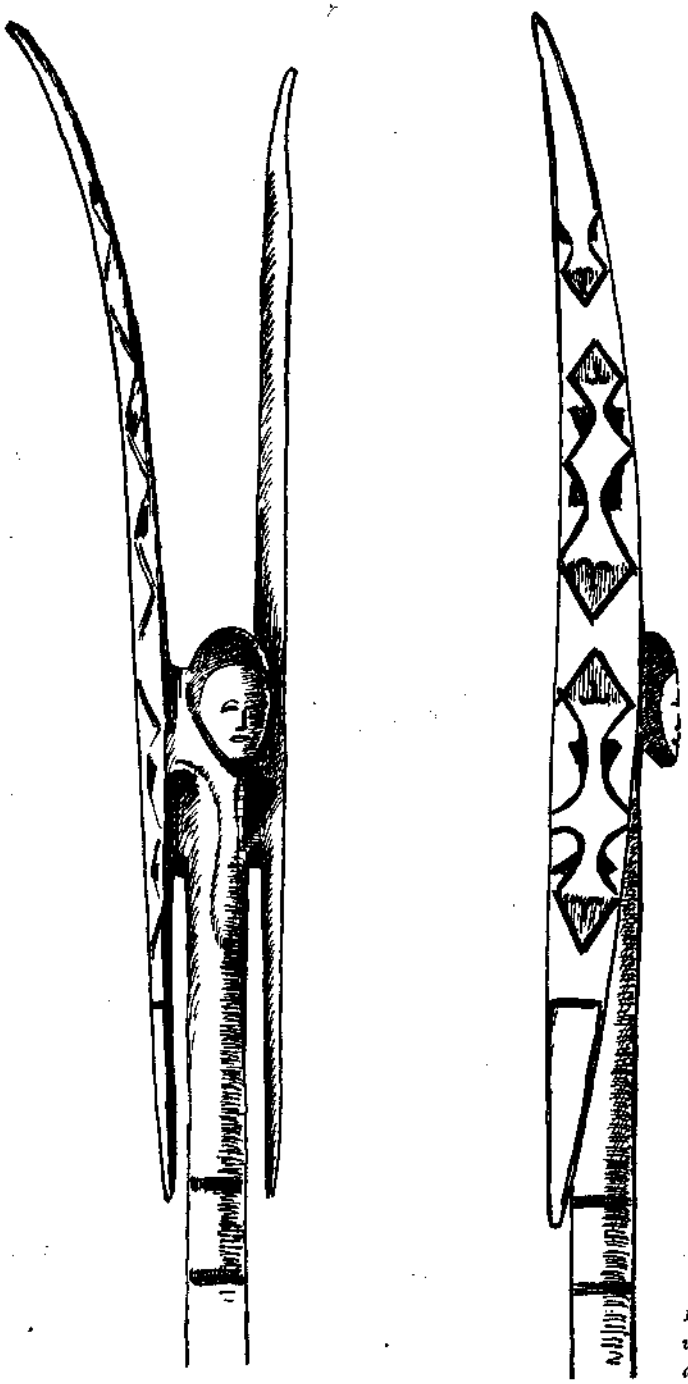

11. Plastische voorstelling van de ahat dema

zijn plastische uitbeelding in
mensenbeeld – een ronde pa
hoofd en ver daarboven uits
(tekening 11).

Hij is de „god van de onde
en ondergang. Zijn conterfe
andere vormen, die gemakk
kennen, dicht bij de graven

Ook bij het ritueel, dat m
werd de centrale plaats inger
ahat dema werd afgebeeld,

Dit is in vele gevallen slec
einde, dat soms de vorm var
heeft en dat zowel hol als m
gaffelvormige figuren, die, va
wand zijn uitgesneden, hetzi

In dezelfde sfeer behoren
voorwerpen met opengewerk
tig patroon, waarvan de bet
zijn (foto 19b).

Aan de eigenlijke sneltocht
de snelgaffel een rol speelde.
woners van één mannenhuis,
tocht het binnenland in te t
mannenhuis, het „koppensne
koppen werden opgehangen e
werd de *ajassee* (het snelto
gaffel. Wanneer de noodzal
nomen waren, brak men op
standaard met zich mee voe

Maar ook nadat men van
de figuur van de *ahat dema* in
ook wel in de vorm van de b
met de gaffel identiek zijn, i
gesnelde koppen werden aan

Deze koppen waren zorgvu
bederf te vrijwaren, een tech

11. Plastische voorstelling van de ahat dema

zijn plastische uitbeelding in de vorm van een sterk gestyleerd houten mensenbeeld – een ronde paal met een mensenhoofd – met naast het hoofd en ver daarboven uitstekend de voorstelling van twee „armen" (tekening 11).

Hij is de „god van de onderwereld" en wordt geassocieerd met dood en ondergang. Zijn conterfeitsel wordt soms in deze vorm, soms in andere vormen, die gemakkelijk als styleringen hiervan zijn te herkennen, dicht bij de graven geplaatst.

Ook bij het ritueel, dat met het beruchte koppensnellen samenhing, werd de centrale plaats ingenomen door een van de vormen waarin de *ahat dema* werd afgebeeld, nl. de *koei ahat* of „snelgaffel" (foto 19a).

Dit is in vele gevallen slechts een houten staaf met een verdikt uiteinde, dat soms de vorm van een cylinder, soms die van een ellipsoïde heeft en dat zowel hol als massief kan zijn. Nooit ontbreken echter de gaffelvormige figuren, die, vaak in sterk gestyleerde vorm, hetzij in de wand zijn uitgesneden, hetzij in reliëf hierop zijn aangebracht.

In dezelfde sfeer behoren ook de *hayam*, lange roeispaanachtige voorwerpen met opengewerkte bladen, die volgens een strak en krachtig patroon, waarvan de betekenis niet duidelijk is, geornamenteerd zijn (foto 19b).

Aan de eigenlijke sneltocht gingen bepaalde ceremoniën vooraf waarbij de snelgaffel een rol speelde. Nadat een groep mannen, meestal de bewoners van één mannenhuis, het plan had opgevat om voor een sneltocht het binnenland in te trekken, bouwde men zich eerst een nieuw mannenhuis, het „koppensnelhuis", waar na afloop van de expeditie de koppen werden opgehangen en het feest werd gevierd. Dagen achtereen werd de *ajassee* (het sneltochtsgezang) uitgevoerd rondom de snelgaffel. Wanneer de noodzakelijke, voorbereidende maatregelen genomen waren, brak men op voor de tocht, de snelgaffel als een soort standaard met zich mee voerend.

Maar ook nadat men van de expeditie teruggekeerd was, stond weer de figuur van de *ahat dema* in de vorm van de snelgaffel *(koei ahat)* of ook wel in de vorm van de bewerkte palen van het sneltochtshuis, die met de gaffel identiek zijn, in het middelpunt van het feestritueel: de gesnelde koppen werden aan haar opgehangen.

Deze koppen waren zorgvuldig gepraepareerd om ze tegen een spoedig bederf te vrijwaren, een techniek die in het kader van het weinige en

eenvoudige handwerk van dit volk, vrij ingewikkeld moet worden genoemd. Men begon nl. met de gehele hoofdhuid eraf te stropen, waarna men deze over een kokosnoot spande en in de zon liet drogen. De vleesdelen werden verwijderd en de hersenen eruit gehaald. Tenslotte werd houtmerg in de oog- en neusholten gestopt, de ontvleesde schedel werd met klei bestreken, dat min of meer in de vorm van een mensengezicht werd gemodeleerd, waarna de hoofdhuid er weer overheen werd getrokken.

In de oude tijd werden er elk jaar door de Marind sneltochten gehouden onder de bewoners van het binnenland. Hele expedities, waarbij zich ook vrouwen en kinderen aansloten, trokken tegen het einde van de droge tijd naar het Noorden om te doden en te roven. Het was gewoonte, dat elk kind een „kopnaam" had, die de „ware naam" genoemd werd: de naam, of wat daarvoor gehouden werd, van de gesnelde binnenlander, die men daartoe levend in handen trachtte te krijgen. De laatste kreet van het slachtoffer gaf men als naam aan zijn kind.

Vaak waagden de Marind zich ver van hun woongebied. Hun sneltochten strekten zich zelfs uit tot over de grens van het voormalige Britse Nieuw-Guinea (het tegenwoordige Territory of Papua), wat tot diplomatieke besprekingen tussen Nederland en Engeland leidde. Het resultaat hiervan was de stichting van de bestuurspost Merauke in 1902.

De komst en het ingrijpen van het Europese bestuur en het verschijnen van de missie, die een drietal jaren later hier haar werkzaamheden begon, waren beslissend voor het lot van de oude cultuur van de Marind. Haar ondergang was zeker. Het snellen en roven bij de binnenlandstammen werd verboden en tegengegaan. Na een tiental jaren was het met de grote sneltochten afgelopen. Ook de feesten, doordrenkt als ze waren van een verdorven sexualiteit, moesten verdwijnen.

De felle aanval op deze instellingen – logische en onvermijdelijke consequentie van bestuursbemoeiing en missiebeïnvloeding –, had een algehele desintegratie van de oude cultuur tot gevolg. Verwondering behoeft dit niet te wekken: de grote feesten met hun enorme betekenis voor de cultuur zowel in haar sociale als religieuze aspect waren gebeurtenissen, die door hun totaliteitskarakter van vitaal belang waren voor alle leden van de groep.

Zij activeerden de mensen, zij gaven leven en cultuur inhoud en be-

paalden grotendeels hun vo
zij hadden hun eigen plaats
zij werkten – en wel in zeer
gemeenschap.

Hun verdwijnen beteken
geheel; ook van de kunst in
met haar soms fantastische

Met nadruk geldt voor ha
van Nieuw-Guinea in het alg
is van een voorbijgegane cu

olk, vrij ingewikkeld moet worden ge-
hele hoofdhuid eraf te stropen, waarna
ande en in de zon liet drogen. De vlees-
ersenen eruit gehaald. Tenslotte werd
en gestopt, de ontvleesde schedel werd
eer in de vorm van een mensengezicht
oofdhuid er weer overheen werd ge-

jaar door de Marind sneltochten ge-
et binnenland. Hele expedities, waarbij
ansloten, trokken tegen het einde van
om te doden en te roven. Het was ge-
naam" had, die de „ware naam" ge-
daarvoor gehouden werd, van de ge-
laartoe levend in handen trachtte te
slachtoffer gaf men als naam aan zijn

ver van hun woongebied. Hun snel-
ot over de grens van het voormalige
woordige Territory of Papua), wat tot
n Nederland en Engeland leidde. Het
van de bestuurspost Merauke in 1902.
an het Europese bestuur en het ver-
rietal jaren later hier haar werkzaam-
voor het lot van de oude cultuur van
s zeker. Het snellen en roven bij de
oden en tegengegaan. Na een tiental
chten afgelopen. Ook de feesten, door-
orven sexualiteit, moesten verdwijnen.
llingen – logische en onvermijdelijke
eiing en missiebeïnvloeding –, had een
ude cultuur tot gevolg. Verwondering
ote feesten met hun enorme betekenis
ociale als religieuze aspect waren ge-
teitskarakter van vitaal belang waren

gaven leven en cultuur inhoud en be-

paalden grotendeels hun vorm. Ook voor de sneltochten geldt dit. Ook zij hadden hun eigen plaats en functie in het godsdienstige ritueel, ook zij werkten – en wel in zeer sterke mate – stimulerend op het leven der gemeenschap.

Hun verdwijnen betekende dus de ondergang van het oude in zijn geheel; ook van de kunst in haar eenvoud en armoede aan vormen en met haar soms fantastische effecten.

Met nadruk geldt voor haar, wat hiervóór ten aanzien van de kunst van Nieuw-Guinea in het algemeen opgemerkt werd, dat zij het product is van een voorbijgegane cultuurfase.

HET ZUIDWESTELIJKE KUSTGEBIED

Dit stijlgebied omvat de langs de kust liggende streken van Zuidwest Nieuw-Guinea ongeveer van de Etna Baai in het Westen tot in het gebied van de Mapi- en Digoel Rivieren ten Noordwesten van het land der Marind-anim. Het maken van een scherpe afgrenzing aan de landzijde is niet mogelijk door gebrek aan gegevens. In het Zuiden zien we een overgang naar het stijlgebied van de Marind.

Binnen dit stijlgebied kunnen twee substijlen onderscheiden worden, die in geografisch opzicht vrijwel samenvallen met de verspreidingsgebieden van de culturen der Mimika- en der Asmat Papoea's.

Het eerstgenoemde – westelijke – gebied, dat zijn naam ontleent aan de Mimika genoemde streek nabij de monding van de gelijknamige rivier, waar zich de bestuursvestiging bevindt, heeft in het Oosten zijn begrenzing in de Otakwa Rivier.

Een intensief cultuuronderzoek door de heer J. Pouwer, ethnoloog in dienst van het Gouvernement van Nederlands Nieuw-Guinea, is hier kort geleden tot afsluiting gebracht. De heer Pouwer, bezig met de uitwerking van zijn materiaal, was zo vriendelijk om mondeling gegevens en inlichtingen te verschaffen, die uitermate waardevol waren bij de bepaling van betekenis en functie der kunstvoorwerpen.

Onder de plastische kunstvormen van dit gebied moeten in de eerste plaats de mensenbeelden worden genoemd, gestrekte figuren, die uit een boomstam zijn gesneden. Vorm en bewerking van het hoofd zijn in principe steeds dezelfde: het is hoog en vrij smal, het wordt gekarakteriseerd door een rechte neus met een doorboord tussenschot, een vooruitstekende kin en een kleine, half geopende mond. De ogen zijn door dezelfde figuur weergegeven als de mond.

Wat de uitbeelding van romp en ledematen betreft kunnen we echter grosso modo twee typen onderscheiden – de geheel vrijstaande, volplastische beelden, die vrij realistisch zijn en bij de vervaardiging waarvan de kunstenaar zich, voor zover mogelijk, vrij gemaakt heeft van de

12. Vr
mensen

:LIJKE KUSTGEBIED

ɜ de kust liggende streken van Zuid-
ɜn de Etna Baai in het Westen tot
;oel Rivieren ten Noordwesten van het
ɜn van een scherpe afgrenzing aan de
brek aan gegevens. In het Zuiden zien
bied van de Marind.
twee substijlen onderscheiden worden,
ɜl samenvallen met de verspreidings-
mika- en der Asmat Papoea's.
e – gebied, dat zijn naam ontleent aan
bij de monding van de gelijknamige
ɜstiging bevindt, heeft in het Oosten
vier.
ɛ door de heer J. Pouwer, ethnoloog in
an Nederlands Nieuw-Guinea, is hier
ɜcht. De heer Pouwer, bezig met de
was zo vriendelijk om mondeling ge-
ɜffen, die uitermate waardevol waren
functie der kunstvoorwerpen.
ɜen van dit gebied moeten in de eerste
ɪ genoemd, gestrekte figuren, die uit
ɜrm en bewerking van het hoofd zijn
hoog en vrij smal, het wordt gekarak-
ɛ een doorboord tussenschot, een voor-
ɜlf geopende mond. De ogen zijn door
de mond.
n ledematen betreft kunnen we echter
ɜheiden – de geheel vrijstaande, vol-
isch zijn en bij de vervaardiging waar-
ɜr mogelijk, vrij gemaakt heeft van de

12. Vrouwelijke mensenfiguur

grondvorm van het materiaal; en figuren van een meer gestyleerd karakter, die in hun vorm en structuur nog duidelijk aan de boomstam herinneren.

Tot het eerstgenoemde type behoren de plastieken, die een rechtopstaande, soms meer dan levensgrote vrouwenfiguur voorstellen. De romp is in verhouding tot de – licht gebogen voorgestelde – benen zeer lang. Het borstgedeelte is vlak en plankvormig. Hieronder echter puilt de buik bolrond uit. De borsten hangen over het bovengedeelte van de buik heen. De armen zijn gebogen en de handen naar het hoofd opgeheven. Met het figuurtje, waarmede mond en ogen zijn aangegeven, wordt ook de navel aangeduid. Een zelfde oogvormig motiefje wordt ook wel op polsen, schouders, knieën en ellebogen aangebracht. Het gezicht en de buitenzijde van armen en benen vertonen de door insnijding verkregen, rechtlijnige, onregelmatige ornamentatie, die met name typisch is voor de „vlakke" kunst van dit substijlgebied. Deze beelden waren oorspronkelijk gekleurd in wit, zwart en rood, wat bij de museumstukken echter meestal nauwelijks meer te zien is (tekening 12).

De meer gestyleerde plastieken, die veel duidelijker dan de hierboven beschreven categorie het aanzien van bewerkte boomstammen hebben, bestaan soms uit één mensenfiguur, soms uit twee figuren boven elkaar. Daarboven bevindt zich een zeer fors, vleugelachtig uitsteeksel, dat uit het wortelgedeelte van de boom gesneden is, een plankvormig, à jour bewerkt en in de lengterichting van de paal verlopend vlak. Deze heeft daardoor van opzij gezien ongeveer de contouren van een moderne verkeerspaal met een uitzonderlijk gevormd richtingbord, dat nl. puntig toeloopt en waarvan de onderste lijn vloeiend overgaat in die van de paal.

Van de mensenfiguren zijn alleen de hoofden gemodeleerd uit massief gelaten gedeelten van de stam. Voor het overige gedeelte is – met uitzondering van lage schijven, die als basis van de figuren dienen – de gehele boom uitgehold. Romp en ledematen worden dan ook voorgesteld door uitgespaarde gedeelten van de buitenwand. Soms is er van een eigenlijke romp in het geheel geen sprake, maar is er slechts een verticaal doorlopend, plankvormig stuk van de buitenwand aan de achterzijde, waar aan de zijkant de armen en benen uitkomen. Ook deze beelden zijn gekleurd in wit, zwart en rood. Zij vertonen een zelfde

reliëf-ornamentatie als de vol
het vleugelachtige uitsteekse
ovale opening, die geheel dez
mede bij de mensenbeelden z
beeld en die ook hier door d

De naam van deze voorwe
nl. de dodengeest, de vrij vag
van de levende mens aannee
innerlijk lichaam, de mens l
lichaam als een geestloze, i
„holle" mensenfiguren, waar
afgebeeld, zijn dan ook verbe
dragen.

De sfeer waarin deze voo
ceremoniële en het is de geme
sfeer bepaalt. Zowel het omh
mbitoro – welke laatste bewe
die met een soort van haag v
– is dan ook bij uitsluiting het
hun nabijheid niet kunnen v

Een centrale plaats name
neusdoorboringsfeest, het ini
ze geplaatst tegen de voorv
huizen, waar ze, hoog opstek

Vroeger werden ze na afl
worden ze neergelegd in het
soms ook verkoopt men ze a

De mensenfiguur, zoals d
stevenversiering aangebrach
speelt in het prauwenfeest z
en die dan ook de naam dra
van de onderdelen van dit fe
een aantal prauwen, die dan
duidelijk een leidende en do

Een overgang tussen deze
kunst" van dit gebied word
forse plank vervaardigde p

:n figuren van een meer gestyleerd
:tuur nog duidelijk aan de boomstam

:horen de plastieken, die een recht-
grote vrouwenfiguur voorstellen. De
ıt gebogen voorgestelde – benen zeer
plankvormig. Hieronder echter puilt
hangen over het bovengedeelte van
gen en de handen naar het hoofd op-
nede mond en ogen zijn aangegeven,
:en zelfde oogvormig motiefje wordt
dieën en ellebogen aangebracht. Het
men en benen vertonen de door in-
nregelmatige ornamentatie, die met
' kunst van dit substijlgebied. Deze
leurd in wit, zwart en rood, wat bij
al nauwelijks meer te zien is (teke-

die veel duidelijker dan de hierboven
van bewerkte boomstammen hebben,
:, soms uit twee figuren boven elkaar.
: fors, vleugelachtig uitsteeksel, dat
oom gesneden is, een plankvormig,
chting van de paal verlopend vlak.
zien ongeveer de contouren van een
zonderlijk gevormd richtingbord, dat
.e onderste lijn vloeiend overgaat in

ı de hoofden gemodeleerd uit massief
ɔor het overige gedeelte is – met uit-
als basis van de figuren dienen – de
ledematen worden dan ook voorge-
van de buitenwand. Soms is er van
geen sprake, maar is er slechts een
ig stuk van de buitenwand aan de
: armen en benen uitkomen. Ook deze
ırt en rood. Zij vertonen een zelfde

reliëf-ornamentatie als de volplastische figuren. In het à jour werk van het vleugelachtige uitsteeksel valt grote nadruk op figuren met een ovale opening, die geheel dezelfde vorm heeft als het figuurtje waarmede bij de mensenbeelden zowel mond en ogen als navel worden afgebeeld en die ook hier door de mensen *mopore*, navel, genoemd wordt.

De naam van deze voorwerpen is *mbitoro*, geestenpalen. De *mbii* is nl. de dodengeest, de vrij vage vorm, die de persoonlijke geest, de *ipoe*, van de levende mens aanneemt, wanneer hij, samen met de *nata*, het innerlijk lichaam, de mens heeft verlaten, het uitwendige, zichtbare lichaam als een geestloze, inhoudsloze omwanding achterlatend. De „holle" mensenfiguren, waarvan alleen de *kao*, de levenloze schil, is afgebeeld, zijn dan ook verbeeldingen van gestorvenen, wier namen ze dragen.

De sfeer waarin deze voorwerpen thuis horen, is de feestelijke, de ceremoniële en het is de gemeenschap der mannen, die grotendeels deze sfeer bepaalt. Zowel het omhakken van de boom als het snijden van de *mbitoro* – welke laatste bewerking plaats heeft in een afgelegen ruimte, die met een soort van haag van takken en bladeren wordt afgeschermd – is dan ook bij uitsluiting het werk van de mannen. De vrouwen zouden hun nabijheid niet kunnen verdragen en ziek worden.

Een centrale plaats namen de *mbitoro* in bij de ceremonie van het neusdoorboringsfeest, het initiatieritueel voor de jongens. Dan werden ze geplaatst tegen de voorwanden van de speciaal gebouwde feesthuizen, waar ze, hoog opstekend, de feestplaats beheersten.

Vroeger werden ze na afloop van de feestelijkheden verbrand, nu worden ze neergelegd in het bos en aan de vernietiging prijs gegeven, soms ook verkoopt men ze aan vreemdelingen.

De mensenfiguur, zoals deze voorkomt in de *mbitoro*, wordt als stevenversiering aangebracht op de prauw, die een belangrijke rol speelt in het prauwenfeest zoals het in de kuststreken gevierd wordt, en die dan ook de naam draagt, die aan deze figuur gegeven is. Een van de onderdelen van dit feest is het formeren van een slagorde door een aantal prauwen, die dan gegroepeerd zijn om dit vaartuig, dat dus duidelijk een leidende en dominerende functie heeft.

Een overgang tussen deze plastieken en de producten van de „vlakke kunst" van dit gebied wordt gevormd door de langwerpige, van een forse plank vervaardigde prauwversieringen. De rand hiervan heeft

men veelal als een soort van lijst laten staan. Hierbinnen is een rechtopstaande mensenfiguur uitgesneden, waarvan romp en ledematen soms bijna geheel zijn weggestyleerd (foto 21b).

Tot het terrein van de twee-dimensionale kunst behoort de ornamentatie in reliëf, die aangebracht is op de boorden van de prauwen en op gebruiksvoorwerpen als bladen van roeispanen, de buitenzijde van ovale, schotelvormige spijsbakken, de L-vormige sagokloppers en ook op de langwerpige, plankvormige schilden *(jamaté)*, die als ceremoniële voorwerpen bij bepaalde feesten een rol spelen.

De *jamaté* zijn in grondvorm veelal rechthoekig, soms worden ze naar boven toe smaller, soms zijn de zijkanten flauw gebogen. Aan de onderkant hebben ze een korte steel, van boven lopen ze uit in een fragiele, à jour gevormde ornamentatie of fijne opstaande punten, die echter bij de meeste museumvoorwerpen beschadigd of verdwenen zijn. De versiering is op het vlak aangebracht volgens een uitsparingsprocédé. Het fond is nl. weggesneden en het patroon wordt gevormd door uitstekende ribbetjes. Het is steeds rechtlijnig van grondvorm, zeer gecompliceerd en veelal volstrekt asymmetrisch (foto 21a).

Er zijn ook *jamaté*, die over het gehele vlak een à jour ornamentatie vertonen van een onrustig, rastervormig karakter.

De *jamaté* worden bij het *Imakame*-feest tentoongesteld: ze worden voor het feesthuis in een rij in de grond gestoken of ook wel aan de buitenwand opgehangen. In de loop van het feest wordt dan de mattenbedekking, die ze aanvankelijk verborg, plotseling weggenomen, waardoor dan de vrouwen met de *jamaté* geconfronteerd worden en luide hun bewondering te kennen geven.

À jour geornamenteerde planken, identiek aan de opengewerkte *jamaté*, werden vroeger ook op de stevens van de prauwen aangebracht. Vele van deze prauwversieringen lopen aan één zijde uit in een vogelkop met lange snavel.

Twee soorten maskers zijn bekend uit het Mimikagebied, beide uit een geraamte van rotan en vlechtwerk van touw samengestelde omhulsels van hoofd en schouders.

De maskers van het ene type lopen aan de bovenkant uit in een punt, waaruit een met veren versierde staaf omhoogsteekt. De voorzijde wordt gevormd door een langgerekte, stompe snuit. Mond en neus zijn schematisch weergegeven, twee ronde gaten stellen de ogen voor.

De gezichtszijde is met bel
met rode en zwarte lijnen een
het optreden zo nodig word
schouders. Een dicht, afhang
gemaakte vezels verhult het

Bij het andere type maske
mig. De voorzijde vertoont
conisch gevormde uitstulpin
Hiervoor zijn ruitvormige pl
voor het ooggat – een, evene

Beide typen maskers wor
waar de geesten der gestorve
die ze dragen, representeren
gestorvenen.

Ten Oosten van het woongebi
uit de omgeving van de ten
Bloemen Rivier andere kuns
hier in het gebied van de Asm
naam Manowé werden aange
bekend en gevreesd. Beruch
de Mimika-kust, waarbij de
dachten en er slechts op uit

Vaak was „ijzerhonger" e
rooftochten. Zo lezen wij dat ee
gebied ook het schoolgebouw
de banken uit elkaar gerukt
meester maken!

Deze gebeurtenis heeft een
ook nu zijn er grote stukken v
en werktuigen nog geen ing
woordige bezoeken der Asm
karakter hebben van vreedz
ijzer vaak de drijfveer. Zo g
wel bij het zien van een staler
genomen in het begin van ee
het atomische tijdperk noem

: laten staan. Hierbinnen is een recht-
neden, waarvan romp en ledematen
eerd (foto 21b).
nensionale kunst behoort de ornamen-
is op de boorden van de prauwen en
en van roeispanen, de buitenzijde van
en, de L-vormige sagokloppers en ook
e schilden *(jamaté)*, die als ceremoniële
een rol spelen.
eelal rechthoekig, soms worden ze naar
jkanten flauw gebogen. Aan de onder-
van boven lopen ze uit in een fragiele,
fijne opstaande punten, die echter bij
eschadigd of verdwenen zijn. De ver-
t volgens een uitsparingsprocédé. Het
troon wordt gevormd door uitstekende
g van grondvorm, zeer gecompliceerd
1 (foto 21a).
t gehele vlak een à jour ornamentatie
rvormig karakter.
kame-feest tentoongesteld: ze worden
de grond gestoken of ook wel aan de
op van het feest wordt dan de matten-
erborg, plotseling weggenomen, waar-
maté geconfronteerd worden en luide
en.
ken, identiek aan de opengewerkte
stevens van de prauwen aangebracht.
lopen aan één zijde uit in een vogel-

end uit het Mimikagebied, beide uit
htwerk van touw samengestelde om-

pen aan de bovenkant uit in een punt,
de staaf omhoogsteekt. De voorzijde
kte, stompe snuit. Mond en neus zijn
ronde gaten stellen de ogen voor.

De gezichtszijde is met behulp van kalk wit gemaakt. Hierop is met rode en zwarte lijnen een versieringspatroon aangebracht, dat vóór het optreden zo nodig wordt overgekleurd. Het masker rust op de schouders. Een dicht, afhangend schort van bruine, uit sagopalmblad gemaakte vezels verhult het bovenlichaam van de drager.

Bij het andere type masker is de omhulling van het hoofd helmvormig. De voorzijde vertoont op de plaatsen van de ogen twee forse, conisch gevormde uitstulpingen met doorboringen aan de uiteinden. Hiervoor zijn ruitvormige plankjes vastgemaakt met in het midden – voor het ooggat – een, eveneens ruitvormige, opening.

Beide typen maskers worden gebruikt bij feesten en vertoningen, waar de geesten der gestorven voorouders een rol spelen. De figuranten die ze dragen, representeren dan ook de sinds het vorige dodenfeest gestorvenen.

Ten Oosten van het woongebied der Mimika Papoea's kennen we reeds uit de omgeving van de ten Westen van de Noordwest Rivier lopende Bloemen Rivier andere kunstvormen van een afwijkend type. We zijn hier in het gebied van de Asmat Papoea's, die vroeger meestal met de naam Manowé werden aangeduid. Tot ver buiten hun land waren ze bekend en gevreesd. Berucht waren hun bliksemsnelle overvallen op de Mimika-kust, waarbij de daar wonende mensen aan geen verweer dachten en er slechts op uit waren het vege lijf te redden.

Vaak was „ijzerhonger" een van de belangrijke redenen van deze rooftochten. Zo lezen wij dat eens bij zo'n aanval op een dorp in het Mimika-gebied ook het schoolgebouw het had moeten ontgelden en dat men de banken uit elkaar gerukt had om zich van de spijkers te kunnen meester maken!

Deze gebeurtenis heeft een 25-tal jaren geleden plaats gehad, maar ook nu zijn er grote stukken van het Asmatgebied, waar ijzeren wapens en werktuigen nog geen ingang hebben gevonden. Ook bij de tegenwoordige bezoeken der Asmatmensen aan de Mimika-kust – die het karakter hebben van vreedzame handelsreizen – is de begeerte naar ijzer vaak de drijfveer. Zo groot en zo gulzig is dit begeren, dat men wel bij het zien van een stalen kapmes zijn tanden erin zet. Dit is waargenomen in het begin van een periode, die men elders op de wereld wel het atomische tijdperk noemt.

In deze afgelegen hoek van Nieuw-Guinea's zuidkust wordt nog het oude leven geleefd in al zijn ruwheid en grootsheid. Wel is na de oorlog de Europese beïnvloeding van deze streken geïntensiveerd, zoals hierboven al werd uiteengezet, maar tot een daadwerkelijk ingrijpen in leven en cultuur van de hier wonende mensen is het nog niet of nauwelijks gekomen.

Te weinig ook weten we nog van de cultuur van dit volk.

Ten aanzien van de stroom van hoogst interessante en veelal prachtig versierde voorwerpen, die zich in de laatste jaren naar de Nederlandse volkenkundige musea heeft gericht, kan dan ook niet veel meer gedaan worden dan het geven van een beschrijving en het vaststellen van bepaalde stijlkenmerken. Van de functie dezer voorwerpen en van de betekenis der aangebrachte ornamenten weten we vrijwel niets. Pas wanneer het cultuuronderzoek dat hier gaande is, op bevredigende wijze zal zijn afgesloten en de onderzoekers ons doorgeven wat zij bij de bestudering van het sociale en godsdienstige leven van deze mensen gevonden hebben, kunnen zin en betekenis van de kunstvoorwerpen en kunstvormen der Asmat Papoea's duidelijk worden.

Het koppensnellen is hier stamzede. Massale sneltochten waaraan, zoals bij de Marind-anim, gehele dorpen deelnemen, schijnen niet voor te komen; door individuele actie en tegenactie valt nu hier, dan daar, in een sombere, onregelmatige regelmaat, een slachtoffer.

Het praepareren van de hoofdhuid kent men hier niet, wel worden de schedels „bijgewerkt" en vaak ook gekleurd. Zo worden de oogholten met een donkere, harsachtige kleefstof opgevuld, waarin lichtgrijze vruchtenpitjes worden vastgedrukt. Ook de neusholte wordt opgevuld, met hars of met een prop zacht, mergachtig hout. Een houten neuspen, conterfeitsel van de van varkensbot gemaakte sieraden, die de levenden in het doorboorde neustussenschot dragen, is aan het hars vastgekleefd of met een kleine lus van rotan tegen het hout vastgeklemd. Strepen en banden van rode oker zijn op voorhoofd en schedeldak aangebracht. Strengen vezels en soms een schortvormig vlechtwerk van mensenhaar zijn aan de jukbeenderen vastgemaakt.

Bij alle schedels ontbreekt de onderkaak. Bovendien is vrijwel steeds aan één zijde het slaapbeen ingeslagen en dikwijls ook het jukbeen vernield. Hiertoe gebruikt men speciale bijlen – met een langwerpige, stenen kling en een bewerkt handvat, soms in de vorm van een mensen-

figuur. Deze van het gewone
het waarschijnlijk, dat de daa
daad is, die mogelijk in verbar
kaak en die het koppensnelle
zijn plaats geeft in het sociale
van het slaapbeen dient ook v
slachtoffer. De hersens worde
deerde gedeelte van de geslac
het koppensnellen bedrijft n
betekenis heeft.

De snellers dragen hun speci
op de borst een waaiervormi
zorgvuldig is vervaardigd uit
staafjes hout of bamboe.

De Asmat Papoea's hebbe
gebruiken voor het maken va
en hebben een lange rij van
hebben over vrijwel de gehele
mentatie met zich telkens he
weer andere vertonen een d
mens-dier-figuur in reliëf, all
bekleed met een vlechtwerk
zaadjes en zwarte casuarisver

De menselijke figuur heeft
dominerende positie, men z
noemen. Hetzij in de vorm v
staand, of een integrerend d
à jour bewerkte ornamenten
brachte figuren- en lijnenspel
vele tussenvormen komt de t
figuur voor.

Soms is de weergave vrij „
ling als geheel als de samenst
sterk gestyleerd, wel tot vrijw

Van de vormen waarin het
de zittende mensenfiguur in kn
weer terugkeert en het grond

euw-Guinea's zuidkust wordt nog het
eid en grootsheid. Wel is na de oorlog
ze streken geïntensiveerd, zoals hier-
r tot een daadwerkelijk ingrijpen in
nde mensen is het nog niet of nauwe-

an de cultuur van dit volk.
hoogst interessante en veelal prachtig
de laatste jaren naar de Nederlandse
it, kan dan ook niet veel meer gedaan
eschrijving en het vaststellen van be-
unctie dezer voorwerpen en van de
menten weten we vrijwel niets. Pas
lat hier gaande is, op bevredigende
derzoekers ons doorgeven wat zij bij
godsdienstige leven van deze mensen
betekenis van de kunstvoorwerpen en
s duidelijk worden.
nzede. Massale sneltochten waaraan,
dorpen deelnemen, schijnen niet voor
en tegenactie valt nu hier, dan daar,
gelmaat, een slachtoffer.
uid kent men hier niet, wel worden de
k gekleurd. Zo worden de oogholten
leefstof opgevuld, waarin lichtgrijze
tt. Ook de neusholte wordt opgevuld,
ergachtig hout. Een houten neuspen,
t gemaakte sieraden, die de levenden
t dragen, is aan het hars vastgekleefd
egen het hout vastgeklemd. Strepen
oorhoofd en schedeldak aangebracht.
tvormig vlechtwerk van mensenhaar
naakt.
nderkaak. Bovendien is vrijwel steeds
gen en dikwijls ook het jukbeen ver-
ciale bijlen – met een langwerpige,
at, soms in de vorm van een mensen-

figuur. Deze van het gewone type bijlen sterk afwijkende vorm maakt het waarschijnlijk, dat de daad die ermee gepleegd wordt, een rituele daad is, die mogelijk in verband staat met het wegnemen van de onderkaak en die het koppensnellen en al wat daarmee samenhangt mede zijn plaats geeft in het sociale en religieuze bestel. Het rituele vernielen van het slaapbeen dient ook voor het weghalen van de hersens van het slachtoffer. De hersens worden gegeten. Zij vormen het meest gewaardeerde gedeelte van de geslachte mens: naast en wel in verband met het koppensnellen bedrijft men kannibalisme, dat eveneens rituele betekenis heeft.

De snellers dragen hun speciale emblemen. Zij die excelleerden hebben op de borst een waaiervormig onderscheidingsteken hangen dat zeer zorgvuldig is vervaardigd uit minutieus gesneden, straalsgewijs lopende staafjes hout of bamboe.

De Asmat Papoea's hebben ook de gewoonte menselijke dijbenen te gebruiken voor het maken van dolken. Sommige zijn kort toegeslepen en hebben een lange rij van krachtig opstekende weerhaken, andere hebben over vrijwel de gehele lengte een door insnijding ontstane ornamentatie met zich telkens herhalende, streng symmetrische motieven, weer andere vertonen een door uitsparing ontstane mensenfiguur of mens-dier-figuur in reliëf, alle hebben het knobbelvormige gewricht bekleed met een vlechtwerk van touw dat versierd is met lichtgrijze zaadjes en zwarte casuarisveren.

De menselijke figuur heeft in de kunst van dit substijlgebied een dominerende positie, men zou er haar het Leitmotiv van kunnen noemen. Hetzij in de vorm van volplastische beelden, al of niet vrijstaand, of een integrerend deel vormend van vlakke, plankvormige, à jour bewerkte ornamenten, of opgenomen in het in reliëf aangebrachte figuren- en lijnenspel op een plat vlak, of wel in een van de vele tussenvormen komt de traditionele afbeelding van de menselijke figuur voor.

Soms is de weergave vrij „realistisch", soms zijn zowel de voorstelling als geheel als de samenstellende delen – met name de ledematen – sterk gestyleerd, wel tot vrijwel onherkenbaar wordens toe.

Van de vormen waarin het menselijk lichaam wordt afgebeeld is het de zittende mensenfiguur in knie-elleboog-houding, die telkens en overal weer terugkeert en het grondpatroon van de Asmat-kunst is.

In hun volplastische, vrijstaande vorm zijn ze tot nu toe alleen bekend uit de westelijke streken, het gebied van de Lorentz Rivier en omgeving. Over het algemeen maken ze een magere, skeletachtige indruk. De meeste nadruk valt op de ledematen, de benen met de opgetrokken knieën en de gebogen armen met de veelal tot de kin opgeheven handen. Armen en benen, die voor een belangrijk gedeelte vorm en type dezer plastieken bepalen, zijn dan ook de lichaamsdelen, die het meest en het zorgvuldigst versierd zijn. Deze versiering vertoont echter niet het onrustige, asymmetrische karakter van de ornamentatie van de grote, staande beelden van het Mimikagebied. Zij bestaat uit een forse, in de lengterichting verlopende groef aan de buitenzijde, die telkens door dwars of schuin lopende „bruggetjes" wordt onderbroken. De romp is een dunne cylinder. Hierop bevindt zich een aanduiding van de navel in de vorm van een oogvormig ornamentje en soms korte rijen van ingesneden, boogvormige versieringen. Laatstgenoemde ornamentjes worden ook gevonden op de schouders en bijna steeds op de wangen. Het gezicht is overigens vrij schematisch weergegeven met alleen maar een aanduiding van de ogen, een neus met doorboord tussenschot, forse, vooruitstekende kin en half geopende mond, waarin de tong zichtbaar is. Het hoofd is vaak min of meer eivormig, het haar is aangegeven als een over de schedel liggend kapje, voor de oren is met een ruwe aanduiding volstaan. Ook bij deze beelden komt het oogvormige figuurtje behalve als aanduiding van de navel wel voor aan de buitenkant van de armen en benen (foto 22a).

Ook volplastische, staande mensenfiguren worden door de Asmat Papoea's gemaakt. Een wezenlijk verschil bestaat er echter niet tussen dit type en dat van de zittende figuren in knie-elleboog-houding. Ook bij deze staande beelden zijn het weer de ledematen, waarop het accent valt, ook hier is de romp dun en cylindervormig en zijn hoofd en gezicht op analoge wijze gevormd en uitgewerkt.

In hoge mate interessant is verder een type mensenplastieken, waarvan de stylering – met name die van het hoofd en de ledematen – zeer ver is doorgevoerd en die de Europese beschouwer direct doet denken aan de producten van onze moderne beeldhouwers (foto 22b).

Voor zover deze mensenfiguren worden genoemd in de beschrijvingen van de verzamelaars en de catalogi der musea worden ze als voorouderbeelden aangeduid. Deze vage typering is het enige commen-

taar waarover we beschikken.
onderzoek zal uitwijzen dat me
heeft en dat deze dunne, skel
figuren inderdaad moeten wor
storvenen.

Volplastische, staande mens
van de uit een boom met luch
de Asmatmensen *bisj* wordt ge
de kustdorpen tussen de Loren
ook in het gebied van de Bove
boven gaande bestaan ze uit
grond gestoken wordt, een ov
uitgeholde boomstamkano of
rechtopstaande mensenbeelden
komt niet bij alle *bisj* voor. De
stijl van het Asmatgebied. De
zijde een machtig, plankvorm
geheel ongeveer de vorm heef
omhoog gericht is.

Dit uitsteeksel heeft in zijn
nerend patroon van curvilines
plaatsen duidelijk een gestyle
patroon is vaak nog een mense

Wat dit uitsteeksel betekent
dat er nog maar van de funct
bekend is, geen verwondering
verband tussen de penis van de
stekende, plankvormige ornan
ook een overdreven voorgestel
slachtsdeel te zien. Natuurlijk i
Zekerheid hieromtrent kan pas
complex van mythen en riten
verbonden is en waaruit zij als

„Gewone" dingen zijn deze *b*
bomen, waaruit ze zullen worde
moniën gepaard en het bewerke
in een bijgebouwtje van de *j*

e vorm zijn ze tot nu toe alleen be-
gebied van de Lorentz Rivier en om-
ze een magere, skeletachtige indruk.
aten, de benen met de opgetrokken
veelal tot de kin opgeheven handen.
ngrijk gedeelte vorm en type dezer
lichaamsdelen, die het meest en het
siering vertoont echter niet het on-
an de ornamentatie van de grote,
bied. Zij bestaat uit een forse, in de
n de buitenzijde, die telkens door
es" wordt onderbroken. De romp is
t zich een aanduiding van de navel
namentje en soms korte rijen van
gen. Laatstgenoemde ornamentjes
ders en bijna steeds op de wangen.
atisch weergegeven met alleen maar
us met doorboord tussenschot, forse,
e mond, waarin de tong zichtbaar is.
rmig, het haar is aangegeven als een
de oren is met een ruwe aanduiding
it het oogvormige figuurtje behalve
or aan de buitenkant van de armen

senfiguren worden door de Asmat
erschil bestaat er echter niet tussen
uren in knie-elleboog-houding. Ook
er de ledematen, waarop het accent
indervormig en zijn hoofd en gezicht
werkt.
r een type mensenplastieken, waar-
n het hoofd en de ledematen – zeer
ese beschouwer direct doet denken
e beeldhouwers (foto 22b).
worden genoemd in de beschrij-
catalogi der musea worden ze als
vage typering is het enige commen-

taar waarover we beschikken. Het is echter mogelijk dat een nader onderzoek zal uitwijzen dat men hier ongeveer de juiste term getroffen heeft en dat deze dunne, skeletachtige, ietwat levenloos aandoende figuren inderdaad moeten worden gezien als de voorstelling van gestorvenen.

Volplastische, staande mensenfiguren vormen een integrerend deel van de uit een boom met luchtwortels gekapte, rituele paal, die door de Asmatmensen *bisj* wordt genoemd. Deze *bisj* worden vervaardigd in de kustdorpen tussen de Lorentz- en de Eilanden Rivier en misschien ook in het gebied van de Boven Eilanden Rivier. Van beneden naar boven gaande bestaan ze uit een korte punt, waarmee de paal in de grond gestoken wordt, een overlangse uitholling in de vorm van een uitgeholde boomstamkano of een langwerpige bak en twee of meer rechtopstaande mensenbeelden boven elkaar. De overlangse uitholling komt niet bij alle *bisj* voor. De beelden zijn uitgevoerd in de traditionele stijl van het Asmatgebied. De bovenste figuur vertoont aan de voorzijde een machtig, plankvormig, à jour bewerkt uitsteeksel, dat als geheel ongeveer de vorm heeft van een vogelsnavel, die met de punt omhoog gericht is.

Dit uitsteeksel heeft in zijn à jour ornament een ongewoon fascinerend patroon van curvilineaire lijnen en figuren, waarin op vele plaatsen duidelijk een gestyleerde vogelkop te herkennen is. In het patroon is vaak nog een mensenfiguurtje opgenomen.

Wat dit uitsteeksel betekent weten we niet, wat gezien het weinige dat er nog maar van de functie en de rituele betekenis van de *bisj* bekend is, geen verwondering mag wekken. Wel is er een duidelijk verband tussen de penis van de bovenste mensenfiguur en dit omhoogstekende, plankvormige ornament. Misschien hebben we hierin dan ook een overdreven voorgesteld, uitbundig uitgewerkt, mannelijk geslachtsdeel te zien. Natuurlijk is dit niet meer dan een veronderstelling. Zekerheid hieromtrent kan pas komen na het bekend worden van het complex van mythen en riten waarmee deze kunstuiting ten nauwste verbonden is en waaruit zij als het ware voortkomt.

„Gewone" dingen zijn deze *bisj* zeker niet. Reeds het kappen van de bomen, waaruit ze zullen worden vervaardigd, gaat met bepaalde ceremoniën gepaard en het bewerken en snijden van de figuren heeft plaats in een bijgebouwtje van de *jö*, het mannenhuis, waar vrouwen en

kinderen geen toegang hebben. Pas als de palen geheel gereed zijn komen ze in de openbaarheid: Voor de *jö* worden ze op een stellage geplaatst waar ze, torenend boven de lage huisjes, op indrukwekkende wijze het dorpsbeeld beheersen.

Van één *bisj* beschikken we over – zij het summiere – gegevens. Hier blijken de beelden conterfeitsels te zijn en namen te dragen van mensen, die door vijanden waren gedood. Mogelijk is het in verband hiermee dat het ceremonieel, waaraan niet-uitgenodigden, niet-bevriende groepen, geen deel mogen hebben, een uitgesproken oorlogszuchtig karakter draagt. Een van de – belangrijk lijkende – onderdelen is nl., dat de mannen, zwaar gewapend en opgesierd met heel hun bonte opschik van veren, schelpen en kleurige vruchtenzaden en -pitten, van twee kanten een aanval doen op de stellage waarop de *bisj* geplaatst is, waarna de vrouwen en meisjes, die van dichtbij het schouwspel hebben gadegeslagen, samen met de mannen een korte, maar felle dans uitvoeren rond de stellage met de paal.

De mensenfiguren, die we dus al zagen optreden als vrijstaand beeld en als deel van een imposant ceremonieel voorwerp, komt in deze cultuur ook voor als gebruiksvoorwerp met – waarschijnlijk – rituele betekenis. Beter en duidelijker misschien is het te zeggen, dat het (rituele) gebruiksvoorwerp de vorm heeft van een mensenfiguur. Bedoeld worden hier langwerpige, door uitholling gevormde bakjes, die – voor een deel althans – bij bepaalde feesten gebruikt worden. Hierin heeft nl. de aanbieding plaats van de larven, die zich in de stam van de sagopalmen hebben ontwikkeld en die als een grote lekkernij en als het feesteten bij uitnemendheid worden beschouwd. Dit schuitvormige bakje is de aan de voorzijde uitgeholde romp van een mensenfiguur. Als regel is deze niet volplastisch, maar min of meer vlak en plankvormig voorgesteld. Overigens is de vorm van deze mensenfiguren in principe dezelfde als die van de in zittende, knie-elleboog-houding gegeven mensenbeelden, die reeds beschreven werden. De uitvoering echter is in wezen twee-dimensionaal, waarbij de krachtige, gebogen ledematen als het ware naar opzij zijn uitgeslagen en in een plat vlak zijn komen te liggen. De ornamentatie in de vorm van een forse, in de lengterichting van armen en benen verlopende groef, die bij de eigenlijke beelden aan de zijkant zit, is bij deze voorwerpen dan ook aan de voor- en aan de achterzijde aangebracht.

Ditzelfde motief van de men
ledematen in de knie-elleboog
de grote, vaak manshoge schild
zijn over het algemeen veel bre
schilden van de Papoea's van he
schilden, verdedigingswapens.
kenmerkend is voor de Mimika
dat wat de ornamentatie van
gecompliceerdheid en verbrokk
maakt voor forsere, meer eenv
symmetrie vertonen. Met kleu
king van de ingesneden figure
Bij sommige van deze schil
die aan de punt een ruw gesn
ontbreekt de stok en is aan de
van een mensengezicht of ged
bevinden zich soms een of mee
figuren in de traditionele vorm
gevallen zijn echter de op d
ornamenten niet direct te det
door onderlinge vergelijking v
over de oorsprong van deze fig
het dan mogelijk om ze te inte
armen en benen: hun houding
van de ledematen der plastie
mentatie, de forse, in de lengte
groef met de „bruggetjes" aan
Wellicht heeft men in deze
thropomorfe", hetzelfde willen
leerde mensenplastieken. Een n
stadium van onze kennis van
Een ornamentatie, die in we
van de schilden, vinden we op
waarmee staande geroeid word
werpen vaak nog uit in een m
of een – gestyleerde – vogelko
of een combinatie is van dez

Pas als de palen geheel gereed zijn
or de *jö* worden ze op een stellage ge-
de lage huisjes, op indrukwekkende

r – zij het summiere – gegevens. Hier
e zijn en namen te dragen van mensen,
Mogelijk is het in verband hiermee dat
itgenodigden, niet-bevriende groepen,
itgesproken oorlogszuchtig karakter
lijkende – onderdelen is nl., dat de
sierd met heel hun bonte opschik van
tenzaden en -pitten, van twee kanten
waarop de *bisj* geplaatst is, waarna de
htbij het schouwspel hebben gadege-
een korte, maar felle dans uitvoeren

al zagen optreden als vrijstaand beeld
ceremonieel voorwerp, komt in deze
rwerp met – waarschijnlijk – rituele
misschien is het te zeggen, dat het
rm heeft van een mensenfiguur. Be-
door uitholling gevormde bakjes, die
alde feesten gebruikt worden. Hierin
de larven, die zich in de stam van de
n die als een grote lekkernij en als het
rden beschouwd. Dit schuitvormige
holde romp van een mensenfiguur. Als
aar min of meer vlak en plankvormig
n van deze mensenfiguren in principe
ende, knie-elleboog-houding gegeven
ven werden. De uitvoering echter is in
ij de krachtige, gebogen ledematen als
gen en in een plat vlak zijn komen te
rm van een forse, in de lengterichting
groef, die bij de eigenlijke beelden aan
rpen dan ook aan de voor- en aan de

Ditzelfde motief van de mensenfiguur met de uitgeholde romp en de ledematen in de knie-elleboogh houding wordt ook als reliëfornament op de grote, vaak manshoge schilden der Asmatmensen aangetroffen. Deze zijn over het algemeen veel breder en forser dan de hiervoor beschreven schilden van de Papoea's van het Mimikagebied. Het zijn dan ook vechtschilden, verdedigingswapens. Het à jour bewerkte bovenstuk, dat kenmerkend is voor de Mimikaschilden, ontbreekt hier. Verder zien we, dat wat de ornamentatie van het voorvlak aangaat, de verwarrende gecompliceerdheid en verbrokkeldheid van het patroon heeft plaats gemaakt voor forsere, meer eenvoudige vormen, die veelal een bilaterale symmetrie vertonen. Met kleuren – wit, zwart en rood – wordt de werking van de ingesneden figuren nog versterkt (foto 23).

Bij sommige van deze schilden loopt de bovenzijde in een stok uit, die aan de punt een ruw gesneden mensengezicht vertoont. Vaak ook ontbreekt de stok en is aan de bovenkant van het schild de voorstelling van een mensengezicht of gedeelten daarvan aangebracht. Hieronder bevinden zich soms een of meer duidelijke, in reliëf gesneden mensenfiguren in de traditionele vorm van het Asmat-cultuurgebied. In vele gevallen zijn echter de op de voorzijde aangebrachte, curvilineaire ornamenten niet direct te determineren en is het alleen mogelijk om door onderlinge vergelijking van een groot aantal dezer schilden meer over de oorsprong van deze figuren te weten te komen. Zeer vaak bleek het dan mogelijk om ze te interpreteren als voorstellingen van gebogen armen en benen: hun houding – in het platte vlak – is dezelfde als die van de ledematen der plastieken, terwijl ook de kenmerkende ornamentatie, de forse, in de lengterichting van armen en benen verlopende groef met de „bruggetjes" aangebracht is.

Wellicht heeft men in deze schilden, althans in de duidelijk „anthropomorfe", hetzelfde willen geven als in de traditionele, gestyleerde mensenplastieken. Een meer besliste uitspraak kan in het huidige stadium van onze kennis van de Asmatcultuur niet worden gedaan.

Een ornamentatie, die in wezen identiek is met die op de voorzijde van de schilden, vinden we op de bladen van de meterslange pagaaien, waarmee staande geroeid wordt. Aan het boveneinde lopen deze voorwerpen vaak nog uit in een mensenbeeld, een mensenhoofd, een vogel of een – gestyleerde – vogelkop of wel in een figuur, die een herhaling of een combinatie is van deze elementen, bijv. twee mensenfiguren

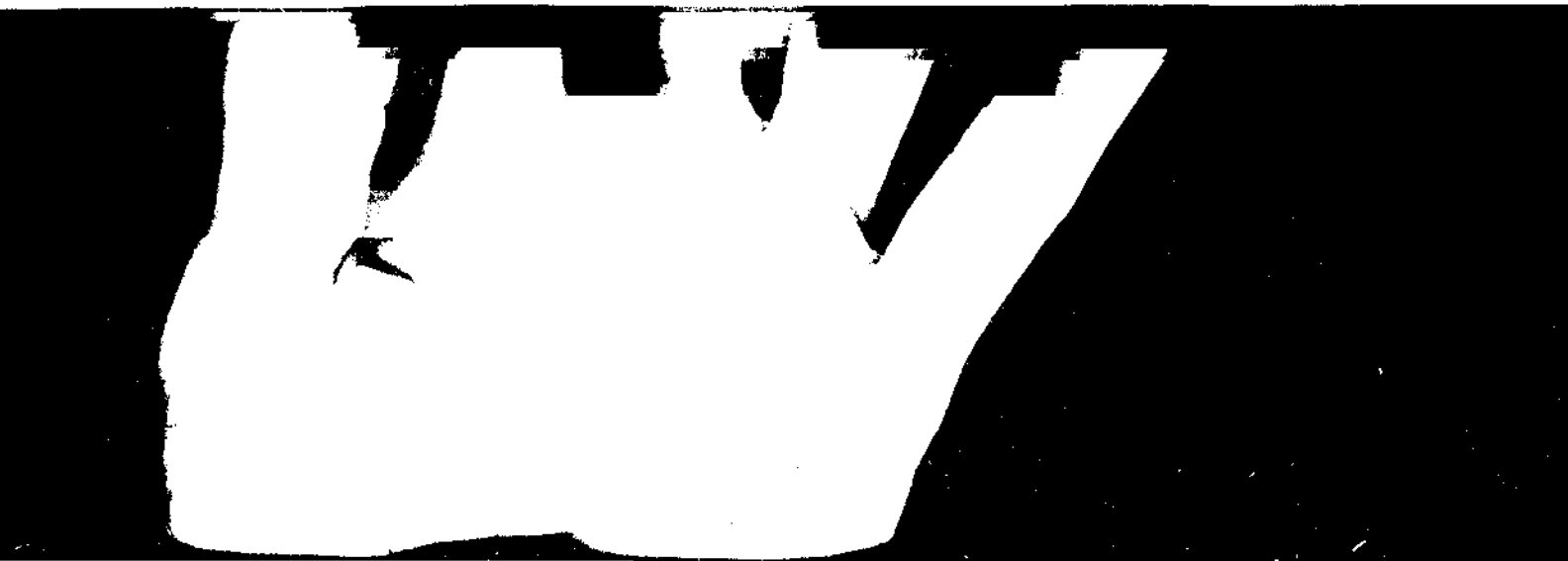

boven elkaar of een mensenbeeld met daarboven een hoofd en aan de punt van de steel nog een gestyleerde vogelbek.

Ook de grote bamboekokers, die als een soort van stemversterkers worden gebruikt, zijn met een gelijksoortige reliëfversiering overdekt. Bewondering mogen we hebben zowel voor het compositorische talent als de technische vaardigheid van de bewerkers van dit weerbarstige materiaal (tekening 13).

À jour snijwerk vinden we zowel in de zich aan de schachten der speren bevindende bladen als in de plankvormige, verticaal en in de lengterichting van de prauwen aangebrachte stevenversieringen. In deze laatste voorwerpen zien we herhaaldelijk wederom de traditionele mensenfiguur, ditmaal en profil en zittend met het front naar het uiteinde; de benen licht en de armen krachtig gebogen en de handen naar het gezicht opgeheven; armen en benen als het ware uitgerekt in de lengterichting van het voorwerp.

Hiernaast komen stevenversieringen voor met snijwerk van een zuiver drie-dimensionaal karakter. Deze geven – het spreekt bijna vanzelf – de mensenfiguur. Deze wordt soms afgebeeld in combinatie met een biologisch moeilijk te determineren wezen, dat mogelijk een mythisch dier of mens-dier is. Het bestaat steeds uit een krachtig gebogen romp, waarvan de onderzijde niet wordt afgebeeld en die uit het grondvlak – de plank of balk – te voorschijn komt. Naar voren toe wordt de romp geleidelijk smaller en gaat dan over in een vogelkop met een lange snavel, die schuin naar voren en naar beneden gericht is. Een enkele maal zien we deze wezens met mensenhoofden afgebeeld. Menselijk aandoende „armen", die sterk gebogen worden voorgesteld, komen ter hoogte van de „schouders" uit de romp te voorschijn. In een rij achter elkaar geplaatst vormen ze een integrerend deel van prauwen of prauwvormige voorwerpen, die soms wel en soms niet van een bodem voorzien zijn en die een rol schijnen te spelen bij het initiatiefeest van de jongens. Veelal worden er vier van deze figuren gezeten in de prauw afgebeeld. Dit viertal is dan vaak verdeeld in twee groepen van twee, die met de ruggen naar elkaar en het front naar de beide stevens gericht zijn.

Een uitgesproken ceremoniële betekenis hebben de grote, van touw gevlochten, nagenoeg kegelvormige maskers met hun afhangende schorten van lange bladrepen, die vrijwel het gehele lichaam van de

13. Reliëf-orna

net daarboven een hoofd en aan de
rde vogelbek.
: als een soort van stemversterkers
jksoortige reliëfversiering overdekt.
wel voor het compositorische talent
de bewerkers van dit weerbarstige

el in de zich aan de schachten der
.e plankvormige, verticaal en in de
ingebrachte stevenversieringen. In
rhaaldelijk wederom de traditionele
zittend met het front naar het uit-
crachtig gebogen en de handen naar
benen als het ware uitgerekt in de

ngen voor met snijwerk van een
Deze geven – het spreekt bijna van-
: soms afgebeeld in combinatie met
nineren wezen, dat mogelijk een
bestaat steeds uit een krachtig ge-
: niet wordt afgebeeld en die uit het
: voorschijn komt. Naar voren toe
i gaat dan over in een vogelkop met
ren en naar beneden gericht is. Een
t mensenhoofden afgebeeld. Mense-
ebogen worden voorgesteld, komen
de romp te voorschijn. In een rij
en integrerend deel van prauwen of
is wel en soms niet van een bodem
i te spelen bij het initiatiefeest van
in deze figuren gezeten in de prauw
erdeeld in twee groepen van twee,
iet front naar de beide stevens ge-

tekenis hebben de grote, van touw
e maskers met hun afhangende
vrijwel het gehele lichaam van de

13. Reliëf-ornament op bamboe stemversterker

drager omhullen. Het gevlochten bovengedeelte wordt over hoofd, borst en schouders heengestulpt. Opzij bevinden zich gaten voor de armen. De buiten de bescherming van het masker uitstekende armen evenals het benedengedeelte van de romp en de benen zijn echter onder de dikke franjes van de bladrepen nauwelijks zichtbaar. Van het gezicht is de mond een ovale opening en de neus een verticaal verlopende ribbe, die in een lus uitloopt, waardoorheen een forse, houten neuspen gestoken is. De ogen zijn gaten waaromheen cylindertjes van gevlochten schilreep. Deze zijn afgesloten met een ovaal, houten dekseltje met een ruitvormig gat. Deze dekseltjes lopen uit in een lange, gestyleerde vogelbek, die schuin omhoogstekend het masker een aggressief karakter verleent. Het geheel, en met name de gezichtspartij, is duidelijk berekend op het optreden in een grote ruimte en voor vele mensen en op het maken van een toneelmatig effect.

Het nu tot onze beschikking staande materiaal van de Asmatcultuur overziende mogen we resumerend zeggen, dat deze kunst, met de handhaving van de grondmotieven, een variatiemogelijkheid heeft en een vormenrijkdom tentoonspreidt, die, voor zover het Nieuw-Guinea betreft, misschien slechts in het wereldbekende „primitieve" kunstcentrum van het Sepikbekken hun weerga vinden.

L

Nieuw-Guinea

Baal, J. van: Algemene sociaal-
onder hoofdredactie van W. C
Baal, J. van: Volken. Ibidem, dl.
Beaufort, L. F. de: Zoögeographi
Braak, C.: Klimaat. In: Nieuw-
Amsterdam, 1954, dl. II, blz. 4
Bijlmer, H. J. T.: Bevolking. In:
Klein, Amsterdam, 1935.
Eechoud, J. van: Vergeten aarde
Held, G. J.: De Papoea. Cultuuri
Stirling, M. W.: The native peop
sonian Institution, War backg
Tekst en bijlagen van het Neder
gemengde commissie Nieuw-Gu
Thilenius, G.: Die Bedeutung de
nesiens. Mitteilungen des Muse
Verslag van de studiecommissie N

Werken over primitie
Nieuw-Gui

Adam, L.: Primitive art. Pelican
1949.
L'art océanien, sa présence. Colle
sentée par Madeleine Rousseau
Leenhardt, M.: Arts de l'Océanie
Reichard, Gladys A.: Melanesian
shell carving, II vols, New Yor
Speiser, F.: Ueber Kunststile i
(1936), blz. 304–369.
Sydow, E. von: Die Kunst der N
Sydow, E. von: Kunst der Nat
Heydt, Berlin, 1932.
Tischner, H. und Hewicker, F.: K
Vatter, E.: Religiöse Plastik der N

Kunst Nie

Chauvet St.: Les arts indigènes
Firth, R.: Art and life in New Gui
Fuhrmann, E.: Neu Guinea, Hag
Gerbrands, A. A.: „Nieuw-Guine
Kooijman, S.: „Kunst van Nieuw
Lewis, A. B.: Decorative art of
Field Museum of Natural Hist

bovengedeelte wordt over hoofd, Opzij bevinden zich gaten voor de van het masker uitstekende armen romp en de benen zijn echter onder auwelijks zichtbaar. Van het gezicht neus een verticaal verlopende ribbe, een een forse, houten neuspen ge- omheen cylindertjes van gevlochten een ovaal, houten dekseltje met een open uit in een lange, gestyleerde d het masker een aggressief karakter e de gezichtspartij, is duidelijk be- e ruimte en voor vele mensen en op ect.

nde materiaal van de Asmatcultuur eggen, dat deze kunst, met de hand- variatiemogelijkheid heeft en een ie, voor zover het Nieuw-Guinea eldbekende „primitieve" kunstcen- erga vinden.

LITERATUUR

Nieuw-Guinea, algemeen oriënterend

Baal, J. van: Algemene sociaal-culturele beschouwingen. In: Nieuw-Guinea, onder hoofdredactie van W. C. Klein, Amsterdam, 1954, dl. I, blz. 230–259.

Baal, J. van: Volken. Ibidem, dl. II, blz. 438–461.

Beaufort, L. F. de: Zoögeographie van den Indischen Archipel, Haarlem, 1926.

Braak, C.: Klimaat. In: Nieuw-Guinea, onder hoofdredactie van W. C. Klein, Amsterdam, 1954, dl. II, blz. 42–67.

Bijlmer, H. J. T.: Bevolking. In: Nieuw-Guinea, dl. I, onder redactie van W.C. Klein, Amsterdam, 1935.

Eechoud, J. van: Vergeten aarde. Nieuw-Guinea, Amsterdam, 1951.

Held, G. J.: De Papoea. Cultuurimprovisator, 's-Gravenhage, 1951.

Stirling, M. W.: The native peoples of New Guinea. Washington, 1943. Smithsonian Institution, War background studies No. 9.

Tekst en bijlagen van het Nederlandse hoofdbestanddeel van het rapport der gemengde commissie Nieuw-Guinea/Irian, 's-Gravenhage, 1950.

Thilenius, G.: Die Bedeutung der Meeresströmungen für die Besiedelung Melanesiens. Mitteilungen des Museum für Völkerkunde, Hamburg, 1905.

Verslag van de studiecommissie Nieuw-Guinea, Batavia, 1948.

Werken over primitieve kunst, waarin de kunst van Nieuw-Guinea ter sprake komt

Adam, L.: Primitive art. Pelican Books, revised and enlarged edition, London 1949.

L'art océanien, sa présence. Collection „Le musée vivant", no. 38. Etude présentée par Madeleine Rousseau, Paris.

Leenhardt, M.: Arts de l'Océanie. Collection Arts du Monde, Paris, 1947.

Reichard, Gladys A.: Melanesian design. A study of style in wood and tortoise-shell carving, II vols, New York, 1933.

Speiser, F.: Ueber Kunststile in Melanesien. Zeitschrift für Ethnologie, 68 (1936), blz. 304–369.

Sydow, E. von: Die Kunst der Naturvölker und der Vorzeit, Berlin, 1923.

Sydow, E. von: Kunst der Naturvölker. Sammlung Baron Eduard von der Heydt, Berlin, 1932.

Tischner, H. und Hewicker, F.: Kunst der Südsee, Hamburg, 1954.

Vatter, E.: Religiöse Plastik der Naturvölker. Frankfurt am Main, 1926.

Kunst Nieuw-Guinea algemeen

Chauvet St.: Les arts indigènes en Nouvelle-Guinée, Paris, 1950.

Firth, R.: Art and life in New Guinea, London, 1936.

Fuhrmann, E.: Neu Guinea, Hagen i. W., 1922.

Gerbrands, A. A.: „Nieuw-Guinea, kunst" in Encyclopaedie Winkler Prins.

Kooijman, S.: „Kunst van Nieuw-Guinea" in Oosthoek's Encyclopaedie.

Lewis, A. B.: Decorative art of New Guinea. Incised designs, Chicago, 1925. Field Museum of Natural History, Anthropology Design Series No. 4.

Toepassing van moderne stijlcritische methoden voor Zuidzee en Nieuw-Guinea

Gerbrands, A. A.: Kunststijlen in West Nieuw-Guinea. Tijdschrift Indonesië, 4 (1951), blz. 251–283.

Linton, R., Wingert, P. S. and d'Harnoncourt, R.: Arts of the South Seas, New York, 1946.

Wingert, P. S.: Art of the South Pacific Islands, London, 1953.

Het Noordwestelijke kustgebied

Balen, J. A. van: Iets over het doodenfeest bij de Papoea's aan de Geelvinkbaai. Tijdschrift Indische taal-, land- en volkenkunde, 31 (1886), blz. 556–575.

Clercq, F. S. A. de en Schmeltz, J. D. E.: Ethnographische beschrijving van de west- en noordwestkust van Nederlandsch Nieuw-Guinea, Leiden, 1893.

Gerbrands, A. A.: „Geelvinkbaai (kunst)" in de Winkler Prins Encyclopaedie.

Hasselt, J. B. van: Die Noeforezen. Zeitschrift für Ethnologie, 8 (1876), blz. 134–139 en 169–202.

Held, G. J.: Slangenfiguren in het initiatie-ritueel in de Geelvinkbaai. Cultureel Indië, 2 (1940), blz. 138–147.

Heyst, A. F. C. A. van: Amfjanirs. Cultureel Indië, 3 (1941), blz. 193–200.

Horst, D. W.: De rum-serams op Nieuw-Guinea of het hinduïsme in het Oosten van onzen archipel, Leiden, 1893.

Kamma, F. C.: Levend heidendom. Tijdschrift voor zendingswetenschap, 83 (1939), blz. 187–207, 289–316 en 387–422.

Kamma, F. C.: De verhouding tussen Tidore en de Papoease eilanden in legende en historie. Tijdschrift Indonesië, 1 (1947), blz. 361–370 en 536–559; 2 (1948), blz. 256–275.

Lamster, J. C.: Een merkwaardige groep afgodsbeelden. Tijdschrift Koninkl. Nederl. Aardrijkskundig Genootschap, 47 (1930), blz. 452–458.

Loebèr, J. A.: Bamboe-ornament van Nederlandsch Nieuw-Guinea. Nederlandsch Indië Oud en Nieuw, 4 (1919–1920), blz. 271–288 en 293–314.

Mythologisch prentenboek in het bezit van Dr. F. C. Kamma te Hollandia.

Nuoffer, O.: Ahnenfiguren von der Geelvinkbai, Holländisch Neu-Guinea. Abhandlungen und Berichte des Kön. Zool. u. Anthr.-Ethn. Museums zu Dresden, 12. Leipzig, 1908.

Serrurier, L.: Die Korware oder Ahnenbilder von Neu-Guinea. Tijdschrift Indische taal-, land- en volkenkunde, 40 (1898), blz. 287–316.

Snelleman, J. F.: Siermotieven van de Geelvinkbaai. Elseviers Geïllusteerd Maandschrift, 16, No. 10 (1906), blz. 252–256.

Humboldtbaai-Sentanimeer

Clercq, F. S. A. de en Schmeltz, J. D. E.: Ethnographische beschrijving van de west- en noordkust van Nederlandsch Nieuw-Guinea, Leiden, 1893.

Finsch, O.: Samoafahrten. Reisen in Kaiser Wilhelmsland und Englisch-Neu-Guinea in den Jahren 1884 und 1885 an Bord des deutschen Dampfers „Samoa", Leipzig, 1888.

Hasselt, F. J. F. van: Uit het vc
Bijdragen tot de taal-, land-
(1910), blz. 115–122.

Laroche, M.: Notes sur quelque
hollandaise, Baie de Walkener
(December 1949), blz. 105–11

Loebèr, J. A.: Bamboe-ornament
Indië Oud en Nieuw, 4 (1919–

Preuss, K. Th.: Künstlerische
Grenzgebiet in Neu-Guinea.
(1899), blz. 161–185.

Sande, G. A. J. van der: Ethno
komsten der Nieuw-Guinea-ex

Wirz, P.: Dies und jenes über d
von Neu-Guinea. Tijdschrift v
(1923), blz. 1–80.

Wirz, P.: Bei liebenswürdigen W

Wirz, P.: Beitrag zur Ethnologie
Guinea. Uitkomsten der Nie
Leiden, 1934.

He

Bateson, G.: Social structure of t
(1931–1932), blz. 245–291.

Bateson, G.: Naven. A survey of
of the culture of a New Guine
1936.

Blackwood, Beatrice: Some arts
New Guinea. In: Südseestudie
Speiser, Basel, 1951, blz. 266–

Kaberry, Phyllis M.: The Abelam
report. Oceania, 11 (1940–1941

Mead, M.: Sex and temperamen
New York, 1950.

Preuss, K. Th.: Künstlerische D
schrift für Ethnologie, 13 (189

Reche, O.: Der Kaiserin-Augus
1908–1910, Hamburg, 1913.

Schlaginhaufen, O.: Eine ethnog
Fluss in Neu-Guinea. Abhandl
Ethn. Museums zu Dresden, 13

Schmidt, E. W.: Die Schildtypen
der Deutung ihrer Gesichtso
136–177.

Söderström, J.: Die Figurstühle
Ethnografiska Museum, Smärr

Thurnwald, R.: Die Gemeinde d

ijlcritische methoden voor
ieuw-Guinea

Nieuw-Guinea. Tijdschrift Indonesië, 4

noncourt, R.: Arts of the South Seas,

Islands, London, 1953.

lijke kustgebied

est bij de Papoea's aan de Geelvinkbaai.
lkenkunde, 31 (1886), blz. 556–575.
.: Ethnographische beschrijving van de
dsch Nieuw-Guinea, Leiden, 1893.
t)" in de Winkler Prins Encyclopaedie.
eitschrift für Ethnologie, 8 (1876), blz.

tie-ritueel in de Geelvinkbaai. Cultureel

ureel Indië, 3 (1941), blz. 193–200.
-Guinea of het hinduïsme in het Oosten

ijdschrift voor zendingswetenschap, 83
-422.
idore en de Papoease eilanden in legende
947), blz. 361–370 en 536–559; 2 (1948),

oep afgodsbeelden. Tijdschrift Koninkl.
, 47 (1930), blz. 452–458.
Nederlandsch Nieuw-Guinea. Neder-
-1920), blz. 271–288 en 293–314.
van Dr. F. C. Kamma te Hollandia.
elvinkbai, Holländisch Neu-Guinea. Ab-
. Zool. u. Anthr.-Ethn. Museums zu

nenbilder von Neu-Guinea. Tijdschrift
40 (1898), blz. 287–316.
le Geelvinkbaai. Elseviers Geïllusteerd
252–256.

i-Sentanimeer

.: Ethnographische beschrijving van de
Nieuw-Guinea, Leiden, 1893.
Kaiser Wilhelmsland und Englisch-Neu-
885 an Bord des deutschen Dampfers

Hasselt, F. J. F. van: Uit het volksleven van de bewoners der Humboldtbaai. Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indië, 63 (1910), blz. 115–122.

Laroche, M.: Notes sur quelques ornements de pirogue de la Nouvelle-Guinée hollandaise, Baie de Walkener. Journal de la Société des Océanistes, 5, No. 5 (December 1949), blz. 105–115.

Loebèr, J. A.: Bamboe-ornament van Nederlandsch Nieuw-Guinea. Nederlandsch Indië Oud en Nieuw, 4 (1919–1920), blz. 293–314.

Preuss, K. Th.: Künstlerische Darstellungen aus dem deutsch-holländischen Grenzgebiet in Neu-Guinea. Internationales Archiv für Ethnographie, 12 (1899), blz. 161–185.

Sande, G. A. J. van der: Ethnography and Anthropology. Nova Guinea. Uitkomsten der Nieuw-Guinea-expedities, dl. III, Leiden, 1907.

Wirz, P.: Dies und jenes über die Sentanier und die Geheimkulte im Norden von Neu-Guinea. Tijdschrift voor Indische taal-, land- en volkenkunde, 63 (1923), blz. 1–80.

Wirz, P.: Bei liebenswürdigen Wilden in Neu-Guinea. Stuttgart, 1929.

Wirz, P.: Beitrag zur Ethnologie der Sentanier (Holländisch Neu-Guinea). Nova Guinea. Uitkomsten der Nieuw-Guinea-expedities, dl. XVI, blz. 251–370, Leiden, 1934.

Het Sepikgebied

Bateson, G.: Social structure of the Iatmül people of the Sepik River. Oceania, 2 (1931–1932), blz. 245–291.

Bateson, G.: Naven. A survey of the problems suggested by a composite picture of the culture of a New Guinea tribe from three points of view, Cambridge, 1936.

Blackwood, Beatrice: Some arts and industries of the Bosmun, Ramu river, New Guinea. In: Südseestudien. Gedenkschrift zur Erinnerung an Felix Speiser, Basel, 1951, blz. 266–288.

Kaberry, Phyllis M.: The Abelam tribe, Sepik district, New Guinea. A preliminary report. Oceania, 11 (1940–1941), blz. 233–258 en blz. 345–367.

Mead, M.: Sex and temperament in three primitive societies. Mentor Books, New York, 1950.

Preuss, K. Th.: Künstlerische Darstellungen aus Kaiser-Wilhelms-Land. Zeitschrift für Ethnologie, 13 (1898), blz. 74–120.

Reche, O.: Der Kaiserin-Augusta-Fluss. Ergebnisse der Südsee Expedition 1908–1910, Hamburg, 1913.

Schlaginhaufen, O.: Eine ethnographische Sammlung vom Kaiserin-Augusta-Fluss in Neu-Guinea. Abhandlungen und Berichte des Kön. Zool. u. Anthr.-Ethn. Museums zu Dresden, 13 (1910–11), No. 2, Leipzig, 1910–1911.

Schmidt, E. W.: Die Schildtypen vom Kaiserin-Augusta-Fluss und eine Kritik der Deutung ihrer Gesichtsornamente. Baessler Archiv, 13 (1929), blz. 136–177.

Söderström, J.: Die Figurstühle vom Sepik-Fluss auf Neu-Guinea. Statens Ethnografiska Museum, Smärre Meddelanden, Nr. 18, Stockholm, 1941.

Thurnwald, R.: Die Gemeinde der Bánaro. Ehe, Verwandtschaft und Gesell-

schaftsbau eines Stammes im Innern von Neu-Guinea. Stuttgart, 1921.
Wirz, P.: Kunstwerke vom Sepik. Führer durch das Museum für Völkerkunde und Schweizerische Museum für Volkskunde Basel, Basel, 1954.

Het gebied van de Huon Golf

Bamler, G.: Tami. In: R. Neuhauss, Deutsch-Neu-Guinea, Berlin, 1911, Bd. III, blz. 489–566.
Bodrogi, T.: Some notes on the ethnography of New Guinea. Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae, III (1953), blz. 91–184.
Hogbin, H. Ian: Native trade around the Huon Gulf, northeastern New Guinea. Journal of the Polynesian Society, 56, No. 3 (September 1947), blz. 242–255.
Hogbin, H. Ian: Transformation scene. The changing culture of a New Guinea village, London, 1951.
Lehner, S.: Bukaua. In: R. Neuhauss, Deutsch Neu-Guinea, Berlin, 1911, Bd. III, blz. 397–484.
Lehner, S.: The balum cult of the Bukaua of Huon Gulf, New Guinea, Oceania, 5 (1934–1935), blz. 338–345.
Neuhauss, R.: Deutsch Neu-Guinea, Bd. I, Berlin, 1911.
Preusz, K. Th.: Künstlerische Darstellungen aus Kaiser-Wilhelms-Land in ihrer Bedeutung für die Ethnologie. Zeitschrift für Ethnologie, 29 (1897), blz. 77–139.
Reichard, Gladys, A.: Melanesian design. A study of style in wood and tortoise-shell carving. II vols., New York, 1933.
Zahn, H.: Die Jabim. In: R. Neuhauss, Deutsch Neu-Guinea, Berlin, 1911, Bd. III, blz. 289–393.

Het Massimgebied

Haddon, A. C.: The decorative art of British New Guinea: A study in Papuan Ethnography, Dublin, 1894.
Haddon, A. C.: Evolution in Art: as illustrated by the life-histories of designs. London and New York, 1895.
Malinowski, B.: Baloma; the spirits of the dead in the Trobriand Islands. Journal of the Royal Anthropological Institute, 46 (1916), blz. 353–430.
Malinowski, B.: Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea, London, 1922.
Seligmann, C. G.: A type of canoe ornament with magical significance from south-eastern British New Guinea, Man, 9 (1909), No. 16, blz. 33.
Seligmann, C. G.: The Melanesians of British New Guinea, Cambridge, 1910.
Seligmann, C. G. and Elder Dickson, T.: „Rajim" and „tabuya" of the d'Entrecasteaux Group, Man, 46 (Nov. Dec. 1946), No. 112, p. 129.

Het Gebied van de Golf van Papua

Haddon, A. C.: The decorative art of British New Guinea: A study in Papuan Ethnography, Dublin, 1894.
Haddon, A. C.: The Agiba Cult of the Kerewa Culture. Man. 18, No. 1 (Jan. 1918), No. 99, blz. 177.

Hurley, F.: Pearls and Savages. A
Guinea. New York, London, 19
Landtmann, G.: The Kiwai Papua
Williams, F. E.: The Pairama cere
the Royal Anthropological Insti
blz. 361–387.
Williams, F. E.: Drama of Orokol
Oxford, 1940.
Wirz, P.: Die Gemeinde der Gogo
Guinea-expedities, dl. XVI, blz.
Wirz, P.: Beiträge zur Ethnogra
Abhandlungen und Berichte de
Dresden, 19 (1934), Leipzig, 193

Het Gebied

Landtmann, G.: The Kiwai Papua
Mac Carthy, F. D.: „Trade" in ab
with Torres Strait, New Guinea
171–195.
Reports of the Cambridge Anthro
Haddon, A. C.: Vol. I: General E
and Crafts, Cambridge, 1912.
western islanders, Cambridge, 1
the eastern islanders, Cambridg

De

Baal, J. van: Godsdienst en same
diss., Leiden, Amsterdam, 1934
tot die tijd over de Marind-anim
Baal, J. van: De bevolking van
stuur: 36 jaren. Tijdschrift Indi
blz. 309–415.
Kooijman, S.: The Function and
Marind Anim, Dutch New Gui
Wirz, P.: Die Marind-Anim von H
1922, 1925.
Wirz, P. Daemonen und Wilde in

De

Braunholtz, H. J.: Carved shield
British Museum Quarterly, 8 (1
Braunholtz, H. J.: Note on a spec
New Guinea and Indonesia coll
(1936), No. 121, p. 95–96.
Braunholtz, H. J.: Ethnographical
Quarterly, 11 (1937), blz. 163.

n von Neu-Guinea. Stuttgart, 1921.
er durch das Museum für Völkerkunde
kunde Basel, Basel, 1954.

de Huon Golf

tsch-Neu-Guinea, Berlin, 1911, Bd. III,

hy of New Guinea. Acta Ethnographica
II (1953), blz. 91–184.
Huon Gulf, northeastern New Guinea.
No. 3 (September 1947), blz. 242–255.
The changing culture of a New Guinea

Deutsch Neu-Guinea, Berlin, 1911, Bd.

a of Huon Gulf, New Guinea, Oceania, 5

I, Berlin, 1911.
gen aus Kaiser-Wilhelms-Land in ihrer
chrift für Ethnologie, 29 (1897), blz.

A study of style in wood and tortoise-
.
s, Deutsch Neu-Guinea, Berlin, 1911,

mgebied

itish New Guinea: A study in Papuan

strated by the life-histories of designs.

dead in the Trobriand Islands. Journal
, 46 (1916), blz. 353–430.
stern Pacific. An Account of Native
nipelagoes of Melanesian New Guinea,

ament with magical significance from
n, 9 (1909), No. 16, blz. 33.
itish New Guinea, Cambridge, 1910.
,Rajim" and „tabuya" of the d'Entre-
946), No. 112, p. 129.

Golf van Papua

itish New Guinea: A study in Papuan

Kerewa Culture. Man. 18, No. 1 (Jan.

Hurley, F.: Pearls and Savages. Adventures in the air, on land and sea in New Guinea. New York, London, 1924.
Landtmann, G.: The Kiwai Papuans of British New Guinea, London, 1927.
Williams, F. E.: The Pairama ceremony in the Purari delta, Papua. Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, 53 (1923), blz. 361–387.
Williams, F. E.: Drama of Orokolo. The social and ceremonial life of the Elema, Oxford, 1940.
Wirz, P.: Die Gemeinde der Gogodara. Nova Guinea. Uitkomsten der Nieuw-Guinea-expedities, dl. XVI, blz. 371–499, Leiden, 1934.
Wirz, P.: Beiträge zur Ethnographie des Papua-Golfes, Britisch-Neu-Guinea; Abhandlungen und Berichte der Museen für Tierkunde und Völkerkunde zu Dresden, 19 (1934), Leipzig, 1934.

Het Gebied van de Torresstraat

Landtmann, G.: The Kiwai Papuans of British New Guinea, London, 1927.
Mac Carthy, F. D.: „Trade" in aboriginal Australia, and „trade" relationships with Torres Strait, New Guinea, and Malaya. Oceania, 10 (1939–1940), blz. 171–195.
Reports of the Cambridge Anthropological Expedition to Torres Straits.
Haddon, A. C.: Vol. I: General Ethnography, Cambridge, 1935. Vol. IV: Arts and Crafts, Cambridge, 1912. Vol. V: Sociology, magic and religion of the western islanders, Cambridge, 1904. Vol. VI: Sociology, magic and religion of the eastern islanders, Cambridge, 1908.

De Marind-anim

Baal, J. van: Godsdienst en samenleving in Nederlandsch-Zuid-Nieuw-Guinea, diss., Leiden, Amsterdam, 1934. (Dit werk bevat een opgave van vrijwel alle tot die tijd over de Marind-anim verschenen literatuur.)
Baal, J. van: De bevolking van Zuid-Nieuw-Guinea onder Nederlandsch Bestuur: 36 jaren. Tijdschrift Indische taal-, land- en volkenkunde, 79 (1939), blz. 309–415.
Kooijman, S.: The Function and Significance of some Ceremonial Clubs of the Marind Anim, Dutch New Guinea. Man, 52 (1952), No. 139.
Wirz, P.: Die Marind-Anim von Holländisch-Süd-Neu-Guinea. II Bde, Hamburg, 1922, 1925.
Wirz, P. Daemonen und Wilde in Neu-Guinea, Stuttgart, 1928.

De Zuidwestkust

Braunholtz, H. J.: Carved shields and spears from Dutch New Guinea. The British Museum Quarterly, 8 (1933–1934), blz. 153.
Braunholtz, H. J.: Note on a special exhibition of ethnographical objects from New Guinea and Indonesia collected by Lord Moyne, P.C., D.S.O., Man, 36 (1936), No. 121, p. 95–96.
Braunholtz, H. J.: Ethnographical collection from New Guinea. British Museum Quarterly, 11 (1937), blz. 163.

Fischer, H. W.: Ethnographica aus Süd- und Südwest-Neu-Guinea. Nova Guinea. Uitkomsten der Nieuw-Guinea-expedities, dl. VII, blz. 37–145, Leiden, 1923.

Führer durch das Museum für Völkerkunde Basel, Neu Guinea, Basel, 1930.

Haddon, A. C. and Layard, J. W.: Report on the Ethnographical Collections from the Utakwa River made by A. F. R. Wollaston. Reports on the Collections made by the British Ornithologists' Union Expedition and the Wollaston Expedition in Dutch New Guinea, 1910–1913; vol. II, part 19.

Lorentz, H. A.: Zwarte mensen – witte bergen, Leiden, 1913.

Verschueren, J. en Meuwese, C.: Nieuw-Guinea, uw naam is wildernis, Bussum, 1950.

Walkabout. A journey in lands between the Pacific and Indian Oceans by Lord Moyne, London and Toronto, 1936.

Wirz, P.: Die Ornamentik und insbesondere die Darstellung menschlicher Formen in der Kunst von holländisch-Neu-Guinea. Tijdschrift Indische taal-, land- en volkenkunde, 60 (1921), blz. 115–132.

Zegwaard, G. en Boelaars, J.: Een „bis" paal uit Sjuru. Legende en ritueel op Nieuw Guinea. Nederlandsch Nieuw-Guinea, 2e jaargang, No. 1 (1954), blz. 11–12.

De Zuidwest Nieuw-Guinea Expeditie 1904–1905, Leiden, 1908.

Abelam, 44, 48
agibe, 76
ahat dema, 105–107
ajassee, 107
Ambon, 11, 26
amei, 48
Arapesh, 12, 44
Asbakin, 29
Asmat Papoea's, 115–124
bakken van hout, Tami Eilande
53, 65
bakken van hout, in de vorm v
mensenfiguur, Asmat, 120
balum, 54, 55
bamboekokers, Humboldtbaai-
nimeer, 41, 42
bamboekokers, noordwestelijk k
gebied, 27
Batanta, 29
begrafenisfeesten, eilanden Torr
straat, 86
benen dolken, Asmat, 117
besnijdenisfeesten, Huon Golf,
67
Biakkers, 11, 26
bisj, 119–120
Bloemen Rivier, 115
boombastdoeken, Humboldtbaa
Sentanimeer, 42
bootstevenversieringen, Asmat,
bootstevenversieringen, Humbo
baai-Sentanimeer, 33–35
bootstevenversieringen, Massim,
bootstevenversieringen, Mimika,
114
bootstevenversieringen, noordw
lijk kustgebied, 28
bootstevenversieringen, Sepik, 4
bootstevenversieringen, Huon G
Bosmun, 50
bromhouten, Golf van Papua, 7
bromhouten, Huon Golf, 55–56
Bukaua, 54, 67
centrale bergland, 10
Ceram, 11, 26

Süd- und Südwest-Neu-Guinea. Nova
inea-expedities, dl. VII, blz. 37–145.

nde Basel, Neu Guinea, Basel, 1930.
port on the Ethnographical Collections
F. R. Wollaston. Reports on the Col-
thologists' Union Expedition and the
Guinea, 1910–1913; vol. II, part 19.
bergen, Leiden, 1913.
-Guinea, uw naam is wildernis, Bussum,

en the Pacific and Indian Oceans by
936.
sondere die Darstellung menschlicher
-Neu-Guinea. Tijdschrift Indische taal-,
115–132.
" paal uit Sjuru. Legende en ritueel op
-Guinea, 2e jaargang, No. 1 (1954),

1904–1905, Leiden, 1908.

REGISTER

Abelam, 44, 48
agibe, 76
ahat dema, 105–107
ajassee, 107
Ambon, 11, 26
amei, 48
Arapesh, 12, 44
Asbakin, 29
Asmat Papoea's, 115–124
bakken van hout, Tami Eilanden, 53, 65
bakken van hout, in de vorm van een mensenfiguur, Asmat, 120
balum, 54, 55
bamboekokers, Humboldtbaai-Sentanimeer, 41, 42
bamboekokers, noordwestelijk kustgebied, 27
Batanta, 29
begrafenisfeesten, eilanden Torresstraat, 86
benen dolken, Asmat, 117
besnijdenisfeesten, Huon Golf, 54–55, 67
Biakkers, 11, 26
bisj, 119–120
Bloemen Rivier, 115
boombastdoeken, Humboldtbaai-Sentanimeer, 42
bootstevenversieringen, Asmat, 122
bootstevenversieringen, Humboldtbaai-Sentanimeer, 33–35
bootstevenversieringen, Massim, 69–70
bootstevenversieringen, Mimika, 113, 114
bootstevenversieringen, noordwestelijk kustgebied, 28
bootstevenversieringen, Sepik, 46
bootstevenversieringen, Huon Golf, 52
Bosmun, 50
bromhouten, Golf van Papua, 77, 83
bromhouten, Huon Golf, 55–56
Bukaua, 54, 67
centrale bergland, 10
Ceram, 11, 26
ceramiek, Humboldtbaai, 42
ceramiek, Huon Golf, 53
ceramiek, Sepik, 47
„ceremoniële zetels", Sepik, 50–51
Christelijke invloeden, 16, 25, 30, 67, 83, 108
cultuurgebieden, 12–13
cultuurprovincies, 13, 52
dansen, Marind-anim, 95, 105
dansen, Massim, 72.
dansen, Sepik, 44
dansen, eilanden Torresstraat, 84–85, 88
dansschild, Massim, 72
darimo, 91
Daru, 84–85, 86
dema, 95, 105
dema wir, 95, 105
dierfiguren, Golf van Papua, 81
dierfiguren, Humboldtbaai-Sentanimeer, 34, 37–38
dierfiguren, Marind-anim, 95
dierfiguren, Massim, 70, 73
dierfiguren, noordwestelijk kustgebied, 31
dierfiguren, Sepik, 46, 48
dierfiguren, eilanden Torresstraat, 86, 92
Digoel Rivier, 10, 110
dodengeest, Marind-anim, 105
dodengeest, Mimika, 113
dodengeesten, noordwestelijk kustgebied, 28, 29–30
dodengeesten, eilanden Torresstraat, 88
dugong, 84
eharo, 81–82
Eilanden Rivier, 15, 119
d'Entrecasteaux Eilanden, 13, 68
eravo, 76, 78, 79, 82, 83
Etna Baai, 110
Europese invloeden, 15–16, 25, 67, 108–109
fan nanggi, 29
fluiten (heilige), 39, 42
Fly Rivier, 10, 74, 84, 85, 86, 89

gaffel*dema*, 105
gari, 95, 96
Geelvinkbaai, 11, 26
geestenvertoningen, eilanden Torresstraat, 88
gordels van boomschors, Golf van Papua, 77
haarverlengsels, Marind-anim, 94
Halmahera, 11, 26
handel, Golf van Papua, 11, 74–75
handel, Huon Golf, 52–54
handel, Massim, 68–69
handel, eilanden Torresstraat, 84–85
heis, 105
hevehe, 78 e.v.
hevehe-feesten, 78–83
hevehe-maskers, 78–79
hohoa, 76–77, 83
horiomu, 86, 88
house tamberan, 48, 50
houtsnijden, Massim, 73
houtsnijders, 25
houtsnijders, Massim, 73
houtsnijwerk, 13, 25
houtsnijwerk, Mundugumor, Sepik, 12
Iatmül, 50
„ijzerhonger", Asmat, 115
ijzersmeden, 27
Imakame-feest, 114
Imo-ritueel, 94
Indonesische invloeden, 27, 29
initiatie, Golf van Papua, 81
initiatie, Humboldtbaai-Sentanimeer, 39
initiatie, Huon Golf, 54–55
initiatie, Mimika, 113
initiatie, Sepik, 48–49
initiatie, eilanden Torresstraat, 91
ipoe, 113
Jabim, 54, 67
jamaté, 114
Jamna, 33
javoen, 93
Jeei-nan, 94
jö, 119–120
Kaap Possession, 74
Kaap York, 84
Kafdaroen, 29
Kai, 54
kalkkalebassen, Massim, 70
kalkkokers, noordwestelijk kustgebied, 27
kalkspatels, Massim, 70
kani, 55–56
kannibalisme, Asmat, 117
kao, 113
karara-maskers, 88–89, 90
karwari, 38–39
kauri-schelpjes, 70, 75
Kiwai-gebied, 84, 86
kleuren, Asmat, 121
kleuren, Massim, 71
kleuren, Mimika, 112
kleuren, Sepik, 47
knotsen, Massim, 70, 72–73
koei-ahat, 107
koela, 68–69
Koemamba Eilanden, 33
Koloi Rivier, 105
„kopnaam", 108
koppensnellen, Asmat, 116–117
koppensnellen, Golf van Papua, 75–76
koppensnellen, Marind-anim, 108
koppensnellen, Mundugumor, Sepik, 12
korwar, 28–30
kovave, 81, 83
„krokodillenpijlen", eilanden Torresstraat, 92
kunstenaars, 25
kunstenaars, Massim, 73
kunstenaars, Mundugumor, Sepik, 12
kwoi, 76–77, 83
Lae, 52
lakatoi, 11, 75
lepels van hout, Massim, 70
Lorentz Rivier 118, 119
Louisiaden Archipel, 13, 68
lum, 54
Majo-ritueel, 13, 94–95
mannenhuis, Golf van Papua, 76
mannenhuis, Humboldtbaai-Sentanimeer, 37–38, 38–39
mannenhuis, Huon Golf, 54
mannenhuis, noordwestelijk kustgebied, 30–31
mannenhuis, Sepik, 48–50
mannenhuis, eilanden Torresstra
Manowé, 115
Mansren Nanggi, 29
Mapi Rivier, 10, 110
Marind-anim, 11, 93–109, 110, 1
masawa, 69
Masi-Masi, 33
masker, Marind-anim, 105
maskers, Asmat, 122, 124
maskers, Golf van Papua, 78–83
maskers, Huon Golf, 56, 65
maskers, Mimika, 114–115
maskers, Sepik, 47, 48, 49
maskers, eilanden Torresstraat,
Massim, 13, 68–73
mau, 38
mbii, 113
mbitoro, 113
medium, 29–30
Melanesische invloeden, 74
mensenfiguren, Asmat, 117–121
mensenfiguren, Golf van Papua,
mensenfiguren, Humboldtbaai-S
nimeer, 34, 35–38
mensenfiguren, Huon Golf, 65
mensenfiguren, Massim, 70, 71
mensenfiguren, Mimika, 110–113
mensenfiguren, noordwestelijk k
gebied, 28–30, 31
mensenfiguren, Sepik, 46–47, 49
mensenfiguren, eilanden Torresst
89–91
mensenfiguur, Marind-anim, 105
„mensenpijlen", eilanden Torress
91–92
Merauke, 108
milamila, 72
mimia-ceremoniën, 91
mimia-figuren, 89, 91
Mimika, 110
Mimika Papoea's, 110–115
Mimika Rivier, 110
Mohammedanen, 27
mon, 32
mopore, 113
Motu, 11, 74–75
Mundugumor, 11–12, 44
nata, 113

Kai, 54
kalkkalebassen, Massim, 70
kalkkokers, noordwestelijk kustgebied, 27
kalkspatels, Massim, 70
kani, 55–56
kannibalisme, Asmat, 117
kao, 113
karara-maskers, 88–89, 90
karwari, 38–39
kauri-schelpjes, 70, 75
Kiwai-gebied, 84, 86
kleuren, Asmat, 121
kleuren, Massim, 71
kleuren, Mimika, 112
kleuren, Sepik, 47
knotsen, Massim, 70, 72–73
koei-ahai, 107
koela, 68–69
Koemamba Eilanden, 33
Koloi Rivier, 105
„kopnaam", 108
koppensnellen, Asmat, 116–117
koppensnellen, Golf van Papua, 75–76
koppensnellen, Marind-anim, 108
koppensnellen, Mundugumor, Sepik, 12
korwar, 28–30
kovave, 81, 83
„krokodillenpijlen", eilanden Torresstraat, 92
kunstenaars, 25
kunstenaars, Massim, 73
kunstenaars, Mundugumor, Sepik, 12
kwoi, 76–77, 83
Lae, 52
lakatoi, 11, 75
lepels van hout, Massim, 70
Lorentz Rivier 118, 119
Louisiaden Archipel, 13, 68
lum, 54
Majo-ritueel, 13, 94–95
mannenhuis, Golf van Papua, 76
mannenhuis, Humboldtbaai-Sentanimeer, 37–38, 38–39
mannenhuis, Huon Golf, 54
mannenhuis, noordwestelijk kustgebied, 30–31
mannenhuis, Sepik, 48–50
mannenhuis, eilanden Torresstraat, 91
Manowé, 115
Mansren Nanggi, 29
Mapi Rivier, 10, 110
Marind-anim, 11, 93–109, 110, 116
masawa, 69
Masi-Masi, 33
masker, Marind-anim, 105
maskers, Asmat, 122, 124
maskers, Golf van Papua, 78–83
maskers, Huon Golf, 56, 65
maskers, Mimika, 114–115
maskers, Sepik, 47, 48, 49
maskers, eilanden Torresstraat, 85-89
Massim, 13, 68–73
mau, 38
mbii, 113
mbitoro, 113
medium, 29–30
Melanesische invloeden, 74
mensenfiguren, Asmat, 117–121
mensenfiguren, Golf van Papua, 76
mensenfiguren, Humboldtbaai-Sentanimeer, 34, 35–38
mensenfiguren, Huon Golf, 65
mensenfiguren, Massim, 70, 71
mensenfiguren, Mimika, 110–113
mensenfiguren, noordwestelijk kustgebied, 28–30, 31
mensenfiguren, Sepik, 46–47, 49–50
mensenfiguren, eilanden Torresstraat, 89–91
mensenfiguur, Marind-anim, 105–107
„mensenpijlen", eilanden Torresstraat, 91–92
Merauke, 108
milamila, 72
mimia-ceremoniën, 91
mimia-figuren, 89, 91
Mimika, 110
Mimika Papoea's, 110–115
Mimika Rivier, 110
Mohammedanen, 27
mon, 32
mopore, 113
Motu, 11, 74–75
Mundugumor, 11–12, 44
nata, 113
nekstutten, Huon Golf, 65
nekstutten, Sepik, 46
neusdoorboringsfeest, Mimika, 113
Noordwest Rivier, 115
Okaba, 105
ondoforo, 38
Onin, 15
ophanghaken, Golf van Papua, 76
ophanghaken, Humboldtbaai-Sentanimeer, 42
ophanghaken, Sepik, 46
Orokolo, 76, 77, 78, 82
Otakwa Rivier, 110
pijlen, eilanden Torresstraat, 91–92
Podena, 33
potten van klei, Humboldtbaai, 42
potten van klei, Motu, 75
Pouwer, J., 110
prauwenfeest, Mimika, 113
Purari-delta, 74
Purari Rivier, 76, 82
radja, 27
Radja Ampat Eilanden, 11, 26–27, 29
Ramu Rivier, 50
rankenornament Geelvinkbaai, 27–28
Rapa-ritueel, 94
ravi, 76
rituele „prauw", Asmat, 122
roeispanen, Asmat, 121–122
roeispanen, Mimika, 114
roem seram, 30–31
sago, 74, 93
sagokloppers, Mimika, 114
Salamaua, 52, 53
schalen van hout, Massim, 70
schedels, Asmat, 116
schedels, Golf van Papua, 75–76
schedels, noordwestelijk kustgebied, 28
schilden, Asmat, 121
schilden, Massim, 70
schilden, Mimika, 114
schildpad-maskers, eilanden Torresstraat, 85–89
sengadji, 27, 29
signaaltrommen, Sepik, 50
sjamaan, 32
snelemblemen, Asmat, 117
snelgaffel, 107

Sosom-ritueel, 94
speren, Asmat, 122
spijsbakken, Mimika, 114
spleettrommen, Sepik, 50
stemversterkers van bamboe, Asmat, 122
stijlgebieden, 13–14
substijlen, Sepik, 46
substijlen, zuidwestelijk kustgebied, 110
substijlgebieden, noordwestelijk kustgebied, 26, 28
sultan van Tidore, 26, 29
tabakskokers, Humboldtbaai-Sentanimeer, 42
tabakskokers, noordwestelijk kustgebied, 27
tago-ceremoniën, 56
tago-maskers, 56, 65
tamberan-cultus, 49
Tami Eilanden, 52, 53, 54, 55, 56
taro, 49, 53
Taumawai, 73
Tearuwasi, 73
Tidore, 26, 29
totemdieren, 73, 81, 86
totemisme, 42
Trobriand Eilanden, 13, 68
trommen, Golf van Papua, 77
trommen, Humboldtbaai-Sentanimeer, 39, 42
trommen, Marind, 105
trommen, Massim, 72
trommen, Sepik, 46, 50
Tubetube, 73
tuinbouw, Massim, 71–72
Waigeoe, 27
Wakde, 33
wapens voor ceremonieel gebruik, Massim, 72–73
Westerse invloeden, 15–16, 25
Williams, F. E., 78, 83
Woodlark Eilanden, 13, 68
yam, 48, 49, 71–72
Yuat Rivier, 44
zwaardknotsen, Massim, 72

Kaart met de stijlgebieden va
Verantwoording . . . . . .
Lijst van foto's . . . . . .
Lijst van tekeningen . . . .
Inleiding . . . . . .
Het noordwestelijke kustgebi
Humboldtbaai-Sentanimeer .
Het Sepikgebied . . . . . .
Het gebied van de Huon Golf
Het Massimgebied . . . . .
Het gebied van de Golf van I
Het gebied van de Torresstra
De Marind-anim . . . . . .
Het zuidwestelijke kustgebied
Literatuur. . . . . .
Register. . . . . .

Tearuwasi, 73
Tidore, 26, 29
totemdieren, 73, 81, 86
totemisme, 42
Trobriand Eilanden, 13, 68
trommen, Golf van Papua, 77
trommen, Humboldtbaai-Sentanimeer, 39, 42
trommen, Marind, 105
trommen, Massim, 72
trommen, Sepik, 46, 50
Tubetube, 73
tuinbouw, Massim, 71–72
Waigeoe, 27
Wakde, 33
wapens voor ceremonieel gebruik, Massim, 72–73
Westerse invloeden, 15–16, 25
Williams, F. E., 78, 83
Woodlark Eilanden, 13, 68
yam, 48, 49, 71–72
Yuat Rivier, 44
zwaardknotsen, Massim, 72

INHOUD

blz.

Kaart met de stijlgebieden van Nieuw-Guinea 4
Verantwoording 5
Lijst van foto's 6
Lijst van tekeningen 8
Inleiding 9
Het noordwestelijke kustgebied 26
Humboldtbaai-Sentanimeer 33
Het Sepikgebied 43
Het gebied van de Huon Golf 52
Het Massimgebied 68
Het gebied van de Golf van Papua 74
Het gebied van de Torresstraat 84
De Marind-anim 93
Het zuidwestelijke kustgebied 110
Literatuur 125
Register 131